

Practica musicae vtriusqꝫ cãtus excellẽtis Frã-chini gaffori laudẽsis. Quattuor libris modulatissima: Sũmaqꝫ diligẽtia nouissime ĩpressa.

DESCRIPTIO MVSICAE ACTIONIS FRANCHINI GAFFORI LAVDENSIS.

¶ Illustrissimo & excellentissimo Principi domino. D. Lodouico Mariæ Sforciæ Anglo Duci Mediolanēsium inuictissimo. Franchinus Gaffurus Musicæ professor Salutem.

QVantæ musicæ artis ꝓfessio Illustrissime pricceps apud Priscos nō auctoritatis mō: sed etiā uenerationis extiterit facile edocemur: & summorū philosophorū exēplo q se admodū senes ad hāc disciplinā uelut in ea summā studiorū suorū manū īposituri cōtulerūt: & seuerissimarū rerū publicarū instituto: q̄ eū sūma diligētia q̄cq̄d morbius publice officeret circūcidi curassent: hāc tñ artē nō mō nō eiecerint: sed etiā uelut morū parētē altricēq; sūmo studio excoluerūt: & ut claudā semel oīum gētiū oīumq; nationū cōsentiēti stabiliq; confirmat̄ iudicio apud q̄s nihil unq̄ fuit cura maiore celebratū. Quæ. n. alia disciplina tāto mortaliū assensu tātaq; oīs uel ætatis uel sexus cōspiratiōe recepta ē: ut nullius cōditionis ullus sit adhuc reptus: q molestias suas uel rudi saltē modulatiōe cōsolari non studeat. Nihil. n. æq̄ aīos ad diuersissimos affectus breui momēto traducere: non optimorū mō testimonio: sed ocultata (ut aiūt) fide cōuincit̄: adeo ut eius ꝓfessores antiq̄tas nō Musicos mō: sed & uates & sapientes appellare nō dubitarit. Huc accedit poætarū auctoritas: q Linū Orpheūq; diis gēitos: q̄m quorūdā hoīum durā agrestēq; uitā ad mitiorē cultū reduxerint: siluas saxaq; duxisse finxerūt. Sed ne forte poætarū dictis pua adhibeat̄ fides uelut in maius oīa familiari sibi figura extollētiū: repti sūt ēt sapiētiæ ꝓfessores: q asserere nō dubitarint nō sensibilia mō: sed ēt q̄ citra sensum utcūq; uiuūt modulatiōibus musicis ꝑmulceri. Atq; hac q̄dē cā eminētissimū auctorē Verg. nō hypbole poætica in buccolicis dixisse ad Sylē. cātū & duras motasse cacumina q̄rcus arbitrati sūt. Et. n. si Platōi credimus q mūdi animā musica modulatiōe cōstare dixit. nō uideo ꝓfecto cur dubitari possit cætera quoq; qualicūq; aīa degētia quā eis cœlitus datā liq̄t nō affici lætariq; naturæ suæ cōgruētia quū similitudinē sibi amicā eē iā palā cōstet. His ego rōnibus illustrissime Pric̄ceps tū ēt natura ad id īpellēte: cui nō facile obsistimus motus cū animū iā ab ineūte ætate ad hāc usq; disciplinā appulissem: q̄ ꝑsertim & moribus cōferret: ut pitissimis placet & a ꝓfessiōe mea nō abhorreret recepta iādiu opiniōe religiosorū hoc potissimū munus eē ne mihi soli studia ꝓdessent mea: librū etiā edidi antiq̄ssimorū rōnū secutus de huius artis speculatiōe quā græci theoticā uocant quo & rō studiorū meorū cōstaret: & laborū fructus latius spgerent̄. Q̄d opus inclite Princeps nomini tuo dicaui: cōstāter id q̄dē ac timide: ne tibi grauissimis curis maximarūq; rerū pōderibus occupato in tēpestiuis nugis obstreperē. Cæterū posteaq̄ ꝑspexi q̄to fauore q̄taq; benignitate opusculū nostrū: alioq̄n rude atq; īcultū sis ꝓsequut⁹: additū mihi ea liberalitate etiā currēti calcar: studiūq; meū nō mediocriter accensum est: ut alterā quoq; huius disciplinæ ptē securus iā stomaci tui aggredere. Musica. n. nō ut cæteræ Matheseos disciplinæ speculatiōi tm̄ uacat: sed exit in actū: moralitatiq; ut ꝑdictū est cōiūgit̄. Neq;. n. satis officio meo fecisse uidebar si in īquisitiōe tm̄ subsistere ad paucorū id utilitatē spectare ratus: nisi ꝓfectui etiā publico nr̄a īdustria desudaret. Hæc nāq; musicæ pars nō solū sui cognitiōe ꝓdest: sed lōgius promotis radicibus reliqua etiā studia coadiuuat: quod grauissimorū uirorū testimonio comprobatum est: qui se nihil aliud ex Musicæ q̄ lit-

teras didicisse pfessi sunt. Hāc. n. artē Fabius Quinti. antiqssimā oium in lrīs stu diorū autore Timagine cōfirmat Cæterū cū de Musica loquor: nō hāc Theatralē atq; effœminatā itelligo: q̄ mores publicos corrūpit poti⁹ q̄ iformet: sed illā mode stā atq; uirilē antiqs heroib⁹ celebratā: q̄ Mēsis regū Cōuiuialibusq; ædulis admo ta recubātiū cōcertatiōe circūlata iter eos cytara clarissimorū uirorū egregia facino ra decātabat: qd maximū pfecto ad uirtutis studia icitamētū fuit: uerū hæc etiā altius euecta: cœlo quoq; iserit: ac solis labores: errātēq; Lunā: ac Titania astra cele berrimorū uatū testimonio enarrat: & q̄si nō cōtenta iplesse meritis spatia terrarū: cœlos penetrat: diuinarūq; rerū mysteriis iniūgit. Hoc igit opus princeps oculatissime: tuo ductu tuisq; auspiciis pxima futura apud me natū: ut Plinii secūdi uerbis utar: atq; ipressum tuo nomini. q̄ debeo ueneratiōe dicaui. Ad quē. n. labores meos referā cōmodius: q̄ ad quē nō cūcta modo Italia: sed remotissimæ quoq; gētes: ius arbitriūq; nō cōsiliorū solū: sed etiā gestorū suorū uelut ad honorariū arbitrū referre solēt. Nec ueritus sum ne tibi hoc munusculū nostrū maxias res obeūti molestū accederet: cū sciā te ita maximis moderati solitū: ut minima quoq; non spernas: fœlicitateq; igenii ita cūcta digerere ut ioffenso tenore peragant. Quāq̄ tibi nō iter minima habeant: q̄ ad pfectū studiorū spectēt. Testimonio sunt pclara gymnasia disciplinarū qdē oium: sed pcipue græce latinæq; facūdiæ: q̄ tibi maxima cura p iperii tui urbes istituta sūt. Quis. n. alius fortis fortunæq; tuæ adoriola suorū igēia maiori iussu ad uirtutē icitat: tuet: fouet. Cæterū q̄tū ad me spectat nō postulo: ut scripta mea ad cōparationē magnorū auctorū sūmāt: nec ut auctoratis scriptoribus annūeret quorū doctrinæ si qd in nrīs boni fuerit libētissime acceptū refero satis mihi superit: si tm̄ adnitar. hactenusq; idustriā nrām cōmēdari uolo ut studiosorū pfectui cōcinna cōpēdiosaq; breuitate cōsuluisse dicar: ut q̄ forēt sparsim p auctorū uolumina reqrēda: i uno ope cōuenieti rerū ordine cōgesta repiant. Elaborauimus nāq; ut res oēs suis principiis exorsæ p seriē ad calcē pducerent: ne qua lector in difficili alioqn arte cōfusiōe circūagat: scriptorisq; magis ieptia q̄ rerū obscuritate laboret. Hoc nobis tm̄ assumimus hinc idustriæ nræ cōmēdationē petendā cēsemus. Sūme igit humāissime. Princeps munusculū nostrū qua in cæteris soles clemētia: patereq; nois tui saltē pfatiōe subniti: sic recipi merebit: cōmendationē merito suo sibi pstare nō pōt: dicatura consequet. cū alioquin nos ut oīa uel fortunæ nostræ uel igenii bona tibi accepta referrimus sic quicqd studio industriaq; effecerimus nomini tuo tēpus in omne dicatū cōsecratūq; esse uolumus.

Fabius Quintilia.

¶ Carmen Lucini Conagi.

¶ Et iuuat: & uellē meritas tibi reddere laudes.
Sed quis pro meritis te Ludouice feret?
Aurea das nobis: & fœllicissima princeps.
Sæcula nulla ducum gloria tanta fuit.
Atq; alia ut taceam rerum monumēta tuarū.
Quæ superāt hoīum colloquia atq; fidem.
Quando artes ullo tantū uiguere sub æuo.
Aut sic ingeniis Pallas amica fuit?
Cernimus Isæos: Euclidas: Pythagorasq;.
Phœbigenas: & qui sydera cælsa petant.
Nec tibi Chrysippi desunt: doctiq; Solones.
Et tua Parrhasias dant tibi sæcla manus.
Prodiit & stigia per te de sede reuulsa.
Musica: nec notos attulis ipsa modos.
Ecce suas Franchinus opes: sua munera pfert.
Pieria: quo non clarior arte uiget.
Has pete tu lector: nil nō laudabile cernes.
Hinc exerceri discis: & inde loqui.
Quicquid agas isto cantās cognoscere libro.
Et poteris recto promere quæq; sono.
At tu si modo sit grati tibi muneris auctor.
Ad dominum pro se fer pia uota deum.

FINIS.

¶FRANCHINI GAFFORI LAVDENSIS. MVSICAE ACTIONIS LIBER PRIMVS.

¶De Introductorio ad Musicam exercitationem necessario. Caput. I.

T si harmoniam scientiam plærique cessante usu (quoque theorici est) longæ auctius q̄ qui ipsa sunt exercitatiōe prosequuti: hos tamen ad tantum harmōiæ usum nulla creditur scientia peruenire non potuisse. Quid enim præstantissimos ueteres illos primo theoricæ conscriptos commemorem? quum: Orpheum: Amphionem: Linum thebeum: Arionē: & Timotheum ac reliquos ipsa posteritas celebrauit: quorū cōcentu (usu inquā) alter feras: saxa alter & syluas: Aquatiles beluas alter: agrestesque animos & rudes demulxere: hos & disciplinæ ipsius institutis & ipsa actione constat celeberrimos extitisse. Nec temere Pythagoricos ipsos & Platonicos atque Parhypateticos in mediū adduxero: quorū iussu disciplinādis adolescentibus & naturalis & artificiosæ uocis usus plurimum commendatur quod ea q̄dem ratione assertum est: quū Aristoxenus musicus atque Philosophus teste Marco Tullio primo tusculanarū quæstionū: ipsius corporis intentionem quandā uelut in cantu & fidibus: quæ harmonia dicitur: sic ex totius corporis natura & figura uarios modos fieri tanq̄ in cantu sonos affirmauerit. Sunt & qui uanas posuere potentias nisi redigantur ad actus: quare exercitationē melodicæ uocis sentiunt harmonicæ cōsiderationi plurimū contulisse: nō q̄ uariam ei multitudinē sed ipsam adhibeat perfectionē. Est igitur musicæ actio motus sonorum cōsonantias ac melodiam efficiens. Quos q̄dem sonos frustra ratiōe & scientia colligimus: nisi ipsa fuerint exercitatiōe compræhensi. Hinc eorum intensiōes remissionesque ac cōsonantias nō animo tantū atque rationes sed auditus & pronunciationis cōsuetudine pernotescere necesse est. Sed neque inficiabor hāc ipsam musicam actionem Grammaticæ plurimū esse discordem: quū in hac dum breui uel producta syllaba sit utendū: omnino eorū qui nos anteiuerūt auctoritate id facimus: Musicum uero rationabili uocū dimensioni inseruire necesse est: nec illam uel illam syllabā ante pronunciare quam sibi per uocis ac tēporis mēsuram licere sciat: quod & si conuenientibus primo secundi huius operis descriptum est: diuus tamen noscitur Augustinus secundo suæ musicæ argumentis efficacibus comprobasse. Verum sonoras uoces genera quattuor consequuntur. Primum genus est eorum qui circa prosam uersantur: suum potius uerbis q̄ melodia exprimentes conceptum: ut Oratores & lectores: & qui etiam in diuinis antiphonas modulantur & psalmos: quod (licet improprie) Ambrosiani nostri atque Gregoriani clerici cantum planum uocant, quoniam simpliciter & de plano singulas notulas æqua breuis temporis mensura pronunciant. Non enim concinnitatis noscitur seruare naturam, sed q̄ certi ipsorum modorum (quos & tonos uocant) limites & termini atque uocum congressiones & transitus secundum. s. naturalem diatonici generis dispositionem obseruari pernoscuntur cantilenarum ac totius modulaminis exordia in

Orpheus
Amphion
Linus
Arion
Timotheus
Aristoxenus
Philosophus
Tullius

Musica differt Grammaticæ

Augustinus
Quattuor genera musicorum.

Oratores
Lectores
Ambrosiani
Gregoriani

ipſo ut plurimum comprobãtur. Inde soniferam lectionem quaſi lectionem ſuſti‑nentem ſonos uel ipſis ſonis ſubſtitutam: ipſum planum cantũ appello. Veteres autem ut uigeſimooctauo problemate partis harmonicæ aſſerit Ariſtoteles: primas huiuſcemodi uocum animaduerſiones: quas inſtituendis ad muſicam adoleſcentibus præponebant leges uocabant. Secundum genus eſt eorum qui non modo mentis cõceptum: ſed & ſyllabas ipſas breues & longas (quod poetarum eſt) metrica conſideratione pronunciant: de quo quidem primo ſecũdi gratiore licentia ſermo fiet. Tertium genus eſt eorum qui alterutra iuicem ſonoritate certis interuallorum dimenſionibus melodiam ac dulcem efficiunt cantilenam: quod tertio præſentis operis uolumine pernotatur: hos ꝓprie muſicos & cantores uocãt. Quartum genus hiſtrionicæ & mimicæ arti dicari ſolent & his qui ad uocis imitationem geſtibus corporis commouentur ut ſaltationibus & choræis: quibus Theophraſtus probatam in uoce & corporis motum muſicam aſcripſit. Sed cum cerimoniis noſtris hæc obſcenitas non conueniat ad ea quæ diuinas laudes concernunt animam conuertimus. Conſtat itaq; Guidonem Aretinum ipſius frugiferæ muſicæ introductorium deſcripſiſſe ſeptem litteris atq; ſex ſyllabis cordas omnes denominantibus ad inſtar quindecim chordarum naturalis & perfecti diatonici ſyſtematis perornatum. Confert quidem plurimum humanæ uocis actioni lyræ aut cytharæ uel monochordi percuſſas concordes chordulas imitari: quarũ alias graues: alias acutas: reliquas Græci medias dicebant. Verum eccleſiaſtici noſtri Guidonis huiuſmodi traditionem quam manum uocant: in graue: acutum: & ſuperacutum diſtingunt: ut uiginti ac duarum chordularum lineis & interuallis ſeu ſpaciis alternatim inſcriptarum: connumeratis ſcilicet ipſius ſinemenon tetrachordi cauſa & imitatione duabus coniunctis: octo priores: quaſi ſilentio & taciturnitati proximas: appellant graues. octo uero his ſuperductas acutas uocant. ac reliquas ſex ſuperacutas. Extat tamen in ipſius octo grauibus chordis & ipſum acumen: atq; grauitas in acutis. Inde eſt ꝙ ex ſingulo earum aceruo conſonantia proſiliit: quam acuti grauiſq; ſoni mixturã eſſe ſuauiter & uniformiter auribus accidentem Boetius diffinire ſolebat. Vocum igitur ſeptem litteris per lineas & ſpatia peductis ordo ſic ſummitur: namq; grauiſſimo introductorii loco quem linea quadam ſignant græcam Γ litteram aſcripſerunt inde & ſyllabam. ut. Viciniori autem ſpacio litteram A & ſyllabam. re. Secundæ lineæ in acutum conſequenti: litteram ♮ quadratam ex geminata Γ conuerſim coniuncta: & ſyllabam mi. Sed ſubſequenti in acutum iteruallo litteram C & ſyllabam fa poſuerunt. Interuallũ .n. ſeu ſpacium intelligo uacuum marginem duabus lineis acumine & grauitate contiguis interiectum. Atq; conſimili progreſſione litteras ipſas & ſeptem exacordorum ſyllabas cordulis annotarunt. ſed quamplura de his locus hic expeteret: quæ cũ quinto Theoricæ lucide deducta ſint ipſa duximus breuitate pertranſire ſilentio. Sitq; diatonicum Guidonis itroductorum litteris & ſyllabis per lineas & ſpacia deſcriptis hac parigraphia diſpoſitum.

Ariſtote.

Qui ſint muſici & cantores

Theophraſtus

Guido

Græci

Interuallũ

Diatonicum Guidonis Introductorium Pythagorea dimensione dispositum

	1536	aa	to
	1728	dd	to
	1944	e	se
	2048	b	apo
	2187	♮	s
Netheyperboleon	2304	a	to
Paranetehyperboleon	2592	g	to
Tritheyperboleon	2916	f	se
Netediezeugmenon	3072	e	to
Paranetediezeugmenō	3456	d	
Tritediezeugmenon	3888	c	to
Paramese	4096	♮	se
MESE	4374	b	apotome
	4608	a	se
Lychanosmeson	5184	G	to
			to
Parhypatemeson	5832	F	se
Hypatemeson	6144	E	
		to	
Lychanoshypaton	6912	D	
		to	
Parhypatehypaton	7776	C	
	se tom		
Hypatehypaton	8192	♮	
		to	
Proslambanomene	9216	A	
		tonus	
	10368	Γ	

3456	Netesmemenon
3888	Paranetesmemenō
4374	Tritesmemenō
4608	Mese

la sol fa mi re ut
la sol fa mi re ut
la sol fa mi re ut
la sol fa mi re ut
la sol fa mi re ut
la sol fa mi re ut
la sol fa mi re ut

¶De syllabis sonorum nominibus & earum distantiis. Cap. II.

Septem tantũ essentiales chordas septenis litteris a Gregorio descriptas sexto æneidos hoc carmine Maronis auctoritas celebrauit. Necnõ traycius longa cum ueste sacerdos. Obloquitur numeris septem discrimina uocum. Inde & introductorium ipsum Guido septem cõmixtis perfecit exachordis. Exachordũ.n.est compræhensio sex chordarũ diatonica dimensione dispositarũ quarum noĩa sunt: ut re mi fa sol la. Sũt.n. ut re graues dum græcis assentior sol la acutæ: & mi fa mediæ. Ecclesiasticorum uero mos est: ut re graues uocare: mi fa acutas: & sol la superacutas. Has quidẽ Guido ipse ita disposuit: ut singula perfecti ac diatonici systematis ĩterualla duabus tantũ hmõi syllabis diffiniret. Nãq; inter ut re sesquioctaua dimensione toni claudit interuallũ. Inter re & mi similiter. Sed inter mi & fa minoris semitonii distantia est. Inter fa & sol atq; ĩter sol & la extensus est tonus. Quã re altior est re quã ut tono: & tono item grauior ut q̃ re. Re a mi tono uincitur acumine: subestq; ei tono in grauitatẽ. Fa q̃ sol grauior est tono: ac sol tono fa superuadit in acutũ. La a sol toni interuallo ipsa grauitate deuincitur: sed la epogdoa distantia sol superat in acutum. Verũ fa acutior noscit quã mi: sol minoris semitonii spacio. Inde eodem interuallo mi q̃ fa grauiorẽ esse necesse est. Cõstat igit in singulo exachordo quattuor tonos diuersis notulis circũspectos minus ac naturalẽ semitoniũ medio concludere loco qđ ipsa necessitate factũ existimari licet. Nam quũ tres considerare uolueris secundũ tetrachordorum uarietatẽ diatessaron formas: nusq̃ in solo exachordo eas poteris diatonice cõperire: nisi quattuor ipsi toni mediũ semitoniũ conclauserint. qđ facile per hæc quæ facimus põt quisq; ex seipso conueniri. Atq; idcirco singula in systemate pfecto diatonice ac naturaliter disposita semitonia duabus ipsis syllabis mi & fa ĩtercidere pernoscuntur: tanta fuit ad cõmixtorum septem exachordorum dispositionẽ ipsius Guidonis animaduersio. Nãq; uniuscuiusq; exachordi principium uel primo præcedentis exachordi tetrachordo cõiunxit: uel ipsum ab eo toni disiunctũ instituit interuallo. Qua ex re in eptachordo: duorum exachordorũ prima comprobantur tetrachorda. At ubi primũ secundi exachordi tetrachordum terminatur: tertium exachordũ b molle dictum: qđ & coniunctum dici põt: summit exordiũ superductum quidẽ: ut & tritoni asperitas fiat in modulatione suauior: & nõnullorũ tonorum compositio possit per uariatas consonantiarum species cõmixte atq; item acquisite procedere. Quartũ uero exachordum a primo secundi exachordi tetrachordo toni interuallo disiungitur in acutum. Quintũ aũt exachordũ primo quarti exachordi coniungitur tetrachordo. Verum primo quinti huius exachordi tetrachordo sextum connexum est exachordum quod sinemenon seu coniunctum potest appellari. Septimum exachordum a primo quinti exachordi tetrachordo toni distantia disiungitur in acutum. Est enim tonus legitimum sesquioctauæ dimensionis spacium duobus sonis circũscriptum. Hic duas propinquas sola sectione sustinet partes: quarum altera minor: altera maior. Hanc apotomen seu semitonium maius illam minus semitonium uocãt. Abstracto quidẽ ab ipso tono minore semitonio relinquitur apotome: quo difficillime discors transitus procedit in uocibus: secus ipso minore semitonio: nãq; concors & suaue tonis ipsis & consonantiis præstat temperamentum ut in harmonia instrumentali notissime

Gregori9
Virgilius
Guido

In laudẽ Guidonis

Quid sit tonus

Quid sit semitonium
Quid sit interuallum

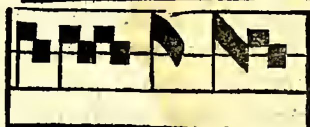
comprobabo. quum potissime in diatonica introductione ante uel post uel inter duos tonos naturaliter noscatur esse deductum. Hinc semitonũ ipsum liceat diffiniri interuallũ qđ duabus sesquioctauis appositũ sesquitertiã ducit proportionẽ seu spaciũ qđ duobus tonis coniunctũ sonoris terminis extremis diatessaron pficit consonantiã. Interuallũ aũt seu spacium hoc mõ potest intelligi distantiã esse acuti atq; grauis soni. Sonorus aũt mentis conceptus certis notulis declarat: quarum extensionẽ intensionẽq; ac remissionẽ linearũ ac spaciorũ uarietate dispositas ipsa uoce consequi necesse est atq; idcirco notulæ ipsæ uocis signa dicunt. Voces aũt q scribi non possint: usu & exercitatione mandantur memoriæ ne pereant. pfluunt nãq; in præteritum tẽpus pronunciatiões earũ. Fit igit notularũ triplex descriptio: simplex cõposita: & mediocris. Simplex notula est quæ alteri notulæ nõ coniungit: & quadrato corpore figuratur hoc mõ ■ quandoq; item cũ uirgula in latere eius dextro descendente describitur in modo longæ mensurabilis ut hic. ▀ Cõposita notula est quæ alteri notulæ consuit quæ tũc diuersam cõsequit descriptionẽ. Nã quũ ligatura ascendit: secundã. s. notulã habens altiorẽ: prima nullam expetit uirgulam ascendentem descendentẽue: cuius lateri eius ut hic.

Quum autem descendit ligatura secundam. scilicet notulam habens grauiorem: primæ tunc ascribitur uirgula descendens in latere sinistro: siue obliqua fuerit siue quadrata hoc modo.

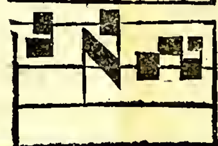
Quam quidem principiis ligaturam congruentiam ueterum auctoritas proprietatem instituit uocitandam. Est igitur proprietas conueniens principiis ligaturarum descriptio a musicis auctoribus istituta. Vltimis autem cõmissura notulis: q omnium rerum perfectio teste Philosopho fini attribuatur: perfectionem ascripserunt. Hæc enim tribus modis denotatur. Aut enim ultima ligaturæ notula est sub penultima quadro corpore descripta ut hic.

Philosophus

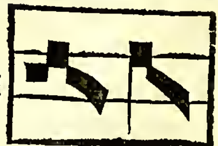
Aut supra penultimam directæ ut hic.

℃ Aut supra penultimam indirecte recto. scilicet gradu quadrato corpore & descendente uirgula in latere dextro hoc modo.

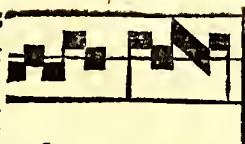

℃ Est itaq; pfectio cõgrua ultimis ligaturarũ notulis figuratio: Huiusmodi aũt positioĩbus dissentiẽtes a uetustatis auctoritate recedũt. Quo fit ut qui ultimam ligaturæ notulã obliquo corpore describũt ut hic: in errorem ducantur: cõceduntur tamen duæ tãtum in corpore obliquo notulæ hoc modo.

℃ Verum corpus obliquum ascendens ut hic. usus perhorrescit.

¶ Mediis autem ligaturarũ notulis quæ.s.inter extremas iunguntur nulla figurationis ascripta est diuersitas:nāq; ut quadratæ simplices figurantur uel obliquæ hoc modo.

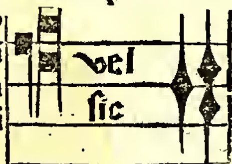
¶ Ois insup ligatura q̄q̄ multas cōplexa est notulas unicā subtrahit syllabā pronunciandā. Oēs igit̃ musicæ hmōi ꝓgressionis notulæ.& si diuersis figuratiōibus describunt̃ æq̄lis tpis mensura debēt ꝓnunciari. Mediocris notula est quæ nec simplicium nec compositaꝝ figuraꝝ formā sūmit:sed in sui simplicitate obliquo corpori certa similitudine comparat̃ neq; sola describitur:sed duæ saltem aut plures in forma mensurabilis semibreuis descendentes plerunq; pernotantur hoc modo.

¶ Cæteris aūt æquales sunt in ꝓnunciatione & tpis mēsura:licet nōnulli eas duplo strictius cæteris cōmensurent:qd̄ non rōne:sed cātoris arbitrio duximus concedendū. Pleriq;.n.plani cantus notulaꝝ pronunciationē & mensurā ꝓprio ipeɾio conseq uoluerūt. Inde nō abs re Persij dictū. Velle suū cuiq; est:nec uoto uiuitur uno. Sūt & q notulas hmōi plani cantus æquæ describūt & cōmensurant figuris mensurabilis considerationis ut longas breues ac semibreues:ut constat in Symbolo cardineo:& nōnullis prosis atq; hymnis:qd̄ Galli potissime adornationem moduloꝝ pronunciationē ipsa diuersitate cōcipiēdā celeberrime ꝓsequūt̃. Persius

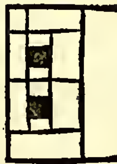
¶ De clauibus & pronunciatione notularum. Cap. III.

Ost hæc:q bus signis notulaꝝ noīa & grauitates atq; acumina & extensiones p lineas & spacia percipiunt̃ necesse est aperire. Ois.n.lr̄a siue sedes lineali uel speciali loco in itroductorio disposita clauis uocitat̃ : qm̄ notulæ oīs lineis ipsis uel spatiis claudunt̃. Sed neq; necessarium fuisse constat lineas oīs & spatia propriis litteris & clauibus declarare: propter.s.mutuam contiguæ descriptionis conculcationē. Quare congruū arbitrati sunt Musici paucioribus signis omnes itroductorii chordas aperire. Frustra enim ut Aristoteli placet id fit per plura quod fieri pōt per pauciora. Duobus nāq; signis quæ claues dicuntur & graues & acutas atq; superacutas introductorii chordas discernere solent. Ac primū quidem signum(ut ueterum primordia subsequar)est sola inter quattuor aut q nq; linea rubro colore referta:quæ cum linealē possidet in introductorio locum. F faut grauem demonstrat.si speciali loco descripta sit. F faut declarat acutam. Secundū signū est sola linea inter quattuor aut quinq; lineas glauco colore referta:hanc quū linealē locum obtinet C solfaut ascribunt:sin speciali loco descripta sit:uel C faut grauē uel C solfa superacutā indicabit qd̄ & Ambrosianis pnotationibus frequentat̃. Adde qd̄ ueteres obseruabāt solā chordā cælesti colore signatā ac speciali loco descriptā. B fa acutā ītelligi:lineali uero B fa supacutā. Atq; ita cæteras oēs uoces & notulas cōsequentes in graue & in acutū p lineas & spacia cōsiderādas facile discernebāt. Recētiores autē Gregoriani & qui rursus mensurabiles cantilenas describūt quoniā lineas omnes uno eodemq; colore describi asseuerant clauem ipsam linealem F faut grauis tribus notulis lineæ ipsius capiti hoc ordine in scriptis solent pernotare. Musici Aristoteles

¶ Ac C solfaut lineæ capiti duas seorsum notulas quadras ascribũt hoc modo.

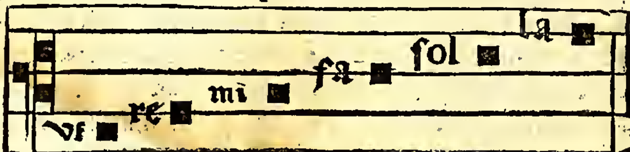

¶ Verũ B fa acuta: ipsius litteræ. descriptione declaratur ut hic.

¶ Atq3 hoc ordine clauis describitur ubi uniuscuiusq3 exachordi primum tetrachordum determinatur in acutum. Neq3 inconuenienter uno consensu musici ei notulæ quæ ad grauem sibi propinquiorem semitonium deduceret: clauem ascripserunt. Namq3 semitonium ipsum magis artificiosum & ipsa proportione atq3 ꝑlatu. natura & arte difficilius est tono: hinc magis indiget demonstratione. Tribus insuper modis uoces quas notulæ declarant pronunciari solet.

¶ Primo modo solfizando idest syllabas ac nomina uecũ exprimendo. s. ut re mi fa sol la, ut hic.

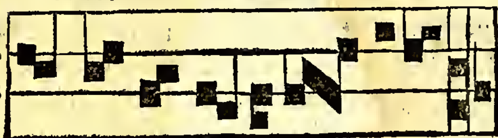

¶ Quem quidẽ pronunciationis modũ tanq̃ legem initiandis pueris præponendã tradunt.

¶ Secundo mõ: sonos ac uoces tm̃ emittendo: omissis penitus lr̃is ac syllabis & dictionibus: qd̃ exercitatus cantor facile ꝓsequitur hoc mõ.

¶ Tertio modo: quascũq3 dictiones ut antiphonas & responsoria: & ipsarum uerba cãtilenarum notulis ipsis subscripta pronunciando.

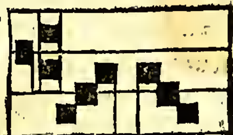

¶ Ad quem tanquam ad finem electi modulaminis clerici deducuntur ut hic.

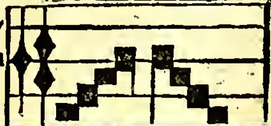

¶ At syllabarum pronunciationem notulæ ipsæ hoc ordine declarant. Cum enim re sit tono acutior q̃ ut: eius sonitus ipsius toni interuallo extollendus est & ut econuerso a re toni interuallo deprimendus hoc modo.

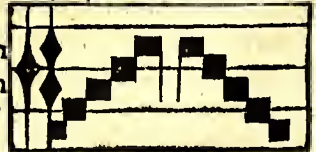
¶ Itẽ sonitus notulæ mi a re tono extollitur: & re a mi eiusdem toni interuallo deprimitur: quod his notulis cõsideratr.

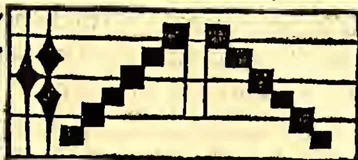
¶ Fa sonius a mi minoris semitonii intenditur interuallo: & mi a fa eiusdem semitonii interuallo remittitur in graue: ut hic.

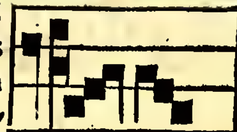
¶ Sol autem syllaba sonitum intendit super fa toni interuallo & fa a sol eiusdem toni interuallo remittitur in grauitatem quod hæ notulæ declarant.

¶ Sonitus item syllabæ la eo qui est sol toni interuallo acutior est & sol a la: eodem est tono depræssus: quod harum dispositione notularum facile percipitur.

¶ Rursus mi ab ut ditoni interuallo tenditur in acutum & ut a mi eodem distantia deprimitur in graue: quod duobus modis euenit. s. composite & simpliciter: composite quum duorum tonorum interualla circũscribuntur duobus extremis terminis medio & communi termino inscripto ut hic.

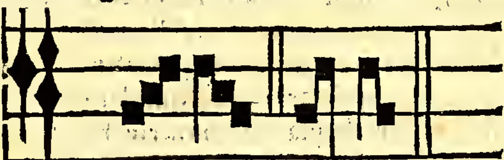

¶ Incomposite aũt quũ duorũ tonorũ distantia duobus tantum extremis terminis nullo medio interscripto cõclauditur quod his notulis dilucide percipitur. Hũc Boetius & Ptholomeus enarmonicis tetrachordis ascripserunt natura concinnum.

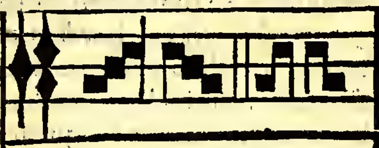

Boetius
Ptolomeus
Quid sit ditonus
Semiditonus
Pythagoras
Chromaticum
Enarmonicum

¶ Est enim ditonus duorum tonorum aceruus. Semiditonus uero toni ac minoris semitonii cõmixtio: a semum dictus quasi imperfectus uel diminutus ditonus hũc Boetius chromaticis tetrachordis trihemitonium incompositum proponit. natura quidem concinnum. Pythagorica namq; exquisitione in singulo diatonico ac naturali tetrachordo (auribus inquã dissono) incompositum quoddam natura consonum mediarum. s. chordarum laxatione repertum est: quod cũ duplici consideratione deprǽhensum sit: ditono. s. & trihemitonio: duo ipsa Chromaticum & Enarmonicũ genera naturali diatono sunt iteriecta. At latius in harmonia instrumentali hæc ipsa contractabimus. Igitur fa sonitus a re semitoni interuallo recedit in acutum & re similiter a fa laxatur in graue. duobus itẽ modis: composite in quam & incomposite ut his descriptionibus potest ex seipso quisq; percipere.

¶ Sol autem sonitus q̃ mi semitonii rursus interuallo acutior est: & mi q̃ sol grauior atq; itẽ composite & incomposite consideratur. Distat autem hic ab eo qui inter re & fa deductus est. Ille eñi semitonium tono acutius: hic tonum semitonio seruat acutiorem quod his notulis probatur.

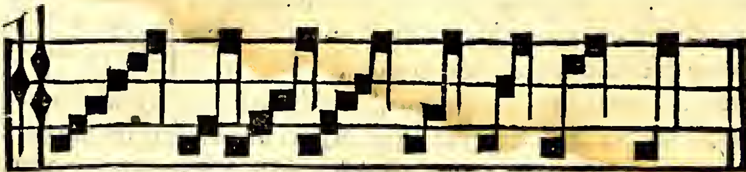
¶ Fa autem sonitus ab ut in singulo exachordo: diatessaron consonantia seu epitrito interuallo extollitur in acutũ: & syllabæ ut sonitus a fa cũ simili distãtia p̃mitur in graue: qđ q̃ttuor modis euenit. Aut. n. tribus distinctis iteruallis a q̃ttuor notulis circũuentis: duobus. s. tonis ac semitonio disponitur & p̃cedit. Aut duobus interuallis: toni. s. & semitonii. Aut duobus rursus iteruallis ditoni & semitonii. Aut unico & incomposito extremorum sonorum iteruallo: qđ his deducitur exemplis.

Sonitus uero sol ab ut diapentes interuallo sustinetur in acutũ: tribus scilicet tonis & semitonio: quod uariatis notulis per diuersa tenditur interualla ut his deductionibus consideratur.

Sonitus aũt la ab ut diapentes ac toni distantia deducitur in acutũ: tonis q̃ttuor ac minore semitonio: quod tam ex graui in acutum: q̃ ex acumine in grauitatẽ diuersis potest interuallis sustineri: ut his monstratur exemplis.

De proprietatibus & mutationibus uocalium syllabarum. Cap. IIII.

Marchetꝰ Tinctoris

PRoprietas in notulis uocalibus secundum Marchetum paduanum est deriuatio plurium uocum ab uno & eodem principio. Tinctoris autem proprietatem dicit singularem deducendarum uocum qualitatem. Nõ enim proprium & proprietas idem sunt: nam proprium est concretum: proprietas uero abstractum ueluti Album & Albedo. Est enim propriũ quædam res & substantia coniuncta cum qualitate siue mauis dicere cũ accidente & hoc est concretum: proprietas uero est quædam passio siue qualitas seu accidens: quod dum abstrahitur ab ipsa substantia cui ihæret dicitur abstractum ueluti est proprietas aũt albedo. Verum proprietatem huiusmodi modulationis dicimus esse singularem uniuscuiusq; exachordi in ĩtroductorio dispositi deductionem. Deductio est sex ipsarum syllabarum diatonica ac naturalis progressio: ut ascendendo: hoc ordine: ut re mi fa sol la. descendendo uero: la sol fa mi re. Hæc enim septẽ exachorda uocãt proprietates seu qualitates quarum tres ♮ quadræ uel ♮ duræ: duas naturæ ac duas b rotundæ: uel molli ascribunt. Quæ autem ♮ quadrales dicuntur sub littera G exordium sortiuntur. Naturales autem in littera C Sed b mollares in littera F principium possidere noscuntur quod ex ordine introductorii liquido percipitur. Primam igitur exachordi figuram grauissima chorda: scilicet Γ græca littera producit: quam linea ♮ duralis qualitatis noscitur sustinere. Secundam exachordi figuram tertia litterarii nota quartam chordã in spatio disponens producere cognoscitur: hanc naturalem proprietatem seu qualitatem uocãt. Tertiam autem exachordi figurã sextus litterarii character septimam chordam attingens recto ordine produxit: hanc b mollarem qualitatem nominant. Ac iteratas hmõi proprietates introductorii descriptiõe pnotescere constant. Mihi insup nequaq̃ placet Anselmi rõ qua naturæ proprietatem inter. s. ♮ quadram & b rotundam seu melius dixero inter ♮ duram & b molle mediam collocauit quasi ipsa na

In anselmum

turæ ꝑprietas suauior secundũ.s.chromaticũ genus sit disposita: Asperior autẽ ♮ quadræ in diatonico: Lõgæq; suauior b mollis in Enarmonico deductæ sint. Nã unũquodq; exachordũ siue ♮ duræ q̃litatis siue naturalis: siue etiã b mollaris secundũ Diatonicũ genus noscit̃ esse dimẽsum: hinc potius mihiipsi persuadeo ipsam naturæ qualitatẽ quartæ chordæ ĩscriptã esse ꝙ prioris ac grauioris Hipaton tetrachordi diatonici.s.ac naturalis generis: potissimũ diastema cõtineret: b mollem uero ꝙ primũ suiipsius tetrachordũ ad cõiũctã: uidelicet tritessinemenõ chordã ꝑficiens: tritoniæã b fa positiõe mollificet asperitatẽ. Ac ♮ durã ecõuerso ꝑ disiunctã tonũ ipsum inter Mesen & Paramesen ꝑ ♮ mi reddat asperiorẽ. Quod si: hanc chordã mediũ chordotoni terminũ instituero: primus uaristrorsum ductus circinus: grauiori sibiipsi cõsimili atq; æquisone.s. ♮ mi ꝑ diapasson dupla mutabit habitudine: qua re cũ mi ipsa sit tertia exachordi ipsius chordæ ac tertium obtineat introductorii locũ in prima & grauissima chorda scilicet Γ ut exordiũ propriæ qualitatis suscipiat necesse est. At quibus proprietatibus qualitatibusue syllabæ omnes uocales ascribuntur: his tribus figuris facile percipitur.

La in e		La in a		La in d	
sol in d		sol in g		sol in c	
Ois fa in c	cantatur	Ois fa in f	cantatur	Ois fa in b	cantatur
mi in ♮	ꝑ ♮ quadrã.	mi in e	ꝑ naturã	mi in a	ꝑ b mollem
re in a		re in d		re in g	
ut in g		ut in c		ut in f	

¶ Multimodas insuper sonorum mutationes clerici ꝑtestantur. Est enim Mutatio apud Baccheum alteratio subiectorũ seu alicuius similis indissimilẽ locũ transpositio. Hinc in moralibus Mutari Gregorius inquid est ex alio in aliud ire & in semetipsum stabilem non esse: unaquæq; enim res quasi tot passibus ad aliã tẽdit: quod mutabilitatis suæ motibus subiacet. Verum huiusmodi mutationẽ Martianus transitum appellat: quem uocis uariationẽ in alteram soni figuram iterpræta tur. Briẽnius autem mutatiõem dixit: esse subiecti systematis ac uocis characteris alienationem. fit autem mutatio secundũ genus: quum scilicet in tetrachordo diatonico lycanus uel etiã paranetes chorda remittit̃ semitõio in graue: trãseũdo in chromaticã figurã: uel tono trãseundo in enarmonicã: quæ nusq̃ accidit ex grauitate in acumẽ uariari ut Boetius nr̃ in q̃rto explicuit. Id quoq; & Aristo. ipse ĩ musicis ꝑblematibus intelligi uoluit: quũ diceret: Quod sapit naturã acuti plerũq; pertrãsit in grauẽ: quod aũt sapit natura grauis nõ permutat̃ in acutũ. Est & alia mutatiõis cõsideratio in uoce ac sono nam quũ sunt in motu & fiunt tantũ uoces & soni ipsi de genere credunt̃ entiũ successiuoꝝ ut uigesimoseptimo problemate interpres exposuit: quare uocis ipsius ac soni generatio consistit in quodã fieri & transmutari. Verũ huiusmodi introductorio diffinitam a Marcheto consequitur mutationẽ. Is enim inquit. Mutatio est uariatio nominis uocis in alterum in eodem sono. Syllabæ.n.ipsæ uocibus & chordis suis.s.notulis ascriptæ si in una eademq; linea uel eodẽ spatio cõsistunt: dicunt̃ quãtitate pares: sed qualitate seu ꝑprietate diuersæ. Inde quum mutatio sit qualitas unius exachordi in alterius qua

Mutatio quid
Baccheus
Gregorius
Martianus
Briennius
Boetius
Aristoteles
Petrus apponẽsis
Marchetus

Anselmus litatem transfertur stante eadem uocis quãtitate: ut testatur Anselmus tertio suæ musicæ: hinc mutationem uoco alternam uocis in uocem delationẽ uniformi extensione depræhensam. Voces aũt ipsas exachordorũ syllabas intelligo. Non igitur uox mutatur in uocem per intensionẽ aut remissionẽ: sed syllaba in syllabã: & proprietas seu qualitas in qualitatẽ. Quo fit ut quũ syllabas tantũ modulato transitu exprimimus ipsa quadret mutatio. Litterarii aũt characteres in introductorio obseruati neq; proferuntur neq; mutantur. Syllaba itẽ quæ uel lineã uel spacium sola occupat mutationi non congruit. Quare in Γ ut. In A re: In ♮ mi: & in Ela: nusq̃ fit mutatio: qđ quũ fieri necessitate contingeret exachordũ conglutinatorũ pristinum ordinẽ iterabis. In C faut duæ alternatim eueniunt mutatiões: prima mutando præcedentem syllabam in sequentem. scilicet fa in ut: diciturq; ascendens mutatio ex ♮ in naturam: ut harum exponitur notularum descriptio.

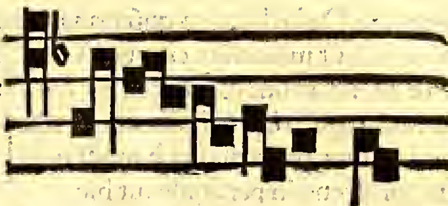
Secunda mutatio fit quũ modulando mutamus sequentem syllabam in præcedentem. scilicet ut in fa: quæ quidem dicitur descendẽs ex natura in ♮ quadram ut hic patet.

Cõstat.n.tribus de causis mutationẽ fieri oportere. Primo ut supra & infra unũ qđq; exachordũ uoces ipsæ modulato trãsitu possint in acutũ intendi atq; remitti in grauitatẽ. Secũdo ad concipiendũ suauioris modulatiõis transitũ. plerunq;.n. non minus melitũ & suauẽ cantũ reddit uariata uocũ q̃litas q̃ pmutata q̃titas modulati soni. solet qñq; b mollis q̃litas in locũ ♮ quadræ deducta (qđ Ambrosiani sæpius obseruãt) modulationẽ reddere suauiorẽ. Tertio ad faciliorẽ cõsonantiã figurarũ. s. diatessaron ac diapẽtes transitũ in tonorũ pmixtione dispositũ. In D sol re: itẽ & in Elami duæ cõsimilies fiũt mutatiões. In F faut ãt duæ cõsurgũt mutatiões: prima itẽsiõis grã fit mutãdo naturæ q̃litatẽ in b molli: seu primã syllabã in secundã. s. fa in ut: qđ pñs idicat notularũ descriptio.

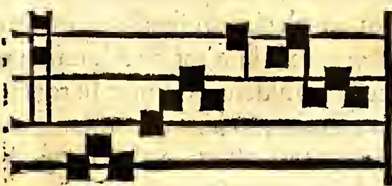
Secunda remissionem conspicit ex b molli in naturam mutata secũda syllaba in primã. s. ut in fa: ut hac notularũ dispositione potest facile compræhendi.

Ex G sol re ut. sex prodeunt mutationes. Prima fit ex modulato transitu primæ syllabæ in secundã scilicet ex sol in re ascendendo ex natura in b mollem: ut hac dispositione percipitur.

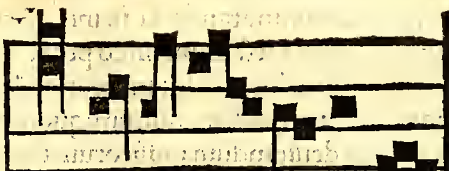
¶Secunda fit econuerſo: mutando ſecundam ſyllabam in primam: ſcilicet re in ſol deſcendēdo ex b molli in naturam: ut hic patet.

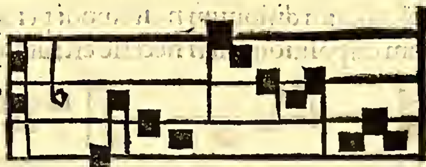
¶Tertia mutatio fit conuerſione primæ ſyllabæ in tertiam querendæ intenſionis cauſa ſcilicet ſol in ut: ex natura in ♮ quadram quod hoc percipitur exemplo.

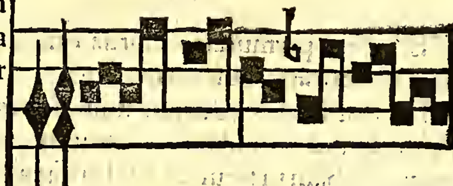
¶Quarta fit econuerſo querens ſcilicet remiſſionem mutata ut in ſol ex ♮ quadra in naturam, ut hic patet.

¶Quinta mutatio fit quū modulando mutatur ſecunda ſyllaba in tertiam ſcilicet re in ut aſcendendi gratia: ex ♮ b molli in ♮ quadram ut hic.

¶Sexta fit mutando tertiam ſyllabam in ſecundam ſcilicet ut in re deſcenſus gratia ex ♮ dura in b mollem: ut hoc declaratur exemplo.

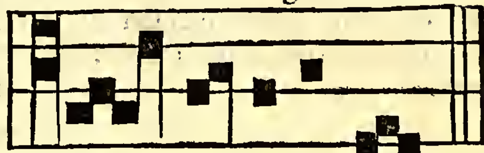
¶Fit plerūq; hæc ſexta mutatio uidelicet tertiæ ſyllabæ in ſecundam. ſ. ut in re: reſpiciens aſcenſum in primo diſiunctionis gradu: tunc ipſam irregularem ſeu indirectam mutationē uoco: quod hoc ſane pernotatur exemplo.

¶Eſt enim directa & regularis mutatio quæ præcedenti & ſequenti uniſonæ opponit̃ mutationi ut. ſ. gratia exempli: quū prima fit aſcendēdi cauſa: ſecūda deſcēdendi: tertia aſcendēdi: quarta deſcendēdi: quinta aſcendēdi: ſexta deſcendendi. Indirecta autē & irregularis mutatio dicitur quū præcedēti aut ſequenti uniſonæ mutatiōi per ſimilē ducit ꝓprietatis ſeu qualitatis motū: ut ſexta huiuſmodi aſcēdens: quæ quintæ præcedēti ad aſcēſum ductæ pſimilis efficitur in motu. Et enim Aſcendēs mutatio quū mutato uniſonæ uocis noīe primus uocis modus tendit

Directa mutatio
Indirecta mutatio

in acumẽ. Descẽdẽs uero quũ primis uocis mutatus remittit in grauitatẽ. In A la mi re sex fiũt mutatiõis eisq; ut i G sol re ut deductæ sunt cõsimiles. Ac sexta rursus irregulariter & indirecte ꝓcedit idest quintæ præcedẽti ex b molli in ♮ duram ascendẽti persimilis. ut hic.

¶ In b fa ♮ mi: q; ambæ syllabæ. non sint eiusdem soni: nullam posse fieri mutationem pleriq; consentiunt: maiore enim semitonio ab inuicem sunt disiunctæ: nam cum b fa a mi de Alamire: minore sit semitonio disiuncta in acutum ac ♮ mi q̃ re eiusdem Alamire sit tono acutior: Cunq; tonus minus semitonium maiore semitonio uincat: constat ♮ mi maiore semitonio q̃ b fa esse acutiorem. Quare quum necessitate coacti ipsam deducimus in b fa ♮ mi mutationem & qualitatis & quantitatis conueniet mutatio: qualitatis inquam idest proprietatis b mollis in ♮ duram: mutando fa in mi: ascensus gratia: uel econuerso descẽdendi causa: quantitatis idest transeundo per fa ad mi ex grauiore ad acutiorem sonum: ipsius apotomes interuallo: aut econuerso: per mi in fa descendendo ex acuto in grauiorem: quem quidem trãsitum: quoniam difficilis & admodum dissonus est omni solertia deuitandum musicorum scola præcepit: hunc Marchetus & Anselmus permutationem uocant. Est enim adinuenta irregularis & indirecta mutatio ad euitandum dissonum huiusmodi permutarionis transitum quem urgente notularum dispositione fieri necesse est: ut hoc constat exemplo.

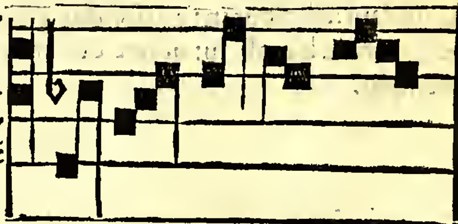
Marchetus Anselmus

Quid sit ꝑmutatio

¶ Est igitur permutatio mutua qualitatis & quantitatis inuicem uariatio.

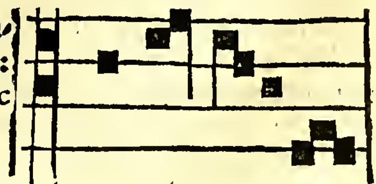
¶ In C sol fa ut: sex ducunt mutationes. Prima quum modulando mutamus primam syllabam in secundã. s. sol in fa: ascẽdendo de b molli in ♮ duram ut hic.

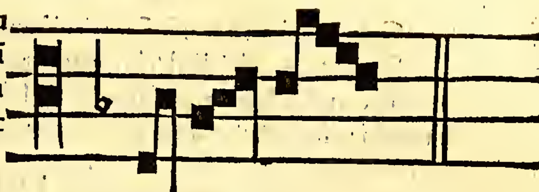
¶ Fit insuper hæc prima mutatio aliquãdo Indirecte & irregulariter: scilicet descendẽs in primo transitu mobili ad diffugiẽdam in b fa ♮ mi dissonam & incongruam permutationem: ut hac notularũ dispofirione probatur.

¶ Secunda mutatio fit quum modulando mutatur secunda syllaba in primam: scilicet fa in sol: descensus causa: ex ♮ quadra in b mollem: ut hoc constat exemplo.

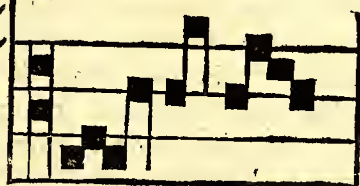
ℭTertia mutatio fit quum modulando mutamus primam syllabā in tertiam: uidelicet sol in ut ascendendo ex b molli ad naturam: ut hoc exemplo percipitur.
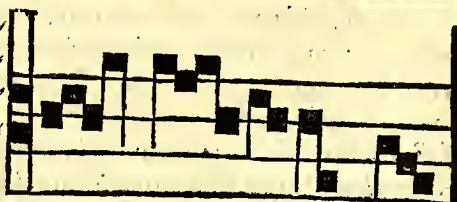

ℭQuarta mutatio fit quum modulando mutamus ut in sol: descendendo de natura in b mollem ut hic patet.

ℭQuinta mutatio fit quum modulando mutamus secundam syllabam in tertiam.s.fa in ut ascēdendo ex ♮ quadra in naturam ut hic constat.

ℭSexta & ultima mutatio fit quum modulando mutatur tertia syllaba in secundam uidelicet ut in fa descendendo ex natura in ♮ quadrā: ut hoc percipitur exemplo.

ℭComplures quoq; possunt indirectæ & irregulariter fieri mutationes: ut quisq; ex seipso facile potest considerare.

ℭIn D la sol re: sex cōsimiles ducunt mutatiōes. Ac duæ in E la mi. Atq; in E fa ut. Nec nō in cæteris cōsimiles mutationū motus cōcernētibus: singula.s. singulis cōsimilis referēdo. Mutationū insup pluralitatē asserūt fugiēdā: quū modulatiōis pgressum unica mutatiōe cōstiterit eē cōgrue dispositū. Ac tardius lōgiusq; quoad fieri possit mutationē psequēdā esse fuerūt. Euenit quādoq; disiūctus mutatiōis trāsgressus: quū modulādo fit trāsitus ultra ordinē exachordi: puta ascendendo uel descendēdo per septē aut octo uoces uel etiā per plures: quod in mēsuratis cātilenis frequētius obseruat. Possent item & per cōiunctas plures fieri mutatiōes si tonoꝝ interuallis disponerent syllabæ exachordoꝝ. tonos ipsos in duo inæqualia partientes semitonia. At cum uel chromatico uel permixto generi id sane cōpetat: psens hæc cura refellit: diatonicā tantū Guidonis referēs institutionē.

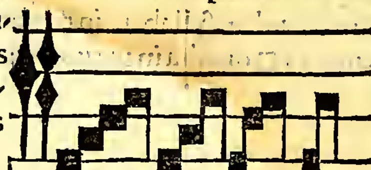
ℭDe consonantia diatessaron & eius speciebus. Caput Quintum.

Diatessaron est cōsonātia quattuor sonis duos tonos & minus semitoniū circūscribētibus ducta: quā in singulo tetrachordo naturalis expostulat modulatio. Tris.n. figuras habere pnoscit cū oīs cōsonātia siue diatessarō siue diapēte siue diapason unā semp minus habeat speciē uel figurā q̄ sint eius uoces, totidēq; iterualla naturaliter ac diatonice disposita. Dicta.n. est diatessaron

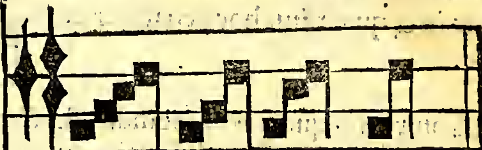
per quattuor. Genere q̃dem uno: sed specie diuersa: tres igitur ut dictum est diuersas species seu figuras cõpræhẽdit. Prima ptrãsit ex graui in acutũ toniæo semitoniæo ac toniæo iteruallis harũ circũscriptiõe syllabarũ re mi fa sol: sortiturq; principiũ in A re: ubi prima & acquisita pfecti quindecim chordarũ systematis residet chorda & terminat̃ in D sol re: Quocũq; in sup similis ptrãsierit pcessus primã semp diatessarõ formã celebrabis. Hæc.n. uel singulis diatonici generis iteruallis distinctis pcedit: uel toniæo & semiditoniæo incõposito uel semiditoniæo incõposito & toniæo: uel incõposito diatessaronico: ut his percipitur figuris.

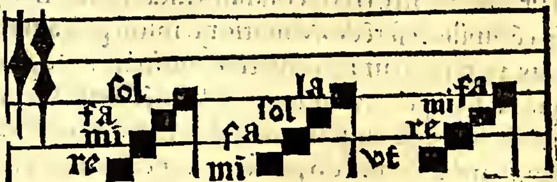
Secunda diatessaron figura procedit ex graui in acutum semitonio ac duobus contiguis tonis distinctæ & composite dispositis his.s. syllabis: mi fa sol la: prosequiturq; exordium primæ uidelicet in ♮ mi secundum diatonicam primi exachordi dimẽsione. descẽditq; ecõuerso ex graui in acutum: duobus.s. tonis ac semitonio: atq; consimilis interuallorũ ac syllabarum transitus ubiq; secundam prestat diatessaron formam quæ & diuersis ut prima disponitur interuallis hoc modo.

Tertia diatessaron forma tenditur a graui in acutum per diatonicam conglutinatorum exachordorum consequentiam a C faut ad F faut: his syllabis ut re mi fa. tono.s. ac tono atq; semitonio. sed econuerso ex acuto in graue semitonio.s. & duobus tonis. Atq; iccirco consimilis & syllabarum & interuallorum cõsideratio tertiam semper affert diatessaron formam: q̃ & diuersis interuallis protẽdi: subiectæ descriptiones declarant.

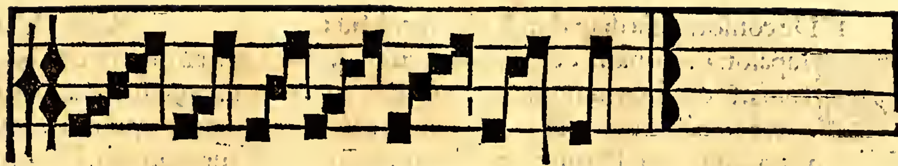

Possunt tamen tres ipsæ diatessarum figuræ in singula specie considerari uariata mediarum chordarum dimensione: ut in harmonia instrumentali æquissima partitione & numerorum annotatione notissime demonstrabo. Verum hic ipsius tantum syllabis ut compræhẽdi possit quod dicimus demonstremus hoc modo.

De consonantia diapentes & eius speciebus. Caput Sextum.

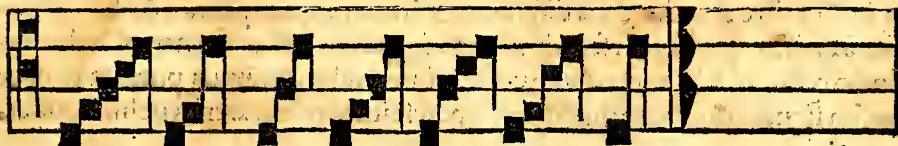
Diapente est cõsonantia quinq; sonorũ tris tonos & unũ minus semitoniũ quattuor diatonicis iteruallis cõplectẽtiũ. dicta.n. est p q̃nq;. Atq; quattuor habet species seu diuersas figuras quarũ positionẽ semitonieus trãsitus hincinde uagus noscit̃ declarare. Prima.n. diapẽtes figura fit ex prima diatessaron & tono in acutũ: retinetq; semitoniũ naturale in secũdo iteruallo pcedens his syllabis re mi fa sol la: cuius exordiũ summit̃ in D sol re & terminat̃ in E la mi re. Consimilis autem interuallorũ & notularum transitus primam semper diapentes speciem collocabit. Sed & diuersis cõtrahitur interuallis ut hic constat.

Secunda diapentes figura cōponitur ex secūda diatessaron & tono in acutū: in primo & grauiori interuallo semitonium cōtinēs his.s.syllabis ducta: mi fa sol la mi: Cuius initiū disponitur in Elami grauem atq; terminat ad ♮ mi acutā. Similis quoq; uocum & interuallorū dispotitio secundam semper diapentes speciem noscitur comprobare: quā & diuersis interuallis concipi hæc declarat positio.

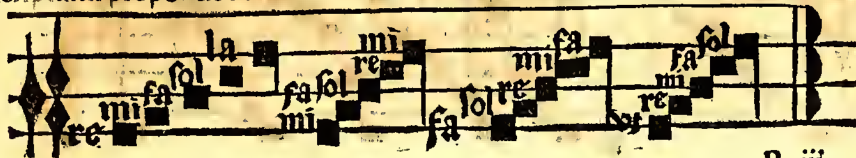
Tertia diapentes figura formatur ex tritono ac semitonio in acutum: in quarto.s.interuallo consutum habens semitoniū: & procedit his syllabis: fa sol la mi fa.oritur autem in F faut grauem tendens ad C solfaut in acutum.cui omnis consimilium uocum & interuallorum processus semper consimilem offert diapentes speciem: quæ & per diuersa potest interualla diatonice protendi ut hic patet.

Quarta diapētes figura disponit̄ p tertiā diatessarō & tonū i acutū,pcedēs a G sol re ut ad D lasolre: his syllabis: ut re mi fa sol.obtinetq; semitoniū i tertio iteruallo. Vbicūq; autē similis uocū & iteruallo℞ fuerit successio: q̄rta semper diapentes species eueniet: quam & diuersis interuallis plerūq; disponūt hoc modo.

Poterit itē in singula diapentes figura uniuscuiusq; speciei formula cōprobari: quod in armonia instrumentali ipsa cordarum dimensione & numero℞ annotatione duximus demonstrandum. Hic uero primā diapentes figuram a cæteris circūscriptā: in propositæ considerationis declarationem describimus hoc ordine.

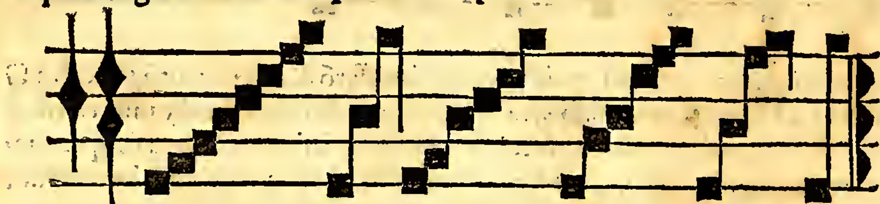

¶ De consonantia diapason & eius speciebus. Cap. VII.

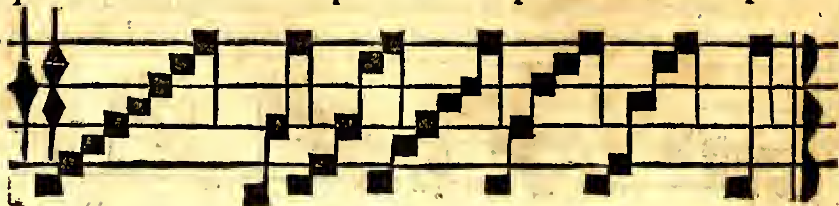
Diapason ē cōsonātia octo sonorꝝ secūdū diatōicū genus dispositorꝝ: qnqꝫ tonis. & duobus minoribus semitoniis ducta: fit. n. ex diatessaron & diapētes cōmixtiōe: medio ac cōi existēte cōiūctiōis termino: quē qdē cōmunē dixero: quū finis diatessaron fuerit & diapētes pricipiū: aut ecōuerso. Dicta. n. ē diapason p oē: q̄ſi oibus discretis sonis melopeiā: seu modulatiōis effectionē sustines. Oēs discretos sonos septē tātū eē cōstat: octauū uero hæc suscipit: primo q̄dē sono ipsa iteratione p simile: q̄ re æquisonā uocāt sane inquā a Ptholomeo dictū Diapason cōsonātiā talē uocis efficere cōiunctionē ut una eadēqꝫ uox uideat simul esse plata. Quot. n. sunt diapason species: tot Baccheus asserit cōsonātiarū formas qbus totius extat modulaminis plenitudo. Verū alia secūdū Arythmeticā medietatē cōsistit: quū. s. diatessaron ac diapētes extremæ tātū ac media cōmunis chorda simul pcutiunt: ita. s. ut grauior cū media diatessaron: media uero cū acuta diapētē obseruēt: qđ collateralibus inest tonis. Alia secūdū mediocritatem harmonicam copuletur: fit. n. hæc quū extremæ tantū ac mediæ chordæ simul pcussæ diapentē inter grauē & mediā: ac mediā iter & acutā: diatessaron obseruāt: quod ducibus seu autenticis obuenit tonis. Atqꝫ ita tres ipsæ chordæ simul pulsæ harmonicam probant consistentiā: huius ratio est proportionata in chordotono cōuenientia extremorum & differentiarū ad inuicem: quod in harmonia instrumētali lucidius exponet. Septem itaqꝫ figuras seu species continet diapason consonātia: quarum Prima formatur ex prima specie diatessaron ducta ab Are ad D solre: & ex prima specie diapentes facta a D sol re ad A la mi re acutā: mediat autē in D sol re Arythmetica dispositiōe: cōtinet. n. quinqꝫ tonos & duo minora semitonia: horꝝ primū in secūdo: secūdū in quinto trāsitu seu interuallo diatonice ducto collocat. Cōsimilis quoqꝫ uocū & interuallorū trāsitus primam semper diapason figuram declarat: quæ diuersis potest interuallis extendi ut hic constat.

Ptholomeus

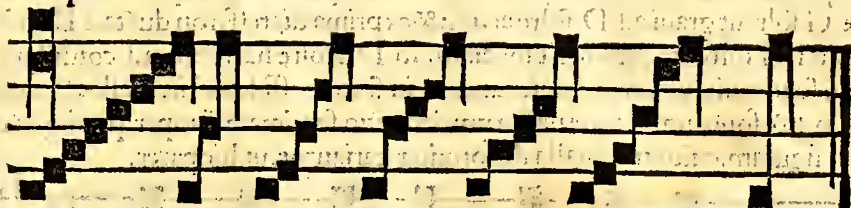
Baccheus

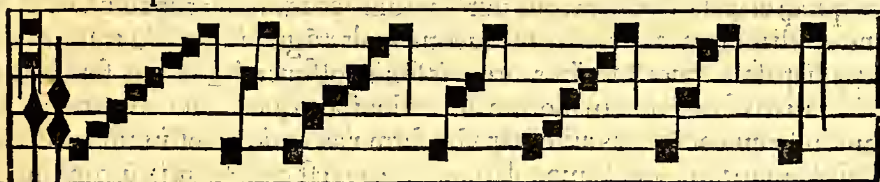
¶ Secūda figura diapason formatur ex secūda specie diatessaron facta a ♮ mi graui ad E la mi grauem: & ex secūda specie diapentes ducta ab E la mi graui ad ♮ mi acutā: mediatur. n. in E la mi grauem secūdum. s. mediocritatem arythmeticā: rursus cōsimilis uocū interuallorūqꝫ processus: ubiqꝫ secundam deducet diapason formam primum semitonium in primo: secundum in quarto sustinentē interuallo: quam & diuersis interuallis protrahendam præsens indicant dispositio.

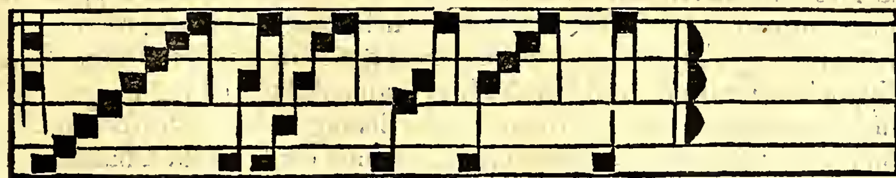
Tertia figura diapason formatur ex tertia specie diatessaron facta inter C fa ut & F faut graues & tertia specie diapentes deducta ab F faut graui ad C sol faut acutam: mediatur enim in F faut grauem arythmetica consideratione primum semitonium in tertio secundum in septimo continens interuallo. Atq; similis uocũ & interuallorum dispositio tertiam probat diapason formam multimodis interuallis explanabilem: ut hic constat.

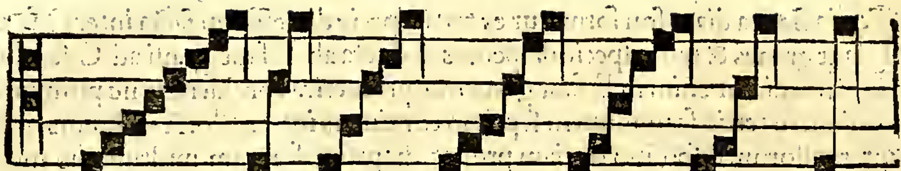
Quarta diapason figura componitur ex prima specie diapentes ducta a D sol re ad A la mi re acutam: & ex prima diatessaron facta ab A lamire ad D sol re: mediatur autem harmonice in A lamire primum tenens semitonium in tertio interuallo & secundum in sexto. Consimilis autem & sonorum & interuallorum deductio quartam semper efficit diapason formam: quæ & diuersis potest iteruallis sustineri: ut hic patet.

Quinta diapason figura formatur ex secunda specie diapentes ducta ab E la mi graui ad ♮ mi acutam & ex secunda diatessaron habita inter ♮ mi & E lami acutas: mediatur quidem in ♮ mi acutam secundum harmonicam mediocritatẽ: continens primum semitonium in primo interuallo & secundum in quinto. Omnisq; eiusmodi & sonorum & interuallorum processus quintam semper perficiet diapason speciem: quæ & diuersa poterit interualla continere. ut hic.

Sexta diapason figura contexta est ex tertia specie diapẽtes ducta ab F faut graui ad C solfaut acutam: & ex tertia specie diatessaron facta a C solfaut ad F faut acutam. Mediatur enim in C solfaut secundum medietatem harmonicam: continens primum semitonium in quarto interuallo: & secũdum in septimo. huiusmodi autem sonorum & interuallorum cõsideratio sextam semper & ubiq; diapason formulam comprobabit: quæ multimodis potest interuallis uariari: ut hic.

Septima uero & ultima diapason figura concipitur ex qrta specie diapentes facta a G solreut graui ad D solre acutã:& ex prima diatessaron ducta a D lasolre acutã ad G solreut acutam; Et mediatur in D lasolre harmonica.s.consistentia: primũ semitonium in tertio:& secundum in sexto possidens interuallo. Consimilis quoq; & sonorum & interuallorum deductio septimam semper producet diapason figuram.cuius interualla difformiter uariantur.ut hic patet.

Constat itaq; septem has diapason figuras inuicem esse differentes: tum locali semitoniorum uarietate:tum diatessaron ac diapentes formularũ diuersitate: Alteram quoq; diapason speciem tono aut semitonio acutiorem secundum scilicet diatonice distributam sonorum consequentiam:alterã grauiorem. Rursusq; in unaquaq; diapason figura stantibus extremis sonis possunt reliquæ eius formulæ cõperiri uariatis scilicet interuallorum dimensionibus:quod sane deducetur in harmonia instrumentali. Has autẽ diapason formulas antiqui cõstitutiones dixerũt quasi plenum quodãmodo modulationis corpus est consonantiarũ coniunctiõe consistens unaquæq; species conduceret: Ptholomeus autẽ ꝙ ipsas & modos appellarent propriis nominibus distinctos:ut totũ perfectissimi quindecim chordarũ systematis hiiscæ modulationibus adimpleret octauũ modũ superduxit in acutum:a prima diapason non specie: sed integro primæ ipsius interuallo distantem: quã hypermixolydium quasi supra mixolydium nuncupauit. Verum hos omnes eorumq; affectiones in ipso harmonico instrumento exacte explicabimus. Placet tamen eorũ hic nomine recensere. Prima enim diapason speciem quam duximus ab Are graui ad Alamire acutam:in D sol re scilicet mediatam: Hypodorium uocabant:quasi subiectũ Dorio seu placalẽ uel subiugalem Dorii propter eius tetrachordũ in graue refluxum a media chorda quã clerici finalem uocant. Secũda Hypophrygius uocitata est q̃si sub Phrygio:quæ deducta est a ♮ mi graui ad ♮ mi acutam mediata in propriã finalẽ scilicet Elami grauẽ. Tertiam speciem diapason Hypolydium dixerunt quasi sublydio quoniã uaristrorsum subuertit acutũ lydii tetrachordum hanc deduximus a C faut graui ad C solfaut acutam in F faut grauem finalem suam Arithmetice mediatã. Quarta diapason species ducta a D solre graui ad D lasolre acutã:harmoniceq; in suam confinalem scilicet Alamire acutã mediata Dorius est uocata ab his quidem qui eiusmodi melodiam primum instituere:uel (ut quidã uolunt) quos plurimum ipsa delectaret. Quintam diapason speciem quam duximus ab Elami graui ad Elami acutã harmonice mediatam in ♮ mi acutam eius confinalem Phrygium appellabãt.cuius modulatio

Antiqui musici Ptholomeus

Hypodorius Hypophrigius Hypolidius

Dorius

Phrygius

ne & inuenisse & usos ea plurimũ Phryges ferunt. Sextam diapason speciem quã inter F faut grauem & F faut acutam disposuimus harmonice mediatã in C solfa ut cõfinalem suam Lydium noiarunt: ꝙ gens ipsa eius sit plurimũ modulatiõe delectata. Hos autẽ tres: Dorium: Phrygium & Lydium celeberrimos ueterũ commendat auctoritas: tanquã ad incitatiores animi affectus aptissimos. hinc eos duces atq; autenticos uocant. Suos uero collaterales ꝙ remissiores reddãt animi affectus: placales atq; comites dicũt: collaterales autẽ dicti quoniã consimilibus ducuntur lateribus scilicet diatessaron & diapẽtes speciebus: uel ex cõuersione unius lateris scilicet diatessaron superiores seorsum ducta. Horum uero omniũ naturales cõuenientias atq; ipsorũ auctores in harmonia instrumẽtali latius explicabo. Septima diapason species inter G solreut grauem & G solreut acutam ducta: in D lasolre harmonice mediata mixolydius quasi mixtus lydius nuncupata est. Plerũq;. n. alterna lydiæ & mixolydiæ modulationis commutatione redditur cõcentus suauior: quod potissime Ambrosiani nostri in ecclesiasticis obseruant modis quũ quintũ ipsum & septimũ cõmutatione ♮ duræ qualitatis in b molli tanq̃ diapentes uel diatessaron specie commixtos modulari solent. Hypermixolydium ut dictum est Ptholomeus eam diapasson figuram: quæ septem ipsius inuicem differentibus superesset instituit, uocitandam: ductam quidem a Mese ad Netenhypboleon: ac Arythmetice mediatã in paranetendiezeugmenon. At octo ipsos modos quos & tonos uocant quasi ex tonis eorumq; partibus scilicet semitoniis ductos: Alii tropos propter accidentalem unius in alterum conuersionem toni uel semitonii intensione seu remissione deductã: uel propter alternam diapentes diatessaronq; specierum commixtionem: quattuor maneriebus ecclesiastica distinxit auctoritas. Namq; primam maneriem dixerunt Protum: secundã Deuterum: tertiam tritum: quartam Tetrardum singulis ipsis diapason diatessaron conferẽtes. Ita ut Protus dorii atq; Hypodorii limittes obseruaret & terminos: ut in compluribus ecclesiasticis mobulationibus peruidemus: utputa quadragesimali saluatione uirginis. Salue regina. Deuterus Phrygii & Hypophrygii. Tritus lydii & Hypolidii. Tetrardus Mixolidii & collegam. quẽ reflexo sub diapenten tetrachordo reliquorum similitudine hypomixolydium possumus nominare. Posteritas autẽ has ipsas maneries diuisit: ita ut ab antiquitatis auctoritate ordinem non diuerteret. Namq; Protum qui doris est primũ posuere: Hypodorium secundũ: Deuterum tertium dicunt: qui & Phrygius est: Hypophrygiũ quartum: Tritũ quintũ scilicet lydium: Sextum hypolydiũ: Tetrardum Mixolydium uidelicet septimũ in ordine. Octauo non admittit propriũ nomẽ: nisi forte aliorũ ut diximus imitatione hypomixolydiũ appellauero. Hos itaq; binos ac binos ecclesiastica ipsa dinumerauit posteritas. Ita ut cum unitas sit prima ĩpar: primi combinati ĩpares dicantur & autẽtici seu duces: secũdi a binario pari pares & collaterales seu comites: quoꝝ celeberrimũ ordinem sic deducunt. Primus impar & autenticus. Secundus par eius placalis. Tertius ĩpar autenticus. Quartus par eius placalis. Quintus impar autenticus. Sextus par eius placalis. Septimus impar autenticus. Octauus & ultimus par eius subiugalis. Est enim huiusmodi tonus apud Guidonem regula per ascensum & descensum omnes descriptas ac etiam pernotabiles modulatiões in fine diiudicans. Sed de his eorumq; accidentibus singillatim est dicendum.

Lydius

Ambrosiani

Quid sit tonus secundum Guidonẽ

¶De Diuersis tonorum accidentibus: & de formatione primi toni. Cap. VIII.

Primi toni modulatio formatur ex prima specie diapētes inter D solre & Alamire: disposita & prima diatessaron ab A lamire ad D la sol re acutā hæc.n. ē q̄rta i ordine diapason forma i q̄ doriū locauimus. Finit̄ qdē regulariter in D solre: ubi uidelicet sua diapēte sumpsit exordiū. Ac reliquorum tonorum modulatiōes regulariter ꝓpriæ diapentes initia suis pariter terminationibus ascripserūt. ꝓpterea qdē q̄ uox humana in acutū ducta amplius defatigat̄ quā in graue: nāq; ex acuto in grauitatē remissa fit qeti ꝓpinqor: q̄ttuor ipsas finales tonorum chordas in grauiū uocū ordine elligēdas deduxerūt (eas iquā) qbus cōgrue subsisteret cōiunctū in graue uniuscuiusq; collateralis toni tetrachordū. Ecclesiastici autē Romanā & Ambrosianā sectātes institutionem: uocē unam sub finali cuiuscūq; autenticæ modulatiōis toni iteruallo deponūt q̄si inter octo priores diapason uoces & hanc nonā: sesquioctaua inuicē habitudine tonus resultet: qd̄ & si naturaliter ac diatonice tribus ipsis ducibus primo.s. & tertio ac septimo cōuenit: quinto tamē tono dissonū probat diatonicus sonorum trāsitus nāq; sub ipsius finali chorda.s. F faut graui semitoniū illico naturaliter decidit in graue: q̄re nonnulli asserunt notulā ipsam inter D sol re & Elami graues esse relaxādā: maiorē.s. sub Elami semitonio: ut inde ipsa a finali tono distet in grauitatē. nos āt diatonice ꝓcedētes: naturalē uocū in itroductorio dispositionē minime subuertēdā eē existimamus: cū potissime octo ipsæ diapason cōsonātiæ uoces dupla distinctæ sunt dimensione quinq;.s. sesqoctauis atq; duobus minoribus semitoniis: iccirco nō necessariā puto huiuscæ uocis substitutionē tanquā modulationis diapasonicæ congruentem: sed potius superfluam: ecclesiastica tamē auctoritate probandā. Primi igitur toni modulationis plerūq; principia propria cōsequuntur in C faut quidē tanq̄ superfluæ: In D solre: In F faut: In G solreut: graues: & in Alamire acutā tanquā naturales & perfectæ. Cōmixtæ autem in Elami grauē: Sed mixtæ atq; itē superfluæ in A re & ♮ mi graues. Cōmixtus tonus dicitur si autenticus est: quū in eo species alterius quā sui collateralis disponuntur. Sinautem fuerit placalis: dicetur cōmixtus quum alterius quam sui ducis & imparis consonantes continet formas: Mixtus tonus dicitur si autenticus est: quum uel totum grauius sui placalis attigerit tetrachordū: uel duas saltem eius chordas. Imperfectus tonus siue autenticus siue placalis est qui non implet propriā diapason figuram deficiēs uel ex parte diapentes uel ex parte diatessaron uel ex parte utriusq; hūc proprie diminutū dicunt. Plusquāperfectum uero seu superfluum putant tonū: quum (si autenticus fuerit) ultra diapason: notulam unam aut duas diatonice ductas: tenuerit in acutum. Quum autem placalis fuerit tunc in graue. Sunt & qui irregulares dicūt singulorum tonorum modulationes quum in suam confinalem chordam terminauerint. Sunt enim quattuor confinales chordæ: secundum scilicet octo tonorum combinationem. Est enim chorda confinalis in quacunq; manerie uox illa in qua diapentes formula terminatur in acutū: hinc distat cōfinalis cuiuscunq; toni a sua finali integro diapentes iteruallo. Naq; primus tonus & secundus regulariter terminatur in D solre. Irregulariter uero i Alamire. Tertius & q̄rtus regulariter in Elami grauē. Irregulariter i ♮ mi acutā. Quītus & sextus regulariter in F faut grauē. Irregulariter i C solfaut acutam. Septimus & octauus regulariter i G solreut

Clerici romani Ambrosiani

grauem terminantur. Irregulariter in D lasolre acutam quamquã Antiphonis & gradualibus: cæterisq; Gregorianis modulationibus raro concesserint confinalẽ: dicunt enim eos semper regulariter terminare. Ambrosiani autẽ sæpius septimum hunc tonũ in sua confinali conterminãt: octauũ raro. Potest insuper unusquisq; tonus in introductorio concipi ubicunq; eius latera seu species noscunť extendi: quẽ extra naturalẽ ac primariã eius dispositionẽ ductum: possumus fictum uel acquisitum appellare. Est etiam considerãda distinctio in tonorum huiusmodi modulationibus quã Guido uoluit intelligi: quãtum in quolibet cantu continuatim quoad usq; uox quieuerit pronũciatur. Hæc enim per neumas sane declaratur. Neuma enim est uocum seu notularũ unica respiratione congrue pronunciandarum aggregatio. Neuma græce: latine nutus solet interpraetari. Describũt enim notatores in Antiphonis & nocturnis responsoriis atq; gradualibus ipsam certa linea in modum pausæ cantilenas terminantis omnia linearum iteualla cõplectente: diuidentem distinctiones: qua quidem innunt uocis ipsius respirationem: neq; respirandum est ante ultimã cuiusuis dictionis syllabam: nisi complures fuerint notulæ soli syllabæ superpositæ: tunc enim necessitate urgente poterit cantor post non ultimam dictionis syllabam respirare. Debent insuper distinctiones ipsæ secundum Guidonem fieri & terminari ubi sæpe & condecentius tonus ille in quo fuerint poterit: regulariter sortiri primordia. Est item mirabile (ut Guidonis ipsius non abundat sententia). Quod in nocturnis responsoriis somnolentorum more grauiter & dissolute summus ille põtifex sanctissimus Gregorius ad uigilandum nos uidetur exhortari. Et in Antiphonis plane atq; suauiter sonat. in introitibus uero quasi uoce præconis ad diuinũ clamat & euocat officium. in Alleluya & Versibus quos Ambrosiani melodiæ ascribebant suauiter uidetur diuino iubilo gaudere. Sed in Tractibus & gradualibus plane & protense atq; humili uoce incedere pernoscitur. In offertoriis autem & communionibus: quantam in huiusce modulationis affectiõibus preualuerit patefecit. Est enim in eis omnimoda huius institutionis elleuatio: dipositio: extensio: duplicatio: suauis delectatio cognoscẽtibus: laboris refrigeriũ discẽtibus: mira & aliorũ modulantium institutis longe distans dispositio: nec mõ hæc ipsa arte musica ĩtroduxit: sed & musicæ disciplinæ auctoritatẽ & auctmẽta nosciť cõtulisse. Diuũ uero Ambrosium solam modulatiõis dulcedinẽ mirabiliter exqsisse Guidonis ipsius uerba testãtur. Alios quoq; quãplurimos prout a domino acceperũt diuersa munera eius gazophisatio contulisse. Ecclesiasticam itaq; primi toni modulationem hoc declarat exemplar.

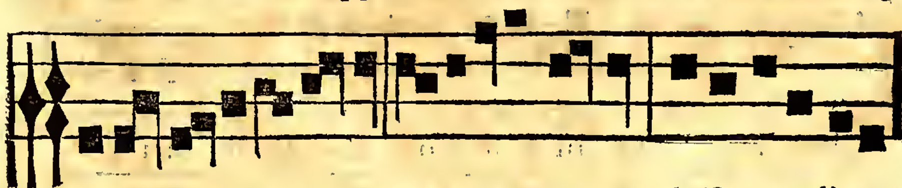
Gregoriani

Ambrosiani

Distintio

Guido

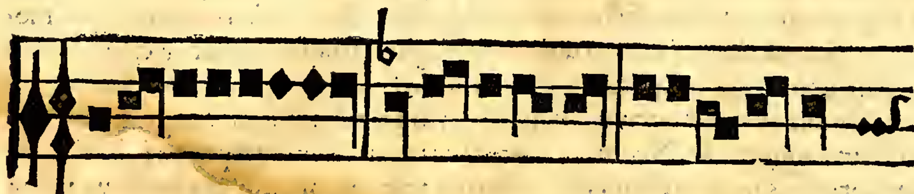
Neuma

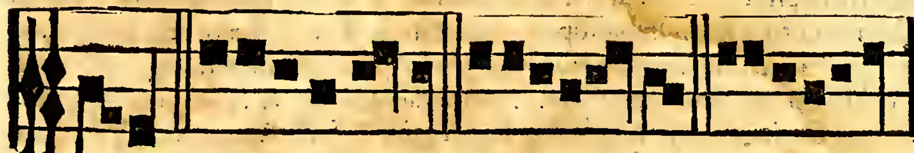
Al me pa ter am bro si no stras preces audi christe exaudi nos

¶ Quum autem post Antiphone denunciationem psalmodiam Gregorianã primi toni uolueris educere (sic enim fit) nãq; antiphona primi toni psalmodiã reqrit eiusdẽ: ac in reliqs eodem modo psalmi ipsius modulationẽ incipiens in tertiã

notulam supra finalem antiphonæ procedendo his syllabis fa sol la Mediantur item diuersimode psalmodiæ ipsæ atq; terminantur multifariam. secundum scilicet annotationem suorum Seculorum Amen: uel suorum Euouae. Nihil enim representat Euouae: nisi Seculorum Amē: sunt enim omnes eius uocales causa breuitatis in unum collectæ Procedit igitur Gregoriana primi toni psalmodi hoc modo.

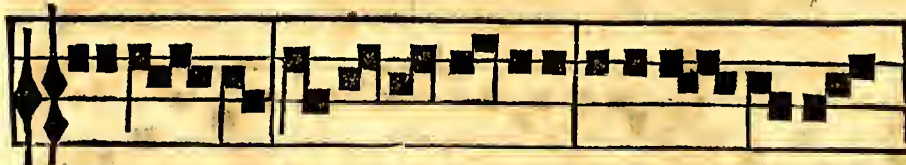

Primus tonus sic incipit sic me di a tur & sic fi ni tur.

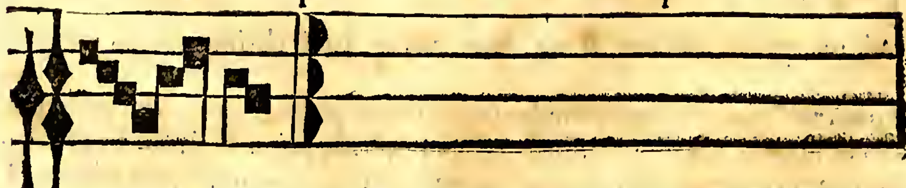

Seculo rum a men Euouae Euouae

¶Cui.n.tono gradualium: & Alleluya atq; responsoriorum cantica tribuuntur eidem & eorum uersus sunt ascribendi. Inde sicut se habet principium Euouae ad finem antiphonæ. Ita principium uersuum ad præcedentem suorum canticorum terminationem. Quod quum canticum fuerit autentici toni: eius uersiculus eidē deseruiet: & econuerso: quamq̄ sæpe uersiculus placalis cantici species autenticæ modulationis attingit & econuerso. Tunc.n.ambo unica manerie considerantur. Principium autem Euouae primi toni diapentes interuallo distat in acutum a finali præcedentis antiphonæ chorda. Verum ex uersibus nocturnalium responsoriorum primi toni solent Gregoriani notulas quasdam necessarias eligere quibus Gloria patri & filio & spiritui sancto quamdecentessime modulantur quum opus fuerit hoc modo.

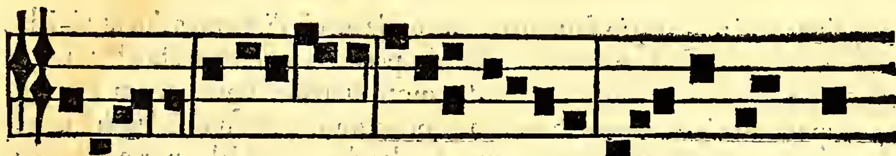
Glori a pa tri & fi li o & spi ri tu i

san cto

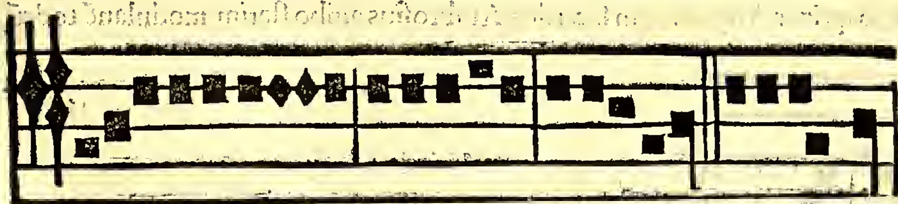
De formatione secundi toni. Caput Nonum.

Secundi toni modulatio formatur ex prima diapentes figura communi: quæ & primo competit & ex prima specie diatessaron facta ab A re ad D solre. Hæc enim est ipsa diapason figura: quam in ordine primam posuimus inter A re & A la mi re acutam Hypodorio quidem ascriptam. Speciem communem uoco illam quæ in quouis autẽtico & eius placali immobilis existit: iisdem. s. chordis considerata. Quare constat diatessaron in autentico & eius collaterali non esse speciem communem: ut Marchetus asserit quippe quæ in autentico acutiorem: in placali locum obtinet grauiorem: hic enim diatessaron sub diapente. illic supra diapentem noscitur collocata. Quippe enim chordæ secundo tono principia contulerunt A re C fa ut D sol re E la mi & F fa ut graues. In sui autem excessu seu superfluitate (licet raro) In Γ ut eius principium posuere. In D sol re uero regulariter propriam obtinuit terminationem: cuius formulam hæc probat descriptio. Marchetus

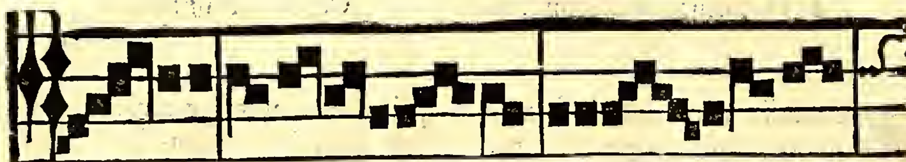
In honorẽ apo sto lorum fabricauit basilianus domino tem plũ nouum.

Pleriq; etiam consentiunt placales tonos supra diapentem in acutum ecclesiastica licentia unicam attingere uocem. Cuius igitur antiphona finierit in D sol re: eiusq; seculorum in F fa ut grauem possideat primordii secundi toni lege iudicabitur. cuius psalmodiam incipiũt per unicam uocem a finali tono depressam procedentes his notulis ut re fa: quod præsens monstrat descriptio.

Secundus tonus sic incipit sic me di a tur & sic fi ni tur Euouae.

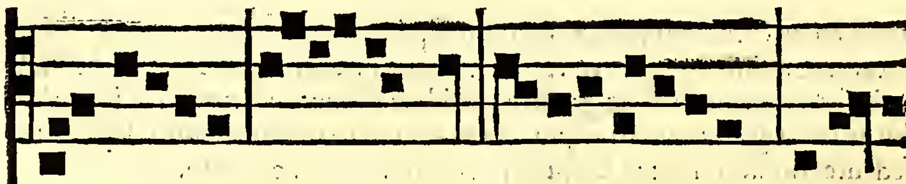
Solent etiam uersiculi nocturnalium responsoriorum huius secundi toni unica uoce toni interuallo sua finali chorda cantici præcedentis depressa propria modulatione procedere: hisce. s. notulis ut re mi fa. Excipi item solent ab eorum modulationibus notulæ quibus Gloria patri & filio & spiritui sancto cõgrue modulantur hoc modo.

De formula tertii toni. Caput Decimum.

TErtii toni modulatio formatur ex ſecunda ſpecie diapentes ducta ab Ela mi graui ad ♮ mi acutam: & ex ſecũda ſpecie diateſſaron facta a ♮ mi acuta ad Elami acutam: hæc enim eſt quinta diapaſon figura quam Phrygium nuncupauimus. huic autem tono quattuor accidunt principia: Elami: F faut: G ſolreut graues: & C ſolfaut acuta. cuius finalis chorda eſt Elami grauis: Eius autem compoſitioni competit hæc formula.

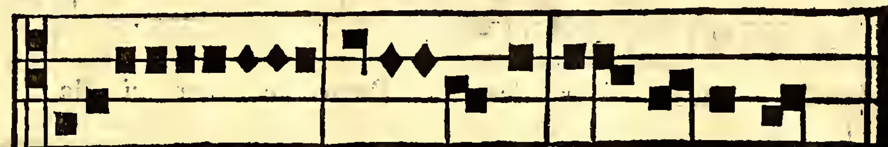

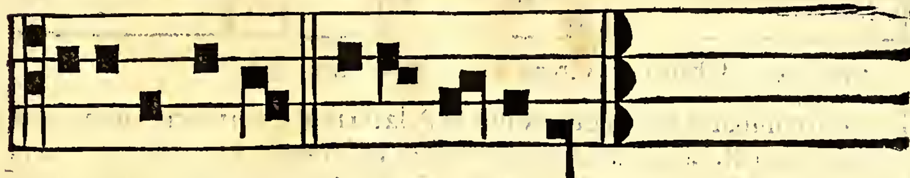
¶ Baptizat Auguſtinum ſacerdos Ambroſius ambo ſtatim modulant̃ te deũ

¶ Euouae autem tertii toni incipit̃ in C ſol fa ut. ſ. in ſextã ſupra finalẽ antiphonæ ſecundũ Gregorianos ubi tetrachordũ in principio pſalmodiæ ſumptũ determinatur Ambroſiani autem ſuauius procedentes principium Euouae huius tertii toni in quintam ſupra finalem antiphonæ chordã in qua. ſ. ſua diapẽtes figura terminatur tanquam harmonica medietate ſuauiorem ſicuti in reliquis autẽticis

diſpoſuere. Incipitur uero Gregoriani huiuſmodi pſalmodia in tertia ſupra finem antiphonæ: procedens his notulis ut re fa: cuius mediato & terminationes hoc deſcribuntur harmento.

℄ Similiter & reſponſorium uerſibus ineſt congrua progreſſio modulandi. Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto: his notulis excerpta.

℄ De formula quarti toni. Caput undecimum.

QVarti toni modulatio formatur ex ſecunda ſpecie diapentes quam & tertio aſcripſimus: & ex ſecunda figura diateſſaron ducta a ♮ mi graui ad E la mi grauem. Eſt.n. ſecunda in ordine diapaſon ſpecies ducta a ♮ mi graui ad ♮ mi acutam: quam hypophrygium uocant. Sex autem aſſumpſit quartus tonus principia uidelicet C fa ut D ſol re E la mi F fa ut & G ſol re ut graues: atqꝫ A la mi re acutam: terminaturqꝫ regulariter in E la mi grauem: ut preſens proponit exemplar.

Marcelli nus sacer dos & Petrus e xor ci sta

martyres Christi intercedant pro no bis

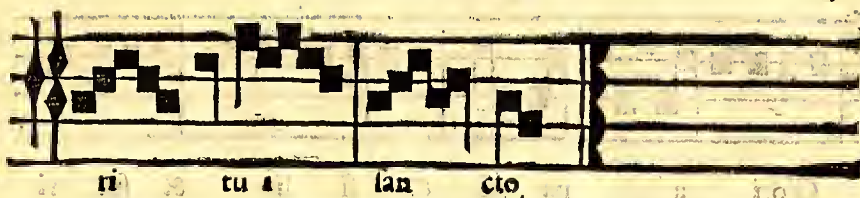
Plerũq; terminatur hic quartus tonus in A la mi re acutam procedens per species acquisitas. Est.n.secunda diapentes figura ipsi competens ab ipsa A la mi re ad E la mi acutã deducta b mollis qualitate siue a Mese ad Netẽdiezeugme nõ p terrachordũ sinemenon ꝓcedẽdo. secũda uero diatessarõ forma acq̃sito huiusmodi quarto tono cõgruẽs deducit' ab E la mi graui ad ipsam A la mi re: quæ ꝓpria tũc finalis est: seu ab Hypatemeson ad Mesen. Omne aũt Euouae quarti toni incipit' in quartã chordam supra finalem antiphonæ ꝓcedẽtis: cuius psalmodia eadẽ summitur uoce: ꝓcedẽdo his notulis la sol la: ut hac descriptione percipitur.

Quartus tonus sic incipit sic mediatur & sic fi ni tur

Euouae Euouae

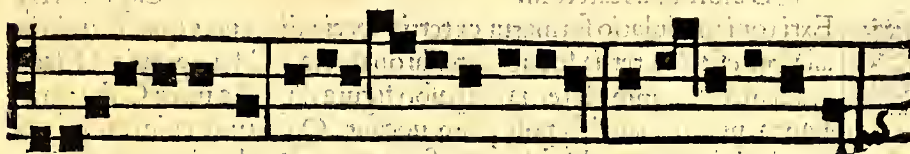
Quod si uersiculus respõsorii terminati in E la mi grauem inceperit in A la mi re acutam uidelicet in quartam supra finalem præcedentis cantici: erit quarti toni: uel quum respõsorium terminauerit in A la mi re acutam & uersus principium fuerit in D la sol re: b mollari qualitate deducta: erit itẽ quarti toni acquisiti: Cuius naturalis modulatio Gloria patri & filio & spiritui sancto his ꝓcedit notulis.

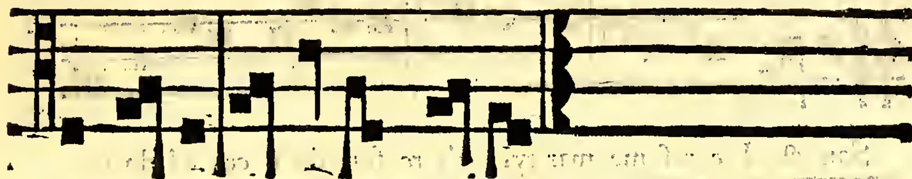
Glori a pa tri & fi li o & spi-

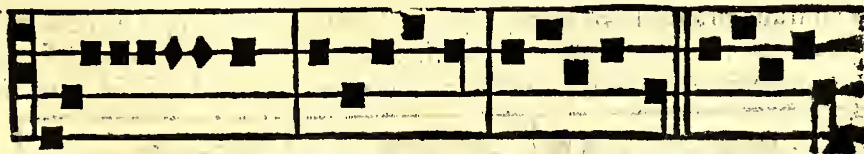
¶De compoſitione quinti toni. Caput. XII.

Qvinti toni modulatio formatᷣ ex tertia ſpecie diapētes ducta ab F faut graui ad C ſolfaut acutā & ex tertia ſpecie diateſſaron q̄ fit a C ſolfaut ad F faut acutā. Hæc ē.n. ſexta in ordine Diapaſon forma q̄ Lydiū uocāt. Cōpetūt.n.q̄ttuor qnto tono pricipia F faut & G ſolreut graues: Alamire & C ſolfaut acutæ: terminaturq̀ regulatiter in F faut grauem: ut hoc notatᷣ exēplo.

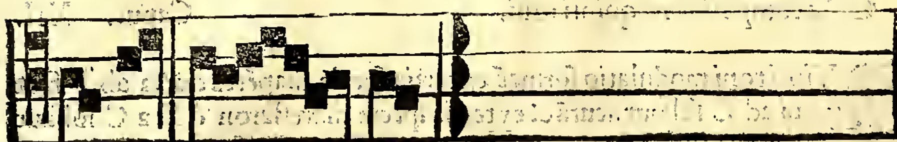

¶Euouae uero quinti toni incipitur in C ſol faut ſcilicet in quintam ſuperfinalem antiphonæ chordam: cuius pſalmodia in uniſono cum finali cæpta procedit his notulis fa la fa: ut hoc notatur tranſitu.

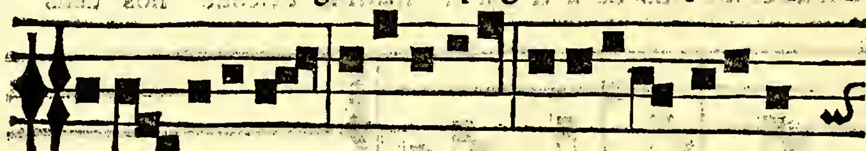
¶Atq̀ item uerſiculi principium habentes in C ſol faut quorum reſpōſoria terminauerint in F faut grauē quinto aſcribuntᷣ tono: horum modulatio. Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto ſic procedit.

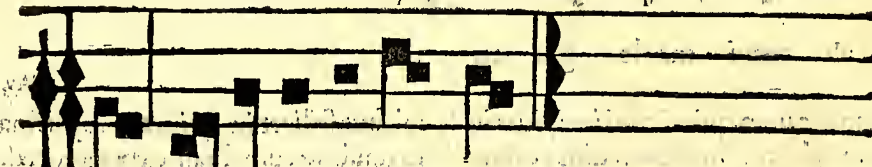

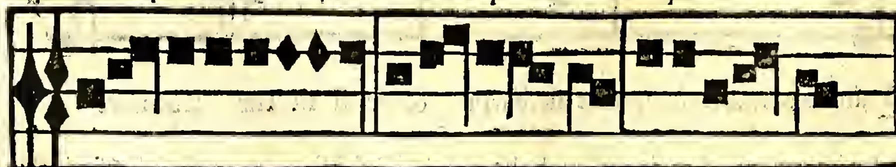
ℭDe formula ſexti toni. Cap. XIII.

SExti toni modulatio formatur ex tertia ſpecie diapentes quæ & quinto aſcripta eſt:& ex tertia ſpecie diateſſaron ducta a C faut graui ad F faut grauem. Hæc enim eſt tertia diapaſon figura diſpoſita inter C faut grauē & C ſolfaut acutam: quam Hypolydium uocant. Q uattuor enim propria ei aſcribuntur principia.ſ.C faut D ſolre & F faut graues & Alamire acuta atq; regulariter terminat in F faut grauē:cuius progreſſio hac compoſitiōe percipitur.

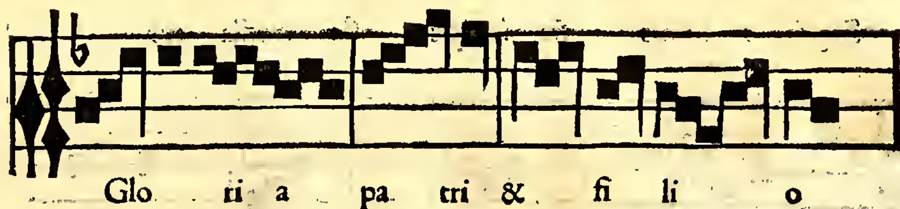

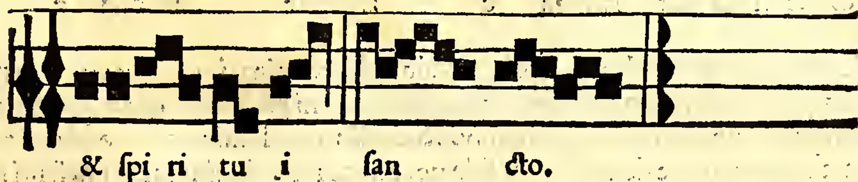

ℭQ uum autem antiphona terminauerit in F faut grauem:Cuius Euouae principium teneat in tertiam ſupra finalem.ſ.in Alamire acutam ſexto tono deſcribēda eſt. Cuius pſalmodia incipit in uniſono procedens his ſyllabis fa ſol la:ut hic.
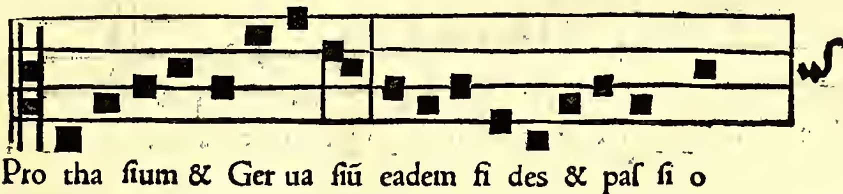

¶Similiter & uersiculi responsoriorum sexti toni icipiuntur in A lamire: quæ tertia est chorda supra finalem cantici præcedentis ex his itē excipiuntur notulæ aptissime ad modulandum Gloria patri & filio & spiritui sancto hoc modo.
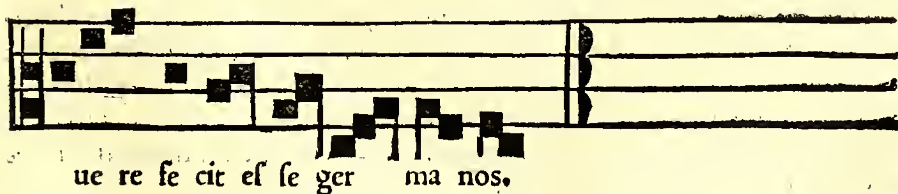

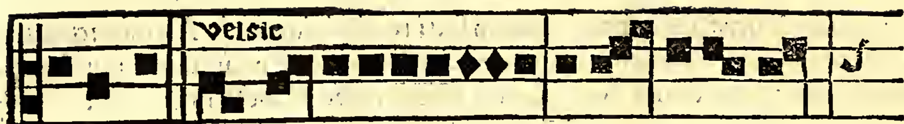
¶De formula septimi toni. Cap. XIIII.

SEptimi toni modulatio formatur ex q̄rta specie diapentes ducta a G solreut graui ad D lasolre acutā: & ex prima diatessarō figura facta a D lasolre ad G solreut acutā. Hæc.n. est septima diapason figura q̄ disposuimus iter G solreut grauē & G solreut acutā: mixolydius nūcupata. Hēt.n. septimus tonus qnq; propria pricipia.s. G solreut grauē: A lamire: ♮ mi: C solfaut. & D lasolre acutas. unūquoq;.s. F faut grauē ecclesiastica dispositione concessum: atq; terminatur regulariter in G solreut grauē: ut hac notatur dispositione.

¶Euouae igitur incipiens in D lasolre: cuius antiphona terminauerit in G solreut grauem: septimo solet ascribi tono: cuius psalmodiam ueteres in quintam supra finalem antiphonæ chordam incipiebant procedentes his notulis sol fa sol. Posteritas autem in quartam supra finalem in principium frequentauit huiusmodi psalmodiæ: ut modulans his syllabis fa mi fa sol: ut hic constat.

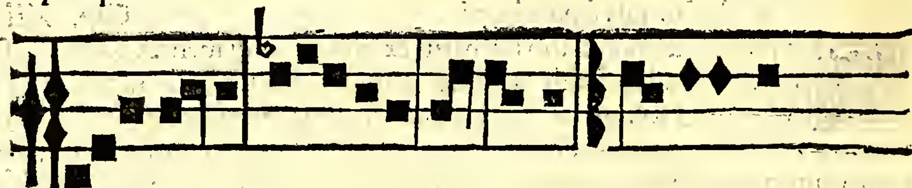

Septimus tonus sic incipit sic media tur

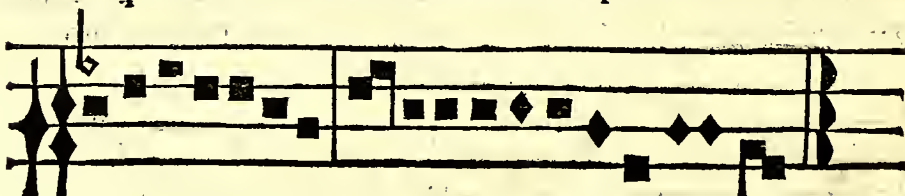

& sic fi ni tur Euoua e Euouae Euoua e

Sunt insuper & aliæ huius septimæ psalmodiæ terminationes quas in ipso natio comperies pernotatas. Extat & altera septimi toni psalmodia quam Gregoriani obseruant super añt Nos qui uiuimus benedicimus dominum in confinali terminata cum acquisite deducta sit & sola uoce in acutum diminuta, ut præsenti formula percipitur.

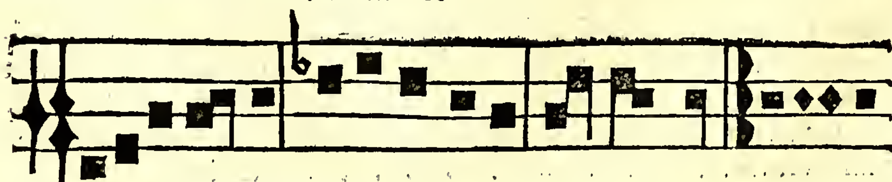

añt Nos q ui ui mus be ne di ci mus do mi nũ ps. In e xi tu

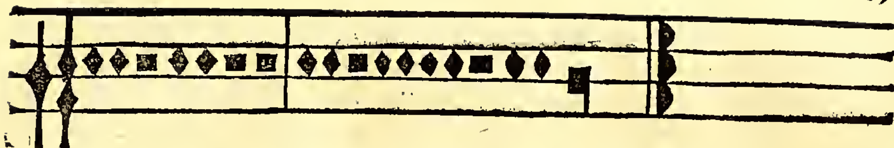

ys ra el de egypto domus iacob de po pu lo barba ro.

Hæc enim psalmodia in principio persimilem retinet quarto tono modulationem in medio sexto: quia antiphona commiscetur ei: propriam diatessaron speciem: scilicet tertiam compræhendens. In fine tertio. Verum Ambrosiani & si añt ipsam iisdem notulis & clauibus prosequuntur. Alteram tamen huius psalmodiæ modulationem celebrant: namq; incipiunt in confinali ipsius añt chorda: scilicet in G solreut graui: ubi sua diapentes figura terminatur in acutum: sicuti & in cæteris obseruant autenticis: hoc modo.

añt. Nos q ui ui mus be ne di ci mus do mi num ps. In e xi tu

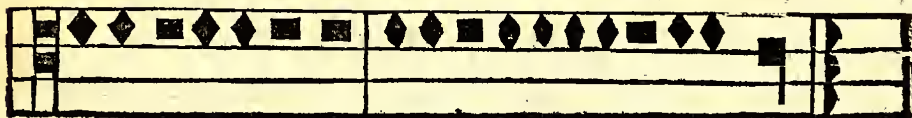

yſ ra el ex gyp to domus iacob de populo barba ro.

Hanc tamen primitus antiphonam a diuo Ambroſio propriis ſeptimi toni clauibus ducam ubi & ſeptimam diapaſſon figuram & ipſum mixolydium demonſtrant uidelicet in G ſolreut grauem & in D laſolre propria confinali (quod plurimum in autenticis inſtituit) terminatam fuiſſe: uetuſtiſſimus antiphonarum liber mihi propalauit: ut hoc notatur proceſſu.

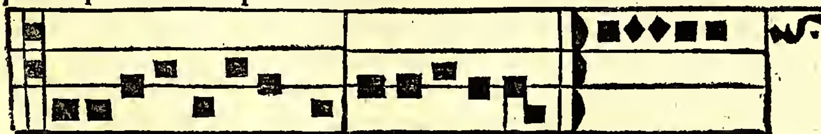
aṅt Nos q̄ ui ui mus be ne di ci mus do mi num p̄s. In e xi tu

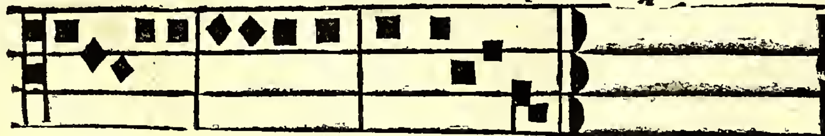
yſ ra el ex egyp to do mus iacob de popu lo barba ro.

Idem quoq; iudicium proponimus ſuper Antiphonam nomini tuo da gloriā domine: quam nos Ambroſiani ſuper ipſum pſalmum In exitu yſrael ex egypto in ueſperis dominicalibus alternatim modulamur.

Plerunq; inſuper antiphonas breuiores quarum notulæ a finali uoce ditono tantum aſcendunt Ambroſiani noſtri autentico aſcribunt tono quod hanc antiphona pſalmodia diſponitur.

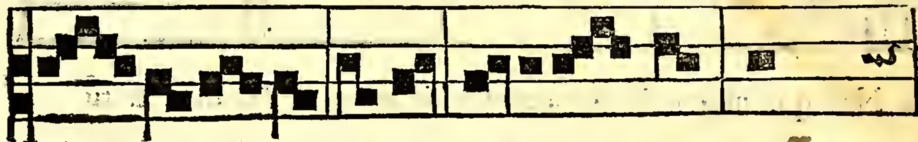
aṅt Vbi cha ri tas & a mor ibi de us eſt p̄s. Ec ce q̄ bo nū

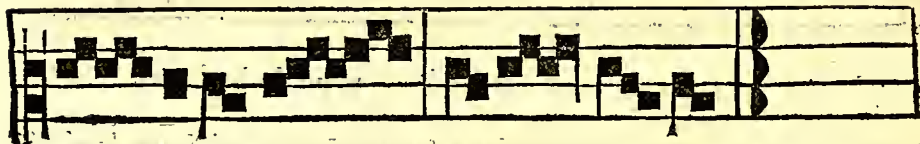

& q̄ io cū dū ha bi ta re fra tres in u nū.

C ili

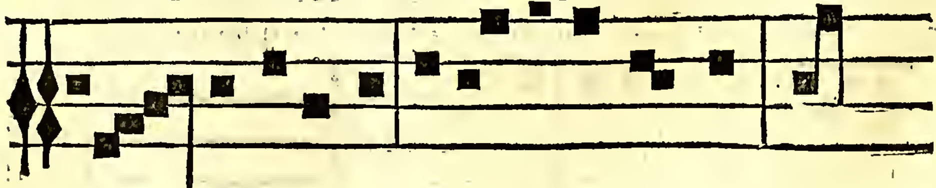
¶Secus uero exiſtimant quum notulæ tantum a finali uoce trihemitonieam ſuſceperint intenſionem: tunc enim cantica ipſa placali conſideratione ſuſtentant. Sunt & nonnulla cantita: puta uerſiculi breuium Reſpóſorium & ipſa quoq; Reſponſoria: quorum notulæ æquo exceſſu a finali uoce intenſæ pariter & remiſſæ diſponuntur: puta unica ſub finali unica ſupra finalem: tũc enim ſi ſuppoſita notula latiore interuallo puta toniæo ab ipſa finali diſiuncta ſit: ſtrictioreq; diſtantia uidelicet ſemitoniæa acutior diſtet ab eadem finali: placali mea ſentẽtia aſcribentur modulationi: Autenticæ uero quum ſuperior notula finalem ipſam tono ſuperuadit acumine: ſitq; grauior ſemitonio remiſſa ingrauitatem. Verum quum & acutioris & grauioris æqua fuerit ab ipſa finali uoce diſtantia: puta grauior tono depreſſa ſub finali tono: item intenſa acutior ſupra finalem cãticum ipſum ſeu modulationem propriæ maneriei ſentio aſcribendum: quaſi utriuſq; toni placalis ſcilicet & autentici ſit participes: hunc proprie promiſcuum tonum poſſumus appellare. Ex uerſibus autem nocturnalium. Reſponſoriorum ſeptimi toni notulæ excipiuntur quibus Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto Gregoriani condecẽter modulantur hoc modo.

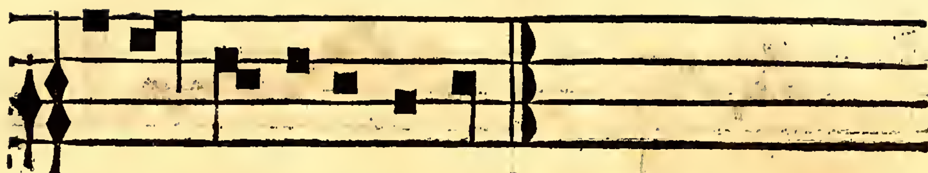

¶De compoſitione octaui toni. Cap. XV.

Octaui toni. modulatio formatur ex q̃rta ſpecie diapentes quæ & ſeptimo aſcripta eſt & ex prima diateſſaron ducta a D ſolre graui ad G ſolreut grauẽ: hunc. n. quoniã grauius primi toni tetrachordũ occupat eius naturæ participẽ ferunt. Nullũ uero in modoꝝ diapaſonicoꝝ ordine nomẽ ſortitur niſi forte ꝑ cõſeq̃ntẽ ſubuerſionẽ ut ſeptimo capite diximus hypomixolydiũ uoca uero. Habet iſup qnq; pricipia. ſ. D ſolre F faut G ſolreut graues A lamire & C ſolfaut acutas atq; termiat regulariter i G ſolreut grauẽ: ut hæc mõſtrat diſpoſitio.

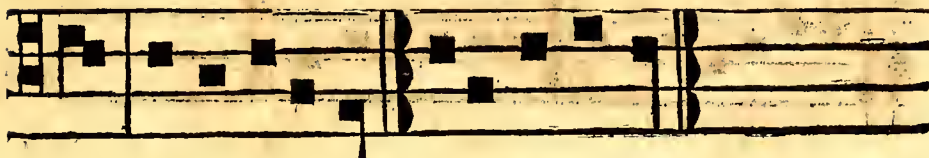

cur re no bis mi se ris.

¶Constat enim ex deductis tonorum principiis canticis placalibus in quintam supra finalem suam: ubi scilicet sua diapentes forma terminatur non esse ab ecclesiasticis ascripta principia Euouae autem octauæ psalmodiæ incipit in C solfaut: intensum quidem diatessaron interuallo supra finalem antiphonæ uocem: cuius psalmodia incipitur in ipsa finali procedens his notulis. ut re fa: uel ut re ut in solemnis: ut hic constat.

Octauus tonus sic incipit sic media-

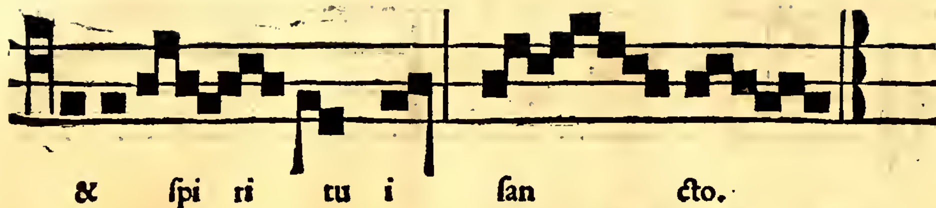

tur & sic finitur. Euouae.

¶Ex præmissis itaq; facile percipitur nullam psalmodiam in acutiore uoce q̃ quæ principio sui seculorum amen noscitur cõpetere esse initiandam. Velociore tamẽ temporis mensura feriales & minores proferunt psalmodias: tardiore solemniores. Cõsequitur itaq; psalmodia suæ antiphonæ tonũ: namq; Anti græce pro atq; contra interpratatur latine: In compositione item æqualitatẽ significare dicunt: In Antiphonam quasi æqualem cum psalmodia modulationem. siue unius eiusdemq; toni simphoniam in ipso cantico & eius psalmo dispositam. Verum ex uersiculis nocturnalium responsoriorum huius octaui toni: Gregoriani congruam Gloria patri & filio & spiritui sancto modulationem excipiunt hoc modo.

Glo ri a pa tri & fi li o

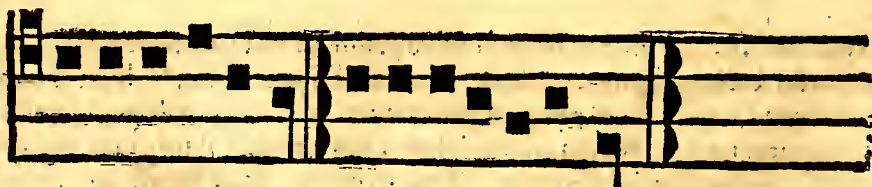
Solent quoq; cantores eccleſiaſtici in cãticis: ut ſunt Alleluya & Verſus: ac in eo genere plurima: circa unã eandemq; uocalem continuato & perhenni tranſitu modulari: Id Ambroſiani cõmuni nomine melodiam appellant: diui nã. ſ. trinitatẽ & angelicam harmoniam (ut ipſi aiunt) mẽte & animo inter ea percurrentes. Ii itẽ utplurimum pſalmodiam cuiuſcunq; toni in ea incipiunt chorda in quã principium eius Euouae fuerit pernotatum: ipſamq; eadẽ uoce proſequuntur nullius differentie intermiſſione ad ipſum uſq; Euouae cuius pernotationem finis ipſius pſalmodiæ conſequitur. Eſt enim finis teſte Auguſtino ad quem cuncta referuntur: cuius cauſa fiunt reliqua. Quandoq; item in nõnullis pſalmodiis (potiſſimũ primi toni) principia & mediationes gregoriani ritus ipſi Ambroſiani ſolemniter modulantur. Verum pſalmodiarum huiuſmodi terminatiões quas Ambroſianæ modulationes frequentius comitantur his deſcriptionibus in lucem prodeunt.

Ambroſiani

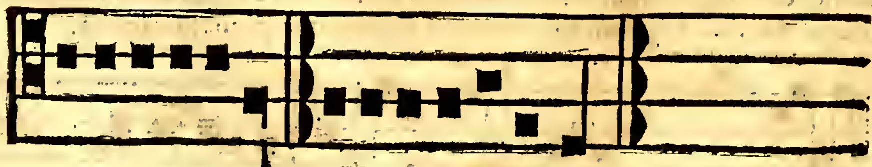
Auguſtino

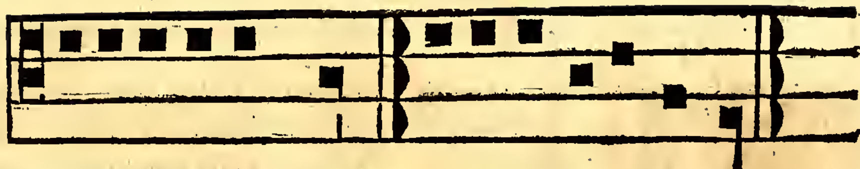
Euouae primi toni. Euouae ſecundi toni.

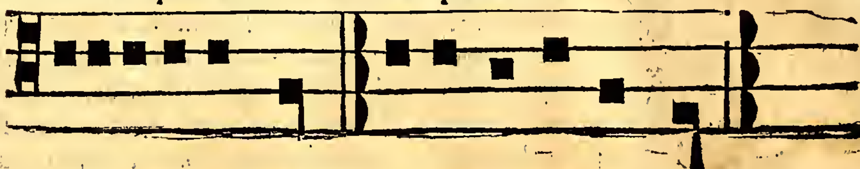
Euouae tertii toni. Euouae quarti toni.

Euouae quinti toni. Euouae ſexti toni.

Euouae ſeptimi toni. Euouae ſeptimi toni.

Euouae octaui toni. Euouae octaui toni.

¶Sunt inſuper nonnullæ modulationes paucioribus notulis deſcriptæ: huius cauſa: ſolemni diminutione imperfectæ redduntur: has ſi ſuum Euouae non conſequitur difficile an autentico an placali tono aſcribendæ ſint poterit quis iudicare. Quo circa certis iudicialibus chordis nonnulli diſcretionem huiuſmodi conceſſere. Primæ namq; maneriei qua primus ac ſecundus tonus cõcludunt: Ffaut grauem aſcribunt. Secundæ quæ tertium & quartum regit tonum G ſolreut grauem. Tertiæ cui quintus & ſextus tonus inſunt A lamire acutam. Quartæ uero quæ ſeptimum tonum continet & octauum ♮ mi acutam. Ita ſcilicet ut unaquæq; iudicialis corda a finali ꝓpriæ ueneriei diſtet in acutum per tertiam incluſiue uocem diatonica diſpoſitione. Atq; iccirco iudiciales chordæ primæ & ſecundæ maneriei a finalibus ſuis ſemitonii interuallo recedũt in acutũ. Tertiæ uero & quartæ maneriei iudiciales chordæ ditoni diſtantia a propriis finalibus in acutum ſeiunctæ ſunt. Id enim expetit naturalis & diatonica chordularũ diſpoſitio. Quare quũ in cuiuſuis maneriei modulatione plures fuerint numero notulæ ſupra ipſam iudicialem chordam ſcilicet in acutũ diſpoſitæ: q̃ quæ in graue ſubductæ ſunt: autenticæ aſcribitur ipſa modulatio conſiderationi. Secus autem ſi inferiores maiorem impleuerint numerum: tunc enim placalem exiſtimant huiuſmodi modulationem: uerum notulas iudicialibus ipſis chordis inſcriptas: neutris connumerandas inſtituerunt. Plerunq; tamen: & ſi in prolixioribus modulatibus qui ſcilicet compluribus notulis deſcripti ſunt ueritas ipſa huiuſmodi iudicio ſæpius perlucеſcit: in his quos notularum paucitas exprimit: ut in Antiphona. Vbi charitas & amor propoſitum eſt: huiuſmodi iudicium commentitium eſt. Complurimorum uero conſenſu: repetita pluries a finali in acutum ſua diapentes figura unico potiſſimum interuallo autenticam declarabit modulationem. uerum quartæ tantũ chordæ ab eius finali in acutum huiuſmodi iteratione canticum placalem putãt: Modulationes autem Gloria patri & filio ſemper pſalmodias introituum Gregorianorum & ſuper pſalmodias Ambroſianorum: unicuiq; ex ſeipſo breuitatis cauſa relinquimus perquirendas.

¶Franchini Gafori Laudenſis Liber primus muſicæ actionis explicit fœliciter.

FINIS.

¶ Mensurā tpis in uoce Poetæ & Musici breuē & longā posuere. Caput primū.

Vsicam uocis actionem quam superiori uolumine secundum æquā temporis mensuram in singulis notulis constat esse dispositam: diuersis pro temporis quantitate figuris. Poetæ atq; Musici sano prosequentes iudicio omne uocis tempus: breue lōgumue posuere: omnis inde syllabas uel breues uel longas considerantes. Quare unius temporis mensuram breui syllabæ ascripserunt: lōgæ uero duorum temporū quantitatē. Dualitas enim prima est unitatē subsequēter bis numerās: quo fit ut ante breuis syllaba quam longa reperta sit: ut Diomedes grāmaticus inquit: nāq; prius unum quā duo. Breuem perfecto putant syllabā esse uel natura uel propter sequentē uocalē longamq; exacte cognoscūt uel natura uel positiōe uel ipsa etiā auctoritate. Ponūt & syllabas quasdā esse cōmunes: puta quū suapte natura breuis est cōsequaturq; liquida mutā: tunc syllaba ipsa īdifferenter ponit̃ modo. s. breuis modo longa ut tenebre & patris qđ & multis tum apud græcos tum apud latinos poetas exēplis collit̃. Atq; ita omne carminis genus diuersorū pedū admixtiōe lyræ cytharæue sonitu cōstruxerūt: quod primo quidē theoricæ dictū in harmonia instrumentali: quum primos modorum auctores deduxero latius explicabitur. Verum omnium carminum genera diuersis pedibus noscuntur esse disposita. Pedes uero diuersis temporibus. Namq; dactilus (ut nonnullorum quantitates cōmemorem) tris syllabas concinet primam quidem longam: at reliquas breues ut armiger & principis. Inde & quattuor temporibus sustinetur. Spondeus item q̃ttuor habet tempora duabus syllabis longis disposita ut fœlix & astas. Iambus celer pes dictus tria habet tempora duabus syllabis ducta: prima īquam breui & ultima longa ut pius. Trocheum constat Iambo esse contrarium ꝙ tribus item temporibus duas cōcludat syllabas primam & ultimam breuem ut musa. Anapestus a græcis antidactylus dictus ꝙ tris ducat syllabas: duas quidem breues & ultimā longam ut pietas & Erato contrarius est dactylo. Pyrrichius duabus syllabis breuibus constat ut miser & pater. Tribracho tres syllabæ breues ascribuntur ut dominus. Amphibracho autem tres syllabas tribuunt: primam breuem: secundam longam: & tertiam breuem ut carina. Creticus uel Amphimacrus tris syllabas cōpræhendit primam longam: secundam breuem: & tertiam longam ut insulæ. Bacchius ex tribus syllabis constat prima breui & duabus reliquis longis ut Achates & Vlixes. Proceleumaticus (lyrico utplurimum congruens carmini) quattuor habet syllabas breues ut auicula. Dispondeum octo temporibus construxerunt quattuor: scilicet syllabis longis ut oratores. Coriambus quattuor syllabis constat: prima longa duabusq; sequentibus breuibus & quarta longa ut Armipotens. Biiambum quattuor syllabis ducunt: prima uidelicet breui: secunda longa: tertia breui: & quarta longa ut propinquitas. Epitritos quos & hippios. Diomedes uocant q̃ttuor ponunt. Ac primū quidē quattuor syllabis: prima breui ac reliquis tribus longis septem tempora compræhendentibus constat esse dispositum ut sacerdotes. Secūdus epitritus quattuor item habet syllabas: secundā bre

uem:reliquas tres longas:ut conditores. Tertio epitritó quattuor syllabæ dispo-nuntur: tertia breuis ac tres reliquæ lõgæ:ut Demostenes. Quartũ epitritum q̃t tuor syllabis formant quarta scilicet breui ac reliquis tribus lõgis ut Fescenninus. Horũ autem ac reliquorũ quosdam simplices ut Spondeus & Iambus quósdã cõ positos sentiũt ut Dispondeus & Biiambus. Atq; omnium quidem motum & na turam Diomedes ipse:& Aristides primo suæ musicæ fatiusq; Augustinus in secũ do contractasse noscuntur. Verum figuras quasdã ueluti propria & congrua no-mina:quibus concepta inde mẽsuratorum temporum diuersitate omnem confice rent cantilenam(nec secus quam omne pluribus pedibus carmen)musici ipsi uo cum quantitatibus ascripserũt. Rectam autem breuis temporis mẽsuram Physici æquis pulsuum motibus accomodandam esse cõsentiunt. Arsim & Thesim quas Diastolen & Sistolen uocant in unicuiusq; pulsus mensura æqualiter comprobã-tes. Constat tamen febricitantium pulsus inæquali Diastoles & Sistoles propor-tione accessionem seu alterationem suscipere quod ipsis physicis curæ est. Diasto lo græce dilatatio seu eleuatio interpretatur latine. Sistole uero contractio. Poe-tæ autem Arsim & thesim.i. sublationem & positionem habent in pedibus quoꝝ esse passiones sunt:utunturq; iis in pronunciatione ut gratiore sono carmẽ aures feriat animosq; demulceat. Quas & si in pedibus utcunq; uersum faciant reperire est:tamen apta & concinna dictionum cõiunctio Illas apprime palam facit:& de-coram enunciationem iuuat. Fit autem uerborum annexio secũdum uaria carmi-num genera alio & alio modo prolationi congruens:ita ut textura ipsa uersuum numeros qui incitati quidam sunt cursus:& dictionũ certo ordine iuncturæ Ry-thmumq; suauem & sponte sua fluentem aperiat. Rythmus ut Quintiliano pla-cet temporum spacio constat:tempus ꝙ sit motus statusq; dimẽsio motulã ipsam pronunciandi accipio. Verum Beda in eo tractatu quem de figuris & metris com posuit Rythmum interpretatus est modulatam compositionem non metrica ra-tione:sed numero syllabarum ad aurium iudicium examinatam:ut sicut carmina uulgarium poetarum. uidetur autẽ Rythmus metris esse consimilis. Et quidem per se. sine metro esse nõ potest. Est.n. metrum ratio cum modulatiõe Rythmus modulatio sine rõne. Plerũq; tamen casu quodã iuenies etiã rationẽ in Rythmo nõ artifici moderatione seruata:sed sono & ipsa modulatione ducente:quẽ uulga res poetæ necesse rustice:docti faciunt docte. Græci uero Rythmũ ex arsi & thesi atq; tẽpore ꝙ uacuũ nõnulli uocabant cõstare asserũt hũc Aristoxenus dixit esse tempus. diuisum in unoquoq; eorum quæ numerosæ cõponi possunt. Secundũ uero Nichomachũ Rythmus est ordinata tẽporum compositio. Destructura au tẽ huiusmodiq; cõtextu nõ nostrum est regulas & canones ad oĩa præfinire. Ipsis nãq; poetis relinqmus sua ꝓpria:quos tamen ut in poemate hãc assequantur ale-gãtiã auritos maxime optarim. Liceat tamẽ exemplũ nobis subiicere:ne plura hic desiderent & ex exẽplis per exẽpla meditantes coniectura faciliore transitum ha-beant ad reliqua. Amittit exametrũ heroicũ decori plurimũ quotiens pes secun-dus partem orationis finit:minus uero offendit si in tertio terminet loco ꝑ mono syllabam dictionem. Honestius & grate in primo quarto quintoue loco per ora-tionis partẽ claudit prohibetq; carmen illepidũ fieri & intercisa oratiõe succussa-re ut illud Dono ducite:doq; uolentibus hoc magnis diis. habet & hic spõdeũ in

diomedes Aristides Augusti.

Physici. Arsis Thesis Dyastole

Sistole Poetæ

Rythmus Quinti. Beda Tẽpus in rythmo

Græci Aristoxe-nus Nichoma cus

quinto: qui magis aures ledit. Confert nõnulli ad hanc etiam rationẽ pedum ua/rietas ut alternis dactylis spondei temperent̃. Prodest etiam aduertere ꝙ carmen heroum in trisyllabã desinens fortius insurgere uideatur in monosyllabã: nisi en/cletica sit uox illa refrangit̃. Male in plurisyllabã desinit: gratius in bisyllabã fre/quẽtior uocaliũ cõcursior maximeq; eiusdẽ uocalis eiusdẽq; litteræ & syllabæ assi/duitas uitãda ẽ & fugiẽda. Dissonãtia & sibillatio offendũt siquidẽ aures & enun ciationẽ harmonicam impediunt uel isuauiorem reddunt. Hoc idem in omni car/minum differentia considerandam est: Nam quãtum intersit in duobus his pẽta/metris cuius est discernere Icareosq; canes herculeasq; feras & sunt famuli tres mu læ duæ equi totidem. Et saphicos hos: ad fori curris geminũ sedile. Non tua hæc spectacula cede Musis: Et hos Asclepiadeos Odi diuicias uulgus & arceo. Nec mouit corybantes Semeles puer. Ex Annotatis igitur Arsim & Thesim si conci/nata sit dictionum connexio liquet uim suam commodius ostendere posse ut si/ne anfractu aliquo carmen fere seipsum enunciet sustineat & effundat.

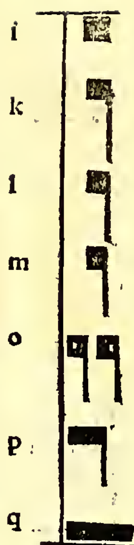
¶ De Variis antiquorum figuris & earum mensura. Cap. II.

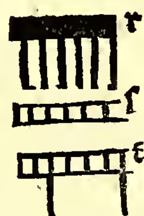
SOnorum mensurã diuersis figuris ꝓnunciatiõe & diuisione musici pro/mulgarunt: Est.n. duplex: una quæ in ipsius soni cõtinuata quãtitate cõ sistit quã tempori ascribunt. hãc unicuiq; figuræ ab ipsis auctoribus con stat esse institutã: tũ ratione: tũ instituẽtis arbitrio: qđ & ipsis Pythagoricis ratio/ni ipsius docẽtis auctoritatẽ æquæ ducentibus: mos fuit. Altera q̃ in sonorũ iter/uallis distantiisue secundũ proportionabilẽ dimẽsionẽ sola ratione disponitur ut in musicis instrumentis. Est igitur mensura tẽporis dispositio quãtitatis uniuscu/iusq; figuræ (duobus q̃dem modis cõsideranda) primo quũ mensuramus essen/tialẽ singulæ notulæ mẽsurã iuxta primariã musicorum dispositionẽ (Figuras.n. & notulas indifferenter ponimus) secũdo quũ figurarꝝ quãtitates accidentaliter connumeramus: quod & duplici consideratione procedit: tum quidem secũdum huius figurabilis descriptionis accidẽtia: puta alterationẽ: imperfectionem: dimi/nutionẽ: diuisionẽ: & huiusmodi: tum ipsis accidẽtibus diuersarum proportionũ: quoquomodo cõmensurabilium. quæ quarto huius operis uolumine plene de/scribunt̃. Quare hanc figurabilem seu mẽsurabilem disciplinam essentia & acci/dentibus constat esse deductam: nãq; figuræ & pausæ essentiã ipsam propriis quã titatibus usurpant: modo. s. tẽpore atq; prolatiõe. Quæ uero ꝑter tria hæc ipsis fi/guris obueniunt accidentibus ascribunt̃. Ipa enim accidentia atq; necessaria neq; per se esse possunt ut primo posteriorum Aristotiles inquit. Omnis enim mensu/rabilis descriptio uel notulis: uel pausis quæ ommissas & mensurabiles uoces mõ strant: uel signo uel canone pernotat̃. Verum uarias in rythmo figuris disposue/re Græci hoc ordine. Breuem scilicet unius temporis hoc modo signabant a Lõ/gam uero minorẽ quã bitempoream dicebant sic b Longam trium temporum sic c Longã quattuor temporum sic d Longam quinq; temporũ sic e Arsim au tem intelligebant apposito unicuiq; figuræ puncto hoc modo f g h Thesim ue/ro unaquæq; sine puncto notula declarabat. Consona uero intensiões puta dia/tessaronicas: diapẽticas: diapasonicas: diatonitas: semidiatonicas & reliquas har/monicis cantilenis accomodatas certis descriptionibus exprimebãt: quas ritibus nr̃is absurdas atq; alienas breuitatis gratia duximus ommittẽdas. Musici aũt no/

a b c d e f g h

Musici

ſtri notulam breuem unius.ſ.temporis quadratam plenam figurabant hoc modo
i Longã uero duorũ.ſ. temporũ:quadratã cũ uirgula in latere dextro deſcenden
te uel aſcendẽte tãtæ.ſ.lõgitudinis: quãtæ fuerint q̃ttuor ipſius q̃drati latera hoc
modo k Nonnulli tamen nimia ipſius longitudinis diſformitate:uirgulã ipſam a
quadrata notula deriuantẽ trium tantũ quadrati ipſius laterũ longitudini æqua-
bant ut hic l Alii duabus tantũ ipſius quadrati coſtis uirgulam ipſam æqua lon-
gitudine diſponebant hoc modo m Longam uero trium temporum quadrangu
lam pariformiter deſcribebant:tertia qua orati corporis parte euacuata ut hic n
Vel ſic o Quattuor autem temporũ longam ſignabant plenam quadrangulam
duplicato in extenſione quadrato hoc modo p Hanc duplicem longã uocabant.
Triplicem poſtremo longã:tripla quadrati extenſione ſex.ſ.temporũ conſidera-
tione ponebant hoc modo q Fuere etiam nonnulli unica figura complures lon-
gas cõplectentes ſingulis uirgulis declaratas hoc modo r Poſteri tamẽ huiuſmo-
di pernotationis ordinẽ ſubuertentes:notulas ipſas uacuas cõſcripſere:unico in-
de corpore plures breues quadratas conducentes hoc mõ ſ Vniformiter quoq;
longas breuibus:breues longis:unica figura conſcribebant hoc modo t Verum
cũ figurarũ huiuſmodi deſcriptiones ab uſu receſſerint:libuit de his parũper ſer-
monem habere:quo cuiq; recentiores.Neotericorũ habitus facilius inoteſcant.

¶De conſideratione quinq; eſſentialium figurarum. Cap. III.

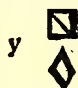
FIgura eſt repræſentatio rectæ atq; ommiſſæ uocis:rectam enim uocẽ di-
cimus quæ certa eſt menſura cantabilis ſeu pronunciabilis. Ommiſſam
uero quæ ipſa taciturnitate certa tẽporis menſura conſiderat᷑. Rectæ q-
dem uocis figuræ ſunt ipſæ notulæ.Ommiſſa uero uox pauſis declarat᷑.Verũ no-
tularũ:alia breuis:alia longa naturaliter nãq; correptio & ꝓductio ſonis ipſis ue
luti & ſyllabis ineſſe noſcuntur:quare Muſici breuẽ primo notulã quadrato cor
pore tradiderunt hoc modo u Quam cum ipſi unius ineſſet temporis menſura
tempus uocant.Longam quoq; quadratã cũ uirgula in latere dextro ſurſum uel
deorſum ab ipſo quadrato deriuante ſignarunt quã quattuor ipſis quadrati late-
ribus æqualem quantitate ducebant.Inde & dupla breuis uocabat᷑ ut hic x Can
tilenarũ uero ſcriptores cõmenſurabilem huiuſmodi uirgulæ quantitatẽ plærũq;
irrationabiliter diſponunt.Cũ in aũt metrorũ diſpoſitione poetæ ipſi longis ſyl-
labis modũ quaſi maiorẽ in uocis quantitate terminũ imponerent: quẽ nullate-
nus altera excederet tpis menſura:longã ipſam notulã muſici modũ appellarũt.
Breuẽ inde quadratã duas in partes æquas diametraliter partientes muſici ſemi-
breuẽ erectis ſurſum atq; deorſum angulis cõduxerũt:q̃ ꝓlationẽ uocãt:dimidiã
ei breuis quãtitatẽ aſcribẽtes hoc mõ y Neoterici poſtremo rectæ ſemibreui tpis
unius mẽſurã aſcripſerũt:diaſtolen & ſiſtolen uniuſcuiuſq; ſemibreuis ſono con-
cludẽtes.Cũq; Diaſtolæ & Siſtolæ ſeu Arſis & Theſis quæ cõtrariæ ſunt ac mini
mæ q̃dẽ in pulſu:ſolius tpis menſura conſiderent᷑: ſemibreuẽ ipſam integra tpis
menſura diſpoſitã:duas in partes æquas deſtinxere:q̃ ſi altera Diaſtoles in mẽſu-
ra pulſus tanquã in ſono:altera Siſtoles quantitatẽ contineat. Huic enim mini-
mam uocis plenitudinem aſcripſerunt ipſam inde minimam nuncupantes:cuius
figuram deſcribunt ſemibreuẽ:appoſita alteri angularium ſumitatũ uirgula:ple-
runq; acutior:hoc modo z Breuis autẽ notula q̧ primũ ſolo tempore: & longa

Vox recta
Vox omiſſa
Breuis
Longa

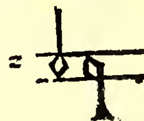
u

x

Poetæ
Muſici

y

Semibreuis
Minima

z

duobus tēporibus constet:in ipso soni mensurabilis tēpore propriissima dicūtur
elementa.quarū magnitudines cōcinnis toni distātiis sunt æquales. Tonus enim

Aristides
Anselmus

ut Aristides & Anselmus posuere in quattuor cōcinnas dieses enarmonias diuidi
tur. Atq; ita lōga notula in quattuor semibreues. Et breuis in quattuor minimas
resoluunt̄. Minimæ igit̄ quātitas quartā partē breuis occupat quasi ex uno quat
tuor angulorꝫ ipsius breuis quadratæ profluēs:uel ut quibusdā placet ex uno ipsi
us breuis quadratæ latere. Cum igitur unūquodq; minimo sui generis perficiat̄:
ut ipsa unitate:qua cū (minima sit) oīs numerus suscipit incrementū:fitq; item in
ipsam omniū numerorꝫ resolutio. Atq; ipso item puncto oīs linea cōcrescit: decre
scitq; oīs lineæ quātitas in ipsius usq; puncti terminationē:constat minimā ipsam
notulā omnē musici tpis mensura perficere:quā quoniā in ipsa prolatiōe consistit
ut poetæ pars potissima semibreuis:prolationis partē dixerunt. Inde minimū tem

Francho
Maxima spondeo similis

pus musicū (ut Franchonis utar sentētia) nō dicitur quodcūq; minimū:sed quod
est minimū in plenitudine uocis:quod & Aristides primo suæ musicæ his uerbis
uidetur asserere Tēpus est indiuiduū & minimū qd̄ & signū uocat̄:minimū autē
uocatur quantū ad nos quod primū est sensu cōpræhēsibile:uerū signū appellat̄

a

eo ꝙ est indiuiduū:nam & ipsi Geometræ ꝙ apud eos indiuiduū est signū nuncu
parunt hoc autē indiuiduū locū obtinet unitatis. Deniq; duplice longā supduxe

Dactilo similis
Anapesto
Proceleumatico
Minima tonus
Semibreuis Diatessaron
Breuis diapente
Lōga diapason
Maxima bisdiapason

re musici in tenoribus motetrorū q̄ttuor breuia tempora continentē Spondeo q
dē quod duabus longis constet non absimilem:quā ꝙ reliquas temporum quan
titate & corpore figuras excellat:maximā appellant hoc modo descriptam a Hāc
quoniam ei inest maior quā cæteris temporalis sonorum modulatio maiorē mo
dum uocant. Ipsa autem additiōe: proslambanomenos chordæ comparatur quæ
cæteris perfecti systematis chordis sonum efficit grauiorē ipsa temporis tarditate
ob ampliorē chordæ longitudinē. Ac reliquæ pariter figuræ cæteris possunt chor
dis facile comparari. Verum quū quattuor ipsa breuium tempora uariis condu
cat modis:diuersis quattuor temporum pedibus maximam ipsam correspondere
arbitrantur:nam quū in ipsa unam lōgam & duas breues consideraueris: Dacty
lo eam per similem efficies:si uero duas breues & unam longam Anapesto. si q̄t
tuor breues proceleumatico consentiet. Est igitur huiusmodi figurarum proces
sus hoc ordine. Minima. Semibreuis. Breuis. Longa. & Maxima. Alii autem a ma
xima in minimā ordinem retrogradum ponunt. Has enim si ad theoricum conso
nantiarum ordinem conferamus. Minima toni locum obtinebit. Semibreuis dia
tessaron. Breuis diapentes. Longa diapasson. Maxima bisdiapasson.

a

b

c

d

❡ De Diminutioribus figuris. Cap. IIII.

Inimam figurā certis anfractibus diminutam ad elegantiorem ornatāq;
melodiā tanquā tonum in partes posteritas ide disposuit. Nāq; minimā
ipsam duas in partes æquas secundū tēporis mensurā distinxerunt:quas
Prosdocimo teste semiminimas maiores uocāt. Tinctoris uero minimas in dupla
ꝓportione cōsiderat:descriptas quidem ut minimas retorta dextrorsum uirgulæ
summitate hoc modo a Vel ut minimas:sed pleno corpore hoc modo b Rursus
uacuā huiusmodi uirgulæ summitatem retortam duas in partes æquas: distingūt
quas semiminimas minores nominant:pleno tamē corpore scriptas hoc modo c

Prosdocimus

Vel uacuo retorta dextrorsū binarii numeri charactere uirgula ut hic d Tinctoris

autem minimas in quadrupla proportiōe ductas uocāt. Pleriq; autem (quod nobis magis placet) primos huiusmodi anfractus: propinquas. s. minimæ partes: seminimas quasi seiunctas & separatas minimas sunt iterprætati. Rursus primarias huiusmodi seminimarum partes: a diminutiore temporis & quantitatis mensura seminimas appellarunt. Atq; ita seminima minimam cōsequetur sicut semitoniū maius tonū. Semiminima uero minimam ipsam respiciet ueluti ipsum tonum semitonium minus. Tertiam uero diminutissimam minimæ particulam quam. Tinctoris minimam in octupla proportione uoluit nuncupari. Alii semiminimā minimā. Nonnulli autē coma. Nos diesim quæ minima est in toni diuisione concinna particula duximus uocitandam. hanc pleriq; describūt seminimā plenam. retorta. s. dextrorsum uirgulæ summitate: angulo insuper deorsum retorto ut hic e Verū q; mira admodum deformitate aliarum huiusmodi diminutionum descriptionibus assentiat: plenam signamus retorta sinistrorsus uirgulæ summitate hoc modo f Est enim latus dextrum auctius atq; perfectius sinistro in huiusmodi notularum consideratione. Sunt & qui uarias ipsis notulis descriptiones tradidere. Frācho enim & Philippus de caserta: necnon & Ioānes de muris: atq; Anselmus parmensis in tertia suæ musicæ dieta. Longam plicam ascendētem atq; breuē utrinq; caudatas ducunt: Rursus breuium alteram maiorem: alteram minorem: alteram mediam Anselmus posuit: breuem maiorem figurabat quadratam descendente uirgula in latere sinistro hoc modo g Breuem minorem quadratam ascendente uirgula in sinistro hoc modo h Breuem uero mediam quadratā sine uirgula hoc modo i Item semibreuē maiorem descripsit quadratā cum duabus uirgulis ascendente: scilicet altera, altera descendente in latere dextro hoc modo k Minorem semibreuem quadratam cum duabus uirgulis in latere sinistro ut hic l Mediam autem semibreuem quadratam uirgula per rectum quadratæ medium rursum deorsumq; traducta signauit hoc modo m Consimili quoq; consideratiōe uariatas duxit & reliquas. Quarum descriptiones q; ab usu recesserint: reiiciēdas potius quā approbandas esse Neoterici arbitrati sunt.

e

f

Francho. Philippus Anselmus

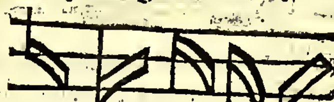
g h i k l m

De Ligaturis figurarum. Cap. V.

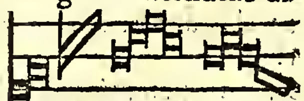
Ligatura est simplicium figuratum per tractus debitos ordinata coniunctio. Ligabiles notulæ sunt quattuor. Semibreuis: Beuis: Longa: & Maxima. Sicut enim notula simplex ligabilis potest ligari: ita. &. ligata seu coniuncta solui potest atq; disiungi: & in simplicis figurationem: præter semibreuem cuius primaria ac simplex figura compositæ noscitur aliena: & eas itē præter q̄ unico uidelicet obliquo corpore cōscribūt: quaꝝ descriptio figurabili simplicitati minime conuenit: ligaturaꝝ igit̄ Alia unico corpore disponit̄ Alia pluribus & diuersis ut hic.

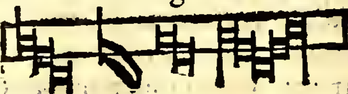

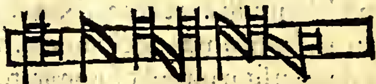

Ligaturarum quoq;: Alia ascendens: Alia descendens. Ligatura ascendens dicitur quum secunda notula superest primæ ut hic.

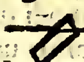
Nec refert si in huiusmodi ligatura plures fuerint notulæ descendentes: cum ascensus & descensus in ligaturis penes primum gradum mobilem inter secundam & primam notulam

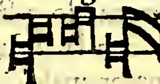
ductum consideretur. Descendens ligatura dicitur quum prima notula superest secundæ hoc modo Ligaturarũ principia. Alia cum proprietate dicũtur. Alia sine proprietate: Alia cum opposita proprietate.

Omnis enim ligatura ascendens: cuius prima notula nullam habuerit uirgulã ascendentem uel descendentem cum proprietate dicitur ut hic

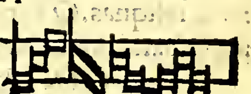
Item omnis ligatura descendens cuius prima notula uirgulam habuerit descendentem lateri.s.sinistro adherẽtem cũ proprietate dicitur ut hic.

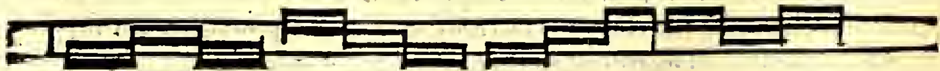
Omnis uero ligatura cum proprietate primã notulam reddit breuẽ. Errant iccirco qui primã obliqui corporis notulam in ligatura ascẽdente longam ponunt hoc modo. Est autẽ proprietas secundũ Franchonẽ ordinata constitutio & positio principiis ligaturarum in cantu plano a primis auctoribus attributa. Quare omnis in cantu plano ligatura solã proprietatẽ possidet. Sine proprietate autẽ ligatura & cũ opposita proprietate notulis cantus plani nusquã cõueniunt: quippe quæ essentialiter a ligatura cũ proprietate differentes: figuras & nomine & quantitate diuersas efficiunt: qđ in cantu plano nullatenus admittitur cuius notulas æquas temporis mensura musici disposuerunt.

Francho.

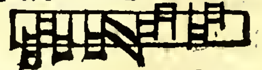
Omnis ligatura ascẽdens: cuius prima notula uirgulam habuerit a latere dextro descendẽtẽ sine proprietate dicta est ut hic. Omnem item ligaturam descendentem cuius prima notula nullam habuerit uirgulã sine proprietate dixerunt ut hic.

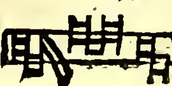
Verum ligatura omnis sine proprietate primã ducit notulam lõgã. Omnis autem ligatura tam ascendens quã descendens: cuius prima notula habuerit uirgalã descẽdẽtẽ i latere sinistro dicit̃ cũ opposita ꝓprietate ut hic.

Et ligatura ois cum opposita proprietate primã semp̃ notulã reddit semibreuẽ atq; secundã non ut seipsam: sed ex cõsequenti: nã sola semibreuis notula ligaturæ incongrua est: duæ autẽ aptissimæ coniunguntur: Constat quidem ex deductis: Longam & breuem atq; semibreuem: ligaturarum tantum principiis aptissime competere: Maxima autem ꝙ longo semper atq; quadrangulo corpore equaliter describatur nulla unquam quantitatis diuersitate uariatur: principiis namq; & mediis atq; terminationibus ligaturarum noscitur conuenire ut hic.

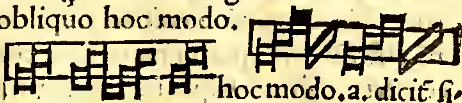

Vltimis autẽ ligaturaꝝ figuris pfectio atq; impfectio cõuenire noscuntur. Nã ois tã ascẽdens quã descendens ligatura ultimam habens notulam quadram directe supra penultimam hoc modo.

Vel in directe descendente uirgula in eius latere dextro ut hic.

Vel sub penultima quadrato corpore hoc modo Cum perfectione declaratur: ac ultimam ipsam huiusmodi ligaturis musici lon-

gam posuerunt. Verum omnis tam ascendens q̄ descendēs ligatura habens ultimam notulā supra penultimā in corpore obliquo hoc modo.
Vel in q̄droline uirgula indirecte ut hic
Vel sub penultimam in corpore obliquo hoc modo. a. dicit̄ sine pfectiōe cuius qdē ligaturæ ultimā semp notulā musici ipsi breuē instituerunt. Hinc constat longā & breuē nō mō in principio: sed etiā in fine ligaturæ posse cōstitui. Semibreuis uero minime: nisi in ligatura oppositæ ,pprietatis: quum. s. duæ tantū semibreues fuerit cōiūctæ tunc. n. prima & ultima semibreues dicunt̄ ut hic.

a

Mediis autem ligaturarum notulis nulla inest essentialis differentia cum omnes in quātitate cōueniant: hinc unicū nomen sortiātur necesse est. Sunt enim ut Franchoni & Anselmo cunctisq; musicis placet oēs mediæ breues. Q uare falso arbitrantur qui longā notulā mediam concludūt: puta hoc modo. Longa quidē solū prīcipio atq; fini ligaturarū applaudit. Semibreuis principio ac medio quū. s. plures quā duæ fuerint in oppositæ proprietatis ligatura coniunctæ. Principio & fini: si tantū duæ. Breuis uero ut p̄dictis considerationibus deductum est in ligaturaꝝ prīcipio: medio: atq; fine: congruum obtinuit locum. Minimam autem figuram musici nusquam ligare consueuerunt. Verum quæ simplices figuræ patiuntur accidētiam: puta alterationem: imperfectionem & huiusmodi: hæc & ipsis ligatis solent imitari.

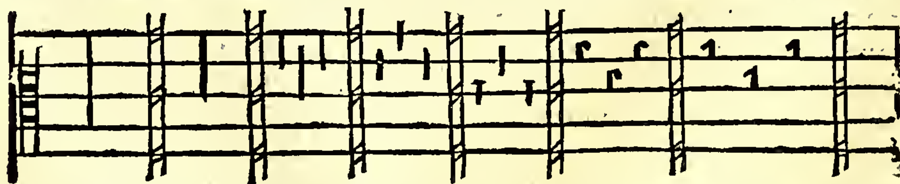
ℭDe pausis. Cap. VI.

PAusa quā græci quietē uocāt est figura artificiosam a cantu desistētiam monstrans: quæ cātoribus innuit a cantu se continere. Hāc musici & ad oportunā quietem atq; refectionē uocis post laboriosam elatiōem: & ad cantus suauitatē instituerūt. Namq; quemadmodū fastiditum auditorem sæpius ioco quodam diuini uerbi concionator oratorue lenit gratiorē & attentiorē reddens: sic cantilenarum auditores cantor moras quasdā uocibus itermiscens ad reliquas cantilenæ partes p̄stat attentiores. Est enim figura pausæ linea seu uirgula quædam per spacium uel spatia seu spatii partē protracta nulli notulæ addita: sed a notulis penitus disiuncta. Q uattuor enim pausas in cantilenis ueteres posuere: quæ quoniā ommissas & mensurabiles declarant uoces notularū ipsarum nomina sunt sortitæ. Earū namq;: Alia Breuis: Alia Longa: Alia Semibreuis. Alia minima. Pausa breuis est uirgula deducta in descriptione cantilenæ a linea ad lineā propinquiorē: interuallū seu inter medium spaciū complectens. Pausa longa duarum: scilicet breuiū est uirgula duo: integra triū linearum cōplectēs iterualla. Est & pausa trium tēporum: quæ q̄rtuor lineas propriis extremitatibus attingens tria integra occupat spatia hanc longā perfectā dicunt ꝙ tria æqualia propria taciturnitate pertrāseat tēpora: quæ & breues nominātur. Ternarius namq; numerus in figuraꝝ huiusmodi quantitatibus pfectus existimat̄: tū ratione proprietatis: nāq; primū parē binarium quē fœmineum putāt atq; imparē primum. s. seipsum monstrat: qui & masculus dicit̄. horum alterna coniugatione cæteri numeri procreantur: tū ratione omnium diuersaꝝ partium suarū quæ ipsum efficiūt: nā unitas aliquota & binarius aliquāta ipsum ducunt tū ratiōe cōcordiæ in ipsis tribus prioribus naturaliter consequentibus dispositæ ut inquit Augustinus primo suæ musi-

Numerus ternarius pfectus ē.

Augusti-

cæ:nãq; ternarius ex uno & duobus pficit̃ qbus nullus naturaliter itercidit numerus:qđ in reliqs nõ euenit:nã duo & tria nõ reddũt q̃ttuor pcise : & tria & q̃ttuor nõ efficiũt pcise qnariũ naturaliter eos subsequẽtẽ:atq; i reliqs eodẽ mõ tũ ratiõe ternariæ æq̃litatis:i ipso nãq; ternario pricipiũ:mediũ:& finis æq̃ disponunt̃:q̃ re in sũmo deo diuinã ꝓfitemur trinitatẽ.tũ ẽt rõne mutuæ aggregatiõis: nã si ipm ternariũ binario multiplices uel ternariũ binario:senarius illico cõsurget quẽ ꝓpriis partibus aliquotis pfectũ pdicãt. Mathematici. Maior ãt q̃ triũ tẽpoꝝ pausa nõ cõmẽsurat̃ cæteris cãtilenæ notulis:sed cõcẽtus declarat terminationẽ: q; quũ duabus uel tribus huiusmodi pfectarũ lõgaꝝ pausis opus fuerit iuxta cõpositoris dispositionẽ:sex.s.uel noue tẽpoꝝ taciturnitate cõmẽsurãdis:duæ uel tres triũ huiusmodi spatiorũ pausæ describẽdæ sunt.atq; itẽ plures ꝓ istituẽtis arbitrio. Pausa quoq; breuis tres plerũq; semibreues ipa taciturnitate ptrãsit:q̃ pfectæ breui ascribũt ipsi musici:tẽpus tũc pfectũ nuncupãtes. Semibreuis pausa est uirgula q̃ alicui lineæ adherẽs ad mediũ ꝓpinqoris spacii descẽdit. Sũt & q eã uoluere tertiam unius tẽporis partẽ cõtinere si modo tertiã tãtũ spacii partẽ cõphẽdat:atq; duas insuper tẽporis partes quũ duas ipsius iteruallii tertias partes continuerit: quibus Neoterici dissentiũt. Arbitrãt̃.n.ii duas cõtiguas semibreues pausas rectius duas tertias ipsius perfectæ breuis cõtinere:qđ & recẽtiores frequẽtant. Minimæ pausa est uirgula lineæ apposita ascendẽs ad mediũ iterualli uicinioris. Interuallũ siue spaciũ uoco distãtiã uel uacuũ incõpositũ duaꝝ lineaꝝ. Hæc.n. pausa dimidiam semibreuis mensurabilẽ obtinet quantitatem. Plerunq; tertiam ipsius semibreuis partem:quũ.s. perfecta prolatio semibreuem ipsam custodierit. Quod si duas tũc ipsius partes tertias pausare curaueris:duas minimas pausas cõtiguas describẽdas esse cõsentiũt. His qdẽ facile cõsiderat̃ semibreuẽ notulã eius pausam tris in minimas(qđ perfectæ ascribitur prolationi)esse resolubilem. Atq; itẽ duabus ipsis semibreuiũ pausis contigue dispositionis:breues ipsas ternariæ consentientes esse diuisioni(quod perfecti tẽporis est)cantoribus ipsis inotuit. Seminimæ pausam ueteribus musicis ignotam recentiores describunt ut minimã. scilicet ascendentẽ retorta dextrorsum summitate. hæc.n. dimidiã minimæ consequitur respirationẽ. Semiminimæ autẽ pausam a nullo usquã auctore deductam. figurari decet ascendentẽ ueluti minimã:retorta sinistrorsum summitate. hæc.n. dimidiã obtinet seminimæ pausæ respirabilẽ quãtitatẽ. Constat quidẽ in figurarum cõsideratione sinistrũ latus a dextro deuinci:nã quum q̃dratæ breui notulæ uirgulã in dextro latere descẽdentẽ uel ascendẽtẽ apposueris. Longam illico præfiguratam conspicies:q; si sinistro eius lateri adhereat descendens uirgula aut ascendens:breuis aut semibreuis ipsa notula resultabit. Sunt igitur ipsarum pausarum descriptiões hoc modo:

Ⓒ De modo. Cap. VII.

Odus est regula uel ordo dispositæ quantitatis in longa secundum diuisionem totius in propinquas partes. Nonnulli autem dicũt modum esse mensuram breuium in longis & longarum in maximis. Est enim (quẽadmodum & in cæteris rebus) in notulis: secundum temporis mensuram & ipsarum numerum notularum semper obseruandus modus: quem a moderata modulatione dictum putant. Alii a modificando: & uariata temporum consideratione diuersos modorum modus efficiat. Tempora enim notulas breues intelligo. Prædictum quidem fuit longam poeticis adstructiõibus duabus breuibus esse æqualem: quare cum dualitas sit par numerus ac fœmineus ut Pythagoras censuit: binariam ipsam notularum considerationem imperfectam existimãt: perfectam uero ternariam ac masculinam: mares enim ipsa perfectione fœminas excellunt. Est igitur imperfectus modus quum in ipsa longa duo tempora seu duæ tantum breues consistunt: quod antiqui cantilenarum scriptores duobus punctis quadrangulæ figuræ infixis declarabant hoc modo a Perfectus autem in longam modus: quum scilicet tris breues contineret: tribus punctis in quadrato deductis signabatur hoc modo b Hanc autem longæ considerationem: modum minorem uocant recentiores: respectu modi in maxima consistentis. Veteres autem illi unicum. s. & maximæ & longæ posuere modum ac si unus sine altero perfectione computata constitui nõ posset. Hos sequuti musici: pausam trium temporum pro perfecto minore modo in longa existente instituerunt (facilitatis & commoditatis gratia) notulis præponendam: quasi tres breues unica longa contineri noscantur. Imperfectum uero ipsius longæ modum sola longæ ipsius notulæ descriptiõe in qua cõsistit demonstrari dicunt. Omnis namq; notula longa alicuius minoris modi est: quam præcedente perfectionis signo (pausa. s. trium temporum) minori modo pfecto ascribunt. Deficiente autem signo quasi ex priuatione ad habitum consideratio fiat (est enim dignior habitus atq; perfectior priuatione) longam ipsam minoris atq; imperfecti modi esse uoluerunt: duas tantum ei breues cõferentes. Maiorem inde modum quem duplici longæ notulæ inesse uoluerunt: ꝙ duas tãtum longas ipsa duplex longa comprehendat imperfectum crediderunt: quã quidem figuram: ꝙ nullum sit ei appositum perfectionis signum maximam maioris imperfecti modi nominarunt. Duabus uero trium temporum pausis appositis quas lõgas pausas perfectis diximus: maiorem modum perfectum maximæ notulæ inesse iudicarunt. Non incongruum quidẽ fuit: ascripta minori modo perfecto sola triũ temporum pausa: maiori inde modo perfecto ad eius cognitiõem duas huiusmodi pausas proponere. duæ namq; maiores. sunt quantitatis & temporis mensura q̃ una: qua re: maiorem modum q̃ sola ipsa indicent necesse est. Verum maxima ipsa tris habens longas: si longa huiusmodi tris duxerit breues nouem breues siue tempora continebit: quare Musici omnes consentiunt nouẽ ad plus tempora huiusmodi teste Anselmo unica figura posse cõtineri. quæ & solo hiatu potest haud facile propria uoce cantor excedere. Constat quoq; ternariam longarum dispositionem nouenariæ ipsorum temporum consistentiæ certissima perfectionis comparatione esse commixtam: namq; ternarius primum imparitatis latus est: qui in seipsum ductus quadratum suum imparem probat: scilicet nouenarium. hunc si

Pythagoras. Modus imperfectus.

a [figure: longa with two dots]

b [figure: longa with three dots]

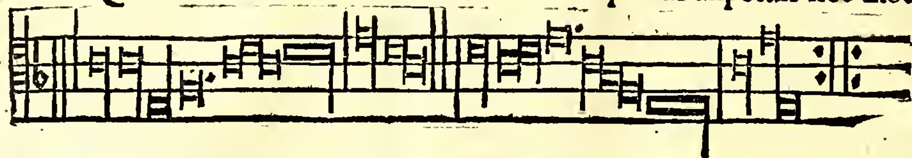
Modus maior.

Musici. Anselmus.

ternario securis: tris in ternarios illico conuerteret' hinc nō imerito ternariam huiusmodi consideratione Ausonius ad Symachum in crippo ternarii incredibili cōmendatione descripsit Eloy igitur in modis doctissimus in missa sua dixerunt discipuli duabus ipsis longarum perfectarum pausis modum maiorem perfectū declarauit atq; unica insuper trium temporum pausa minoris modi perfectionem ostēdit. Quod & Donstable in tenore Veni sancte spiritus disposuit hoc modo.

Ausonius.
Eloy.
Donstable

TENOR
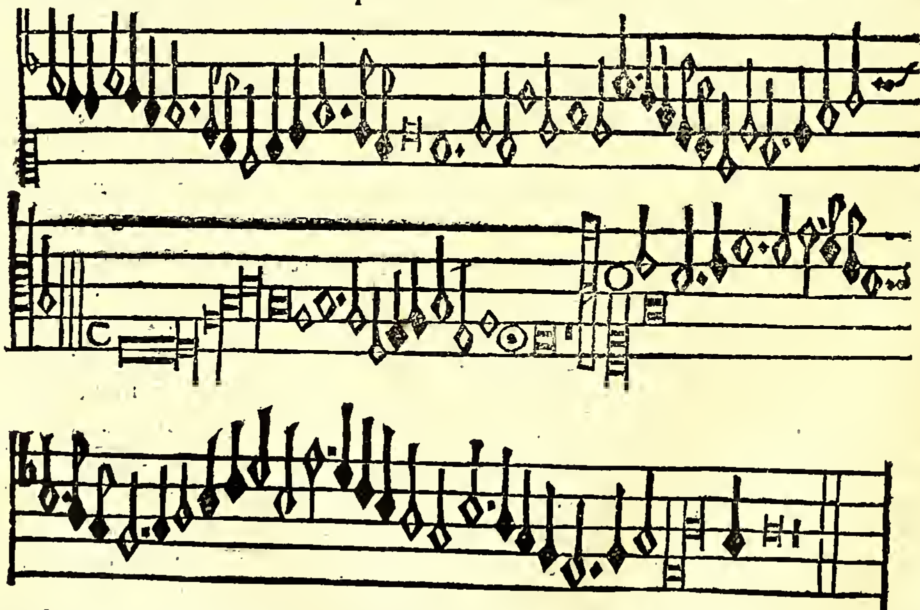

Veni sancte spiritus.

Solent a plerisq; pausæ huiusmodi longæ essentialiter & idicialiter inter cātilenæ notulas pnotari Essentialiter dico: quū tot breues ommittēdas notulis alterius partis (puta supremæ) cōmensurēt: quot fuerint ipsarum incōposita inter lineas iterualla: Indicialiter uero q; modū maiorē indicēt pfectū duæ ipsæ. pfectū quoq; minorē unica qd' expræsse cōprobat' in pscripto tenore. Veni sancte spiritus Plerūq; autē icōmensurabiles disponunt' uidelicet idicialiter tantum: quū. s. antecedūt tēporis signum uidelicet circulū uel semicirculū in principio cantilenæ descriptum: tunc. n. duæ ipsæ trium temporum pausæ modum tantum maiorem perfectum declarant. tertia minorem quod & Tinctoris in tenore sui magistralis moteti. Difficiles alios delectat pangere cantus decenter cōsignauit. Nec refert iisdem linearum interuallis tres ipsæ pausæ contrahantur an diuersis: Indiciales autem & incommensurabiles huiusmodi pausæ in hoc tenore describuntur hoc modo.

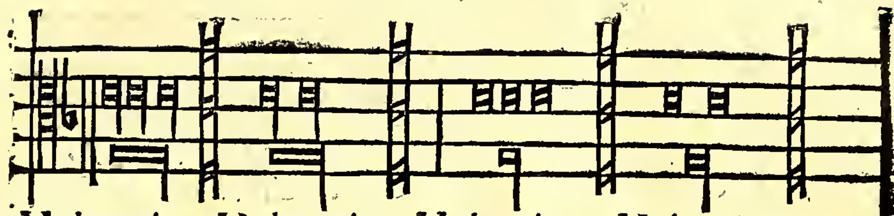
Tinctoris.

CANTVS

TENOR

Omnium autem maximarum & longarum in quocunq; modo considerandas quantitates hac descriptione notissime quisq; facile percipiet.

Modus maior perfectus | Modus maior imperfectus | Modus minor perfectus | Modus minor imperfectus

¶De tempore. Cap. VIII.

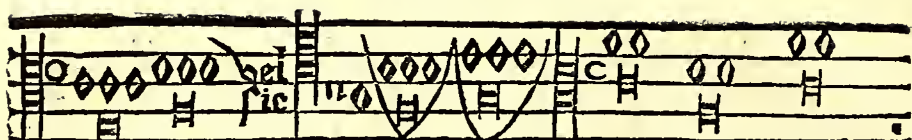

Empus quātitatem breuibus notulis aſcriptā muſici intelligi uoluerūt. Eſt.n.duplex perfectū.ſ.& imperfectum. Perfectum tēpus breui notulæ tris ſemibreues aſcribit: quod declarať per circulum in principio cantilenæ deſcriptū. Putant.n.muſici appoſitione circuli ternariā pfectā ipſius breuis diuiſionē declarari: quoniā in ipſa circunferentia principium mediū & finis æqualiter conſiſtunt: uel(quod mihi magis placet)quia ſenario numero qui pfectus eſt ſpherica & circularis illa circūferētia: ſecūdū ipſius diſtātiā a medio puncto(quē centrum appellant)naturaliter noſcitur eſſe pducta. Si.n.centrum a circunferētia ſolo diſtet digito. Ipſa tunc circunferētia ſex digitorum menſurabitur quātitate: hinc Mathematici circinum ipſum ſextum uocant. Sunt & qui pfectam ac ternariam in breuibus notulis diuiſionem probāt duabus ſemibreuium notularum pauſis principio cantilenæ deſcriptis: quas cæteris quidem ſubſequētibus figuris connumerant hoc modo quibus facile pcipi poteſt pauſam unius breuis tris i partes æqs diuiſibilem perfecto tempori ineſſe: cuius duæ ipſæ ſunt eius partes tertiæ ꝙ quum duas ſemibreuiū pauſas temporis imperfecti diſponere contigerit ſolam breuis pauſam pleriqȝ aſſerunt rectius conuenire addo: niſi altera duarū ipſarum ſemibreuium pauſam præcedēti altera ſubſequenti fuerit connumerāda. Nōnulli itē tribus notulis breuibus plenis huiuſmodi.ſ.plenitudine accidentaliter iperfectis: perfectam temporis diuiſionem in cātilenis percipiunt. Imperfectum uero tempus breuem figuram in duabus ſemibreues diſtinguit: nam ſemibreuem a ſemis: quod dimidium eſt: traxerunt: & breuē: quaſi ipſius breuis dimidiam ducat quātitatem. Huiuſmodi autem binariam breuium reſolutionem in cantilenis ſemicirculi declarat poſitio. Neqȝ ſemicirculum ipſum ut dimidiū circulum exiſtimes: ſed imperfectū: nam ſemum imperfectum ſonat. qua re ſemicirculo ipſo tempus imperfectum in breuibus exprimi uoluerunt: nō equidem ut unicuiqȝ breui notulæ dimidiam perfecti temporis conferat quantitatē: quæ eſt ſemibreuis cum dimidia: ſed ut duas tertias ipſius perfecti tēporis partes tanquā imperfectam temporis diuiſionem: quod ſane poſſet mathematice conſiderari: quum ſemicirculus ipſæ duas præciſe tertias partes circularis circūferentiæ cuſtodiret. Id.n.diſpoſita triangulari æquilatera figura in ipſa circuli circūferentia æquiſſime demonſtrať hoc modo. Hoc qdē ſcriptores & cantilenaꝝ notatores aduertere nō ſolent: cum ſemicirculū ipum uel æquū uel plus uel minus dimidio circuli in quātitate deſcribāt. Perfecti itaqȝ tēporis & iperfecti demonſtrationes hoc notiſſime diſponūtur exemplo.

Tempus perfectū

Quare cō paſſus uocať ſextus a mathematicis

Tempus iperfectū

TEMPVS PERFECTVM

TEMPVS IMPERFECTVM

Errant insuper qui semibreuem imperfecti tẽporis: qꝫ dimidium breuis cõpræhendat maiorẽ uocant. eam uero quæ tertiã breuis perfectæ continet partem: putãt minorẽ: cũ unaquæqꝫ semibreuis eadem prolatione cõputata altera semibreui sit semp æqualis: nec obstat qꝫ una dimidiam: altera tertiam breuis notulæ possideat partẽ: cũ breues ipsæ dissimili sint quantitate dispositæ. Cõplures uero ternarii atqꝫ binarii numeri characteribus pfectas atqꝫ imperfectas huiusmodi notularꝫ quantitates exprimi asseuerant pcedentẽ quantitatẽ circulo: quũ perfecta numerositate disposita sit: uel semicirculo si imperfecta: ac reliqs subsequẽter perfectas ternarii numeri charactere: Imperfectas binarii considerãtes: ut si cantilena fuerit in modo maiori perfecto: & minori perfecto & tẽpore pfecto cõposita: his noscat̃ signis. O33. Si autẽ in modo maiori perfecto: & minori iperfecto ac tempore perfecto hoc ordine. O23. In modo autẽ maiore perfecto: & minore perfecto ac tempore imperfecto his signis. O32. Verum quũ cantilenã deducunt in modo maiore iperfecto: & minore perfecto ac tẽpore iperfecto hæc signa notulis præponunt. C32. Si autẽ in modo maiore iperfecto: & minore iperfecto & tempore perfecto hæc signa describũt. C23 Atqꝫ ita diuersimode singula signa singulis figurarum quãtitatibus referendo. Quod quũ duo tantũ signa pponunt modum ipsum minorem & tẽpus intelligi uoluerunt: ut modũ minorem perfectũ & tempus perfectũ hoc modo. O3. Et modũ minorẽ perfectũ atqꝫ tempus iperfectũ hoc modo. O2. Sunt insuper & qui nõ modo ipso ternarii uel binarii numeri charactere tẽpus perfectũ uel imperfectũ declarant: sed sesqualteram quoqꝫ uel duplã in semibreuibus cõsiderant proportionẽ. Rursus modũ minorem imperfectũ & tempus imperfectũ his duobus mõstrant signis. C2 Modũ uero minorem imperfectum & tempus perfectum hoc modo. C3. Nos autẽ hæc pdictarũ quãtitatũ signa duximus reprobãda. Cum apud Philosophum Frustra fiat per plura qd' fieri potest per pauciora. Nam si unico signo duabus. s. trium tẽporũ pausis perfectus modus maior ab iperfecto discernitur: imperfectus uero nullo signo: sed sola ipsius figura probatur. Atqꝫ eadẽ cõsideratione minor ipse pfectus modus unico signo: sola uidelicet trium temporũ pausa (utpote habitu quodam) percipit̃. Imperfectus nullo (tanquã priuatione) sed sola propriæ figuræ descriptione considerat̃. Constat diuersa signa diuersis quãtitatibus eiusdẽ nominis non esse describenda: sed ipsis tantum perfectis instituenda. Inde etiam est qꝫ cum ueteres Musici atqꝫ recentiores: circulum & semicirculum perfecto atqꝫ imperfecto tempori ascripserint eos a modorum nos consideratione seiungimus. Rursus qꝫ ternarii ac binarii numeri characteres sesqualterã ac duplã proportionẽ apud nonnullos incõsiderate efficere credant̃: qbus in primo quarti rationabiliter dissentio ad omnẽ tollendã hæsitationẽ: eas minoris modi uel temporis quantitatibus: alienas existimo. Verum

Philosophus

Musici quantitates ipsas perfectas in figuris ipsis certa & continua quantitate descriptis: Geometrica conuenientia significari uoluerunt. Sunt enim primæ ac potissimæ: considerationes apud geometras punctus: circulus: & linea. Quod cum punctus minimum quoddam sit & continuæ quantitatis initium uelut unitas in numeris: & sonus in musicis: circulusq; ac linea puncti ipsius aggregatione concrescant: uim quandam perfectionis in continuis noscitur pernotare: nam unumquodq; (ut tertio capite deductum est) perficitur minimo sui generis. Hinc musici ipsi ad minorū figurarū perfectam quantitatem describendam: quam prolationem uocant: ipsum signo utriusq; temporis inscribendum instituerunt. Ipso autem circulo ꝙ perfecta figura sit: perfectum (ut diximus) tempus breuibus ascripserunt. Inde & perfectum minorem modum in longis ipsa trium interuallorum pausa computandum tradidere. Demum perfectam maximarum quantitatem: ꝙ maior in ipsis modus consistat: duabus ipsis trium spaciorum pausis mathematice declararunt. Musici Geometre

De Prolatione. Cap. IX.

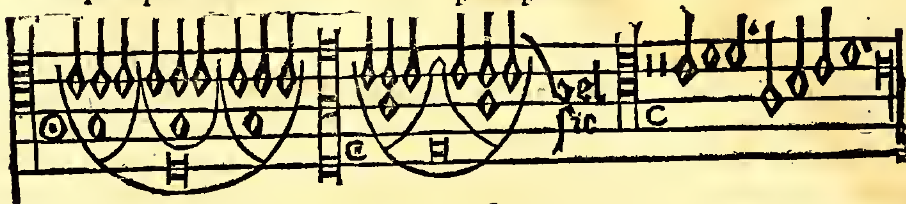
PRolatio est essentialis quantitas semibreuibus ascripta: diuisionem mōstrans totius in partes propinquas. Consimilem enim cæteris essentialibus quantitatibus retinet partitionem. Alia namq; ternariam in semibreui recipit sectionem diuidens ipsam in tres minimas: quam perfectam uocant. Alia binariam duas tantum unicuiq; semibreui minimas ascribens hanc imperfectam dicunt. Sunt & qui ternariam ac perfectam huiusmodi prolationem appellant maiorem: Minoremq; binariam: quod mihi non placet. cum penes unicam figuram scilicet semibreuem utraq; prolatio consideretur: non enim semibreuis semibreui dissimilis est: ut est maxima longæ: quibus & maior & minor modus singilatim inesse noscitur. Placuit tamen antiquorum nonnullis prolationis huiusmodi consideratiōem & semibreuibus & minimis ascribere: maiorem namq; prolationem semibreuibus diuisibilibus in minimas: minorem minimis in semiminimas: nam & minimam tris in partes æquas figurabiles describebant ut mōstrat Anselmus: qua re: eam quæ semibreuibus inesset maiorem dicebāt prolationem minorem uero minimis ascripserunt. Moderni autem ternariam ipsius minimæ diuisionem ommiserunt minimam ipsam eiusq; anfractus binariæ tantum ascribentes diuisioni. Perfectam itaq; prolationem punctus temporali signo iscriptus declarare consueuit. Imperfecta uero deficiente huiusmodi puncto facile consideratur. Nonnulli duabus minimarum pausis contiguis notulis cantilenæ connumerandis perfectam prolationem exprimere consueuerunt. Sunt & qui diuisionis punctum ante uel post minimam notulam uel inter duas positum: perfectæ prolationis signum putant: cum minimam notulam cui apponitur propinquiori semibreui applicet ternaria diuisione computandam: perfectione prolationis cōputata: quod & si ternariam punctus huiusmodi indicet minimarum computationem: plerunq; tamen in ploratione perfecta disponitur numerus ternarius in minimis: ubi ipso diuisionis puncto ad huiusmodi cognitionem non opus fuerit: puta: quum tres semibreues seu tres minimas in cātilena disposuero: omnis enim semibreuis tris minimas continet in prolatione perfecta: atq; tres ipsæ minimæ simul computantur: nec ibi quidem competit diuisionis punctus: quare si potissi-

Prolatio perfecta
Prolatio imperfecta
Anselmus

mum ac solum esset perfectæ prolationis signum non admitteretur semibreuis perfecta: sicut est similis ante sibi similem: quod esset inconueniens. Constat igitur punctum signo temporis iterpositum perfectæ prolationi ab auctoribus ascriptum fuisse: inde & prolationem sine tempore. Atq; modum maiorem sine minore: & minorem item sine tempore in cantilenis constitui non posse notissime compræhendi potest. Perfectionem itaq; utriusq; modi atq; prolationis signa ipsa tanquam habitus quidam probant. Imperfectionem uero ipsæ secum figuræ deferūt deficientibus signis. Secus utrunq;: tempus namq;. Perfectum circulo. Imperfectum semicirculo: ut utrobiq; posset per punctum perfecta notari. Prolatio: declarari solent: At Prolationes huiusmodi his demonstrant exemplis.

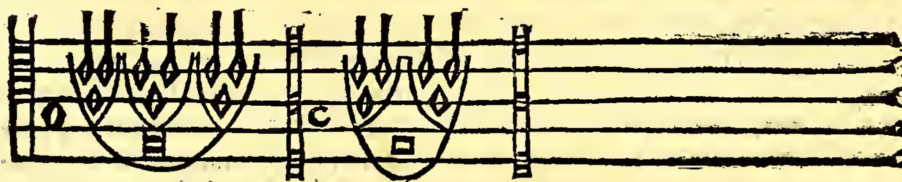
Prolatio perfecta in tempore perfecto.

Prolatio perfecta. in tpe impfecto.

Prolatio imperfecta in tempore perfecto.

Prolatio imperfecta in tempore imperfecto.

De partibus figurarum. Cap. X.

Figurarū Alia dicitur pars propinqua. Alia remota. Alia remotior. Alia remotissima. Pars propinqua est illa in quam immediate resoluit: suum totum. ut longa respectu maximæ: & breuis respectu lōgæ & semibreuis respectu breuis: Atq; minima respectu semibreuis. Pars remota est illa inter quā & suum totū unica media naturali ordine intercidit: ut Breuis respectu maximæ quas inter sola longa residet: Atq; semibreuis respectu longæ: quibus sola breuis interponitur. Et minima respectu breuis quæ solum semibreuē intercipiunt. Pars remotior est illa inter quā & suū totū duæ notulæ maiores naturali ordine disponuntur ut. Semibreuis respectu maximæ quæ (extremitate cōcepta) longā & breuem medias circuncingūt. Pars remotissima est illa iter quā: & suū totū tres figuræ maiores naturaliter residēt ut minima respectu longæ. qbus longa breuis & semibreuis naturaliter intercludunt. Idem quoq; iudicium deducit de anfractibus minimæ respectu singulaꝝ figurarum. Ex huiusmodi namq; consideratione constat maximam figuram semper esse totalem: ac diesim semper partialē: sex uero reliquas scilicet: lōgam: breuem: semibreuem: minimam: seminimā: & semiminimā

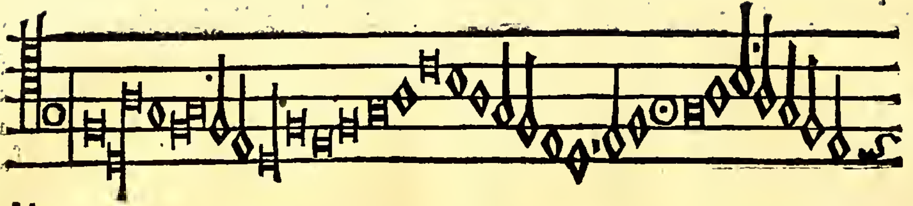
totales & partiales. quod cum tres illi anfractus a minima diminuti ternariã non recipiant sectionẽ: ultra minimã nullã pponemus minorẽ figurã iperfectibili cõsi derationi: nãq; minima ipsa apud neotericos ternariam claudit diuisionẽ. Quare qnq; tantũ prioribus figuris accidentia ipsa musicæ figurabilis ascripta sunt.

De imperfectionibus figurarum. Cap. XI.

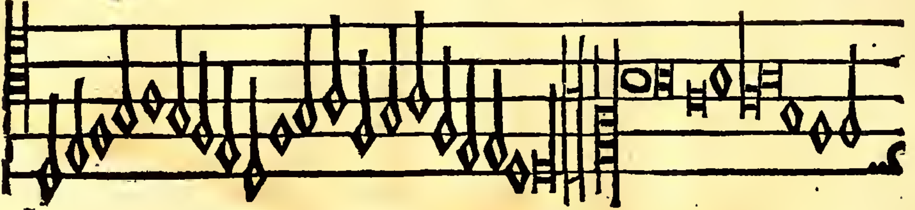
Imperfectibilium figurarum. Alia patiens tantum. Alia tantum agens. Alia agens & patiẽs est. Figura patiens tantum est sola maxima: hæc cũ a diuersis possit figuris multimode imperfici: nullã unq̃ figuram imperficit: nãq; maiorem. in quantitate figurã nusquã præcedit aut sequitur in cantilena cui possit tanq̃ pars tertia imperfectibilis applicari. Inde duo sunt generaliter annotanda. Vnum quidem: notula imperficiens semper minor erit sua imperfectibili. Alterum: Imperfectibilis figura semper est in numerositate suæ perfectæ quantitatis consideranda. uel saltem eius pars si quo ad ipsam imperficiatur. quod & Anselmus in tertia musicæ suæ dieta his uerbis asseruit. Quantitas autem detractionis est pars tertia mensuræ quã ea notat figura a qua detrahitur. sistũt si quidem mensuræ diuisionem in ternario. Est igitur imperfectio reductio quædã tertiæ partis ad plus ad suum totum: secundũ ternariam eius positionẽ prius in ipso consideratam. Verum dispositis in cantilena figuris secundum propriam binariæ ac imperfectæ quantitatis rationem: eas plerũq; certo augmentationis puncto pornant: quo dimidia uniuscuiusq; figuræ quãtitatis supexcrescit: hinc ternariã sectionem acquirunt: ipsi æquipolentes perfectioni. Figura aũt agens tantũ est unica: uidelicet minima: quæ & si alias: puta semibreues: in prolatione perfecta iperficiat: qm̃ ternariã propriæ quãtitatis resolutionẽ ipsa non patitur ab altera nunq̃ potest imperfici. Figura aũt agens: & patiens est quæ iperficere põt: & imperfici. Sunt eni tres: Longa: Breuis: & Semibreuis: põt enim unaquæq; & maiorẽ iperficere & a minore imperfici. Oĩs enim figura imperfectibilis põt uel a parte ante: uel a parte post tantũ: uel ab utraq; imperfici. Quo circa figura habens tertiã partem tris in partes æquas indissolubilem (puta semibreuis perfectæ plationis cuius tertia pars est ipsa minima ternariã non implens diuisionẽ) potest ab una tantum imperfici parte. Oĩs insuper notula quæ imperficitur applicatione suæ tertiæ partis abstractæ dicitur imperfici quo ad totũ. Quod cum imperficitur per reductionem abstractæ tertiæ partis suæ partis ppinquæ dicit̃ imperfici quo ad partẽ propinquã a parte sua remota. Atq; eodẽ mõ figura põt iperfici a parte remotiore quo ad partẽ remotã. Et a parte remotissima quo ad partẽ remotiorẽ: ut maxima figura a minima in platiõe pfecta. Generaliter item musici posuere notulã oẽm ante sibi similẽ (perfectione quãtitatis disposita) semper esse pfectã: nec ullo unq̃ casu reductione partis eius abstractæ iperfici posse: qua re ante maiorẽ uel minorem figurã imperfectibilis ipsa notula necessario disponit̃. Tria quidẽ sunt quæ imperfectibilem figurã imperfectã esse demonstrant. Numeralis iperfectio. Punctualis diuisio: & Notularũ plenitudo. Quo ad primũ igit̃. Quotienscunq; notulæ minores ante uel post maiorẽ describunt̃: diminuta aut supflua ternaria notularũ numerositate. tũc maior ipsa imperficit̃ a propinquiori minore (nisi hæc ad alias prius reduceretur) uel a ppinquioribus remotis partibus: uel remotioribus uel a ppinqua & remota: atq; ita diuersimode: ut hoc constat tenore.

Primũ notabile
Scdm notabile
Anselmus
Impfectio
Tria sũt signa imperfectionis
Prima imperfectiõis cognitio.

TENOR

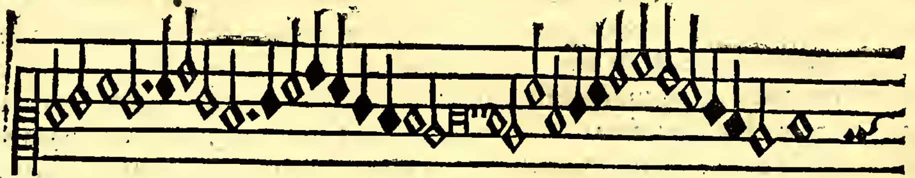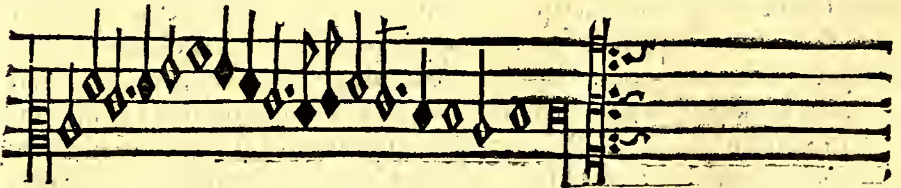

CANTVS

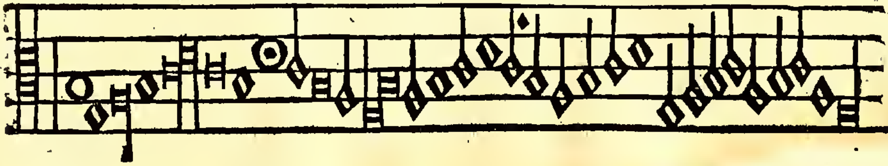

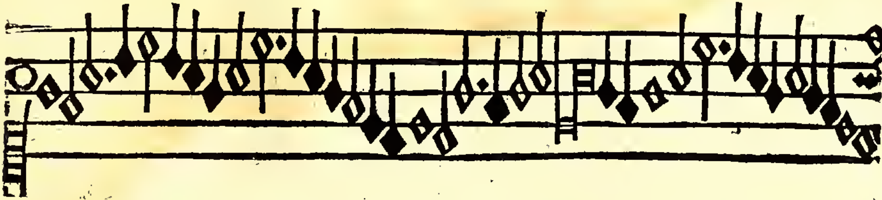

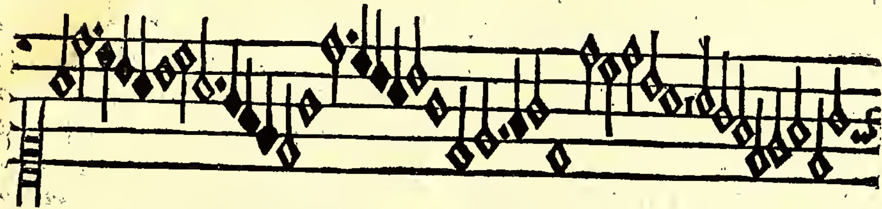

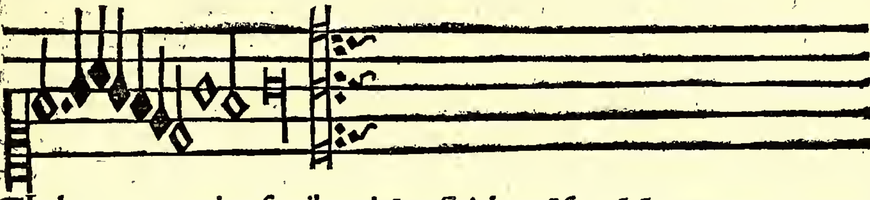
¶ In hoc (ut percipitur) tenore: prima breuis ĩperficit longam ſequētē a parte ante quo ad totũ: quia pars eius tertia eſt & propinqua. Prima uero ſemibreuis ĩperficit breuē præcedentē a parte poſt: quo ad totum. Duæ autem ipſæ minimæ inter breuem: & longam poſitæ breuē ipſam a parte poſt ĩperficiunt: quo ad totũ: quæ & ſi eius partes remotæ ſint: cum ꝓpinquæ eius parti æquiualeant: ſolius propinquæ partis effectũ ꝓducere noſcunť. Longa ambas ipſas minimas ſequens imperficitur: quo ad totum a parte poſt a prima breui. Prima breuis ſub ſigno tẽporis perfecti & perfectæ prolationis imperficitur a parte poſt: quo ad totum. ſ. a parte propinqua: & quo ad partem: ſcilicet a parte remota: quæ ipſius partis propinquæ

eſt tertia pars.Rurſus imperfectibilis figura poteſt imperfici a parte ante:& a parte poſt ſimul:quum ſcilicet ante ipſam fuerit ſola tertia pars ſuæ propinquæ partis:& poſt ipſam ſimiliter ſequatur pars tertia alterius partis ꝓpinquæ:tuncq; dicitur imperfici quo ad partes:qua re compluribus modis ſecũdum muſicorum inſtitutionem ipſæ poſſunt imperfici figuræ ut hoc tenore lucide comprobatur.

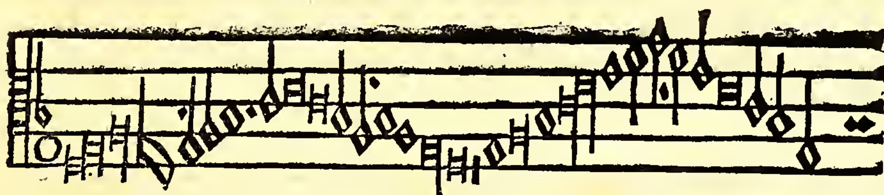

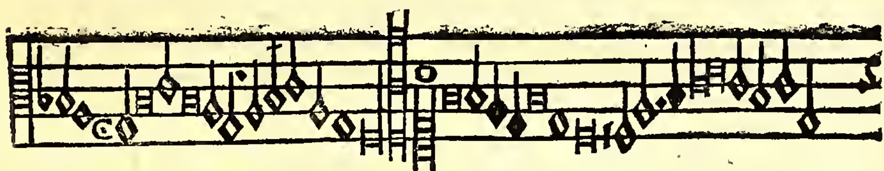
¶In hoc tenore prima ſemibreuis ĩperficit longã ſequẽtẽ a parte ante quo ad partẽ propinquã:nã ſemibreuis ipſa partis propinquæ ipſius lõgæ pars eſt tertia. Itẽ & ſemibreuis ſequens ipſam ĩperfici longam a parte poſt quo ad ipſius longæ partem propinquam.Conſimili etiã cõſideratiõe pernotatur prima breuis ſub ſigno perfecti tẽporis atq; perfectæ prolationis deſcripta:nãq; a partibus remotis: uidelicet minimis quo ad duas partes propinquas a parte ante & a parte poſt imperfici declaratur.Prima duarũ longarũ coniunctarũ non ĩperficit̃:quoniã ſimilis ante ſibi ſimilẽ non põt ĩperfici.Secũda longa ĩperficitur a parte poſt quo ad totũ.ſ. a parte propinqua:quæ eſt breuis:& breuis ipſa ĩperficiens imperficitur etiã ſemibreui ſubſequẽte quo ad totum.Eſt interim intelligendũ ſimilem notulam ante ſibi ſimilem nunquam imperfici poſſe de ſimilibus figuris corporaliter ſeparatis: quæ:& totales ſunt:non autem de unitis in toto:quoniã figuræ unitæ:puta duæ breues temporis imperfecti in longa modi minoris imperfecti conſideratæ: tunc enim & ſi breuis ante breuem conſideretur poſſunt imperfici.Quod quidem accidit quum figura imperficitur a parte ante & a parte poſt quo ad ambas partes:

ut constat etiam in lóga præpositi tenoris a parte ante & a parte post a duabus ab latis semibreuibus diminuta. Et in breui tẽporis & prolationis perfecta a duabus ipsis circũductis minimis ĩperfecta. Verũ si similis ante sibi similem unico corpore considerata ĩperfici nõ posset: nulla unquã esset ĩperfectibilis figura a parte ante quo ad partem ꝓpinquã: seu etiam remotam: quod facile potest ex seipso unusquisq; cõsiderare. Non est insuper admittẽdum solã minimam posse aliam figurã imperficere nisi in dispositione perfectæ prolationis quãquã Gulielmus de Mascãdio breuem temporis perfecti: & imperfectæ prolationis a sola minima imperfectam posuit: quod absurdum est: nãq; notula uel a tertia sui parte: ut longa minoris ac perfecti modi ab una breui uel a tertia parte partis suæ dimidiæ: ut longa imperfecti modi & temporis perfecti ab una semibreui: uel a tertia suæ tertiæ partis parte: ut breuis temporis perfecti & perfectæ prolationis a sola minima: solet imperfici. Sunt & qui breuem temporis perfecti atq; perfectæ prolationis a duabus minimis simul ꝑcedentibus uel simul sequentibus imperfici uelint: quod nisi duæ ipsæ minimæ dictam breuem contiguam imperficerent quo ad totum: cuius ipsæ sint pars propinqua. s. tertia per alterationem secundæ: ut accidit in secundo tenore de alteratione. & compluribus cantilenis: non admittitur. uel (quod parum est in usu) nisi prima minima imperficeret primam semibreuem unitam: & secunda tertiam per reductionem. Afferitur insuper figura tris in partes ternarias diuisibilis: quum a parte ante & a parte post a partibus remotis quo ad partes ꝓpinquas imperficitur: primam tunc partem propinquam unitã ĩperfici a parte ante quo ad totum. & tertiam a parte post. Secundam uero huiusmodi unitam in sua ꝑfectione remanere: quod in prima longa præcedentis tenoris a duabus ipsis semibreuibus circũuenta percipi potest. Verum si huiusmodi figura tris in partes propinqs ternarias diuisibilẽ duæ eius partes remotæ præcesserint: unaq; eã pars remota cõsequatur: tunc dicitur imperfici quo ad omnes eius partes propinquas: ut quum fuerint duæ minimæ ante breuem temporis perfecti & perfectæ prolationis: unicaq; ipsam sequatur: prima tunc ipsarum duarum minimarum ĩperficit ipsam breuem quo ad primam partem propinquam: secunda quo ad secundam: & sequens minima ipsam imperficit breuem quo ad tertiam partem propinquam. Adde ꝙ si duæ ipsæ minimæ præcedentes imperficerent ipsam breuem quo ad totum: cuius ipse sint tertia pars per alterationẽ secundæ minimæ: tunc sequens minima imperficiet ipsam quo ad tertiam partem propinquam a parte post: & secũda pars propinqua ꝑfecta est. Atq; ita breuis ipsa ĩtegra nouẽ minimas continens huiusmodi detractiõe: quattuor propriæ quantitatis minimas relinquit. Consimili item cõsideratione complures consentiunt notulam maiorem tertia sui parte diminui: q̃ quo ad totum imperfectam dicunt: inde & tertia parte partis propinquæ quo: scilicet ad partẽ: rursus & tertia parte alterius partis propinquæ quo ad ipsam partẽ. Insuper ipsam imperficiunt quo ad partes remotas: ita ut pars maior & auctor q̃ntitatis ipsius figuræ quã dimidia ab ipsa figura huiusmodi imperfectionem retracta sit: ut si a longa modi minoris perfecti: & temporis perfecti atq; perfectæ prolationis quæ uiginti ac septẽ continet minimas abstraxero breuem perfectam: scilicet tertiam eius partem nouem minimas deducentem. Inde semibreuem tertiã. s. partis propinquæ partẽ tribus minimis ductã. Rursus & alteram semibreuẽ alte-
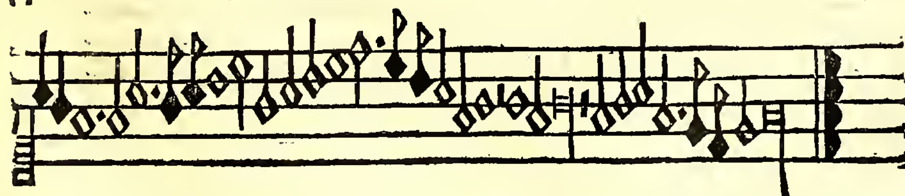
Gulielm9

rius partis propinquæ partē tertiā tris minimas complectentē. Item & minimas quattuor ab ipsis q̄ttuor relictis semibreuibus: ita ut ex uiginti ac septē minimis quas longa ipsa itegra iure contineret decē ac nouē reducibili abstractiōe ablatæ sint. Verū uariæ huiusmodi iperfectionis consideratio parū in lucē ꝓdiit & usum quā potius euitandā esse diximus q̄ probādā: quoniā iperfectio est abstractio partis tertiæ uel minoris applicādæ ad usum totū: ad implendā ternariā quātitatis diuisionē. Id.n. natura fert ut quū tertiā partem alicuius totius auferimus binaria relinquatur partiū consideratio, qua re omnis figura in sua perfecta quātitate secundū.s. ternariam propinquarū partiū aggregationē disposita: si tertiæ suæ partis abstrastiōe iperficitur iperfecta existat necesse est: binariæq; inhæreat diuisioni tanq̄ imperfectæ eius quantitati substituta. Figura autē iperfecta in duas tantū pfectas partes propinquas diuisibilis: a parte ante & a parte post quo ad ambas partes dicitur iperfici: quū scilicet unica eius pars remotæ p̄cesserint: unicaq; ipsam fuerit subsecuta. Atq; itē quū ambæ ipsæ partes remotæ ipsam iperficiētes simul p̄cesserint simulue fuerint subsecutæ: siue simplices & disiunctæ: siue ligatæ existāt: prima primam imperfectibilem imperficit partem: secunda secundam: quod pleriq; asseuerant in notationibus cantilenarū ut & præsenti tenore notissime percipit̄.

In hoc tenore prima longa imperficitur a parte post quo ad ambas partes propinquas a duabus sequentibus ligatis semibreuibus: quarum prima primam breuem unitam a partæ post imperficit secunda secundam. Secunda longa imperfi-

citur a parte ante quo ad ambas partes propinquas a duabus præcedentibus semibreuibus: quarum prima primam breuem unitam a parte ante secunda secundam imperficit. Tertia longa imperficitur a parte ante & a parte post quo ad ambas partes propinquas, namq; præcedens semibreuis primam breuem unitam a parte ante imperficit. sequens uero semibreuis secundam breuem unitam a parte post imperficere denotatur. Quarta longa est perfecta quo ad ambas partes propinquas. quoniam est ante sibi similem non unitam: licet sit minoris modi imperfecti. Quinta longa imperficitur a parte post quo ad ambas partes propinquas coniunctas: a semibreui & a duobus consequentibus minimis. nam primam semibreuis primam breuem coniunctam a parte post perficit. Duæ autem minimæ (quantitas semibreuis) secundam breuem unitam similiter a parte post imperficiunt. Verum prima breuis: sequens imperfecti temporis & perfectæ prolationis signum imperficitur a parte ante & a parte post quo ad ambas partes propinquas unitas. quarum primam a parte ante secundam a parte post imperfici constat. Sequens autem breuis a parte post tantum quo ad ambas partes imperficitur a duabus minimis sequentibus quarum prima primā partem unitam secundam imperficit a parte post.

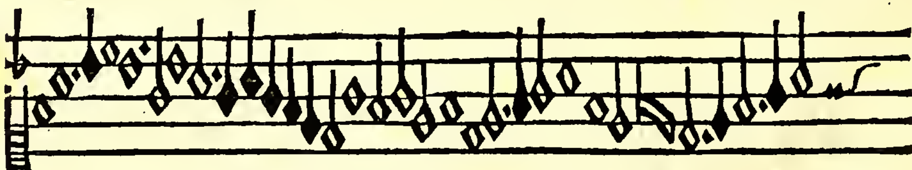
Secunda impfectiõis cognitio.

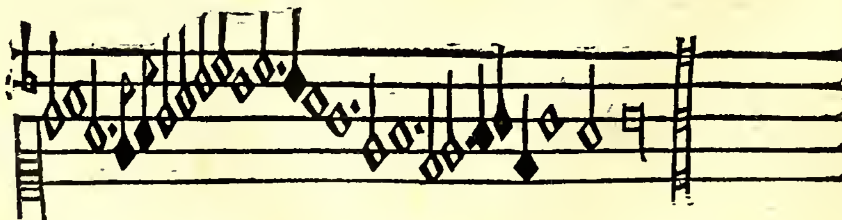
¶ Quod ad secundum. Quotienscunq; punctus diuisionis alicui notulæ siue pro se ipsa tantum: siue pro se & alia uel aliis apponitur. Ipsa tunc notula imperficit maiorem præcedentem uel sequentem si possit imperfici: ut hoc monstratur tenore.

TENOR

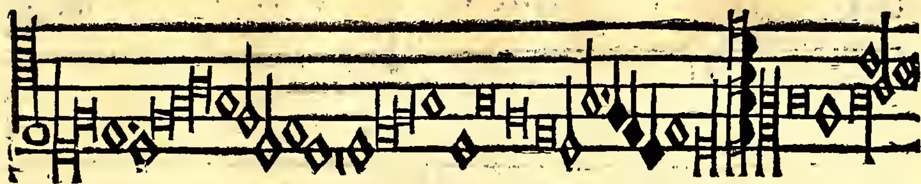
CANTVS
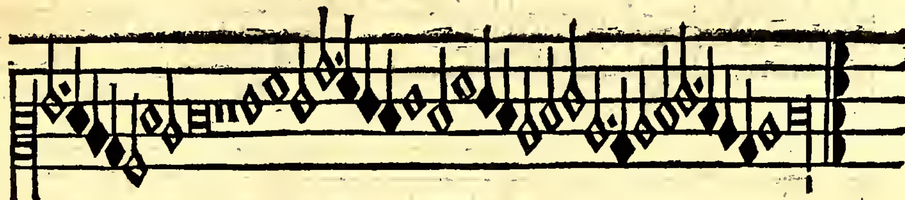

¶ In hoc tenore: tertia breuis imperficitur a parte post quo ad totum: quod mōstrat punctus diuisionis primæ semibreui postpositus. Quarta breuis imperficitur a parte ante quo ad totum quod lucide indicat punctus diuisiōis antepositus

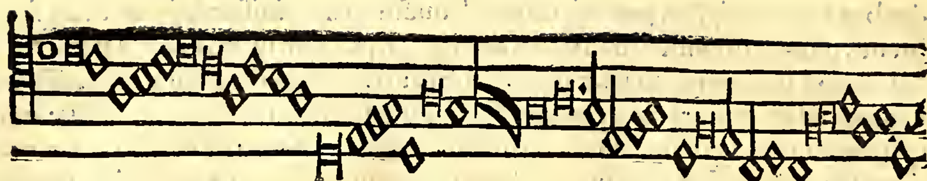
duabus minimis ipſam præcedentibus. Punctus uero diuiſionis inter duas ſemi breues ultimis breuibus interiectas deſcriptus quintam ipſam breuē a parte poſt: & ſextam a parte ante declarat imperfici. Si autem maior illa figura præcedēs uel ſequens ipſam minorē cui appoſitus fuerit punctus non fuerit īperfectibilis: tunc ipſa minor reducetur ſiue transſeretur ad priorem notulam ubi regulariter ternaria poſſit numeroſitate coniungi. Idem quoqꝫ quum minor notula ſine puncto maiorem præceſſerit: quæ imperfici non poſſit. tunc enim minor ipſa ad priorem transſeretur locum ternaria connumeratione perficiendum: ut præſenti tenore percipitur.

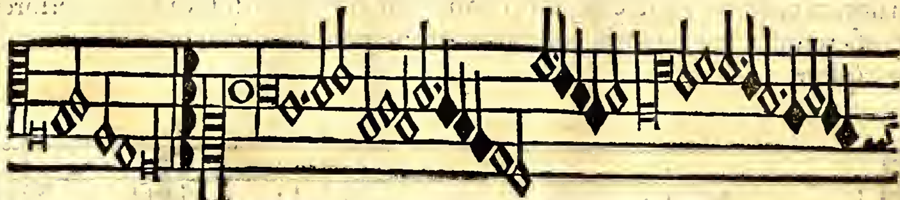

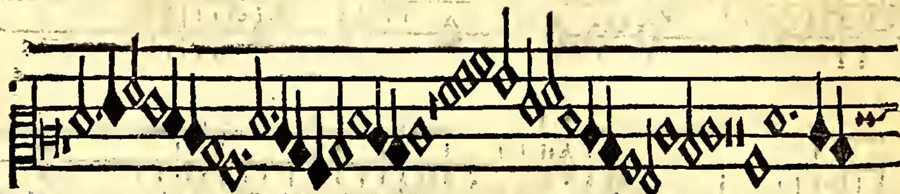
In hoc tenore. punctus inter tertiam & quartam ſemibreuem poſitus quartam ipſam tertiæ breui ligaturæ ſequentis connumerandum eſſe demōſtrāt cum nec primæ nec ſecundæ adiici poſſit: quia ſimilis ante ſibi ſimilem (ut expoſitum eſt) non poteſt imperfici. Eadem etiam ratione ſemibreuis præcedēs tres ultimas breues diſiunctas ſine puncto reducitur: & imperficit tertiam ipſam breuem. Idem quoqꝫ ſummetur iudicium: quum appoſitus fuerit diuiſionis punctus alicui breui reſpectu longarum in minori modo perfecto: & alicui longæ reſpectu maximarum in maiori modo perfecto: necnon & alicui minimæ reſpectu ſemibreuium in prolatione perfecta. Ac ſi etiam ſine puncto transſerendæ ſint ad diſtātiores figuras imperfectionis eiuſmodi receptibiles. Quid dicēdum ſi quattuor ſemibreues diſpoſitæ fuerint inter duas breues temporis perfecti? dico ſecundū antiquos: primam ipſarum ſemibreuium eſſe reducibilem & connumerādam breui ipſam præcedenti quam perficit a parte poſt: quo ad totum: potiſſime quū breuis quattuor ipſas ſemibreues ſequens fuerit perfecta: ſcilicet uel puncto perfectionis punctata: uel ante ſibi ſimilem poſita. Secus autem ſi ipſa breuis ſit imperfectibilis: ideſt poſſit imperfici: tūc enim breuis prima quattuor ipſas præcedens ſemibreues erit perfecta: & ſe ipſa: & quarta ſemibreuis imperficit breuem ſequentem a parte ante quo ad totum. Laudo tamen ad heſitationem tollendam: præcedentem huiuſmodi breuem ex ſe ipſam perfectam puncto perfectionis eſſe deſcribendam: niſi diuiſionis punctus inter tertiam & quartam ſemibreuem fuerit appoſitus quod præſentis tenoris comprobat deſcriptio.

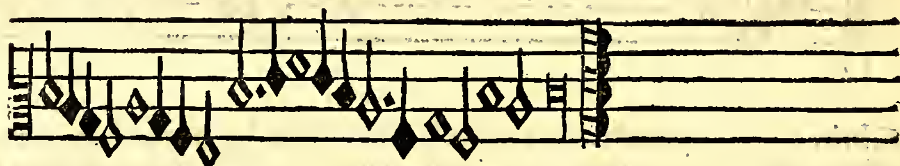
TENOR

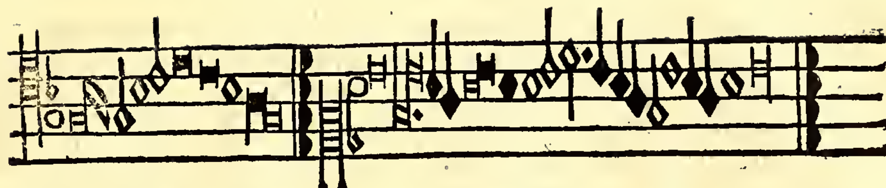
CANTVS

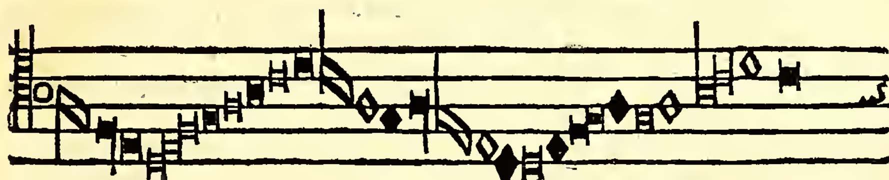

¶In hoc tenore prima breuis imperficitur a prima semibreui: quia secunda breuis imperfici non potest. Tertia breuis imperficitur a parte post: quo ad totum a prima semibreui eam sequēte. Quarta breuis est perfecta. Quinta breuis imperficitur a parte ante quo ad totum a semibreui ipsam immediate præcedēte. Sexta breuis perfecta est. quia est ante sibi similem. Septima breuis perfecta est: puncto perfectionis notata. Octaua breuis imperficitur a parte ante. quo ad totum a præcedente semibreui. Nona breuis perfecta est. quia ante sibi similem sedet. Decima breuis perfecta est: quia ternarius integre numerus semibreuium subsequitur inter ipsam & punctum diuisionis depræhensus. Vltima breuis imperficitur a parte ante. quo ad totum a semibreui eam præcedente quod indicat punctus ipsæ diuisionis semibreui ipsi antepositus. Idem quoq; sentiendum est de quattuor minimis: duabus semibreuibus perfectæ prolationis interpositis. & de quattuor breuibus inter duas longas modi minoris perfecti descriptis: Si autem breuem temporis perfecti: & imperfectæ prolationis immediate consequant̄ sola minima & unica semibreuis: tunc breuis illa non poterit imperfici a tertia sui parte propinqua eam immediate sequente quo ad totum: quoniam pars ipsa propinqua sequens: scilicet quantitas semibreuis est distincta in dissimiles partes non copulatiuas: in minimam uidelicet: & in dimidiam sequentis semibreuis partem: ut præsens tenor ostendit.
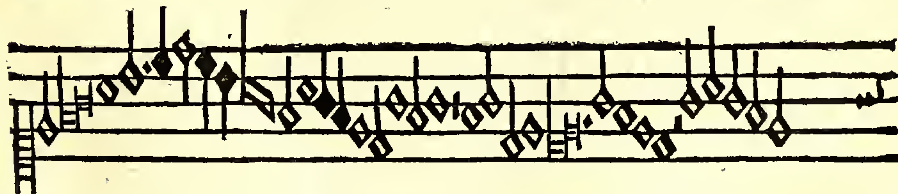

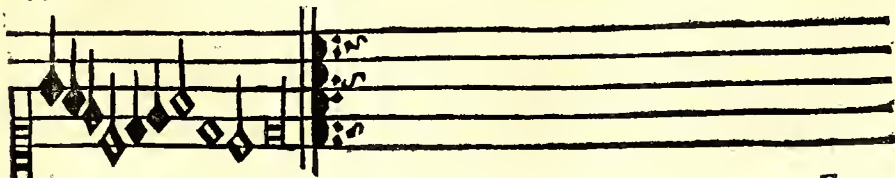
¶ Quo ad tertiũ. Quotiẽſcunq; in ternaria ac perfecta quãtitatis aceruatiõe notula impletur: tunc de tertia propriæ quantitatis parte imperficitur: cui pars ipſa tertia cõſimili plenitudine ſuccedat neceſſum eſt: qua quidem plenitudine ſola reductiõe comprobatur. Nec refert ſi ĩmediate an mediate pars ipſa tertia reducibilis maiorem: tanquã ſuum totũ præcedat aut ſequatur: dũmodo perficiendæ numeroſitatis gratia ad ipſam reducatur maiorem: Solet nãq; ad maiorem partẽ tanquã ad ſuum totũ minor ſemper pars ipſa deduci. quod præſenti tenore percipit.

¶ Quũ.n.tres similes figuræ iplentur mediate uel imediate: tunc prima pars unita secundæ notulæ ad primã reducitur: secũda tertiæ sequẽti plenæ ad pficiendam ternariã diuisiõem applicatur. Sunt & qui lõgæ notulæ dimidiũ implẽt corpus: ultimam breuem in ipsa depræhensam a tertia sui parte subsequente imperfectam considerantes quæ & si uacuum areæ in altera eius parte spacium habeat: in altera plenum: mea nihilominus sententia ad id significandum longa ipsa non admitteretur. quia uacuum & plenum per naturam mirum immodum inter se repugnãt: nec unã & eãdem rem demonstrãt: iccirco maluerim ambas ipsas breues uacuã.s.& plenã distinctis corporibus figurabiliter pnotari: quod tamẽ abstrusissimã non exigit disputatiõem: quando quidẽ arbitrio scribẽtium hæc apposita esse manifestissime cõstant. Solẽt & figuræ iperfectæ quãtitatis cõsideratione disposītæ plerũq; describi plenæ: qs musici sesqualteræ diminutiõi æqfacere solẽt: ut in qrto monstrabit: ubi de ipsa sesqualtera amplissime disputatur. Verũ si unica huiusmodi figura: aut duæ tantũ: ipsa fuerint plenitudine descriptæ: dimidia (qd rationale est) tanq primariæ.s. duplæ pportioni subsistẽtes ppriæ quãtitatis parte minuuntur: ut posuit Bonadies præceptor meus. Fuit insuper apud ueteres musicos usus: notulas omnes in suis essentialibus quantitatibus consistentes: describere plenas: eas uero: quæ accidentaliter imperficiebantur, uacuas pernotabant.

Bonadies

De puncto. Cap. XII.

Vnctus est minima & inuisibilis quãtitas cuiuscũq; cõtinui. Couenientius ãt punctũ dicimus minimũ quoddã signũ qd notulis accidentaliter pponitur uel postponitur uel iterponitur: cõtinuæ qdẽ quãtitatis principium ut lineæ uel circuli. Est.n. duples punctus.s. diuisiõis & pfectiõis. Pũctus diuisionis ẽ qui ppositus uel postpositus alicui notulæ ipsam nec auget nec minuit: sed ad pcedentẽ uel sequentẽ eam indicat applicandam & cõnumerandam: pro pficienda ternaria in notulis diuisione. qd quidẽ dupliciter accidit: mediate.s. & imediate. Dicitur.n. notula mediate p punctum præcedenti uel sequenti cõnumerari & applicari: quum pũctus ipsæ cuius notulæ ppositus uel postpositus ipsam diuidit: propinquiori uel propinquioribus præcedentibus uel sequentibus minime connumerandam: hunc proprie transportationis seu translationis punctum decet applicari: cum notulam cui appositus est ad distantiores figuras transferat computandam. Immediate autem applicare dicitur quum notula ipsa cui appositus fuerit punctus: propinquiori seu propinquioribus notulis cõnumeratur. quũ proprie uoco punctum diuisionis: ut hoc monstratur tenore.
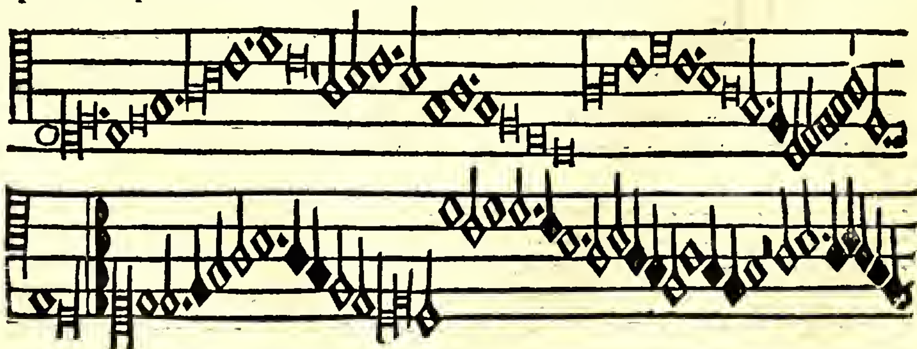
Pũctus diuisionis

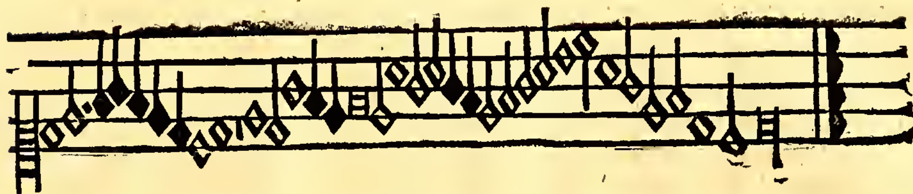
Punctus trãsportationis

Pũctus diuisionis

TENOR

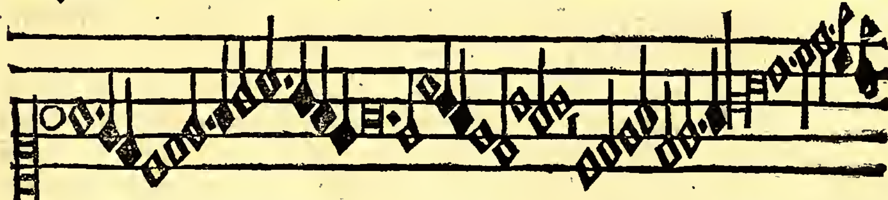
CANTVS

In hoc tenore: punctus post primã semibreuem sequentem primam breuem appositus: semibreuem ipsam breui ipsi ad perficiendam temporis aceruationem indicat applicandam. Punctus uero ante semibreuem immediate præcedentem secundam breuem: ipsam eidem connumerari facit ad ternariam temporis diuisionem perficiendam. Verum punctus ante eam semibreuem quæ immediate præcedit tres breues consequenter positas appositus: semibreuem ipsam ad ultimam illarum breuium monstrat esse transferendam: ipsiq; ad perficiendã ternariam temporis diuisionem connumerandam. Non enim primæ breui: neq; secundæ semibreuis ipsa potest applicari: nam similis ante sibi similem non potest perfici. Punctus autem inter duas semibreues duabus breuibus interpositas descriptus: primam semibreuem primæ breui: secundam secundæ in diuisione comprobat applicari. Aduertendum quoq; est ꝙ punctus transportatiõis notulam cui apponitur: non ad anteriores notulas sed ad posteriores: ad priorem scilicet quem possit acquirere locum transferendam instituit. Sunt & qui notulam huiusmodi transportandam duobus utriusq; punctis circunueniunt: ut hoc tenore percipitur.
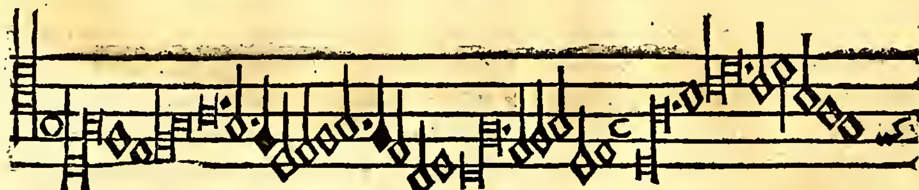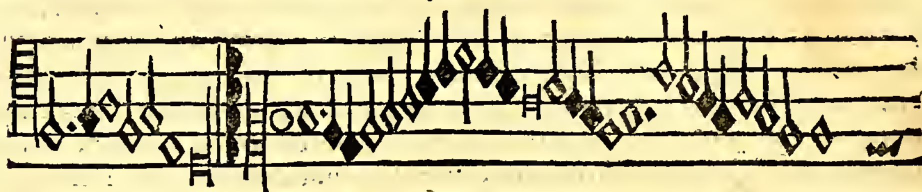

Punctus itaq; diuisionis notulis tantũ in suis pfectis quãtitatibus deductis apponitur. hic quũ longæ notulæ fuerit appositus: maiorẽ perficiet modũ: si breui minorẽ: si semibreui tẽpus: si minimæ prolationẽ: maximæ autẽ non adheret pũctus talis: cũ nulla maior describat figura cui maxima ipsa conducat tanquã pars tertia. Punctus autẽ perfectiõis est qui postpositus alicui notulæ ipsam pficit: tris in partes æquas diuisibilẽ reddẽs. Hic itẽ duobus modis cõsideratur. Primo quũ

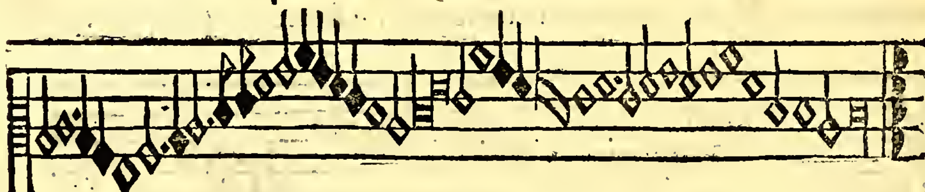
alicui notulæ in ſua quãtitate perfecta diſpoſitæ apponitur: tunc.n.& ſi a minore eã pcedente uel ſequẽte poſſet iperfici in ppria facit pfectione remanere. atq; iccirco perfectionis nuncupatur punctus. Secundo: quum poſtponitur alicui notulæ quæ ſecundum imperfectam ſuam quantitatẽ diſpoſita ſit: tunc enim notulam ipſam recto propriæ quantitatis dimidio noſcitur augere: qua re augmẽtationis pũctum uocant: qui cum notulam ipſam ternaria diuiſione perornet perfectæ eam æquifaciens figuræ: perfectionem quandam ſibi uẽdicare præſumpſit: hinc & perfectionis punctum uocant: quod præſenti tenore diſcernitur.

TENOR

CANTUS
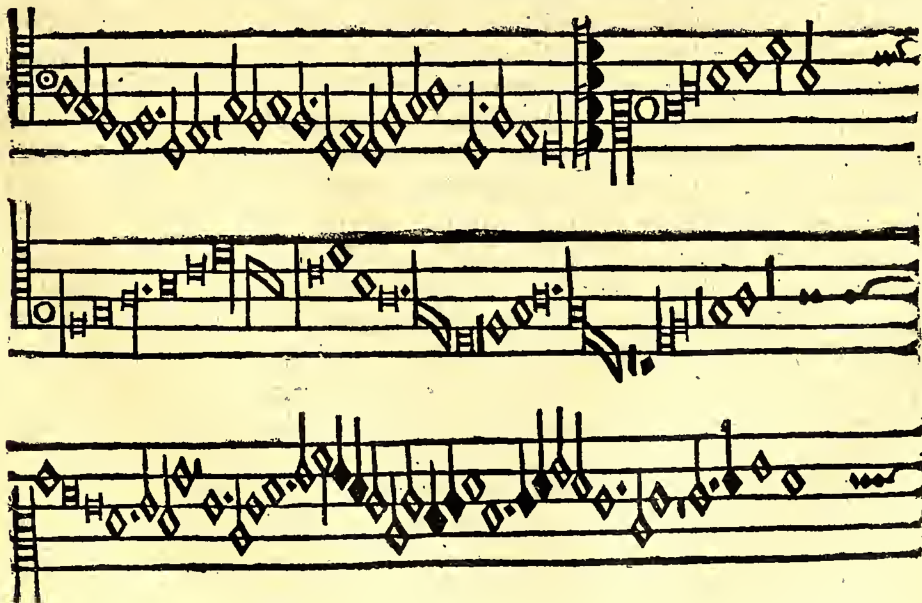

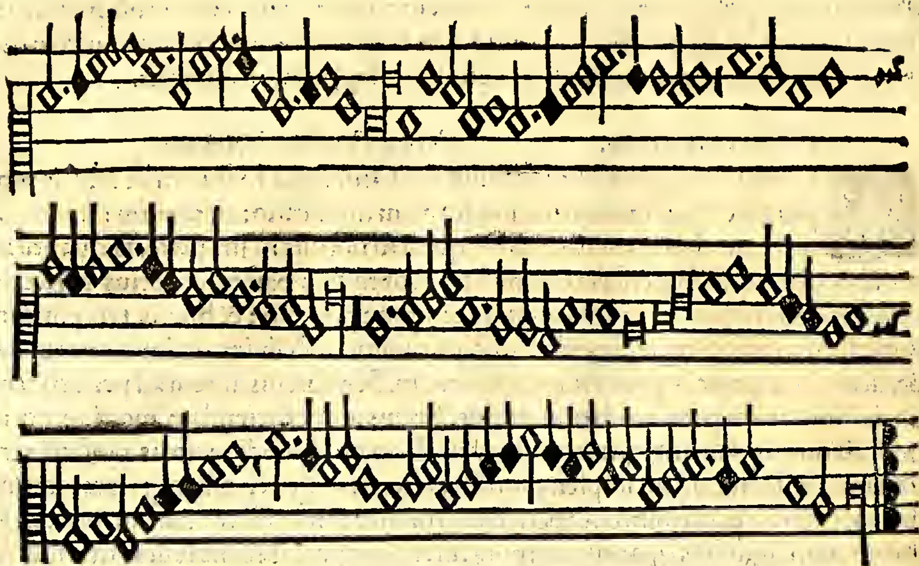
In hoc tenore punctus appoſitus primæ breui ipſam in ſua fecit perfectione remanere quæ niſi perficeretur a puncto poſſet a tertia ſui parte: ſcilicet a minima punctata cum ſubſequente ſeminima imperfici. Idemq; facit punctus appoſitus tertiæ breui. Punctus autem appoſitus ſecundæ breui ſub ſigno temporis imperfecti ipſi augmentum præſtat dimidii propriæ quantitatis: tris in partes æquas eã reſolubilem monſtrans. Atq; idem efficit punctus appoſitus tertiæ ſemibreui ſub eodem ſigno: ipſam enim adauget integro ſuæ quantitatis dimidio. ternariæ eam ſubiiciens diuiſioni. qua re ſemibreui perfectæ prolationis dicit̃ æquipolere. Hoc idem & maximis & longis appoſito huiuſmodi puncto euenire continget: quæ in ſua perfecta quantitate diſpoſitæ propriam perfectionem obtinebunt: in imperfecta uero augmẽtum ſuſcipient. Conſideratur plerunq; unus atq; idem & diuiſionis & augmẽtationis punctus: puta quum poſtpoſitus fuerit ſemibreui immediate ſubſequẽti breuem temporis perfecti imperfectibilem: indeq; ſtatim conſequãtur minima ſola ac duæ ſemibreues quouiſmodo: tunc enim punctus ipſe & ſemibreuem breui commenſurat: & dimidio ſuæ quantitatis eam adauget. Inde & diuiſionis & augmentationis punctus huiuſmodi communiter uocitatur. Solam itaq; præpoſitus notulis punctus diuiſionem: poſtpoſitus uero & diuiſionem & perfectionem poterit pernotare. Sed neq; notula puncto perfectionis ornata (qd

nonnullorum pace dixerim) imperfectionem tertiæ ut quotæcunq; uis partis suæ sibiipsi conducendæ poterit sustinere: quum perfectio & imperfectio inuicem cõtrariæ sint & contraria in eodem subiecto Philosophus non admittit. Philosophus

¶De Alteratione. Caput Tertiumdecimum.
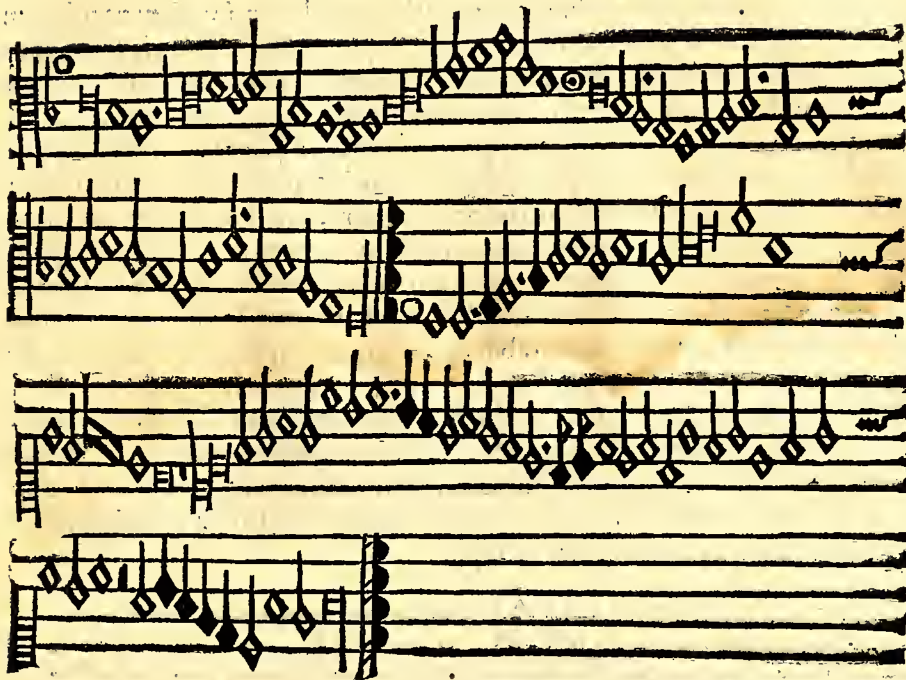
Alteratio in figuris mensurabilibus dicitur apud Ioannem de Muris proprii ualoris secundum notulæ formam duplicatio: dicta enim est alteratio quasi alterius actio. Euenit quidem notulis in sua perfecta quantitate dispositis: atq; in imperfecta quum sunt propinquæ partes sui totius perfecti: ut semibreuis imperfectæ prolationis in tempore perfecto: & breuis temporis imperfecti in modo minori perfecto: sicq; huiusmodi. Minima enim alteratur ad perficiendam perfectæ prolationis diuisionem. Semibreuis autem ad perfecti temporis diuisionem perficiendam alteratur. Breuis ad perficiendam modi minoris perfecti numerosam integritatem alteratur. Longa ad modi maioris perfecti ternariam considerationem implendam solet alterari. Quotienscunq; duæ tantum minimæ inter duas semibreues perfectæ prolationis: uel inter duarum ipsarum semibreuium figuratas quantitates: puta inter duas pausas semibreues: uel inter semibreuem & pausam seu inter pausam & semibreuem reperiuntur: secunda semper alteratur duarum æquiualens quantitati minimarum: nisi punctus diuisioni fuerit ipsis interpositus. Idemq; accidit quum duæ semibreues duabus breuibus perfecti temporis uel earum quantitatibus includuntur. Similiter & quum duæ breues inter duas longas minori modi perfecti uel inter earum quantitates descriptas reperiuntur. Itemq; quum duæ longæ inter duas maximas modi maioris perfecti uel iter eaꝝ figurat quãtitates descriptæ sunt: secũda semp alterat̃ nisi (quod prædictum est) punctus diuisionis interiectus sit: ut præsenti pernotescit tenore. Ioannes de Muris.

Si autẽ pausa alicuius figuræ & figura similis ponantur inter duas maiores ut præmissum est: tunc aut pausa præcedit figuram aut figura pausam. Si pausa præcedit figurã: ipsa figura alteratur. Si autẽ figura pausam precesserit nõ eueniet alteratio cũ secunda semper alteretur & non prima & pausa nequaquã possit alterari. Fuere tamen qui & pausas alterationi ascripserunt quos cõmunis musicorũ scola reprræhendit. Duo insuper potissima sunt quæ nõ primæ duarũ notularũ: sed secundæ alterationẽ concessere. Primum ꝙ distincto duabus æquis quantitatibus chordæ sonoræ interuallo: maior semper erit in secunda parte proportio quam in prima: tanquam respectu finis: cui maiorem & perfectiorem ascribere solent partem. In clare comprobat Arithmetica medietas continua diapason interuallum in chordotono duabus æquis differentiis scindens: prima namq; & grauior pars diatessaron epitritam: secunda diapenten hemioliam continebit. Secundum est ꝙ prima duarũ huiusmodi notularũ puta semibreuiũ ad hoc ut duplum propriæ quantitatis assumneret in alterã posset formã transmutari: nam quadrata figura posset denotari. Inde breuis diceretur cui ad ternariã diuisionẽ implendã secũda tunc semibreuis adheret: qua re decentius quadraret breuis figura a sequente semibreui imperfecta quam ipsa prima semibreuis alterata. Secunda autẽ huiusmodi semibreuis alteratur: quia ad hoc ut dupla sui ipsius quantitate cõcrescat alterã non potest summere formã: nãq; si quadratã breuis suscipiat descriptionẽ: nõ duarũ modo: sed trium semibreuiũ quantitatibus æquabitur cum similem tunc ante sibi similẽ quæ imperfici non potest euenire contingat: quod cantor quisq; ex seipso potest facile cõtueri. Est item aduertendũ ꝙ quũ duæ similes notulæ simplices seu ligatæ imperficiunt aliquã maiorẽ figurã quo ad ambas partes in quas solas sit ipsa resolubilis: non ascribuntur alterationi idest secunda illarum non alteratur. Quod si duæ ipsæ minores imperficiunt ipsam maiorem quo ad totum resolubile tris in partes perfectas seu ternarias: cuius sint tertia pars: secunda illarũ tunc alterabitur: ut hoc monstratur exemplo.

Arithmetica medietas
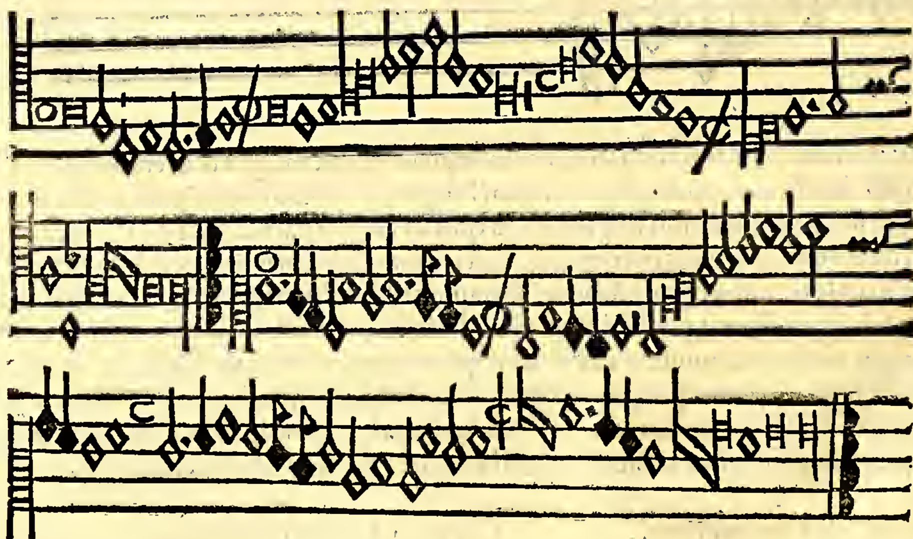

In præsenti tenore secũda semibreuis sequens primã longã nõ alteratur: q̃a am bæ ipsæ semibreues nõ impficiunt ipsam longã quo ad totũ tãquã pars ꝓpinqua: cũ ipsa sit in modo minori impfecto. sed quo ad ambas partes. Secũda illarũ duarũ semibreuiũ ante duas breues ligatas descripta alteratur: eo ꝙ secũda sit iter distinctũ ualorẽ unius breuis & breuẽ. Secunda illarũ duarũ minimarũ primã breuem sub signo tẽporis perfecti & pfectæ ꝓlationis immediate cõsequentiũ alteratur: quia ambæ ipsæ minimæ impficiunt ipsam breuẽ: quo ad totũ: scilicet de tertia eius ternaria parte: quæ ꝓpinqua uocitat̃. Postremo notulã alteratã a parte ante imperfici ut Ioannes de muris asserit: duximus ĩpugnandũ: cũ nullo pacto tris unquã in sit diuisibiles ac similẽ a simili imperfici posse nusquã creditum sit. Ioãnes de Muris.

De Diminutione. Caput. Quartumdecimum.

Diminutio in mensurabili cantilena est abstractio certi ualoris quantitatiui ab ipsis figuris. Tribus enim modis solet a musicis demõstrari. Primo modo Canonice. Secundo Proportionaliter. Tertio Virgulariter. Canonice cõsideratur diminutio: quum figurarum quãtitates declinant & uariantur in mensura secundũ canonicis ac regulæ inscriptam sententiã. Puta hac descriptione Maxima sit longa. Longa breuis & huiusmodi. Tũc maxima ipsa ponit̃ pro lõga pro breui: Breuis pro semibreui: semibreuis pro minima. Atq; item hoc modo diminutio a cõtrario sensu plerũq; accipi solet: hoc. s. canone. Breuis sit maxima. Semibreuis longa: minima breuis: sicq; diuersimode: qđ arbitrariæ musicorũ dispositioni cõceditur: qua re improprie sumpta est huiusmodi diminutio: cum potius augmenti quam diminutionis producat effectum. Hinc huiusmodi diminutionẽ

dicimus uariationem mensurabilis quantitatis: secundum primariam notularum institutionem. Vel sic. Diminutio est propriæ ac primariæ quantitatis secundum notulæ formam uariatio. Proportionabiliter sumpta diminutio: est quæ propriis numerorum characteribus certā proportionē probantibus constituitur. Hæc. n. figuras ipsas minuit secundū dispositæ proportionis consideratione. Rursus ipro prie summitur hæc diminutio: quū scilicet minoris inæqualitatis proportio custo ditur: tunc. n. licet figuræ augmentū suscipiant quantitatis. Diminutio tamē a cō trario sensu nec secus: quam locum Grammatici: ꝙ luce careat: ac piscinam ꝙ pi scibus sit priuata: solet nuncupari. Proportionabiliter autē huiusmodi diminutio nis quartum figurabilis considerationis librum ascribimus. Virgulariter disposi ta diminutio est: quæ in hac mensurabili figurarum descriptione per uirgulam si gnum temporis scindentem declaratur: hæc proprie temporali cōpetit mensuræ: non ipsis figuris: nāq; tali signo ipsa minuitur mēsura: non notularum numerus. Breuis enim temporis perfecti siue diminute siue integre deducatur: tres semper continet semibreues integra perfectione seruata. Eodem quoq; modo duas semp semibreues possidere pernoscitur breuis temporis imperfecti: etiā ipsi diminutio ni subiecta: quod præsenti notatur exemplo.

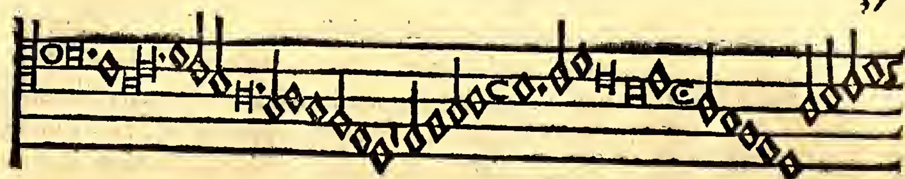
Grāmatici

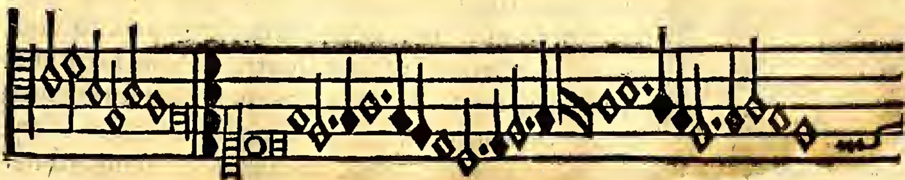

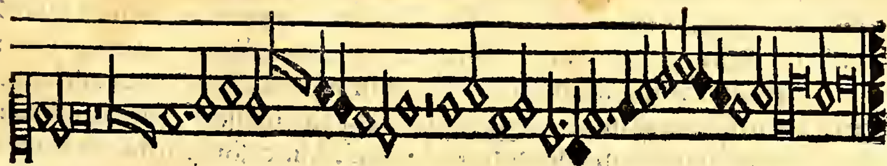
Verum cum dupla proportio cæteris & diuisione & pronunciatione sit propor tionibus notior atq; facilima: mensuræ huiusmodi uirgulariter considerata dimi nutio: in duplo uelocior: duplæ scilicet equipolens proportioni: solet a cātoribus frequentius obseruari.

De Sinchopa. Caput Quintumdecimum & ultimum.

Sinchopa in cantilena mensurabili est reductio notulæ ultra maiorē uel maiores suas ad aliam uel ad alias quibus cōueniat in connumeratione. Euenit enim sincopa in cantilenis quotienscunq; per plures figuras pro ceditur sub diminuta cōnumerandaꝝ notulaꝝ numerositate: siue binaria siue ter naria fuerit eaꝝ quātitatiua dispositio: ut hoc tenore potest notissime cōpræhēdi.

¶ Conuenere autē auctores minimā notulam ultra pausam breuem per sincopā non esse transferendā: sed ultra pausam semibreuē tantū (etiā raro) similiter notulam semibreuem ultra pausam breuem raro: nunquā ultra pausam longæ debere reduci. Atq; reliquas consimili ordine cōsueuerunt esse considerādas. His tamen multi ex recentioribus cantilenarū compositoribus dissentiūt. Non modo enim semibreuē notulam ultra pausam breuē per sincopam ducunt: immo (quod distātius est) ultra pausam longæ semibreuē ipsam per sincopā statuunt transferendā cæteras cōsimilibus translationibus disponentes. Quod si nōnulla quæ forte & ecclesiasticæ & mensurabili institutio in necessaria existimes uidētur ommissa. Id industria factum putes. Lectorum enim diligentia fretus: eos siquidem existimo nihil quod ad huiusmodi institutionē pertineat ignoraturos: si hæc ipsa studiose euoluerint uolumina. Difficile est non reliqua esse nota: quibus omnia aut plæraq; optime cognita fuerint.

Franchini Gafori Laudensis Liber secundus Musicæ actionis explicit fœliciter.

¶De contrapuncto & eius elementariis uocibus. Cap. I.

Armonici modulaminis. Genus auctore Baccheo ẽ mos uniuersum qd subindicans. diuersas in se habens ideas. i. exẽplaria: seu diuersas cantilenæ cõpositiones: qd quidẽ contrapunctũ uocamus: q̃si concordem concentũ extremorũ sonorũ inuicẽ correspondentiũ contrapositis notulis: arte probatũ. Hunc. n. & si certis est regulis institutus tanto tñ pulcherrimũ æstimari licet: quãto euenerit usui nobiliori. Est itaq; contrapunctus ars flectendi cãtabiles sonos ꝓportionabili dimensiõe & tẽporis mensura. Nãq; melodia ex uocibus cõstat & interuallis atq; temporibus. Vocũ aũt. Alia pedestris qua scilicet orationes legimus & loquimur. Alia equæstris q̃ poetica carmina scdm Arsim & Thesim enunciamus alia modulata qua & naturaliter & instrumentis secundũ harmonicã canentes aliquid operamur: Hæ eni uoces certa dimensiõe determinata habent interualla. Pedestres indiffinita. Equæstres uero q̃si quodãmodo ex utrisq; cõmixta. Interualloꝝ. Alia æquisonis uocibus extremis dupla dimensione intercludunť. Alia cõsonis hemiolia & epitrita. Alia ex utriusq; cõmixtis tripla dispositiõe atq; q̃drupla. Alia (minima quidem) sesquioctaua. Alia rursus incerta irrationaliq; dimensiõe extremis uocibus concludunť interualla: quoꝝ longiorẽ in harmonia instrumẽtali prosequemur enarrationẽ. De his item Guido sic scribit. Ditonus & Semiditonus atq; semitoniũ: & si uoces & canendũ coniungunt: nullã tñ recipiunt diuisionẽ. Irrationalia igitur & incerta dicimus hmõi iterualla: quæ in chordotono a tribus primis multiplicibus seiuncta sunt: & a prioribus duabus sup particularibus segregata: cum oẽm potissime melodicã considerationẽ uel multiplicitati uel sup particularitati ipsi ascripserint Pytagorici. Hæc. n. sunt huic arti conuenientia. Tritecordi. s. incõpositi: ac incõpositi exachordi interualla: ex quoꝝ extremitatibus concordãtiæ ꝓueniunt: quas (non abs re) surdas possumus appellare. Coniunctoꝝ igitur sonoꝝ qui certa auribus cõueniunt cõcordantia tres sunt differentiæ. Alii. n. sic inuicem sunt cõpositi ut auribus tantũ depræhendanť accomodati. ut Tritechordum incompositũ atq; incompositũ exachordũ. Alii nõ solũ auditui conueniũt: sed similẽ quoq; sibiipsis sensum perficiũt ut diapente incõposita atq; incõposita diapason diapente. Alii uero in tantũ deuenere ut unicũ uideanť auribus sonũ efficere: q̃q̃ sunt inæqualis toni ut incõposita diapasson atq; bisdiapasson. Verũ Sonos qui solũ auribus cõueniunt. Briennius emeles. i. cõcinos uocat. Symphonos uero qui iã similitudinis participes sũt. Sed qui iidẽ uidentur homophonos uel Antiphonos. Boetius aũt Ptholomeo cõsentiens priores hmõi cõiunctos sonos ꝙ recte auriũ iudicio ad melodiã aptenť emeles uocat. Simphonos uero q̃si iã similitudine participes ex sup particulari exq̃sitos cõsideratione: cõsonos appellat: sed eos qui iidẽ uidenť in multiplicitate consistentes. æqsonos noiauit. Hoꝝ quidẽ oĩum posteritas ipsa in cõtrapuncti arte distinctionem ita deduxit ut antiphonas seu æquisonas uoces: ꝑfectas dixerit contrapuncti spẽs. Emeles imperfectas: atq; consonas medias: qd quidẽ & a Franchone assertũ est: & a Guidone cõstat esse hac snĩa declaratũ. Nullus sonus cũ suo q̃nto perfecte cõcordat. Nullaq;

Briennius. Boetius Ptholomeus Concordãtiarum. Aliæ pfcẽ. Aliæ iperfectæ. Aliæ mediæ. Franco. Guido.

to perfectæ concordat. Nullaq; uox cũ altera præter octauã perfectã efficit cõcordantiã. Finita insuper est Ars ipsa contrapuncti: q̃q̃ cantilenæ uarianť. Non enĩ arbitraria & uaria sunt eius mandata: sed cõmunia atq; nota. Nam & si cantilenarũ modos & diuersitates ad infinitũ uariari cõtingat: non tñ differt. Ars contrapuncti a cæteris artibus quæ sunt finita mãdata & cõia: ac paucis limitata cũ ad infinitũ partialia & singularia procedant ut Anselmus asserit. Quare in hac arte quãto figuræ fuerint magis distinctæ: auctiorq; fuerit eaꝝ numerus: ipsis non cõfusus additamentis: qbus tamen apte quæq; uoces ad melodiã dispositæ ualeant debitis tẽporibus decantari: eo habilius atq; utilius ipsi Cantores memoriæ commendarent. Tradit itaq; contrapuncti facultas coniunctos sonos concordes per ꝓportionabilẽ interualloꝝ mensurã. Interualla uero cum sint quidam taciti trãsitus a sono ad sonũ non sunt audibilia ut Baccheus inquit sed intelligibilia. Oẽm igitur ordinatum arte concentum: q̃q̃ uocis suauitas deest: septimo legum diuus Plato longe meliorẽ putat quã quum est sine ordine. Anselmus Effectus & proprietas cõtrapũcti Quid sit interuallum Baccheus Plato.

¶ De natura & de nominatione specieꝝ contrapuncti. Cap. II.

Species seu elementa contrapuncti in instrumentorum fidibus atq; uocali concentu grauiũ acutorũq; sonorũ cõmixtionẽ qua harmonica consurgit melodia ꝓportionabiliter cõsequantur necesse est. Q d & si unisono qui simplex & solius existit naturæ minimæ cõtingat: tamen ꝙ cæteris concordantiis (nãq; deriuanť ab ipso) plurimũ conferat augmenti: uelut & numeris unitas: ac lineæ punctus: musici ipsum unitatis loco obseruantes cõcordantiis cõcorditer ascripserunt. Imposuere aũt ipsis noĩa a sonorũ uniuscuiusq; secundum diatonicũ genus dispositorũ numerositate: ut ditonũ ꝙ tribus sonis cõstet tertiã dicant. Diapeten quinq; uocibus ductã: quintã nominent. Diapeten cũ tono sex sonis sextã appellent. Diapason octo sonis probatã octauã uocẽt atq; reliquas eodem mõ. At concordantiaꝝ hmõi. Aliæ simplices & primariæ: quæ scilicet iter septem essentialiores & discretos sonos concipiunť ut Vnisonus: tertia: quinta: & sexta. Aliæ replicatæ & secũdariæ ut octaua: decima: duodecima: & tertiadecima: hæ. n. æquisonæ sunt præcedentibus dupla dimensione conceptæ: namq; octaua æquisonat unisono: decima tertiæ: duodecima quintæ: tertiadecima sextæ. Aliæ triplicatæ tertiariæ ut quintadecima: decimaseptima: decimanona: & uigesima. Quintadecima. n. æqsonat unisono & octauæ: decimaseptima tertiæ & decimæ: decimanona qntæ & duodecimæ. Vigesimasextæ & tertiædecimæ. Harũ itẽ cõcordantiaꝝ. Aliæ mediã chordã sustinent consonã. Aliæ minime. Earũ uero quæ mediã chordã sustinent consonã. Aliæ strictiore interuallo atq; distantia ab extremitatibus disiunctam habent. Aliæ longiore distantẽ. At quãto acutius & uariabile fuerint mediũ ipsarũ extremitatũ: interuallum: tãto huiusmodi cõmixtio naturam percipiet harmoniæ. Q d' si sola chorda fuerit media (quanq̃ uariabilis) puta in ea speciæ quã tertiã uocant cui quidem secunda uox sola mediũ ꝑbet: ob sui simplicitatẽ ab harmonicæ suauitatis natura lõgæ disiuncta est: quã quidem primã in ordine coniunctaꝝ ac concordantium uocum ponũt: quasi ab unisoni simplicitate prima concorditer discedẽs ueluti binarius numerus primus ab ipsa unitate. Quæ uero uocũ cõmixtiones nullã continẽt mediam chordi diatonicæ dispositam a contrapuncti lege recedunt: ut tonus & semitoniũ. Tertia itaq; dupli- Vnisonus. Tertia.

citer disponitur ditono: scilicet & semitono: quæ licet (quum ditonalis est semitonii subtractione in semiditoniæā formā transmutetur: (quum uero semiditoniæa est) superpositione semitonii in ditoniæam conuertatur: propriā tamen concordantiā atq; naturalem eius denominationem non dicitur permutare. uerum quæ ditoniæa est: tertiam maiorem uocant a maiore eius interuallo: quæ uero semiditoniæa tertiam minorē. Atq; iccirco huiusmodi uarietate & incerta eius dimensione. tertiam ipsam uagantē. & imperfectā contrapuncti speciē duxerunt appellandā. At tertiam ipsam minorem quā semiditoniæam uel trihemitoniæā asserunt distantiā conuenire. Antiquo℞ diligentia (natura ducæ) ex ꝑmutatione generis diatonici in chromaticū incōposito maiore interuallo a singulo tretrachordo cōcordem excepit: qua re ipsam nōnulli chromaticā uocant. Diatoniæam uero tertiā incōpositā enarmonicā dicunt ꝙ rarissimū atq; incōpositū enarmonici tetracordi interuallū circūueniat: ut tertio capite primi ꝑtactū est: sed in harmonia instrumētali hæc latius explanabo. Ex uariatiōe igit̄ hmōi tertiæ: q̄ uel semitonii subtractiōe uel additiōe fit: certā cōstat generis in genus fieri ꝑmutationē.

Quinta Quinta aūt q̄ diapente integra tribus. s. tonis ac minore semitonio ducta sesqualtera dimensiōe ꝓducit. mediā obtinet cōcordē chordā cū extremis. Cōponit̄ eni ex duabus primis simplicibus. s. tertiā minore atq; tertia maiore cōcordi medietate seruata. Inde suauiorē ducit extremitatē cōcordiā q̄si quæ certa imitatiōe harmonicæ adhereat medietati. Huius q̄dē medietatis chorda si i acutū exachordi iteruallo fuerit itensa: acutiorē iter ipsas extremitates harmonica medietate cōcludet: diapason cōpositā ꝑficiēs æq sonantiā. Atq; iccirco ꝙ maius & potissimū hui⁹ harmonicæ cōsistētiæ iteruallū diapēte ipsa cōtineat q̄ntæ ipsi scd̄m diatonicū genus dispositæ sesqualtera dimēsio gratiorē atq; suauiorē cōfert harmonici modulaminis formā.

Sexta Sexta a sex chordis diatonicæ dispositis dicta: qm̄ certā in chordotono dimensionē nō acq̄rit iperfecta est. Chordotonus. n. est chorda tenens oēs cōsonantias musicis ꝓportionibus dispositas. Rursus sextā ipsam q̄ttuor tonis ac minore semitonio ductā maioris semitonii subtractione uariari contingit atq; minui: q̄q̄ propriā sonoritatē & denoiationē nō amittit: diciturq; altera maior: altera minor. Sexta maior fit ex diapēte & tono. Minor uero ex diapēte & semitonio. Inde hmōi uariatiōe sextā ipsam uagātē ueluti & tertiā possumus appellare. Hēt eni sexta solā chordā mediā & concinnā: q̄. s. tertia est ad grauiorē & diatessaron subsonat ad acutā. Diatessaron. n. cōsonantia & si simplex ducta dissona sit: coniuncta tn̄ concordi cōmixtioni concordē efficit cū extremis medietatē: quasi harmonicæ medietatis ꝓxima sit & particeps. Plerunq; autē sexta huiusmodi mediata: quū scilicet media ad grauiorē tertiā diatoniæā sonuerit: mediam ipsam chordam aliquando postulat relaxari (quod instrumento℞ edocemur experimento) tunc enim certa soni continuatione quarta ipsa ad quintæ participationē aliquāto suauis flectitur. & tertia ipsa maior aliquāto dirimitur subuersa in minoris suauioris ac tertiæ semitoniæ continuationem. Non igitur incongruū est tertiam & sextam imperfectas & uagas concordantias nominare cum unius & eiusdem quodammodo sint considerationis & progressionis participes.

Octaua Octaua quā æq sonantem diapason q̄nq; tonis ac duobus minoribus semitoniis dupla chordotoni dimensione constat esse deductā perfecta est cōtrapuncti species: & prima q̄dē har

monica medietate consistens. Namq; qua proportione longior eius chorda grauiorem sonum emittens breuiorem quæ acutissimum sonum efficit & æquisonũ custodierit: eadem item interuallum seu differentia longioris & mediæ quod diapente est: ad differentiam item interuallum mediæ & acutioris quæ diatessaron implet: noscitur esse deductum. Rursus maius interuallum quod maioribus numeris circũscriptum sit: maiorem obtinet consonantiam: scilicet diapentem. Minor autem distantia paucioribus numeris ducta minorem: scilicet diatessaron cõtinet consonantiam: quod quidem harmonicæ medietatis proprium est: ut in harmonia instrumentali mathematice declarabo. constat igitur mediũ esse cõstitutũ harmoniæ ut Petrus de habano interpres testatur. xii. problemate partis harmonicæ. qua re cum prima sit ac minor diapason æquisonantia quæ harmõice mediata. Aristoteles ipse decimo octauo ꝓblemate solam asserit perfectæ cõsonare. Ad hæc inter grauissimam & mediã chordam: mediam quandam & concordem: scilicet tertiam maiorem & minorem uicisim suscipit: quod cum quintæ conueniat in ipsis cõsideratiõe prætactum est. Est itaq; octaua harmõicæ mediata prima ac simplex illa harmonia qua musicus omnis cõcentus gratiore atq; suauiore modulatione persulget. Decima autem ꝙ ad tertiam octaua est: ipsius tertiæ sapit naturam: est namq; imperfecta & uaga: quum subtractione semitonii minor sit: additione maior: non enim recipit mediam chordam sonoram inter ipsam & octauam: quoniam prima species est ab ipsa discedens ueluti simplex tertia ab unisono. Tres. n. medias sustinet sonoritates concordes decima ipsa: scilicet tertiam: quintã & octauam. Quæ & si harmonicam consistentiam inter: scilicet primam grauiorem. & quintam atq; octauam concludunt: admixtione tamen uagantium imperfectarum: scilicet tertiæ ad grauiorem: & sextæ inter quintam & decimam ipsam acutiorem dispositæ: ipsam obtundunt. & reddunt insuauiorem. Nam unumquodq; bene atq; rectæ dispositum: quum quid difforme & incongruum susceperit propriæ naturæ patietur alterationem. Duodecima uero quintæ æquisonans octo tonis constat ac tribus minoribus semitoniis: fit enĩ ex diapasson ac diapente: quæ quũ solam octauã chordã mediam seruauerit: duplam. scilicet sesqualteram sustinens dimensionem: harmonicæ acquiescet medietati tripla & extremorũ & differentiarũ cõsideratione deductæ: quod quidẽ probatur his numeris 1264 si enim 12 numerum grauissimæ ac longiori chordæ quæ est Γ ut ascripsero: ac numerum senarium eius octauæ: scilicet G solreut. Inde ipsi duodecimæ quaternarium. s. D lasolre extremi ad se inuicẽ termini atq; ipsæ inuicem differentiæ una eademq; proportione seruantur: nam queadmodum duodecim ad q̃ttuor triplam efficiunt ꝓportionẽ. Ita differentia duodenarii ad senarium quæ est senarius differẽtia senarii ad quaternarium quæ binarius est tripla cõparatione custodit. Est itẽ & maior ꝓportio in maioribus numeris. Inde & maior cõsonãtia: & in minoribus minor: quod (ut prædiximus) harmonicæ medietatis propriũ est. Sustinet insuper & qntam chordam inter primam & octauã harmonica medietate dispositam: ad quam duodecima ipsa octaua est. Quod si tertiam ipsi iterposueris chordam atq; ipsius tertiæ octauam quæ scilicet ad primam decima est: quoniam surdæ: & irratiõales sunt: suauitas ipsius harmonicæ consistentiæ suspendet. Tertiadecima sextæ naturam imitatur quippe quæ octauo loco ab ipsa distat in acutum: est enim ĩperfe

Petrus apponensis. Aristoteles

Decima

Duodecia.

Tertia decima.

cta & uaria:minor quidem semitonii subtractione:ac maior additione:Mediatur autem concorditer a tertia:sexta:octaua:& decima:harmonicæ cōsistentiæ suauitate inficiens.Quintadecima bisdiapason æquisonans decem tonos & quattuor minora semitonia cōtinet.Omnem insuper harmonici modulaminis uim atq; naturam sibiipsi cōseruauit:namq; septem harmonicæ cōsistentiæ: scilicet diapason species sustinet & gubernat: qua re quindecim essentialium chordarū dispositionem perfectissimo systemati ascripsit antiquitas.Hæc iccirco continua solius chordæ medietate disposita ob corpoream ipsam magnitudinem quam duabus æquis æquisonantis diapason dimensionibus sortita est Geometricæ proportionalitati noscitur adiacere.Qua enim proportione maior numerus medium seruat.ea ipsa & medius ad minorē accidit.Ac rursus differentia maioris & medii ad medii atq; minoris differentiam pari consideratione relata est:quod Geometricæ proportionalitatis proprium est:ut quum longiorem chordotoni chordam: cuius grauissimus sonus est uidelicet Γ ut numero 16 pernotauero:eiusq; octauæ:scilicet G solreut numerum 8 ascripsero:atq; item suæ quintædecimæ quæ est G solreut acuta quaternarium apposuere.Hac enim consideratione 16 ad 8 duplam efficit proportionem diapason æquisonantiam instituentem.& 8 ad 4.similiter duplam.Rursus maiorum differentia:scilicet 8 ad minorum differētiam quæ est 4 duplam pariter probat habitudinem.Atq; ita per proportionatos huiusmodi chordarū terminos soni ipsi intelligendi sunt:per differentias autem ipsa chordarum interualla:nam sicut se habent inuicem termini in dupla.Ita grauius & acutius interuallum ad minus & acutius.Sustinet item quintam chordam & duodecimā harmonicæ mediatas atq; suauiter consonans.Verum interposita tertia ac decima chorda suauissima huiusmodi harmonia auribus accedet obumbrata atq; infecta. Decimaseptima tertiæ & decimæ æquisonans:quintadecima est ad tertiam & octaua ad decimam.Est enim uaga & imperfecta: tertiæ ipsius sonoritatem consequens: ac tertia:quinta:octaua:decima:duodecima:& quintadecima concorditer mediatur.Decimanona ad quintam bisdiapason:ac diapason ad duodecimā æquisonat: sustinet enim tertiam:quintam:octauam:decimam:duodecimam: quintamdecimam:& decimamseptimam:concorditer mediatas.Vigesima autē æquisonat diapason ad tertiamdecimam:& bisdiapason ad sextam:ad plurimas quidem sustinet medias concorditer chordas:scilicet tertiam:sextam:octauam:decimam:tertiamdecimam:quintamdecimam:& decimamseptimam: uerum quæ quintamdecimā excedunt:quoniam corpoream geometricæ mediocritatis magnitudinem superuadunt:surdæ quodammodo sunt & debiles propriæ sonoritatis natura aliquando destitutæ.Reliquæ autem sonorum coniunctiones insuauiter aurium sensum ledunt:quum simul extremæ feriuntur chordæ: puta secunda & quarta simplex: & septima:ac quæ ipsis simplicioribus æquisonant.Inde ab ipsis contrapuncti elementis disiunctæ sunt:quippe quæ in cantilenis(nisi uelocissimo mensure tēporalis transitu)nullum consequuntur stabilem locum.

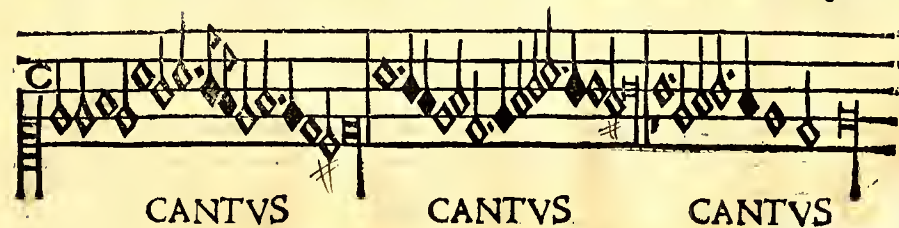
Quintadecima — Decimaseptima — Decimanona — Vigesima

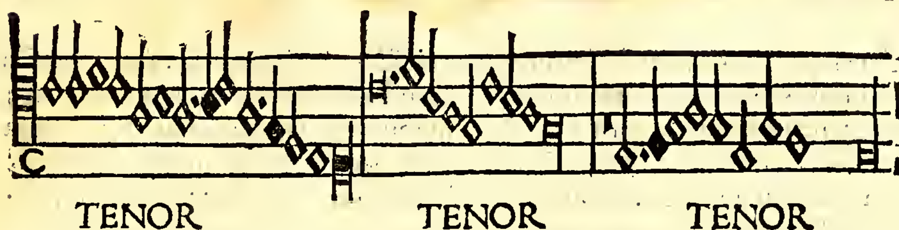
ℭDe octo mandatis siue regulis Contrapuncti. Caput. III.

Vibus uero modis ipsa cantilenaq; elemēta sese inuicē consequant̃ octo regulis musici distinxerunt.Prima.n.regula est q principia uniuscuiusq; cātilenæ summant̃ per cōcordantias pfectas:uidelicet uel i unisonū: uel

Prima regula

in octauā uel in quintadecimā: seu etiam in quintā ac duodecimā: quas & si perfectæ minime sunt: ipsa tamē suauiore sonoritate pfectis ascribūt. Verū hoc primū mandatum non necessarium est: sed arbitrarium: nāq; perfectionem in cunctis rebus non principiis: sed terminationibus attribuunt. Inde & imperfectis cōcordātiis cantilenarum exordia pleriq; instituerunt: ut his exemplaribus comprobatur.
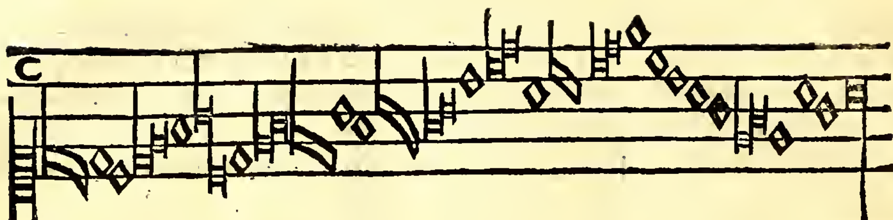

Secunda regula

¶ Prima.n.huiuscæ cātilenæ cōpositio per tertiā summit exordiū. Secūda per sextā. Tertia per decimam: quæ & si iperfecta sunt cōcentus elementa: congrue tamē atq; cōcorditer noscunt̃ huiusmodi pricipiis cōuenire. Secūda regula est ꝙ duæ ꝑfectæ species eiusdē generis non possunt consequenter & imediate simul ascendēdo uel descēdendo uel cantilena constitui: puta duo unisoni: uel duæ octauæ: aut duæ quintædecimæ: siue etiā duæ quītæ aut duodecimæ: quæ & si pfectæ nō sunt perfectis tamen (ob quam sortiuntur suauitatē) cōnumerant̃: ipsaq; regula non atq; mādata seruantes. Hæc.n.regulas arbitraria est: sed legalis: omnē penitus exceptionem reiiciens. Nōnulli tamē sunt arbitrati duas quintas simul ascendentes uel descendētes pronunciari posse modo diuersis protensæ sint quātitatibus & interuallis: una.s.perfecta. altera subtractione uel defectu semitonii diminuta: puta procedēdo ab Are ab Elami: siue a proslambanomene ad hypatenmeson. Inde subsequēter & imediate ascēdēdo a ♮ mi graui ab Ffaut: siue ab hypatehyparon: ad parhypatenmeson: qd̄ mea sententia falsum est. Nāq; quintā semitonio diminutam ꝙ maxima & nota sit huiusmodi diminutio: cātilenæ incōgruā esse nemo dubitat. Hinc diapenticaq; specieiū ordinē a Proslābanomene duci non patitur harmonica medietas diatonice disposita. Tamen quinta ipsa (qd̄ organistæ asserūt) minimæ ac latentis incertæq; quodāmodo quantitatis diminutionē patiēter sustinet: quæ quidē ab ipsis participata uocat̃.

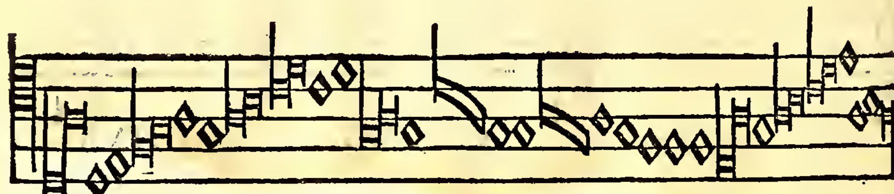
Tertia regula

Tertia regula est: ꝙ inter duas perfectas eiusdē generis cōcordātias diuersis uel consimilibus motibus intensas aut remissas: una saltem imperfecta concordantia: puta tertia uel sexta & huiusmodi: debet media constitui. Plures item imperfectæ similes: atq; etiā dissimiles ut duæ uel tres uel quattuor tertiæ & una aut plures sextæ: iter duas ipsas perfectas eiusdem generis quam decenter disponuntur: quod præsens monstrat exemplar.

CANTVS

TENOR

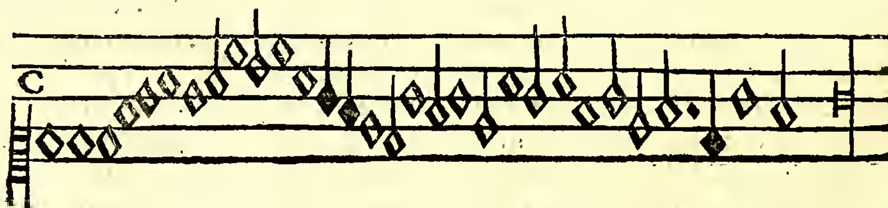

¶Contrapunctus autem solam inter duas eiusdẽ generis perfectas concordãtias consimilibus motibus ascendentes uel descendentes discordantiam continens: puta secundam uel quartam aut septimã: siue discordãtia ipsa diminutiore figura notata sit ut seminima uel semiminima atq; etiam minima. siue maioris quantitatis temporalem figuram imitentur ut semibreuem aut breuem: non admittitur: namq; si discordantia patens ac nota contrapuncto non congruit: imperfectæ cõcordantiæ locum ac uicem obtinere non potest: hinc & latens ipsa uelocitate discordantia imperfectæ huiusmodi concordantiæ nequaquam poterit suffragari.

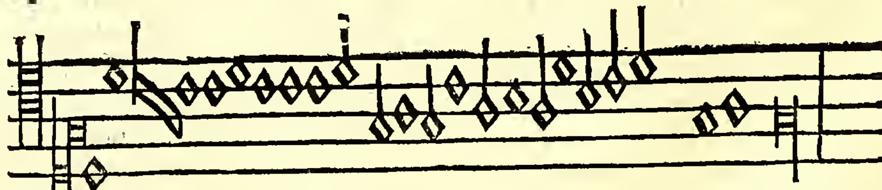
Quarta regula

Quarta regula est q; plures perfectæ & dissimiles concordantiæ ascendentes uel descendentes possunt in contrapuncto consequenter deduci: ut quinta post unisonum uel post octauam: & octaua post quĩtam. ac reliquæ eodem modo: ut hoc constat concentu.

CANTVS

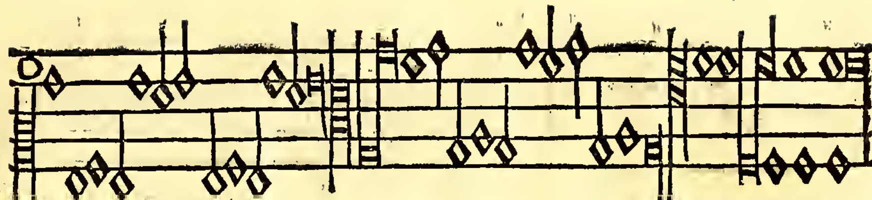

TENOR

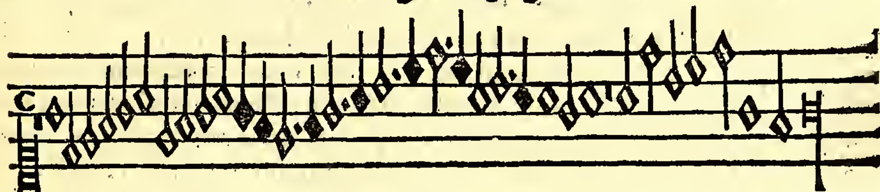
Quinta regula

¶Quinta regula est q; duæ perfectæ cõcordantiæ similes possunt in contrapuncto consequenter & immediate constitui: modo dissimilibus procedant motibus atq; contrariis: ut si duarum octauarum prima in acutum sit protensa: secunda in graue remissa: & e conuerso. Similiter quum fuerint duæ quintæ immediate succedentes: quarum prima per Thesim ducta sit: secunda per Arsim: uel e conuerso: ut hoc probat exemplar.

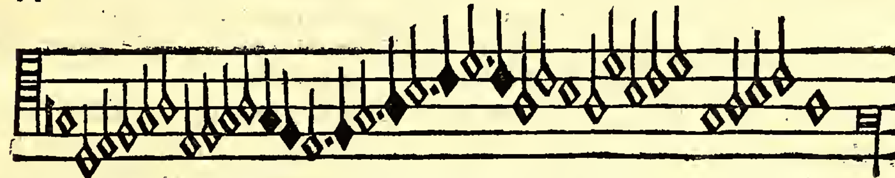

CANTVS TENOR CONTRATENOR

¶In huius.n.cōtrapūcti dispositiōe prima notula cātus uidelicet:ptis acutioris est octaua a tenore ī acutū intēsa:scda uero ē octaua sub tenore remissa: qa p octauā remittit̄ & tenor intēdit̄ per octauā. Prima itē semibreuis cōtratenoris ē qnta itensa supra tenorē. Secūda uero ē qnta itensa supra cantū. Itē ultima semibreuis seu penultima notula cōtratenoris ē qnta remissa sub tenore. Vltima uero notula ipsius cōtratenoris.s.lōga ē:itē qnta sed itensa supra tenorē:qđ ī oibus fere cātilenis euenire cōtigit. Sexta regula ē ꝙ ī cōtrapūcto ptes cātilenæ.s.tenor & cātus atq; contratenor debent inuicem esse contrariæ in motu: ut quum cantus ascendit:tenor descēdat & econuerso:atq; cōtratenor eodem mō se habeat cū altera ipsarū partium. Est tamen hæc lex arbitraria. Nā sæpe & multum tenoris notulæ notulas cātus ascendentes aut descendentes consimilibus motibus subsequuntur: similiterq; in contratenore proceditur:quod potissimum euenit:quum partes cantilenæ sese inuicem iidem motibus fugant atq; figuris:ut hæc cantilena declarat. Sexta regula.

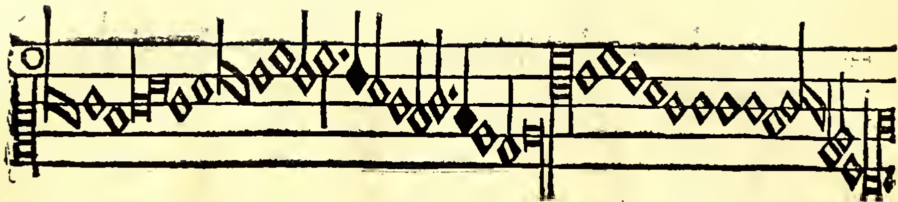

CANTVS

TENOR

¶Septima regula est ꝙ quādo ex concordantia īperfecta perfectā petimus cōcordantiā tanquā cantilenæ terminationem:uel alicuius partis eis harmonicæ: ad ppinquiorem perfectam diuersis utriusq; partis motibus acquirendam concurrere necessum est. Vt exempli gratia:quum tenor & cantus sextam maiorē sonuerint: uidelicet diapenten cum tono:tunc ambo contrariis motibus procedens: scilicet tenor unica uoce descendens:& cantus unica pariter uoce in acutum intentus in octauam quæ considerata motuum contrarietate ipsi sextæ propinquior est: illico conuenient. Quod proprium est sextæ maioris ad octauam:scilicet transmeare. Minor uero sexta ad quintam frequentius reuertitur unico motu:altera scilicet cantilenæ parte immobili:altera mobili:contrariis uero motibus ad octauā item pertrāsit. Rursus quū cātus & tenor tertiā sonuerit:in unisonū (ducta prima motuū cōtiguoꝝ cōtrarietate) conuenient. Atq; item laxati in contrarium ambo ad quintam transferuntur. quod hoc concentu facile comprobatur. Septima regula.

¶In hoc exēplo Cātus & Tenor ĩ tertiā cū prima semibreui in unisonū ꝓlabunť ad semibreuē secūdā. Et ex q̃rta semibreui q̃ tertiā minorē sonat: cōtrariis motib⁹ in q̃ntā cōueniūt cū q̃nta semibreui. Et ex q̃nta semibreui ad sextā semibreuē solo cātus motu (stāte.s.tenore) in minorē sextā cōuertūť. Ex hac uero ad septimā procedētes semibreuē: motus solū cātus tenori stabili q̃ntā cōducit. Sed cū octaua semibreui solo itē motu tensus ĩmoto ipsi tenori minorē sextā ascribit. dehinc quū ambo ipsi cōtrariis motibus (toniæo.s.utrinq̧ interuallo) ab inuicē distrahūtur: nonā semibreuē in octauam ipsi sextæ propinquiorē cōstituūt. Atq̧ ex undecima semibreui in sextā similiter ducta ad octauā æquisonantē cū duodecima semibreui contrariis prodeunt motibus. In cæteris quoq̧ cōsimilē decet aggredi cōsiderationē. Octaua & ultima regula est ꝙ oīs Cātilena debet finiri & terminari ĩ cōcordantia perfecta: uidelicet aut in unisono ut Venetis mos fuit. aut in octaua aut in quintadecima: quod omnis musicoꝝ scola frequētius obseruat: gratia harmōicæ mediocritatis ꝑficiēdæ. Est enim Finis teste Philosopho uniuscuiusq̧ rei ꝑfectio.

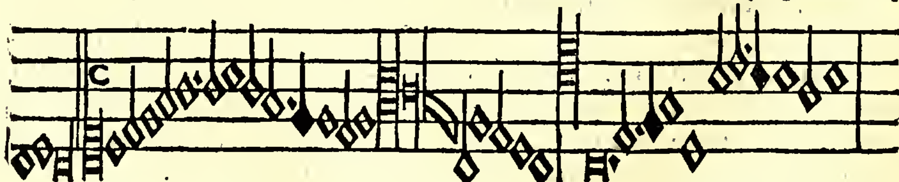
Octaua regula.

Philosophus.

¶Quæ & ubi in contrapuncto admittendæ sint: discordatiæ. Cap. IIII.

Væ uero in cōtrapuncto admittendæ sint discordantiæ breui descriptione duximus exprimendū. Semibreuis enim recta plenam temporis mensurā consequens: in modum scilicet pulsus æque respirantis. in contrapuncto discordantiæ subiacere non potest: ut artis posuere magistri. similiter & breuem notulam discordantem non admittunt: corrumpit enim concentus naturā & suauitatē ipsa discordātia quū nota est. Quæ uero per sincopā & ipso rursus celeri transitu latet discordātia admittitur in contrapūcto.

¶Id.n.oībus fere cātilenis cōtigit: ut quū ĩperfectā cōtinemus cōcordātiā: ex qua ĩmediate: per cōtrarios organizātiū motus ad ꝑfectā sibi ꝓpinqorē ꝓceditur. tūc minima seu etiā semibreuis ipsā ĩperfectam immediate ꝓcedens erit discordātia.s. uel secūda quū ex tertia in unisonū perueniť: uel quarta quū in quītā prodeunt: uel septima quū ad equisonātē octauā ꝓsiliunt. Atq̧ iccirco discordantia huiusmodi sincopata latet nullam auribus afferens lesionem: ut hoc ꝑcipitur exēplo.

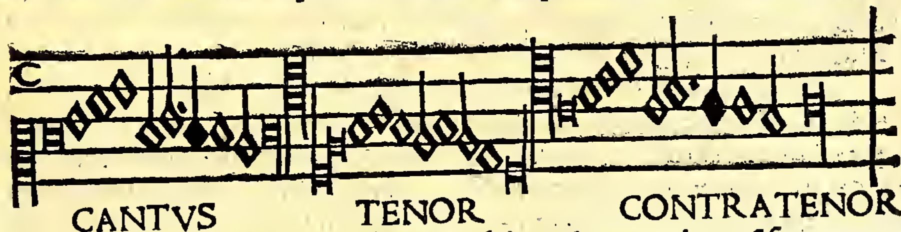
¶In hoc cōcētu: prima minima cātus secūdā efficit ad tenorē (patētē q̃dā discordātiā). Atq̧ secūda pariter minima cātus q̃rta est ad tenorē notissime discordans: has ego raro cōcederē admittendas: est.n. nota ipsaꝝ discordia: quāquā uelociter

gradiēs dimidium tantū semibreuis obtinet. Cōplures tamen discordantē huiusmodi minimā atq; semibreuē admittebāt. ut Donstable: Binchoys. & Dusay: atq; Brasart. Vltima uero semibreuis cātus in duas minimas distincta: secundā minimā cū ultima semibreui tēori septimā efficit discordem: sed latentē ducente sincopa. Idem quoq; cōperies in ultima semibreui cōtratenoris: quā quū duas in minimas partitus fueris: secūda ipsarū ad ultimā tenoris semibreuē quartam discordē monstrabit. sed latentē. Quare minimā huiusmodi atq; etiam semibreuē discordantē in cōtrapūcto admitti necesse est. Est itē & latēs discordia in cōtrapūcto p̄ter sincopatā: q. s. inter plures cātilenæ partes cōcordes cōtinet̃ & obtūdit̃. Semibreuis āt ī duplo diminuta & breuis ī q̃druplo ac reliq̃ eiusmodi: q̄ minimæ figure quātitati æquiualeāt: & si discordātes fuerint in cōtrapuncto poterūt sustineri.

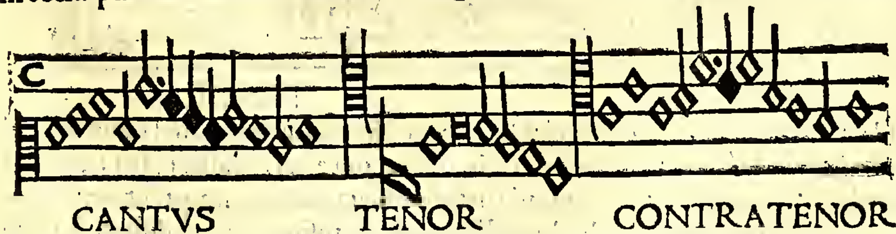
Donstable. Binchoys. Dusay. Brasart.

De Consentanea suauitate quartæ. Cap. V.

SEd quæ ex q̃ttuor cōiunctis iuicē sonis discordātia cōsurgit Diatessarō. scilicet cōsonātiam sanās: duobus locis admittit̃ in cōtrapuncto. Primo quum tenor & cātus octauam inuicē sonuerit tūc medius q cōtratenor dicitur in quintā supra tenorē: tribus. s. tonis ac semitōio ductā dispositus: ab acutissimo sono qui octauā æquisonātē perficit ad grauiorē. per quartā. s. diatessarō distabit in graue: atq; ita quarta huiusmodi inter cōtratenorē & cantū: quoniam harmonice mediata est: optime cōcordabit: ut præsens mōstrat concentus.

In hoc cōcentu: prima notula atq; itē ultima cōtratenoris q̃ntā supra tenorem & quartā sub cantu iuicē cōsonās harmonica medietate cōstituit. Secūdo quū tenor & cātus procedūt per unā aut plures sextas: tūc uox media. s. cōtratenor q̃rtā semp sub cantu tenebit: tertiā semp ad tenorē obseruās ī acutū. Huiusmodi autē cōtrapunctū cantores ad Faulx bourdon appellāt. ī quo qdē medius ipsæ cōtratenor sæpius notulas cātus subsequit̃: diatessaronica sub ipsis depræssiōe p̄cedēs: qd' in psalmodiarū modulatiōibus a musicis frequētius obseruatur. Atq; ita q̃rta huiusmodi iter cōtratenorē & cātū etiā per semibreues & breues ac lōgas deducta in cōtra puncto cōcorditer admittitur: quod hoc concentu appertius declaratur.

Constat enim ex proposito cōcentu notulas omnes cōtratenoris per quartam a notulis cantus esse depræssas ac a notulis tenoris sextā ad cantū cōcludentibus

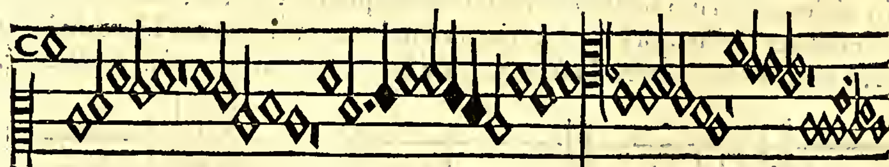
per tertiam intentans:sed per quintam in acutũ protractæ sunt ab his tenoris notulis quæ cũ cãtu octauã seu diapasonicã simphoniã harmõica mediocritate cõcludũt.Inde concors noscit̃ huiusmodi cantilena.

Quare Quarta inter medium sonum & acutiorem concordat:discordatq; inter medium & grauiorem. Caput Sextum.

Etsi sexta per tertiã supra tenorẽ mediata quartã inter mediũ terminum cõcorditer sustinet & acutũ:quoniã inter duas ipsas cõcordãtias tertiã.s.& sextã(quãuis ĩperfectas)disposita ẽ ab ipsis tãq̃ minor a maioribus obũbrata.Id tamẽ noscit̃ etiã natura atq; arte deductũ.Nãq; acutiores soni uelocioribus motibus generãt̃.Inde & grauiorib⁹ quos tardior educit motus debiliores sũt:ut prio secũdi theoricæ descripsim⁹.Quare & ipsa uelocitate debilior effecta ĩ acutũ latet discordãtia q̃rtæ.Secus quũ ĩ grauioribus cõcipit̃ sonis. Tũc.n. nota ẽ ad aures iniocũdã redit sonoritatẽ ob motuũ tarditatẽ:quã Boetius noster primo Musicæ grauioribus sonis asserit ĩesse. Traditas.n.plus tẽporis naturalr̃ sibi uẽdicauit q̃ cæleritas.Hĩc põt ĩ grauioribus sõis ãplius discordari:cõsequẽterq; discordãtia pcipi magis nota:qd̃ Aristo.ẽ.xxi. problemate partis harmõice.Iccirco in grauibus ipsis sonis quartæ huiusmodi discordiã contrapũctus nõ sustinet.

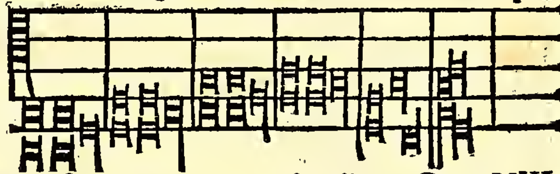
De Conformitate & diuersitate tertiæ & sextæ. Caput septimum.

Rimas imperfectas simplices ordinis cõcordantias tertiã scilicet & sextã in æquisonãtis octauæ dispositiõe alterius cõstat motibus cõcreari. Dispositis nãq; duobus æque per octauã distãtibus sonis quasi ĩ tenore cũ cantu.si per sextã remissus fuerit cãtus tertia illico disponitur supra tenorẽ intẽsa. Quod cũ in octauæ eiusmodi dispositiõe grauiorẽ chordã sexta intẽsam ptulerit: ad cãtũ itẽ ad tertiã substituet maiorẽ.s.uel minorẽ secundũ diatonicã naturalẽq; tenorẽ ac semitonoꝝ progressionẽ. Addo(qd̃ auctius est)mediũ neruum in harmonica diapason cõsistẽtia dispositum unico motu ambas ipsas generare ad extremos:nãq; quũ per tertiã remissus fuerit tertiã efficiet ad grauiorẽ & sextã ad acutiorẽ.Quũ uero semitonio aut tono medius ipsæ sonus fuerit itẽsus tertiã ad acutiorẽ:& sextã ad grauiorẽ cõprobabit. Remissus ĩsuper cãtus ab octaua per tertiã maiorẽ uel minorẽ:ĩ sextã illico minorẽ aut maiorẽ declinabit.Similiter & tenor quum octauam sonuerit sub cantu si per tertiam ascendat:sextam probabit ad cãtum.quod diligenter huius compositionis examine pernotescit.

Id itẽ aduertendũ est:ꝙ si species siue cõcordãtia cuius ĩtẽsiõe uel remissione altera pducitur fuerit maior:puta tertia itensa a tenore uel remissa a cãtu: pducta erit minor.s.sexta:& ecõuerso.quoniã in ipsa octaua pfecta quinq; tantum toni ac duo minora semitonia cõpræhẽdunt̃. Patet igit̃ in ipsius octauæ dispositione ex motu sextæ tertiã facile generari:atq; ex tertiæ ductu sextã cõcludi. Inde ꝙ ambæ ĩperfectæ sint unã eandẽq; quodãmodo naturã & proprietatẽ seruare uident̃. Pre

diximus insuper in tertio capite regula septima ꝙ tertia ad unisonũ atq; ad quintam:& sexta ad octauã contrariis motibus aptissime sese cõferũt: qua re in eptius unico deferuntur motu. Hinc constãt tertiam & a duabus cõtiguis concordantiis perfectis(cõtrariis ab ipsa motibus)circunuẽta sit:quinta scilicet & unisono suauiorem eẽ quã sextam. hæc.n.& si ab octaua & a quinta circũscripta est:ad ambas tamen contrariis motibus non procedit namq; solo motu in quintam conuertit: q̃uis duobus cõtrariis ad octauã trãscẽdat. ut hic patet. Rursus sexta magis participat de quĩta quã de octaua: quoniam quintæ ipsi propinquior est & contigua nulla enim intercidit uox media inter quintã & sextam. Inter sexta uero & octauã septima uox naturaliter disposita ẽ. iccirco sexta ipsa ob octaua remotior q̃ntæ naturã magis participat. Cũq; quinta lõge distet pfectione ab octaua. Sexta ipsa ipsius q̃ntæ participes iperfectionẽ obtinuit sonoritatem quã tertia: quæ & quintæ & unisoni(tanquã media ad extremos)participat perfectionem. Hæc enim cõtrariis(ut dictum est)motibus & ad quintam & adipsum unisonum: cui octauæ perfectio simpliciter ascripta est: primo ac strictiore impetu noscitur transmeare. quod subiectæ notularum comprobant descriptiones hoc modo.

De Denominatione extremoꝝ sonorum in concordantiis. Cap. VIII.

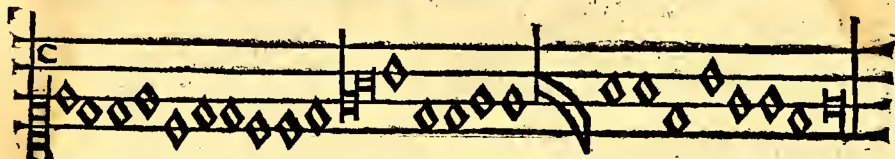
Snt & qui extremas concordãtiarum chordas multimodis syllabarum uocalium denominationibus considerant: dicunt enim quum tenor p̃nunciatur ut cantus in unisonum: similiter ut modulabitur in tertiam mi & sol in quintam: atq; la in sextam in singulo exacordo. Sed in octauam cãtus ipsæ similiter ut æquisonabit ipsi tenori atq; reliquas secundum huiusmodi considerationem existimant nuncupandas. Nos uero(& si in flore musicæ hunc ipsum descripsimus ordinem)nulla tamen lege credimus id esse seruandum: quoniam neq; æqualitas neq; diuersitas syllabarum: sed propriis interuallis disiũctæ extremitates sonantium terminorum concordantias concludunt. Nam quum tenor in Γ ut dixerit ut. Cantus non modo poterit ut. in octaua exprimere secũdum diatonicam Guidonis institutionem: ueꝝ etiam. sol & re. in G solreut grauem. Vnaquæq; enim syllaba in G solreut graui disposita: perfectam ad Γ ut æquisonant octauam: uidelicet diapason consonantiam. Similiter ad secundam chordam omnes poteris in introductorio concordantias ad decimamnonam usq; facile conducere. Nam quum in Are tenor quieuerit poterit cantus fa & ut in tertiam. s. in C faut. Et la ac mi in quintã in Elami grauem enunciare. Et fa in F faut in sextam minorem. Atq; la & mi ac re in Alamire in octauam perfectam. Atq; item sol & fa & ut in decimam in C solfaut: Et la atq; mi in Elami acutam in duodecimam. Et fa in F faut acuta in tertiamdecimã. Atq; la & mi & re in Alamire superacutã in quintamdecimam. Et sol & fa in decimamseptimam in C solfa: Atq; in decimãnonam la in Ela: quod præsentis figuræ discriptione notissime percipitur.

e d	la la sol	to	20a ad Γ ut 19a ad Γ ut	19a ad A re	
c ♮	sol fa mi	to se	17a ad Γ ut	17a ad A re	
b a g	fa la mi re sol re ut	apo se to	15a ad Γ ut	15a ad A re	
f e	fa ut la mi	to se	13a ad Γ ut	13a ad A re 12a ad A re	
d c	la sol re sol fa ut	to to	12a ad Γ ut	10a ad A re	
♮ b a	mi fa la mi re	se apo se	10a ad Γ ut	8a ad A re	
G F	sol re ut fa ut	to to	8a ad Γ ut	6a ad A re	
E D	la mi sol re	se to	6a ad Γ ut 5a ad Γ ut	5a ad A re	
C ♮	fa ut mi	to sei	3a ad Γ ut	3a ad A re	
A Γ	re ut	to ton	unisonus	Vnisonus	

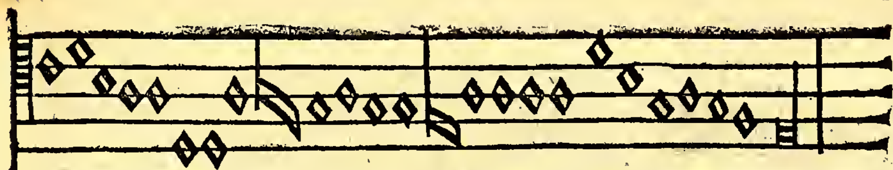
¶ Atq; ad reliquas cōsimilis erit concordantiarū inuicem consideratio: uidelicet non solius utrinq; syllabæ dispositione: sed proportionatis inuicem sonis per cōgruas interuallorum dimensiones.

Alterna itētiōe specierū atq; remissiōe diuersa cōtrapūcti disponūt elemēta. c. IX.

Non insup id cōgruū eē puto qđ exactius duximus explicādū: quē admodū. s. elemētariæ cōtrapūcti species sibi iuicē i cātilena solent cōmiscerit Quū. n. cātus cū tenore tertiā tenuerit: diuersitate motuū cōputata: in unisonū illico collabunt. Atq; rursus ex ipsa tertia diuersis itē motibus ad qntam psiliūt. Quū āt cātus p tertiā tenori suppositus unica itēdit uoce remissus: tūc tenor p qntā octauā iuicē pficient: & ecōuerso: quū. s. tenor in octaua cū cātu dispositus itendit p qntā & sola uoce cātus remittit: ex octaua i tertiā suauiore trāsitu cōmeabūt. Ex octaua itē ad sextā diuersis motibus. & ex octaua ad qntā unico: uidelicet cantus motu per q̄rtā remisso: uel tenoris p diatessaron itenso peroptime pcedit. Verū ex sexta in tertiā organizātis sono per q̄rtā remisso uel solius tenoris per q̄rtā ipsam itenso facile peruenit. Est. n. organizans ille qui acutiorē efficit cātilenæ partem. Similiter item ex tertia intensus cantus per quartā ipsi tenori sextā respondebit. Quod si tenor cum cantu in tertiam dispositus per quartā fuerit demissus: sexta pariter a cantu discedet: quæ hoc lucide disponitur harmento.

CANTVS

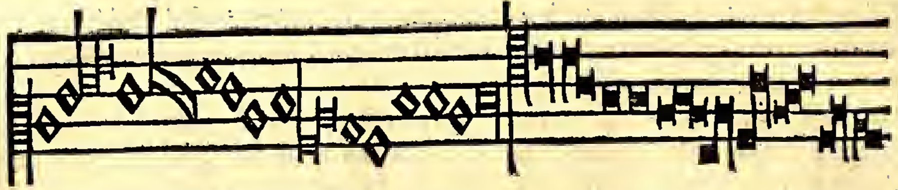

TENOR

¶ Quum autē ad reliq contrapuncti elemēta pcedere tētaueris: quod de tertia ad unisonū diximus: hoc idē de decima senties ad octauā. Et qđ de octaua ad qntā: hoc de quintadecima ad duodecimā. Quodq; de sexta ad tertiā hoc pariter de tertiadecima ad decimā. Atq; idē de cæteris in itroductorio supradictis. Verū cōcordātia pfectioni ascripta ad quā cōtrariis motibus organizātes pueniūt suauior & delectabilior est quā si unico conciperet motu: quoniā diuersorū sonorū cōtrariis: motibus procedentiū alter alteri festinat occurrere & cōcordi suauitate commisceri: qua commixtione concors contrapunctus generatur & producitur.

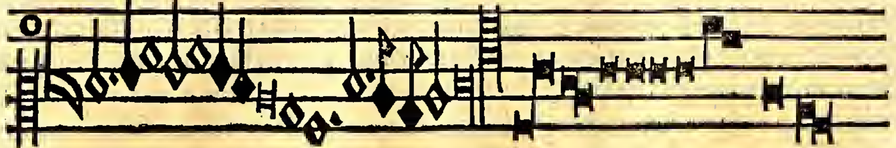
¶ De diuersitate figurationis sonorum in contrapuncto. Cap. X.

Concordes sonos in contrapuncto notulis cantus plani tāquā tenori ac relationis fundamento Musici diuersimode solent ascribere: Quādoq; enim notulas cantus siue etiam contratenoris: notulis cantus plani pro tenore dispositis æquifaciunt singulas singulis referendo: ac semibreues tantū in mediū deducēdo. Hunc simplicem & planum contrapunctum appellāt: quoniā æqua tēporis mensura notulæ omnes disponuntur: ut hoc notatur concentu.

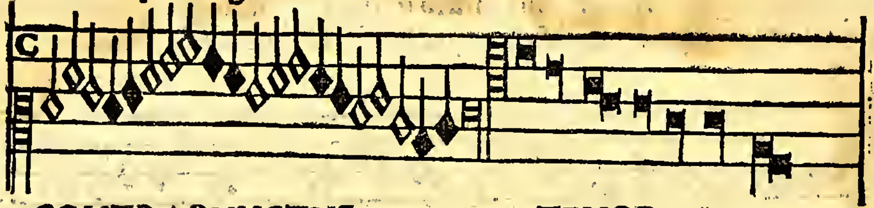

CONTRAPVNCTVS TENOR

¶Quandoq; etiã organizãtes ipsi semibreues ac minimas atq; reliquas diminutiores figuras notulis cantus plani commensurant: has in mensura semibreuium disponentes quem fractum ac floridum contrapunctum uocant: ut hic.

¶Quãdoq; singulis tribus minimis duas seminimas postponẽtes cõtrapũctum notulis cantus plani regulari ordine ascribunt hoc modo.

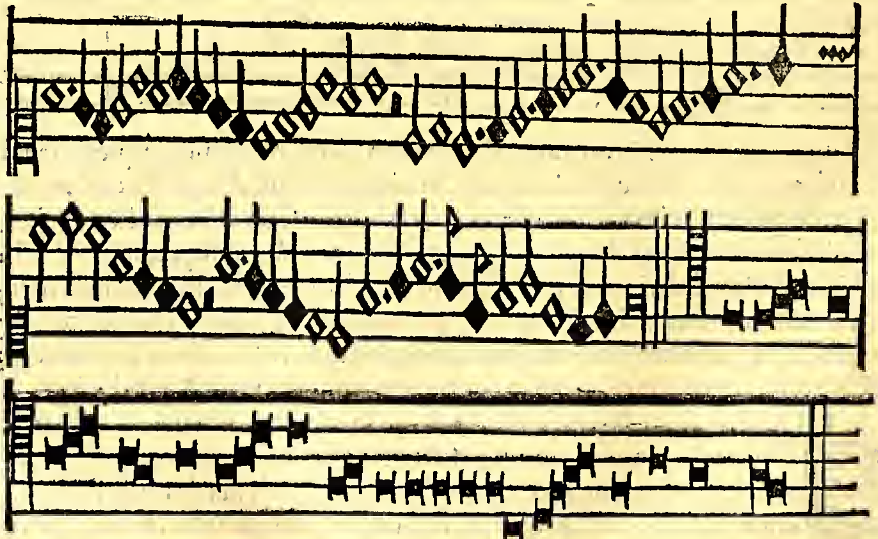

CONTRAPVNCTVS TENOR

¶Rursus diuersis figurarum numerositatibus organizantes super notulas cantus plani contrapunctum diuersimode modulantur ut hic constat.

CONTRA PVNCTVS

TENOR

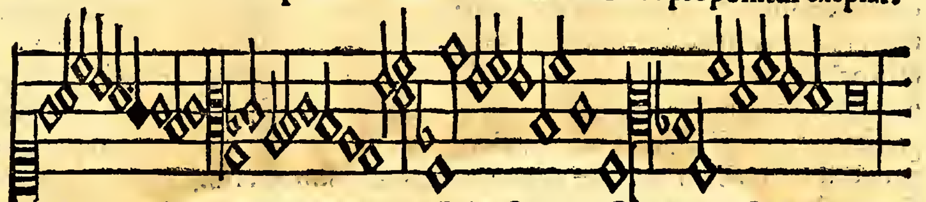

¶Modulantur item quãdoq; grauiore succentu sup notulas plani cãtus. Quare sane duximus cõcludendum contrapunctum diuersis figuris ac speciebus seu elementis (Legalium tamen mandatorum obseruatione) posse cõstitui quod organizantium atq; compositorum nouimus arbitrio esse committendum.

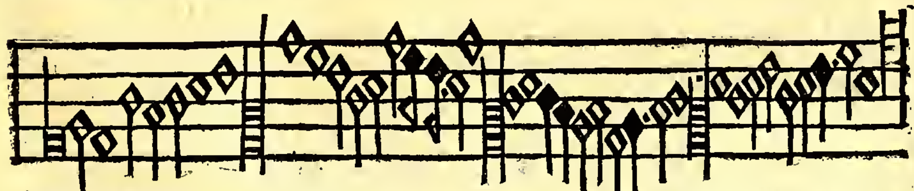
¶De compositione diuersarum partium contrapuncti. Cap. XI.

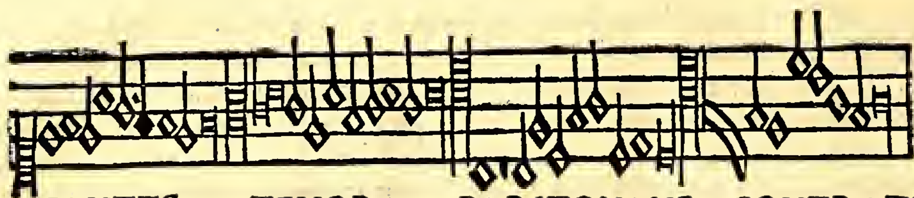
Antilenarũ quæ tribus aut quattuor cõsonis partibus componũtur cõtrapunctus hoc ordine cõsideratur. quum Tenor & Cantus octauam inuicem seruauerit. Contratenor in quintã supra tenorẽ: aut in octaua sub tenore deductus: quãoptime ac suauiter cõcordabit. Quod si his tribus cõiũctis partibus aliũ in cantilenã. Contratenorẽ in acutum coaptare tentaueris: in tertiã supra tenorẽ. uel (quod suauiori attinet harmoniæ) in quintã poteris collocare. Verũ si in tertiã supra tenorem fuerit dispositus. ad grauiorẽ contratenorẽ: decimã concordabit. si autẽ in quintam ab ipso tunc Boritonante per duodecimã distabit. Boritonans. n. intelligitur pars seu processus grauior in cõpositione cãtilenæ qui & cõtra tenor grauis dicit a Vari quod est graue V mutata i B. quasi grauiorẽ cantans cantilenæ partem cuius considerationis hoc proponitur exẽplar.

¶In hoc exemplo prima semibreuis acuti cõtra tenoris in tertiam supra tenorem cõstituta per tertiã distat intẽsa a prima Baritonãtis & per sextã remisa est sub prima cantus. Ab hac autem distat prima Baritonãtis per quintam decimam in graue. Atq; ita ex utrisq; bona deducitur cõcordia. Vltima uero semibreuis acuti cõtratenoris tenorem superuadit acumine per quintam: distãs ab ultima Baritonãtis per duodecimam sub ultima cantus per diatessaron est remissa. qua re harmonica inde prouenit concordia. Verum quum Baritonans fuerit remissus per quintam sub tenore: & cantus per sextam aut octauam ab ipso distet tenore i acumen. acutus tunc contratenor in tertiam supra Baritonantem ductus concordabit, ut ex prima sequentis exempli semibreui percipitur. Suauiore tamen consistẽtia medi abitur: si in octauam supra Baritonantem commeretur: ut in ultima huius exẽpli notula pernotatur.

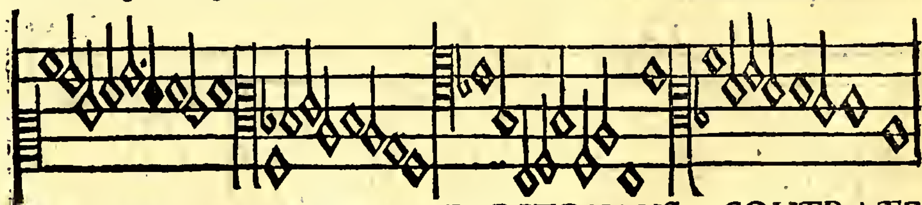

¶Quod cum Baritonans octauam habuerit sub tenore: cãtusq; quieuerit in tertiam supra tenorẽ: ita ut per decimã a Baritonãte distet in acumen: acutus contratenor poterit in quintã supra Baritonantẽ constitui: qui tunc a cantu per sextã distabit in graue & per quartam sub tenore: atq; ita cõcorditer sese inuicem continebunt quod prima & ultima huius exempli notula lucide comprobatur.

CANTTS TENOR BARITONANS CONTRATENOR ACVTVS

¶Patet ita ex p̄missis rationibus atq; exemplis unāquāq; partē diuersis motibus ad alias sese in compositione referri secundum.s.regulas & elementa contrapuncti:ita ut concorditer singulis ipsius cantilenæ partibus correspondeat usquæq̄q; cum nulla plenam ducat dissonantiam(præter quarā)quæ acutioribus ac mediis coniunctionum sonis suauiter congruit:ut quinto capite prædictum est.Sexta insuper in grauioribus sonis plena ac stabili uoce plærūq; discordat:nisi illico ex ipsa in octauam immediate diuersis motibus conueniāt quod aurium iudicio linquimus indagandum.Ac tertiædecimæ in grauioribus ipsis sonis cōsimilis quādoq; percipitur discordia.Huiuscæ rei causam esse credimus multitudinem temporis in grauioribus sonis consistentem:qua asperitas & dissonantia imperfectionis apertius auribus accedit afferens lesionem.Acutus igitur contratenor ac tenor ipsæ semper cum Baritonante debēt concordari.Ita ut quum ipse contratenor acutus per octauam ab ipso Baritonante in acumen fuerit disiunctus:tenor supra Baritonantem per quintam aut per tertiam disponetur.Quod si tenor octauam supra Baritonantem duxerit intensam:tunc contratenor in tertiam ac suauis in quintā: octauæ huiusmodi interuallum mediabit.Atq; ita altrinsecis diuersarum specieꝝ uarietatibus partiū cantilenæ altera alteri in modulatione atq; descriptione commiscetur.Poterit item Baritonans per quintam supra tenorem ascendere:quum cantus ad tenorem octauam sonuerit:cōcordabit tunc cōtratenor in tertiā supra tenorem dispositus qui ab ipso Baritonante tunc per tertiam discedit in graue:& per sextam a cantu:ut in ultima sequentis exempli notula percipitur.Item quum cantus decimam supra tenorem sonuerit tunc Baritonans quintam supra tenorē melodice possidebit quum potissime acutus cōtratenor octauam a tenore duxerit intensam:quod ex prima huius modulaminis notula clarius consideratur.

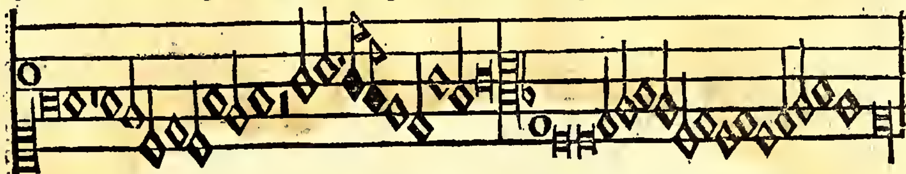

CANTVS TENOR BARITONANS CONTRATENOR ACVTVS

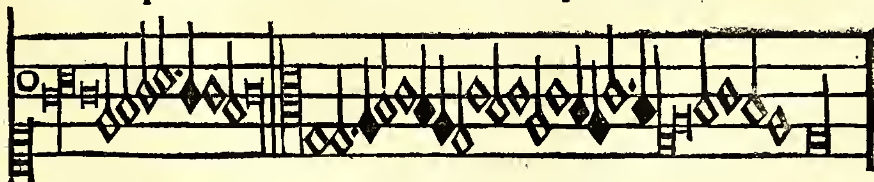
¶Quod quum quintuplum seu quintam partem cōcordem quattuor ipsis uolueris apponere.ipsam diuersis speciebus secundū regulas ac mandata cōtrapūcti alternatim ac mutuum applicare procures.

¶De Consimilibus perfectis concordantiis in contrapuncto cōsequenter tollerandis. Cap. XII.

Consideradū insuper uidetur quot pfectæ species eiusdē generis immobiles possint in cātilena cōstitui. Quo circa plures octauæ ac plures quītæ immobiles cōueniūt in cōtrapūcto: atq; etiam plures ex reliquis perfectis immobiles plerūq; disponunt. Quod si ex perfecta cōcordantia tenoris cū cantu uel cuiusuis partis cū altera ad aliam sibi similē cōcordātiā pfectā intensam aut remissam (interposita minimæ notulæ pausa i una ipsarū cātilenæ partium) deueniat: nequaquā sentio laudandū. namq; uident duæ perfectæ cōsimiles cōcordantiæ simul ac cōsequent ascēdentes seu descēdētes ob patuissimā minimæ taciturnitatis intermissionē. Vt si quū tenor & cātus in octauā dispositi sunt: cantus ipsæ prolata octaua pauset p minimā (tenore nō pausante siue etiā eadē pausa pausante) tūc alterā octauā præcedēte propter ipsā intentionē aut remissionē di uersisonam immediate subsequi nō decet: ob paruulā (quod prædiximus) temporis portionem interpositam: ut hoc peruidetur exemplo.

In hoc exemplo omnes primæ notulæ in octauā posite quā decenter dispositæ sunt: quia sunt imobiles (interposita etiam semibreui pausa). Verū quinta cātus minima minimæ pausam immediate sequēs q in octaua sit cū tenore nō admittitur propter remissā octauā imediate præcedentē. Sunt & qui (iterposita etiā pausa) semibreui duas cōsimiles concordantias perfectas immediate ascendentes aut descendentes nō admittūt: quāquam his cōplures dissentiūt: quū pausa semibreuis integrā temporis mensurā obseruet. Cōdecenter item duæ aut plures semibreuium pausæ duas cōsimiles cōcordantias perfectas cōsequenter ascendentes aut descēdētes mediabūt siue in tenore siue in cantu seu etiā in cōtratenore aut i Baritonāte deductæ sint. Quid isup credendū censemus iis. q organizātibus obstāt: ne plures quā tres semibreues in cantu unisonas pronūcient: qđ propterea asseuerant: ne cantus uideatur in tenorē cōuersus ac tenor in cantū. hoc nostra quidem sententia ridiculū est. Solent enim persæpe cantilenarū cōpositores tenorem atq; cōtratenorem diminutioribus pernotare figuris ac cantū tardioribus: quod recentiores frequentant: ut hic notissimo constat experimento:

Est & celeberrimus quidā in cōtrapuncto processus notularū uidelicet Baritonantis ad cantus notulas institutus consimilibus notulis per decimā inuicem pcedentibus: tenore ad singulos cōcorditer cōmeāte: quē Tinctoris: Gulielmus: Guarnerii: Iusquin: despret: Gaspar: Alexander Agricola: Loyset: Obrech: Bru-

Tinctoris. Gulielmus. Guarnerii. Iusquin. Gaspar. Agricola. Loyset. Obrech. Brumel. Isaac.

mel:Isac:ac reliqui iocundissimi cópositores in suis cantilenis sepius obseruarũt: quod & præsentis concentus consideratione percipitur.

CANTVS

TENOR

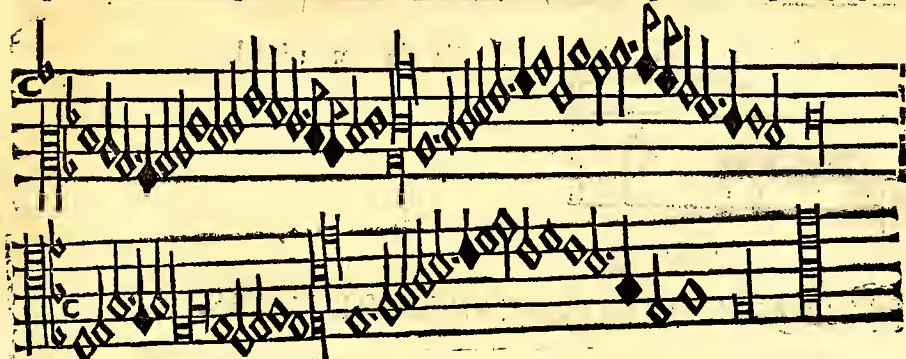
BARITONANS

De ficte musicæ contrapuncto. Caput Tertiumdecimum.

Fictas auté seu coloratas cõtrapuncti species quæ in monochordo chordulis ipsis singulos tonos diuidétibus cósiderantur aliquantulũ prosequamur. Hæ enim ꝙ cromaticha dimensióe ducũtur coloratãs demonstrant cãtilenas:quas & fictas dicũt. Est enim necessaria huiusmodi dispositio ad harmonici instruméti perfectioné:tum suauiori diatonici generis asperioris cõtéperantia:tũ nónullaꝝ cósonãtiarũ perfectióe í diatonico chordotono cóquiréda. Atq; iccirco ad Musicã huiusmodi fictã triplici cósideratióe ꝓceditur:secundũ.s. chromatici generis diméŝioné:secũdũ permixti generis demõstrationé: & secũdũ enarmonici generis diuisioné quæ omnes diatonici generis códensationes dictæ sũt & ornaméta:sed horũ diméŝióes in harmóica instrumétali mathematice duximus disponédas. In Diatonico autem Guidonis ĩtroductorio Musica ficta unico toni monstratur interuallo:ubi uidelicet b mollis exacordum quartam disponit chordam fa quæ tonixam scindit distantiam inter A lamire & ♮ mi seu ĩter Mesen & Paramesen ĩstar tetrachordi coniunctarum:quare & chordulas huiusmodi tonixa partiétes interualla signo b rotũdæ pernotare solent eas per syllabã fa ꝓnũciantes. Persæpe etiã plæriq; pronunciant sol sub la semitonii ĩteruallo:quũ potissime ꝓcedit his notulis la sol la ĩcipiẽdo in A lamire rursusq; in ipsam terminãdo: ut Salue regina. Atq; ité inter sol & fa incipiendo & terminando in G solreut hoc transitu sol fa sol:quod Ambrosiani plærunq; modulari solét. Non enim syllaba fa semitonium perficit;sed ipsa semitonixi interualli dimensio duobus sonis circunscripta. Quum igitur in Exacordis Guidonicæ traditionis fictam hanc progressióem quæsieris:acutores singulorum tonorum notulas maiore subtrahes semitonio:eas fa syllaba ac littera b rotunda describendo:permutatione ducente qua fit ex tono transitus in semitonium. Plæriq; autem singulis tonorũ ĩteruallis

Ambrosiãi

huiusmodi uocē semitoniæam inscribunt. Verū quum mi in fa permutatur loco ♮ quadræ b rotundā ascribunt quū autē fa in mi b loco rotundæ ♮ q̄drā ponūt. Inde si in Elami grauem permutauerit mi in fa: deponet fa maiore semitonio in graue: cuius Exacordū in ♮ mi grauē acquiret exordium. Quod si in C faut graué fa permutaueris in mi per trāsitum maioris semitonii in acutū. Exacordum huiusmodi in Are initium assumet. Quum autē in ♮ mi grauem permutaueris mi in fa per transitum maioris semitonii in graue. Exacordum ipsum incipies in aquisitam F faut tono sub Γ ut depressam: qua re non incongruum est uocuum huiusmodi considerationem Musicam acquisitā uocitare. Per reliquas item itroductorii chordas consimilem acquisitorum exacordorum deduces coniunctionē. Quare & acquisitas consonantiarum species & tonos facile hac ficta musica comperies acquisitos. Sunt & qui appositione huius signi ♯ notulam cui apponitur deprimi uolunt minimo dieseos interuallo: quod Enarmonici generis est. Est.n. Diesis dimidium semitonii minoris interuallum duobus sonis circūscriptum. In fictæ itaq; Musicæ cōsideratione Contrapunctus eisdem qua ꝓposuimus mandatis procedit: iisdemq; contexitur cōcordantiis: ut hac dispositione percipi potest. Diesis.

De falso contrapuncto. Cap. XIIII.

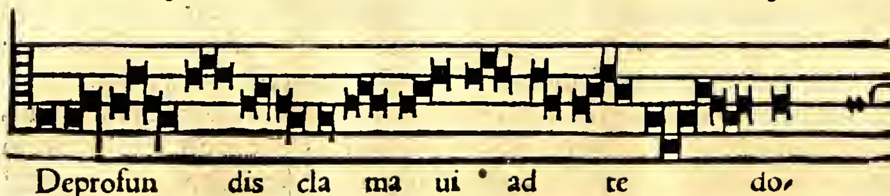
FAlsum cōtrapunctū dicimus quū duo inuicē cātores procedūt per dissonas cōiunctorū sonorū extremitates ut sunt secūda maior & minor q̄rta item maior & minor: atq; septima & nona eiusmodi: quæ ab omni penitus suauis harmoniæ ratiōe & natura disiūcte sunt. Hoc enī utūtur Ambrosiani nostri in uigiliis solemnibus martirū: & in nōnullis missæ mortuorū cāticis: asserentes a diuo Ambrosio institutū. Lugubrē quidē cantū: quo Ecclesia deploret effusionē sāguinis sanctorū martirū: ac mortuorū suffragia (qđ absit) nusq̄ enī repperi ab ipso mellifluo Ambrosio celebratū: quippe q (ut inquit Guido) quū ecclesiastica describeret cātica in sola dulcedine mirabiliter laborauit. Nōne simplicem secūdi & quarti atq; sexti toni modulationē mœstis & lacrimātibus cōgruere cōscriptū est? Quare a nōnullis potius introductū falsū huiusmodi cōtrapunctum existimari licet. quos ignoratæ Musicæ liuor oppressit: ut Guidonis ipsius sentētia testatur. Multa autē usurpātur nec tenētur regula. Quia tēpore a multo desueuit Musica: dū inuidia & torpor cūcta tollūt studia. Processus itaq; falsi contrapūcti: quē Ambrosiani ipsi sequētē uocāt: est huiusmodi. Solus q̄dem cantor acutiore uoce ꝓnunciat notulas cantus plani: duo uero aut tres succinunt unico

Ambrosiāi

Guido.

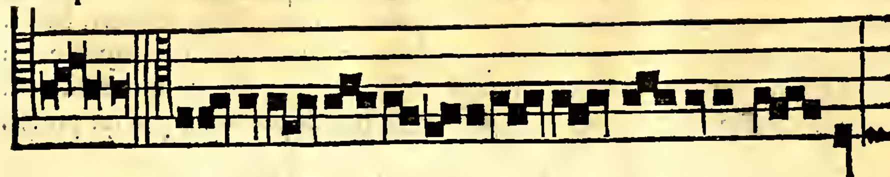
ſono notulas ipſas cãtus ſubſequẽtes in ſecundã & q̄rtã uiciſim certo ordine: quẽ quoniã ab omni modulationis ratiõe ſciunctus eſt: me pudet deſcribere. Quandoq; incipiunt huiuſmodi ſuccentũ in uniſono cũ cantu plano ꝓcedẽs inde per ſecundas & quartas ad finem uſq;: uel ad certam terminationem in quam uniſonãtes conueniunt. Plerumq; item in ſecundam uel in quartam incipiunt. In uniſonum uero ſemper terminantur. Cuius proceſſus hac notatur deſcriptione.

TENOR

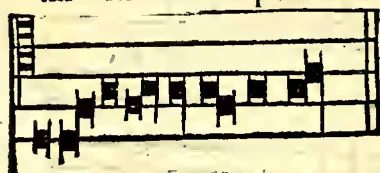

Deprofun dis cla ma ui ad te do-

SVCCINCTVS

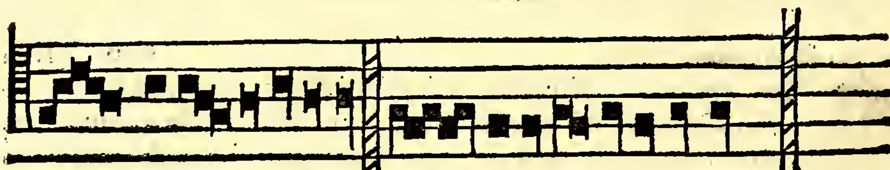

mi ne De pro fun dis cla ma ui ad te

domi ne.

LETANIE MORTVORVN DISCORDANTES.

Do mi ne miſe re re Domi ne miſerere.

TENOR SVCCINCTVS

Quomodo ſe regere debet cantor dum cantat. Cap. VX.

POſtremo nouis cãtoribus inſtitutiõis admonitioniſq; cauſa duximus ꝓponendũ: ne inſolito & inhoneſto oris hiatu aut ridiculo forte cochino uoces proferant modulãdo: quũ potiſſime in diuinis miſteriis modulos aſſequũtur: reiiciant inſuper & uoces tremebũdas atq; perſtrepentes: ſunt eni ſibi ipſis eadem extenſiõe diſſimiles: quare cæteris uocibus proportiõabiliter ꝓpter cõtinuã ipſarũ inſtabilitatẽ cõcordantes eſſe non poſſũt. Decet item alterũ alteri uocẽ accomodare puta tenorẽ cantui: ne alter alterius clamoris exceſſu cõfundatur atq; ſuccũbat. Inde quũ uox tenoris cãtũ acutũ attigerit: facile q; cãtorꝫ uocibus cãtus tenori ipſi ꝓportiõe cõueniat poterit cõſiderari. Nãq; ut plurimũ tenor

cãtui duplo ĩ graue subiacet ĩteruallo. Veꝝ ꝙ grauior sit: maiore qđ ĩ se est tẽpore tardus & fortis existit. Cãtus uero minore tẽporis mora uelox ẽ & debilis. hic grauis acutũ ceu fortis debilẽ sustineat necesse ẽ nõ clamorẽ deuicat. Nõ. n. harmoniã efficiũt cõfusi & obũbrati soni: sed extremii ac medii harmonica ĩuicẽ ꝓportiõe cõiũcti. Vox ãt Baritonãtis & acuti cõtratenoris pari ĩuicẽ & ad reliquos ꝓnũciatione se trãsferãt. Tenorẽ uero ꝙ cãtũ sustinet & a Baritonãte sustinetᷓ fundamẽtũ relatiõis dicũt: nãqꝫ ab acuto cãtu & grauiore Baritonãte circũscriptis ẽ mediũ obtinẽs locũ: Qua re ipsum cõcorditer cõspiciũt obseruãt & uenerantᷓ. Trahit. n. amboꝝ cõcordãtiã ad seipsum: ac suiipsius ad alios cõfert. Neqꝫ decet ipsum gratulis fractiõibus diminui: qppe q ad reliquos singulis notulis cõcordantias tenet. Plures enim ad alios ipsis figurarum diminutiõibus discordantias efficiet q̃ cõcordãtias hinc insuauiter ad astãtium aures accedit: Insolẽs quoqꝫ & ĩdecorus capitis: manuũue motus cãtorẽ declarat ĩsanũ. Nõ. n. manus aut caput cõcordẽ sonitũ efficiũt: sed uox bene modulata. Displicẽt plæriqꝫ ĩprudẽter cãtãtes qb⁹ se existimãt placituros. Hæc eteni potissima fuit cã: cur relicto florido ac mẽsurabili cãtu Guido ipse ad ecclesiasticã se cõtulit modulationẽ. Is. n. (qđ egre reffero) de eis inqt. Tẽporibus nostris ĩter oẽs hoĩes fatui suntᷓ cãtores. Studeat insup cãtilenæ cõpositor cãtus suauitate cãtilenæ uerbis cõgruere: ut quũ de amore uel mortis petitione aut q̃uis lamẽtatione fuerint uerba flebiles ꝓ posse sonos (ut Veneti solent) ꝓnũciet & disponat. huic. n. plurimũ cõferre existimo cãtilenã in q̃rto aut sexto tono: seu ẽt in secũdo dispositã. qui quidẽ toni cũ remissiores sint noscuntᷓ huiusmodi effectũ facile parturire. Quũ uero uerba ĩdignationẽ & ĩcrepationẽ dicũt: asperos decet sonos & duriores emittere: quod tertio ac septimo tono plerũqꝫ solitũ ẽ ascribi. Verũ laudis & modestiæ uerba medios quodãmodo sonos expetũt primo atqꝫ octauo tono q̃ decẽter ĩscripta. Sed tonoꝝ ipsoꝝ ꝓprietates atqꝫ potẽtias ĩ harmõia ĩstrumẽtali copiose describere cõstitui. Caueat postremo cãtilenæ cõpositor tenorẽ aut Baritonãtẽ ĩ cãtilena ꝑ oẽs notulas ĩmobilẽ dispõere. Nõ. n. potest uox permanẽs ad ꝑfectã cõcordãtiã cõtrariis motibus acqrendã cũ altera proportionabiliter cõuenire. iccirco ipsa nõ cadit in ꝓcessum cõcordantiæ auditũ demulcẽtis Huiusmodi. n. sonitus in ĩstrumentis ductus: ceu in utriculo quẽ uulgares piuã uocãt dicitur ternare. aut Philosophum: apud uulgus uero Bordonizare. Nulla enim in eo fit intentione remissione ue mutatio. hinc nulla consurgit delectatio. Verũ ꝙ grauissimus sit: acutissimos ipsius utriculi sonos ac celeres sustentat: siquidẽ dictũ est acutos sonos a grauioribus sustineri & fortificari. Vtriculũ eni ipsum uocãt piuam ab acutissimis eius sonis qui semper uidentᷓ educere piui. Vernare eni Petrus apponensis in elucidatione decimi problematis extẽsum esse sonũ. asserit nullius ĩtentiõis: nulliusqꝫ remissionis participẽ. Oportet ĩsup & Cytharistam Lyricumue cõcentus exprimẽdi gratia qui ex canoris fidibus ꝓuenit Lyræ uocibus uti: ac uocibus ipsis uoces suas alterna diuersitate reddere consonas: puta uel fidibus ipsis modulando tenorẽ: ac uoce propria cantum: uel ecõuerso: siue etiam unius spissitudinem raritati alterius cõferendo siue uelocitatem tarditati siue acumen grauitati: ita ut unũ omnino simul consonũ seruent: quod & artis ratione & septimo legum. Diui Platonis instituto noscitur obseruandũ. Is enim inquit uniuersam rythmorum uarietatem esse Lyræ uocibus accomodandam.

Guido.

Philosophus.

Petrus apponensis.

Plato.

¶De diffinitione: & Diſtinctione proportionis. Cap. I.

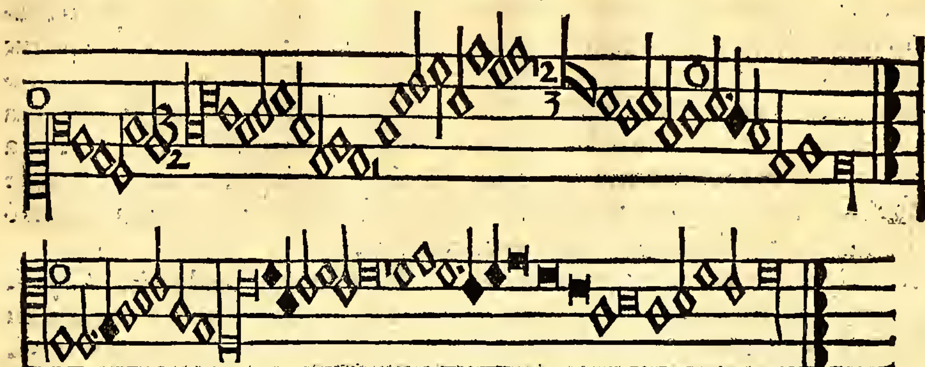

Roportio apud Euclidē eſt duarū quātæcūq; ſint eiuſdem generis quātitatū certa alterius ad alteram habitudo. Verum alia rationalis: alia irratiōalis. Proportio rationalis eſt duarū cōmenſurabiliū quantitatū ī diſcreto uel in cōtinuo ad ſe īuicem comparatio. In diſcreto quidem ut ſex ad quattuor ac reliquæ numerorū relationes quorū aliqua datur cōmunis menſura utrūq; eorū præciſe conducēs: nāq; binarius ter ductus ſenarium numerat: bis uero quaternarium: hinc ipſorū dicitur cōmunis mēſura. In cōtinuo uero ut linea tripedalis ad lineam bipedalem quarū ſemipedalis aliquotiens ſumpta ambas menſuras dicitur menſura cōmunis. Atq; in ponderibus quantitas nouem unctiarum ad ſex unctiarum quantitatē quarum pondus trium unctiarium noſcitur menſura cōmunis. Huiuſmodi quantitates in principio decimi. Euclides ipſe communicantes uocat. Irrationalis proportio eſt duarū quantitatū incommenſurabilium inuicem relatio: ut diameter quadrati ad coſtā eiuſdem quorum nulla reperitur menſura cōmunis ambas ipſas quantitates præciſe menſurans: quod in ſeptimæ proportionis decimi Euclidis expoſitione Campanus & Albertus in ſuis proportionibus notiſſime comprobant. has autē incōmēſurabiles quātitates Euclides ſurdas uocat. Verꝝ irrationalis huiuſmodi ꝓportio ab Arythmetica cōſideratiōe diſiungit᷑ cum omniū numeroꝝ (qđ mathematici cōſentiūt) unitas ſaltē ſit menſura cōmunis. Nos autem irrationalitatē quandam harmonice cōſiderantes: & eas quæ conſona interualla in chordotono illæſa non mentiunt᷑ in ſecundo tertii theoricæ irrationales ꝓpoſuimus (non incōgrue quidem) nāq; ipſaꝝ dimenſionū nulla dignoſcitur menſuræ cōmunis integritas: ut in harmonici inſtrumenti deſcriptione probabimus. Cum igitur Aryhmetica proportio in numeris conſtet. Geometrica in cōtinuis. Stereometrica in libratione ponderū: quæ & a nonnullis geometricæ aſcribitur. Muſica proportio (earum participes) mutua cōſideratiōe ꝓcedit. Ducibus nāq; numeris in chorda ſonora quæ continua eſt ſonos diſponit ut in quinto theoricæ ꝓpoſuimus: latiuſq; in eo opere dicemus quod harmonico inſtrumēto ſecundum diuerſa genera diſcripturi ſumus. Rurſus numerorū opera (quod præſentis loci eſt) ſonos complectitur ſecundum temporis ſucceſſionē. Inde duplicem proponimus muſicæ proportionis effectum: primū in ſonorū diſpoſitione per conſona interualla (quod theorici ē) alterum in ipſorū tꝑali quantitate ſonorū per notularū numeros: qui actiuæ ſeu practicæ aſcribit᷑ cōſideratiōi. in quocūq; igit᷑ genere ſermo noſter rōnali īmorabitur proportione: quoniam in uniuſcuiuſq; proportionis terminis aliqua (Saltem unitas) cōſiſtit menſura cōmunis. Conſideratur plærūq; proportio & in potētiis ut Albertus & Ioannes Marlianus in ſuis proportionibus comprobant: plerūq; etiam in locis & temporibus ut Plato in Thimeo & omnis Philoſophorum ſchola conſentiunt inquantū: ſcilicet aliquid maius eſt altero uel ei æquale: quod proprium quātitatis eſt ut teſtatur Ariſtoteles in ꝑdicamētis. Qua re primo proportionem quantitati diſcretæ & continuæ: inde ſonis: locis: tēporibus: ponderibus:

Albertus
Io. Marlianus.
Plato
Philoſophi.
Ariſtote.

ac potentiis inesse necessũ est. Est & proportio æqualitatis duarũ quãtitatũ æqualium inuicem respectus ut duorũ ad duo: & lineæ bipedalis ad lineam bipedalem. Inæqualitatis autem proportio est duarũ inæqualium quantitatũ ad inuicẽ relatio ut quattuor ad tria. & lineæ tripedalis ad bipedalem. Harũ autem inæqualiũ proportionũ alia maioris inæqualitatis dicitur: quũ.s. maior quãtitas minori coæquatur per relatiõem. Vt quattuor ad tria. Alia minoris inæqlitatis quũ minor quantitas maiori coæquat̃ in relatiõe: ut tria ad q̃ttuor. Erit igit̃ in cãtilenis iæqlitatis proportio æquiualens maioris consimilium notulaꝝ numeri cum minore: uel minoris cum maiore in diuisione & pronunciatione mensuratio: ut hic patet.

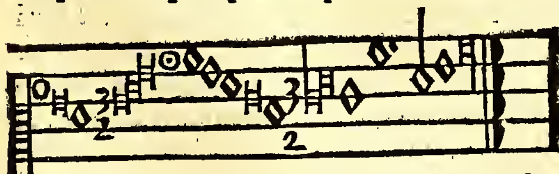
Quid sit proportio in notulis

CANTVS

TENOR

¶ Constat enim ex superiore proportionis diffinitione (ut & in dispositiõi cõcẽtu percipitur) figuras seu notulas omnes sibi consimilibus nomine & quantitate in quacũq; proportione comparari: puta semibreues minoris prolationis semibreuibus minoris prolationis: ac breues temporis perfecti breuibus temporis perfecti. Quod si secus disposita fuerit proportio ut (exempli gratia) sesqualtera in acutiore concentus parte tres breues temporis perfecti connumerans duabus breuibus temporis imperfecti in tenore dispositis absurdam senties sesqualteram huiusmodi considerationem cum tres ipsæ breues temporis perfecti duabus breuibus temporis imperfecti in quantitate disentiant: nãq; si earum partes quæ inuicẽ in quãtitate conueniunt proportionabiliter conspexeris: uidelicet nouẽ semibreues minoris prolationis quattuor semibreuibus eiusdem minoris prolationis: non utiq; sesqualteram quæ propriis numeris signata est: sed duplam sesquiquartã proportionem inuenies: atq; id idem proueniet cum tres maioris prolationis semibreues duabus minoris prolationis semibreuibus secundum sesqualteram ipsam duxeris coæquandas: quod præsens probat concentus:

CANTVS

TENOR

¶Debet autem omnis proportio innumerabili notularũ dispositiõe ꝓpriis nũe-rorum characteribus describi: quo dubiũ ac dilatio discretiõis absistat: nanq; si uni co numeri caractere proportionẽ signaueris: pura ternario sesqualterã (quod alio rum pace dixerim) ternarius ipsæ non modo ad binariũ ad quẽ sesqualterã mon-strat: sed & ad unitatẽ i tripla: & ad quaternariũ i subsequẽtia: atq; ad reliquos sin gulos pro instituẽris arbitrio eodẽ modo posset cõparari. Sic igit̃ describẽdi sunt proportionũ termini inter notulas: ut numerus alteratus supponat̃ recto ac præ-cedenti termino hoc modo.iii. sine clarius dixero nũerus reducibiliũ notulaꝶ su-perscribatur nũero proxime.z.præcedẽtis nũerositatis ad quem reducitur. atq; ita clara & notissima erit disposita in cantilenis proportio: quæ ueluti quũ præceden-tem temporis uel prolationis numerositatem respexerit: naturalem consequetur numerorũ proportionabiliũ cõsiderationẽ. ita quoq; si (uerbi gratia) inter notu-las concentus acutioris ascripta sit ad alteriusq; partis (puta tenoris) notularum numerositatem deducta: eandem pariter naturalem numerorũ dispositionẽ imita tione conspiciet: Secus autem quum tenor & cõcentus dispari fuerint quantitate dispositi. In reliquis quoq; cantilenæ partibus ad se inuicem conducendis. idem cõ siderandæ proportionis modus eueniat necesse est.

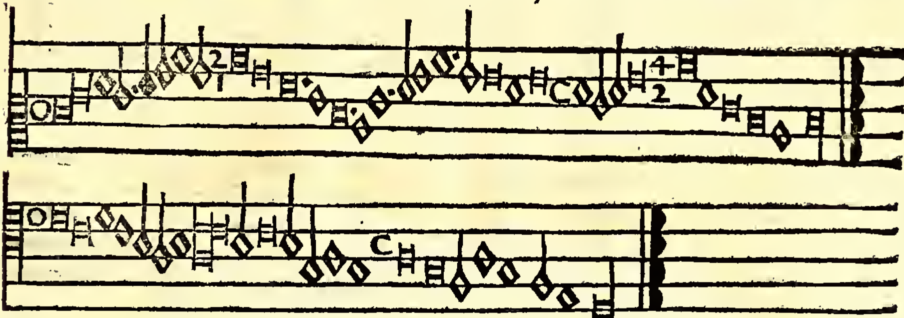
¶De Quinq; generibus ꝓportionũ maioris & minoris inæqualitatis. Cap.ii.

MAioris inæqualitatis ꝓportio quinq; modis ꝓcedit: aut enim maior nu merus minorẽ pluries cõpræhẽdit præcise & tunc. multiplex dicit̃ ut.vi. ad.ii.&.iiii.ad.i.&.v.ad.i. Aut maior cõpræhẽdit minorẽ semel & insup ipsius minoris unã aliquotã partẽ & dicit̃ Epimoria seu Superparticularis ut.iii. ad.ii.&.iiii.ad.iii.&.v.ad.iiii. Aut maior cõtinet minorẽ semel & insup unã ipsius minoris partẽ aliquantã ex pluribus aliquotis ductã & dicit̃ superpartiẽs ut.v.ad .iii.&.vii.ad.iiii.&.ix.ad.v.&.ii.ad.vi. Aut maior numerus cõtinet pluries mino rem cũ aliquota ipsius parte & dicit̃ multiplex superparticularis.ut.v.ad.ii.&.vii. ad.iii.&.ix.ad.iiii. Aut maior habet in se minorẽ pluries & unã partẽ nõ aliquotã pluribus tamẽ aliquotis factã & dicetur multiplex suppartiens ut.viii.ad.iii.&.xi. ad.iiii.&.xiiii.ad.v.&.xi.ad.iii. Sunt enim quinq; huiusmodi cõsideratiões genera lia proportionũ noia quibus infinitæ species cõueniunt ut ex tertio Theoricæ cõ stat & in sequẽtibus singillatim aperiemus. Harũ aũt maioris inæqualitatis ꝓpor tionũ effectus notulas q̃bus præponunt̃ in cãtilenis minuũt secundũ ipsius pro-portiõis naturã. Iccirco ꝙ maior notularũ numerus coæquat̃ minori. Sunt & mi noris inæqualitatis ꝓportionũ quinq; genera p̃dictis opposita iisdem quoq; uoca libus cũ præpositiõe subnũcupata: ut Submultiplex: Subsuperparticulare. Sub-superpartiens: Submultiplex superparticulare. Submultiplex superpatiẽs. Horũ autẽ & species sunt ĩfinitæ quarũ denominatiõibus nõ incõgruit p̃positio sub: ut in sequẽtibus declarabitur. Earũ.n. ꝓprietas notulas quibus præponunt̃ adau-gent secundũ uniuscuiusq; naturã & effectum: quoniã igitur minoris huiusmodi inæqualitatis genera maioris inæqualitatis generibus opponunt̃: eandẽ sapiunt naturã incontrariã.s. consideratiõnẽ: nanq; cõtrariorũ eadẽ est disciplina: Submul tiplex enim opponitur multiplici. Subsumperparticulare superparticulari & reli-qua eodem modo. Notanter dicimus submultiplex opponi multiplici: quia quod unum efficit: opposito succedẽte destruit̃ ut his dispositiõibus comprobatur.izi.

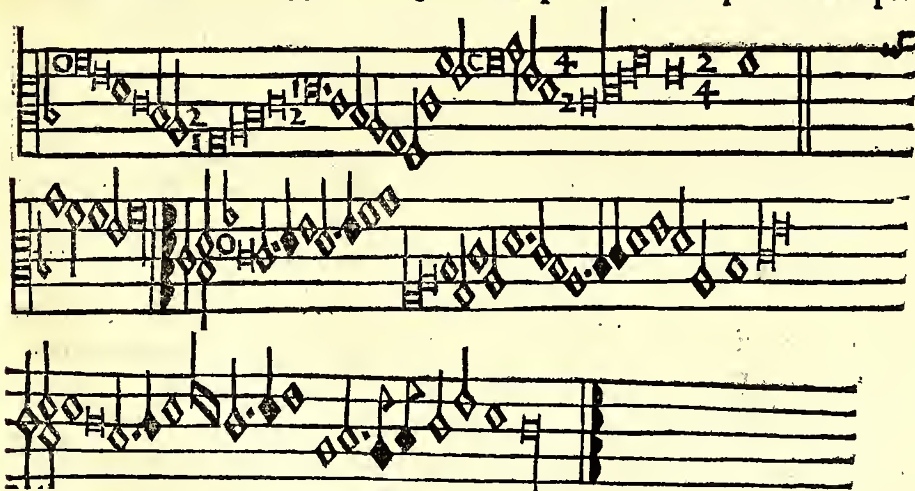
ccxxxii.ccclii.cclii.ccclxxxiii. sunt enim extremi termini inuicem æquales.

De Genere multiplici & eius speciebus. Cap. III.

Multiplex genus est quū maior numerus cōparatus & suppositus minori cōpræhendit ipsū intra se plures præcise: ut bis uel ter uel quater & deinceps: q̄ si bis maior cōtinet minorē dicit̃ ꝓportio dupla ut.ii.ad.i.&.iiii. ad.ii.&.vi.ad.iii.hæc.n.prima species est multiplicis generis: in qua maior notulaꝝ numerus æqualet minori: ita ut una quæq; notula maioris dimidia sui quātitate minuatur: figuratur enim in cantibus hoc modo: 2.4.6. quod præsentis concentus descriptione notatur. .1.2.5.

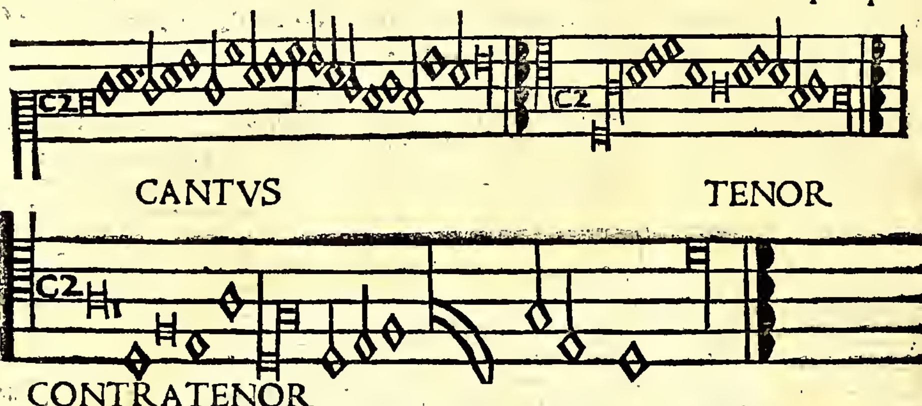

Quod si subdupla proportio duplæ ipsi contraria eam fuerit inter notulas immediate subsequuta: nullo temporis signo interposito quod naturalē eius potentiā impediat: ipsa statim dupla destruet̃ & sequētes notulæ secundum priorē (ante.s.duplæ descriptionem) computabuntur numerositatem: propter extremorū in ipsis ꝓportionibus oppositis dispositam æqualitatē ut hoc probat̃ exemplo.
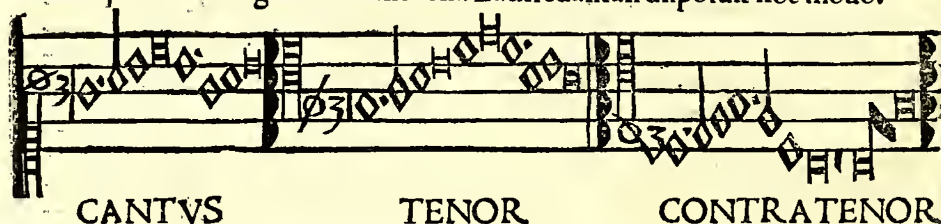

Destruitur item omnis proportio quum post proportionatas notulas fuerit signum temporis perfecti uel imperfecti dispositum. Solent & nōnulli duplam ipsam proportionem sola binarii numeri ziphra describere: quod ratione de sesqualtera in primo capite dicta erroneum uidetur: cum proportio sit duorum numerū ad se inuicem consideratio. Plerumq; autem per canonem & sine numeris denota.

tur in cãtibus proportio dupla: puta hac descriptiõe diminuitur in duplo ac reli-quæ pariter multiplices congrua canonis annotatione. Quandoq; autem per æq̃lia signa in singulis partibus cantilenæ disposita inæqualis describitur proportio: ut exempli gratia: si notauero omnes cantilenæ partes uidelicet Concentũ Tenorem & Contratenorẽ uno eodemq; proportionis signo: puta sub semicirculo qui imperfecti temporis ac binarie semibreuiũ connumeratiõis signũ est solo binarii numeri charactere pro dupla proportione disposito: ut hoc concentu percipitur.

Sic enim summenda est huiusmodi concentus consideratio: ut notulæ acutioris ad tenoris uel contratenoris notulas uel econuerso: secundum æqualitatis proportionem consimili signo hincinde descriptam minime conducantur: uerum potius cuiuscunq; partis notulas in duplo uelociores consimilibus ĩperfecti temporis signo præsumptionis: tanquam præcedentibus in proportione censeo computandas: quod & Olreghem in cantilena Lautredantan disposuit hoc modo.

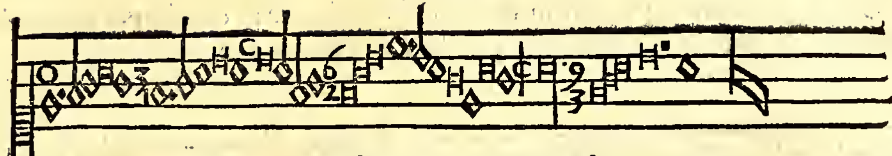
Olreghem

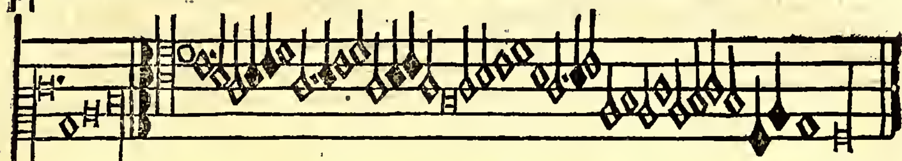
Nec tamen solius numeri dispositionem in proportionis demonstratione non ægrefero: namq; prætactum est proportionem minus quam in duobus terminis non posse constitui.

De proportione tripla.

Tripla proportio secunda multiplicis generis species fit: quũ maior sequentiũ notularũ numerus cõparatus & suppersitus minori p̃cedentium refert & coæquatur ipsi minori compræhendens ipsum ter in se p̃cise ut. iii. ad. i. &. vi. ad. z. & viiii. ad. iii. & deiceps. In hac proportione tres notulæ æquiualẽt uni sibiipsis nomine & quantitate consimili. ita ut unaquæq; ipsarum trium diminuatur de duabus tertiis partibus propriæ quantitatis. Figuratur autem in cãtilenis hoc modo 3 uel sic 6 uel 9 quod præsens declarat concentus.
1 2 3

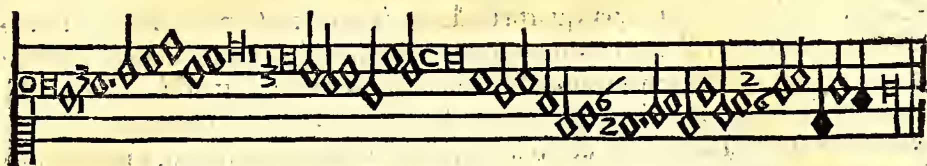

CANTVS

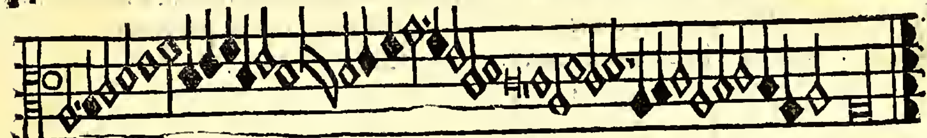

TENOR

¶Quod ſi in figuris ſeu notulis poſt triplã ꝓportionẽ diſpoſita fuerit ſub tripla quæ ei contraria eſt: tripla ipſa mox deſtruet: & notulæ ſequentes ipſam ſubtriplã ad priorem notularũ quæ ſcilicet ante triplam fuerat reducentur cõſiderationem. Id quoq; ex ſingulis oppoſitis producitur: quũ ſeſe inuicem immediate ſubſequũtur: namq; extremorũ ſemper æqualitas pernotatur: ut hoc diſponit concentu.

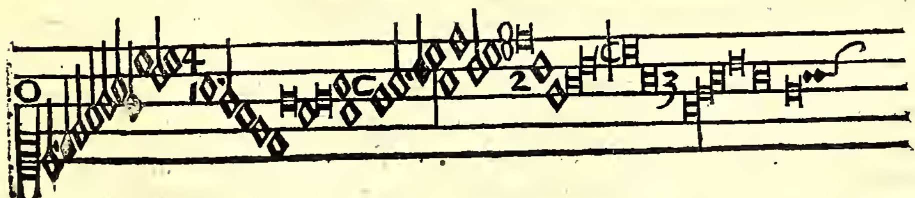
CANTVS

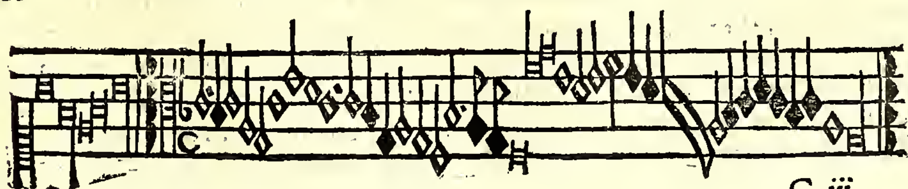
TENOR

¶De proportione Quadrupla.

¶Quadrupla proportio tertia multiplicis generis ſpecies fit quũ maior ſeq̃ntiũ notularum numerus ad minorem precedentium numerũ relatus coæquatur ipſi minori: continens ipſũ quater præciſe: ut.iiii.ad.i.&.viii.ad.ii.&.xii.ad.iii. In hac enim proportione quattuor notulæ uni & nomine & quãtitate ſibiipſis conſimili computatur & æquiualent: ita ut ſingula quæq; ipſarũ quattuor minuatur de tribus quartis partibus ſui quãtitatiui ualoris. Et deſcribitur inter notulas hoc mõ. iiii.viii.xii. ut hac cõcentus diſpoſitione notatur.

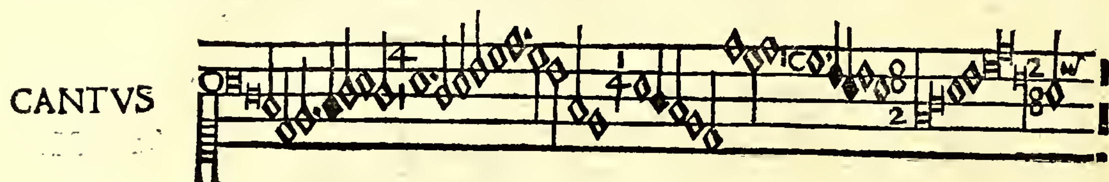
CANTVS

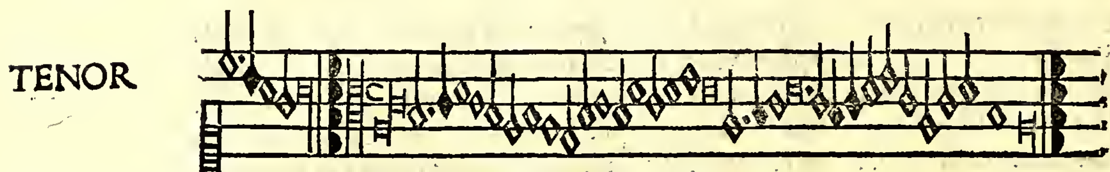
TENOR

¶Disposita autem immediate in notulis subquadrupla q̃ quadruplæ contrariũ operetur effectum mox quadrupla ipsa obruet: ut hoc constat exemplo.

CANTVS

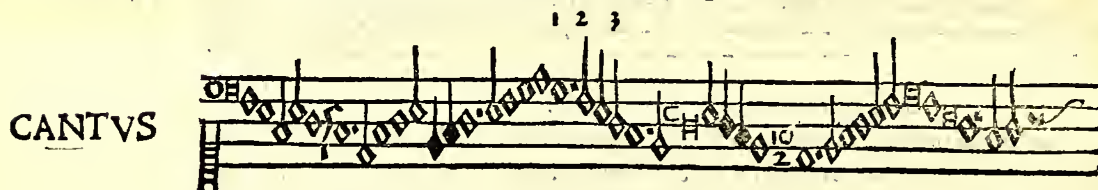
TENOR

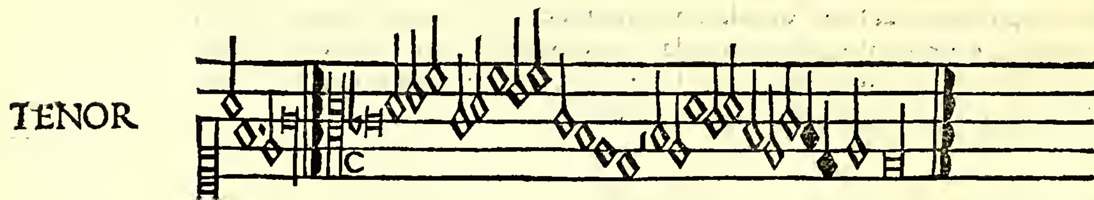
¶De Proportione quintupla.

¶Quintupla proportio quæ quarta multiplicis generis est species fit quum maior sequentium notularum numerus minorem præcedentium in se compræhendit quinquies præcise ipsi minori æquiualens in potentia: ut. v. ad. i. &. x. ad. ii. &. xv. ad. iii. In hac proportione quinq; notulæ æquiualent in pronunciatiõe ac temporis mensura uni sibiipsis & nomine & quantitate: consimili: ita ut unaquæq; ipsarum quinq; minuatur de quattuor quintis partibus propriæ potentiæ: atq; describitur in notulis hoc modo. v. x. xv. ut hic patet.

CANTVS

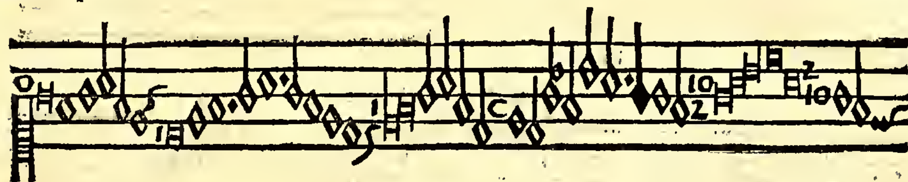

TENOR

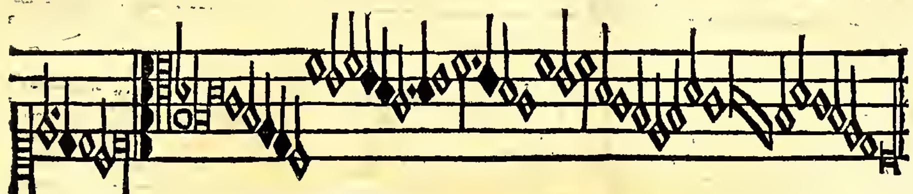

Nota. ¶Erit quoq; & in cæteris proportionibus maioris inæqualitatis cuiuscunq; generis generaliter admittẽdum unamquãq; notulam maioris numeri de tot propriæ numerositatis particulis esse minuendam: quot fuerint unitates in amborum terminorum differentia dispositæ: ut exempli gratia: quoniam quinarius numerus ad unitatem proportionem quintuplam perficit: propria uniuscuiusq; unitatis in quinario compræhensæ numerusitas erit ipsa quinaria ita ut unaquæq; earum in quinq; diminutas partiunculas distinguatur. At cum quinarii ad unitatem differentiam efficiat quaternarius singulæquæq; unitates quinarii de quattuor quintis partibus propriæ quantitatis æqualiter minuuntur. Estq; consimilis in cæteris

adhibenda consideratio. Disposita autem in notulis per immediatam consequentiam subquintupla subsequentes notulæ ad priorem remeabunt dispositionem ut hic patet.

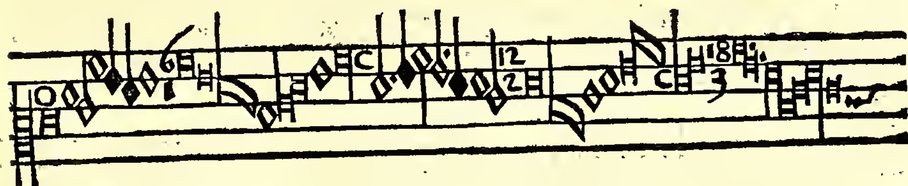
CANTVS

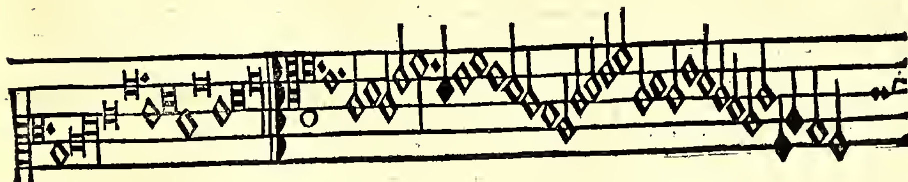
TENOR

ℭDe proportione sextupla.

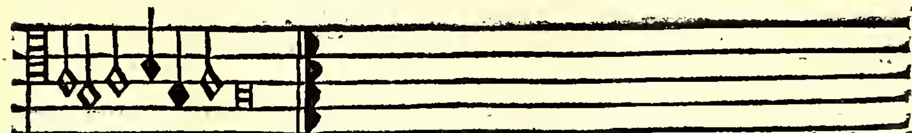
ℭSextupla proportio quinta multiplicis generis species fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus: eum in se compræhendit sexies præcise: & æquiualet ei in quantitate & temporis mensura: ut. vi. ad. i. & xii. ad. ii. & xviii. ad. iii. Sex enim notulæ secundum hanc dispositionem uni sibi consimili æquiualent & coæquantur: ita ut singulæquæque ipsarũ sex diminuantur de quinque sextis partibus sui quantitatiui ualoris. Describitur enim in notulis hoc modo $\frac{6}{1}$ $\frac{12}{2}$ $\frac{18}{3}$ quod hoc monstratur exemplo.

CANTVS

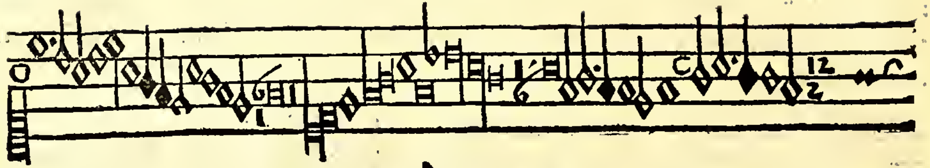

TENOR
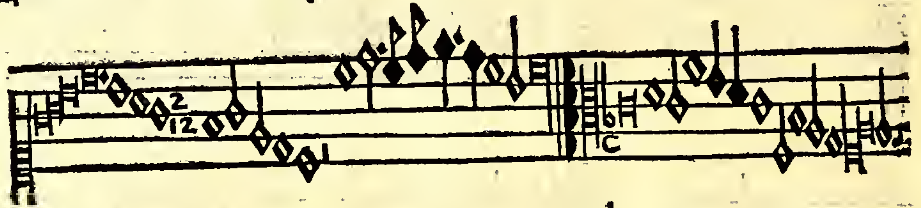

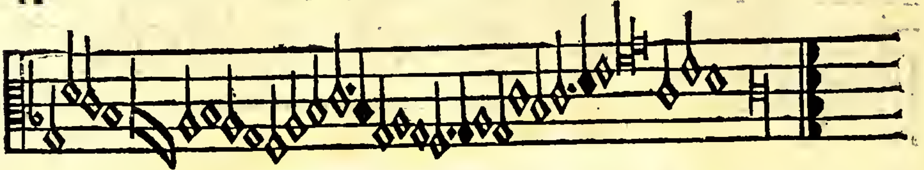
ℭSi autem subsextupla proportio post sextuplam fuerit immediate disposita tũc sextupla dirimetur: ut hoc constat concentu.

CANTVS

TENOR

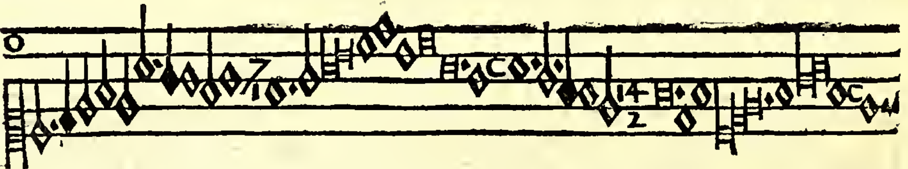

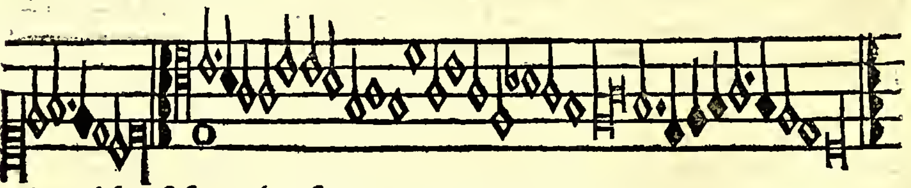
¶De proportione ſeptupla.

¶Septupla proportio ſexta multiplicis generis ſpecies fit quum maior ſequẽtiũ notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eũ ſepties præciſe: æqualens ipſi in quantitate & menſura: ut.vii.ad.i.&.xiiii.ad.ii.&.xxi.ad.iii. Septem enim notulæ hoc modo commenſurantur uni ſibi conſimili ita ut unaquæq; ipſarum ſeptem diminuatur de ſex ſeptenis partibus ſui ualoris. Et figurãt in cantibus hoc modo $\frac{7}{1}$ $\frac{14}{2}$ $\frac{21}{3}$ quod præſens concentus elucidat.

CANTVS

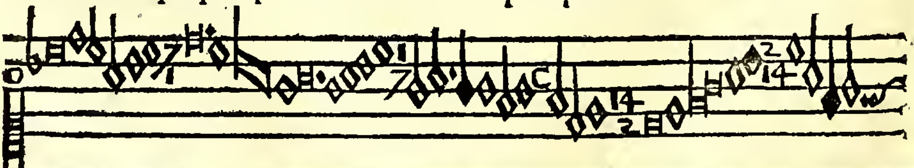

TENOR

¶Quod ſi poſt ſeptuplam fuerit immediate appoſita ſubſeptupla quæ ipſi oppoſita eſt: tunc ſeptupla ipſa deſtruetur ut hoc percipitur concentu.

CANTVS

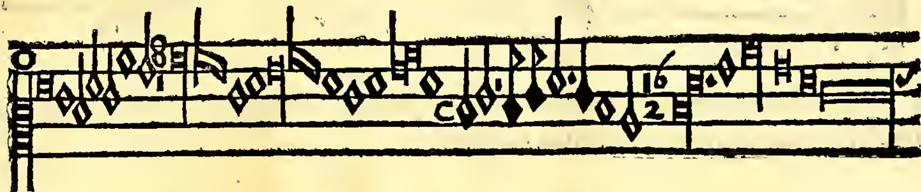

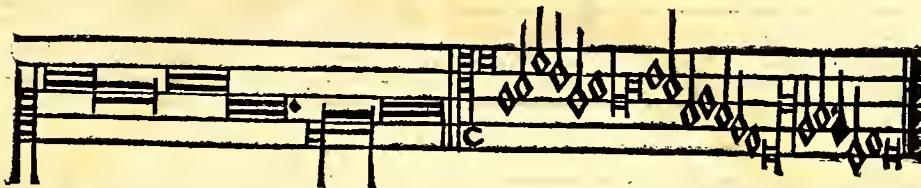
TENOR
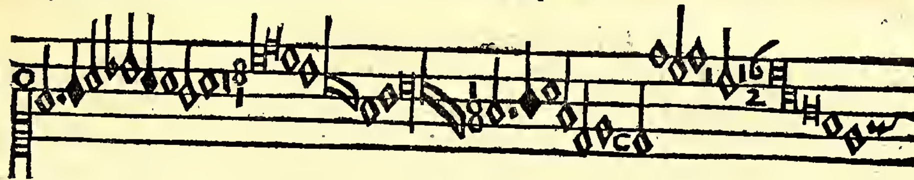

De proportione octupla.

Octupla proportio quæ multiplicis generis septima species ẽ in ordine: fit quũ maior subsequentium notularum numerus ad minorem præcedẽtiũ notularum numerum relatus comprænhendit ipsum octies in se præcise æquiualens ei in potẽtia: ut. viii. ad. i. &. xvi. ad. ii. &. xxiiii. ad. iii. Hæc enim proportio octo notulas uni sibiipsis consimili æquifacit: ita ut unaquæq; ipsarũ octo minuatur de septẽ octauis partibus propriæ quantitatis: & figuratur in cantilenis hoc modo 8 16 24 ut hoc constat exemplo. 1 2 3

Disposita autem immediate post octuplam suboctupla: quoniam ipsi octuplæ opposita est: octupla ipsa mox euanescet: ut hic patet.

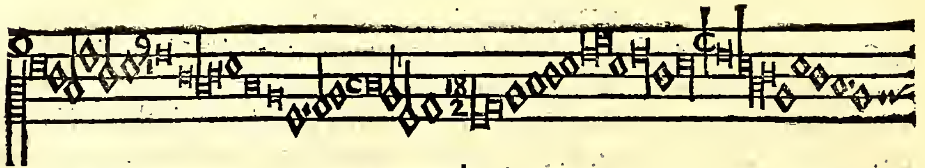

De proportione nonupla.

Nonupla proportio octaua multiplicis generis species: fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus comprænhendit eũ nonies in se præcise & coæquat ei in quantitate & mensura: ut. viiii. ad. i. &. xviii. ad. ii. &. xxvii. ad. iii. Nouem enim notulæ in hac proportione uni sibiipsis cõsimili æquiualẽt ita ut singula quæq; ipsarũ nouem de octo nonis partibus ꝓpriæ q̃ntitatis diminuatur. Et in notulis describitur hoc modo 9 18 27. ut hic patet.
1 2 3

CANTVS

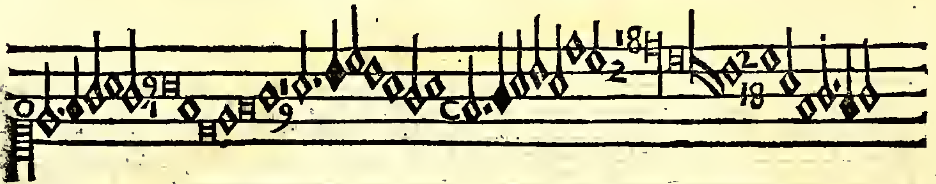

TENOR

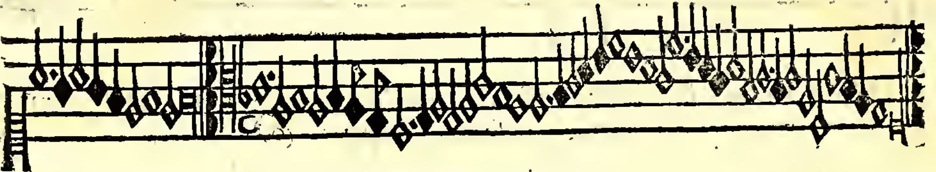

Q uod ſi ſubnonupla fuerit immediate nonuplam ſubſequuta : tunc nonupla ipſa obmuteſcet ut hoc percipitur concentu.

CANTVS
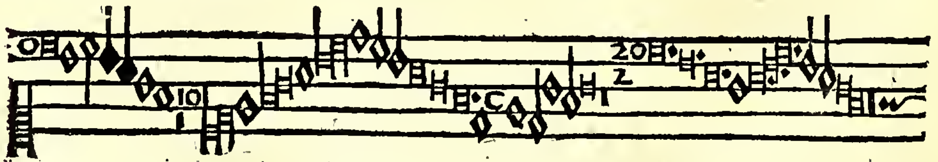

TENOR

De proportione decupla.

Decupla ꝓportio nona multiplicis generis ſpecies fit quum maior ſequentiũ notularum numerus ad minorem ꝑcedentium relatus continet ipſum decies præciſe & æquiualet ei in potentia & menſura: ut.x.ad.i.&.xx.ad.ii.&.xxx.ad.iii. In hac enim proportione decem notulæ commenſurantur uni nomine & quantitate ſibi conſimili ita ut unaquæq; ipſarum decem diminuatur de nouem denis partibus ſui quantitatiui ualoris. Figuratur quidem in cantilenis hoc modo $\frac{10}{1}$ $\frac{20}{2}$ $\frac{30}{3}$ quod hoc concentu notiſſime diſponitur.

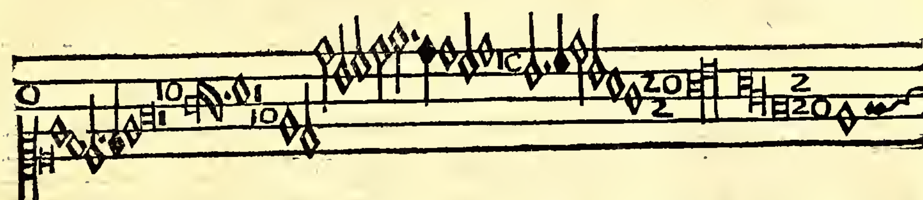
CANTVS

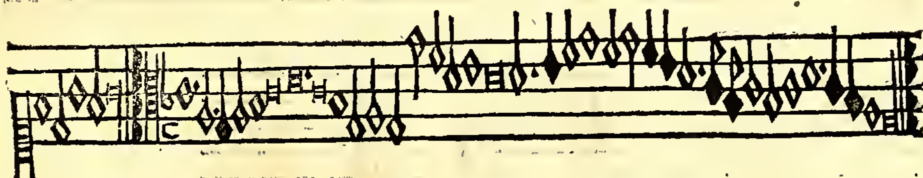
TENOR

¶Subdecupla autem proportio poſt decuplam immediate diſpoſita ipſam corrumpit & deſtruit ut hac deſcriptione percipitur.

CANTVS

TENOR

¶Sunt enim huius multiplicis generis ſpecies infinitæ: quas muſicorum diligentiæ relinquimus exquirendas.

¶De genere ſubmultiplici quod primum eſt minoris inæqualitatis & eius ſpeciebus. Caput Quartum.

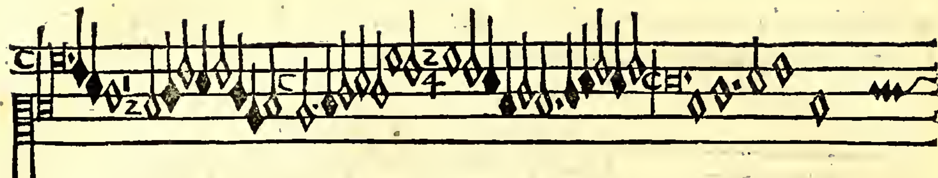
SVbmultiplex genus quod primum eſt minoris inæqualitatis: fit quum minor notularum numerus comparatus & ſuperpoſitus maiori refertur ad ipſum maiorem pluries in eo præciſe cōpræhenſus: ut.i.ad.ii.&.i.ad.iii.&.i.ad.iiii.&.ii.ad.iiii.&.ii.ad.vi.&.ii.ad.viii.& deinceps. Coæquat̃.n.minor numerus maiori: ita ut ſingulæ minoris unitates augmentum ſuſcipiant de tot propriæ numeroſitatis particulis quot fuerint unitates terminorum differentiam conſtituens: ut uerbi cauſa.ſi ſubtriplam his numeris deduxero.iii.ad.viiii. quoniam ſenarius differentiam implet: unaquæq; unitas ternarii auget̃ de ſex tertiis partibus propriæ quantitatis. Id quoq; euenit in cũctis minoris inæqualitatis generibus. Huius enim ſubmultiplicis generis infinitæ ſunt ſpecies. Prima eſt ſubdupla: ſecunda ſubtripla: tertia ſubquadrupla: quarta ſubquintupla: & deinceps.

¶De Proportione ſubdupla.

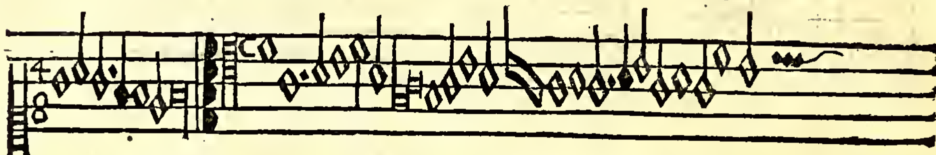
¶Subdupla proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in eo bis præciſe æquiualens ei in quantitate & menſura: ut.i.ad.ii.&.ii.ad.iiii.&.iii.ad.vi. In hac enim proportione unaquæq; notula minoris numeri æquiualet & commenſuratur duabus ſibi nomine & quantitate conſimilibus ita ut duplum propriæ quantitatis acquirat: & deſcribitur in cantilenis hoc modo 1 2 3 quod hoc patet concentu.

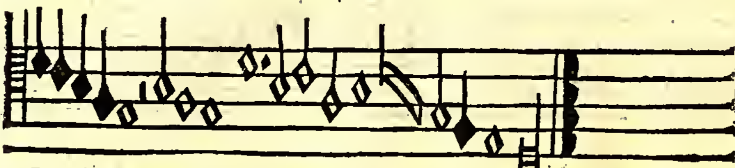
2 4 6

CANTVS

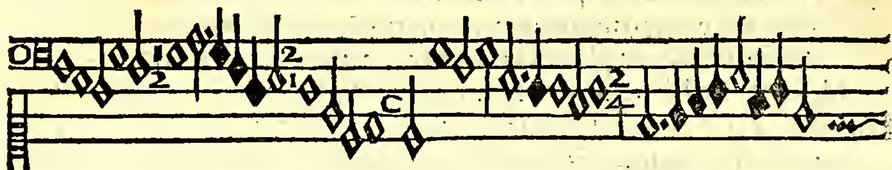
TENOR

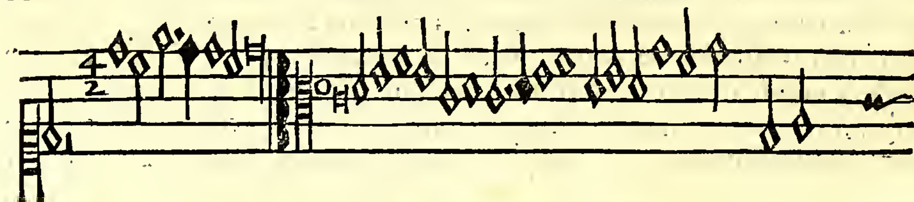

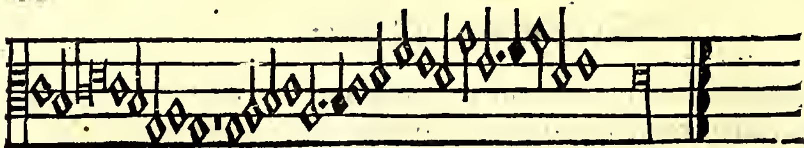
¶Solet plærūq; hæc ſubdupla proportio a cantoribus canonis deſcriptione probari: quū aſcribitur creſcit in duplo: neq; aliter quam uel propriis characteribus: uel ipſo canone(quod nonnullorum pace dixerim) ſubduplam ipſam in cantilenis ſentio diſponendam. Verum cum dupla proportio ſubduplæ cōtraria ſit & oppoſita: ſi ſubduplā ipſam imediate fuerit ſubſecuta: mox ſub dupla ipſa euaneſcet & deſtruetur. quod præſens concentus demonſtrat.

CANTVS

TENOR

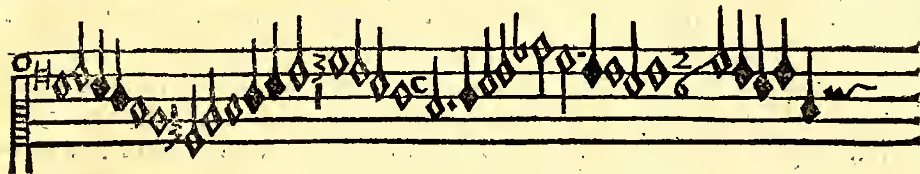

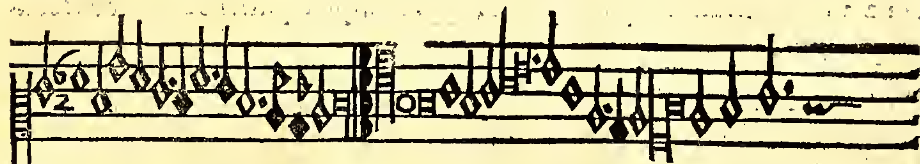
¶De proportione ſubtripla.

¶Subtripla proportio fit quum minor ſequentiū notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhenditur in ipſo ter præciſe æquipotens ei in quantitate: ut.i.ad.iii.&.ii.ad.vi.&.iii.ad.viiii. Hæc quidem proportio unāquāq; minoris numeri notulā tribus ſibi conſimilibus commenſurat: ita ut ſingulæ minoris numeri notulæ triplo ꝓpriæ quantitatis ſuccreſcant. Rurſus cum huius canonis deſcriptio creſcat in triplo poteſt in cantilenis cōſiderari. Figuratur autem

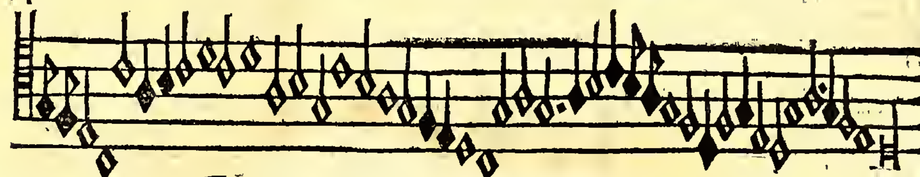
inter notulas propriis numerorum characteribus hoc modo 1 2 3 & destruitur a tripla sibi opposita imediate subsequēte ut hoc constat exēplo. 3 6 9

CANTVS

TENOR
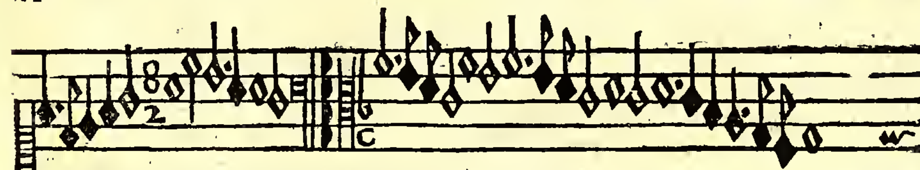

¶ De proportione subquadrupla.

¶ Subquadrupla proportio fit quum minor sequentium notularū numerus ad maiorem præcedentium relatus comprahenditur in ipso quater præcise æquiualens ei in potentia: ut. i. ad. iiii. &. ii. ad. viii. &. iii. ad. xii. In hac proportione unaquæq; notula minoris numeri æquiualet quattuor sibi consimilibus: ita ut quadruplum propriæ quantitatis suscipiat: describit̃ enim in notulis hoc modo 1 2 3 Rursus huius canonis descriptiōe. Crescit in quadruplo poterit iterpraetari 4 8 12 Destruitur item a quadrupla sibi opposita: ut huius concentus constat ꝓcessu.

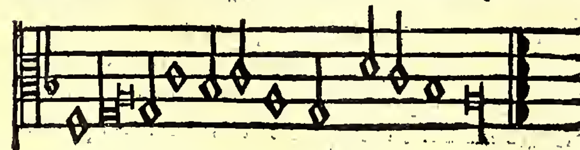

CANTVS

TENOR
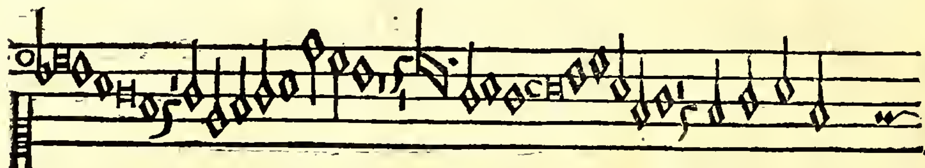

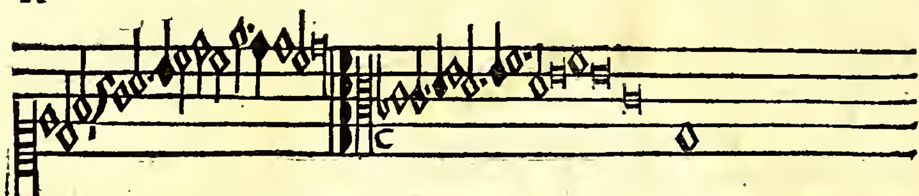
¶ De Proportione subquintupla.
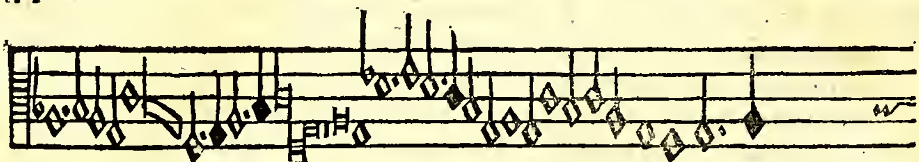
¶ Subquintupla proportio fit quum minor sequētium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in ipso quinquies præcise æquiualens ei in quantitate & mensura: ut.i.ad.v.&.ii.ad.x.&.iii.ad.xv.&.iiii.ad.xx. In hac proportiõe minor numerus coæquatur maiori: ita ut singulæ minoris numeri notulæ quintuplo propriæ quantitatis concrescant. Consideratur plærumq; hac canonis descriptione crescit in quintuplo. In cantilenis autem describitur hoc modo 1 2 3 atq; destruitur a quintupla sibi opposita: quod præsens comprobat concentus. 5 10 15.

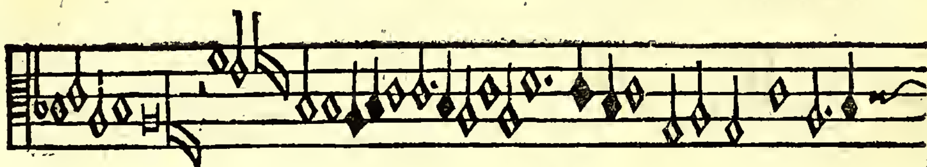
CANTUS

TENOR

¶ Reliquas uero submultiplicis generis species consimili consideratione musicorum solertiæ perquirendas relinquimus.

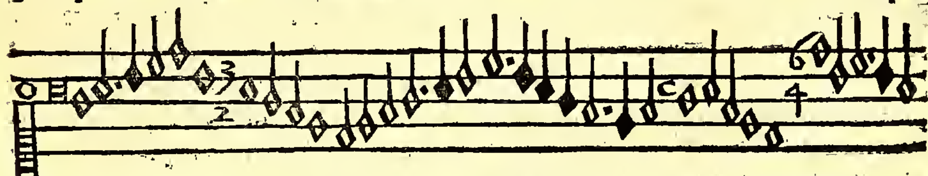
¶ De genere superparticulari & eius speciebus. Cap. V.

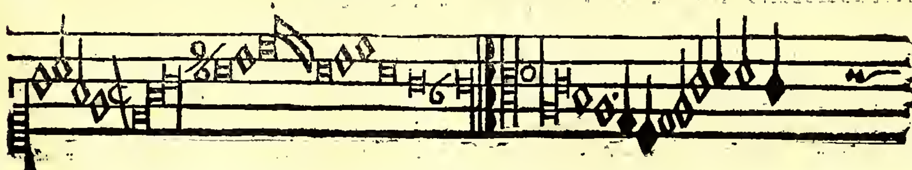
Superparticulare genus quod secundum est maioris inæqualitatis dicitur quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium quem semel tantum cum aliquota ipsius parte compræhenditur noscitur esse comparatus: æquiualens ei in potentia & temporis mensura. Pars aliquota est quæ aliquotiens sumpta reddit suum totum præcise: ut media quæ bis sumpta suum integre numerum implet & tertia ter sumpta. &

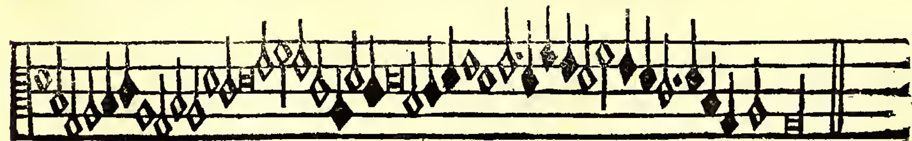
quarta quater & deinceps: quod quidē latius constat ex his quæ tertio Theoricæ deducta sunt. Sunt enim huius generis species infinitæ: prima est sesqualtera: secunda sesquitertia: tertia sesquiquarta: quarta sesquiquinta & deinceps: quarum ordinem ac processum concipies quum unūquēq; numerum minori sibi cōtiguo & proximiori duxeris comparandū: ut ternarium binario: & erit sesqualtera. qua ternarium ternario eritq; sesquitertia: quinarium quaternario sesquiquarta. senarium quinario sesquiquinta: & reliquæ eodem modo. In hoc enim genere euenit proportionem minoribus numeris ductam eē maiorem: minorem uero quæ maioribus numeris continetur ut sesqualtera. iii. ad. ii. maior est quā sesquitertia. iiii. ad. iii. hæc quoq; quam sesquiquarta. v. ad. iiii. atq; in reliquis eadem consideratio reperitur: namq; dimidia pars maior est q̄ tertia. & tertia pars quartā uincit: atq; quarta quintam excedit: quanto autem sesqualtera superat sesquitertiā: ac sesquitertia sesquiquartam: ac reliquæ reliquas. In harmoniæ instrumētalis descriptione per regulam generalem notissime describemus. Verum huiusmodi epimorias species singillatim naturali ordine prosequamur.

De proportione sesqualtera.

Sesqualtera proportio fit: quum maior sequentiū notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet ipsum semel tantum & insuper dimidiam ipsius partem æquiualens ei in quantitate & mensura: ut. iii. ad. ii. & . vi. ad. iiii. & ix. ad. vi. & . xii. ad. viii. In ha proportione tres notulæ cōmensurantur duabus sibi & nomine & quantitate consimilibus: ita ut singula quæq; ipsarum trium diminuatur de tertia ꝓpriæ quantitatis parte: & figuratur in cantibus hoc mō 3/2 6/4 9/6 quod præsens declarat concentus.

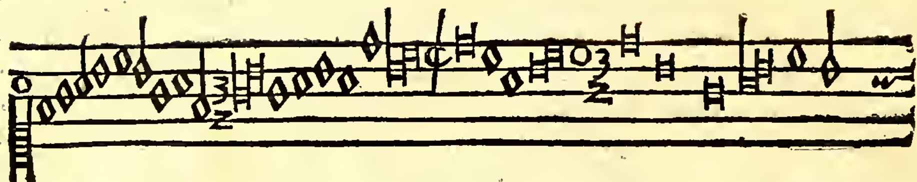

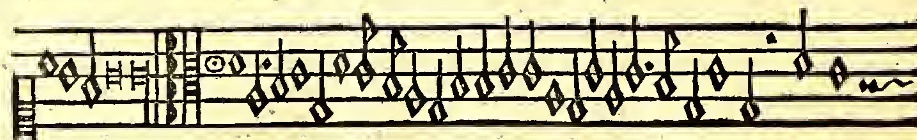

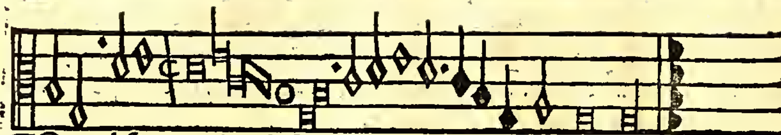
Est eni cōsiderādū: q; si illa pars qua notula in ꝓportione minuit̄. fuerit ipsius notulæ pars figurabilis: puta: tertia pars semibreuis in ꝓlatione pfecta (minima enī est) uel tertia pars breuis in tpe pfecto (est quidē semibreuis) uel q̄rta pars semibreuis in minori ꝓlatione (est. n. se minima) uel alio quouis mō facile discernentur & pronunciabuntur notulæ hmōi diminutæ ut hoc disponitur exemplo.

CANTVS

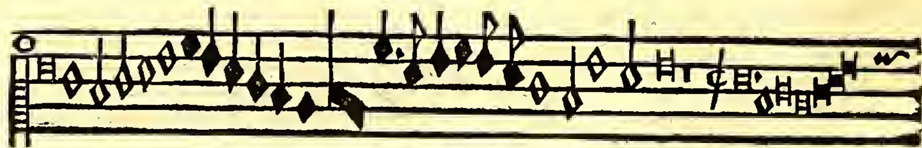
TENOR

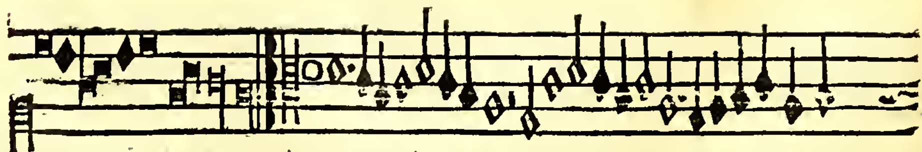

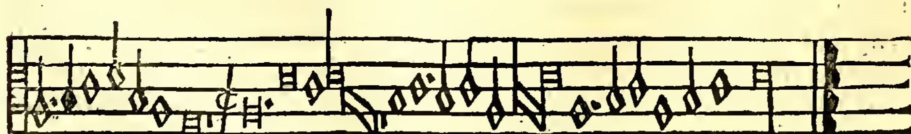
❡Quod si quantitas ipsa qua unaquæq; notula maioris numeri diminuit non fuerit pars aliquota figurabilis sui totius: puta si fuerit quinta pars unius semibreuis quæ simplici nõ ascribitur figurarum considerationi tunc diminutiuæ ipsarũ notularum quantitates quasi quodãmodo certa continuatiõe iunguntur: ut propria uniuscuiusq; notulæ quantitas certo medio distinguente ab alterius quantitate. haud facilẽ possit disiungi. sed ita (uerbi gratia) cõtinuatur alterutra quãtitas & mensura: queãdmodum accidit in chorda quæ in instrumento percutit dũ torquetur: primus nãq; chordæ pulsus sonum emittit grauiorem: dum autem torquetur: sonum ipsum continuat in acutum hoc quoq; sane oculis cõtuemur: quũ cælestis arcus colores inspicimus: sunt enim ita sibiipsis proximi ut per continuã mutationem alterius: color in sequentem nullo medio utrosq; distinguente uertatur colorem. Solet plerumq; sesqualtera proportio in cantilenis absq; numerorũ characteribus denotari: quum scilicet notulis nigro uel alio colore plenis sub imperfectis notularum quantitatibus pernotatur hoc modo.

CANTVS

TENOR

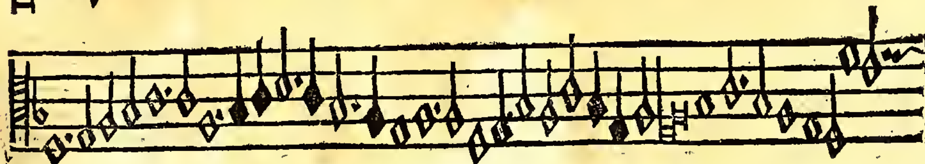

℃Verum solā semibreuē minoris prolationis plenā. uel breuē solā tpis impfecti. uel duas tātum plenas: ꝙ ternariā non sortiant̄ diuisionē nō hæmiolia sed dupla dimēsione disposuit Bonadies musicus pceptor meus. Quod quū solas minimas nigro colore plenas sesq̄lteraueris: quoniā tunc nulla cadit descriptiōis seu figurationis differētia inter sesqualteratas huiusmodi minimas & seminimas simpliciter dispositas: si oēs secundū ternariam diuisionem pcesserint: dicentur minimæ sesqualteratæ. Si autē fuerint sex tantū minimæ plenæ: quæ & sesqualterari possunt & simpliciter seminimari: tūc si sola eas recta seu uacua minima imediate præcesserit cui duæ primæ minimæ plenæ possint cōnumerari: oēs sex ipsæ erūt seminimæ: similiter quū sola minima uacua eas fuerit statim subsequta. ꝙ si sola minima uacua eas imediate nō pcesserit uel sequat̄: oēs tunc erūt minimæ sesqualteratæ. Verū quū quinq3 tm̄ fuerint minimæ plenæ: ac sola minima uacua eis imediate pcedat: duæ tūc primæ plenæ erūt seminimæ tres uero ultimæ dicent̄ minimæ sesq̄lteratæ: ꝙ si eas q̄nq3 sola minima uacua fuerit statim cōsequta. tūc tres primæ plenæ sesqualterabunt̄: & duæ ultimæ erūt seminimæ: q̄ cōnumerant̄ ipsi uacuæ minimæ subsequēti. Q d̄ si septē fuerint minimæ plenæ: tūc quattuor primæ seminimant̄: tres uero ultimæ sesqualterant̄ ac de his præsens subiicit̄ demonstratio. Bonadies

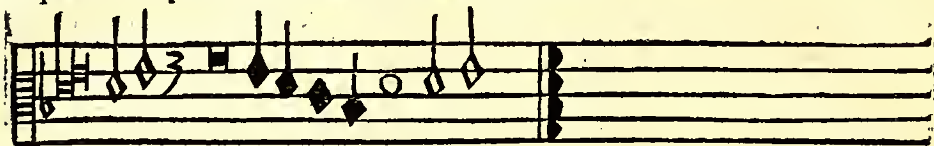

℃Poterit tamē p sincopā quādoq3 aliqua minima plena uel altera notula trāsferri: quæ & sesqualterationē suscipiet: & quādoq3 a sesqualteratiōe discedet: qd̄ cōpositoris arbitrio duximus cōcedēdū. Illud interim est generaliter aduertendū ꝙ disposita in notulis plenis sesqualtera nō debet ppriis suorū numerorū characteribus describi: ne forte in illud incōueniēs duarū.s.sesqualterarū iciderēmus: ex qbus inuicē supductis nō sesqualtera: sed dupla sesquiquarta pportio pcreatur: ut his cōstat numeris. viiii. vi. iiii. hoc autem iconsiderare posuit Busnoys incōtratenore acuto de Sanctus in missa Lomearme: quē Tinctoris acriter reprǣhēdit: ꝙ Busnoys (A)

(A) Altera missa Cum epigraphio "L'homme arm[é]"

notulis plenitudine ſeſqualteratis ternarii numeri characterem præpoſuerit quo ſeſqualteram ipſam conſiderare ſolebat hoc modo.
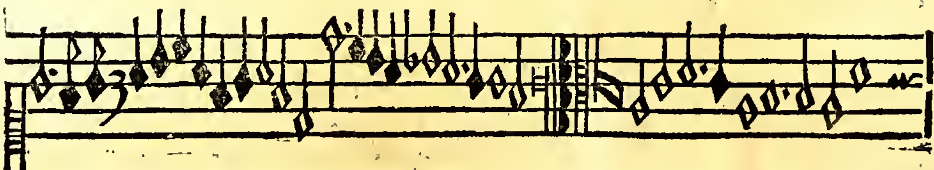

Ego autem in dubiis id factum non damnarem: cum compoſitæ cantilenæ dū in medium afferuntur illico ſine dubitatione a cantoribus cognoſci debent atq; cantari: quod pleriq; fecerunt: non ipſo charactere proportionem ducentes: ſed notulas ipſas plenitudine ſeſqualteratas ad aliarum quæ dubiæ ſunt differētiam demonſtrantes: nam diſpoſitis ſex minimis plenis inter uel ante uel poſt plures minimas rectas & uacuas: quoniam & ſeſqualterari poſſunt & ſeminimari character ipſe ternarii: quum ſeſqualteratæ ſunt: ad huiuſmodi cognitionem congrue præponetur: uel ut nonnulli conſueuerunt ſubponetur: quod præſenti concentu lucide comprobatur.

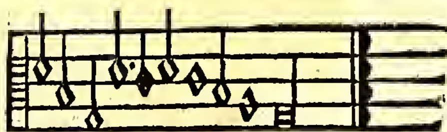
CANTVS
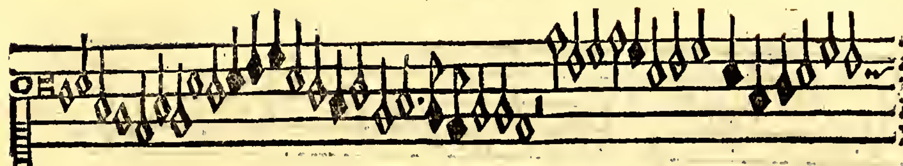

TENOR

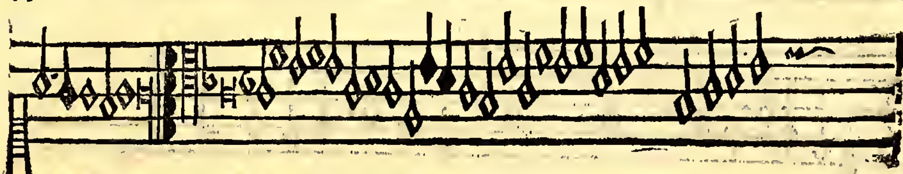

Minimæ autem huiuſmodi ipſa plenitudine ſeſqualteratæ de uſu ſincopari nō ſolent: ſemibreues uero atq; breues huiuſmodi plenæ ſolent ſincopari frequētius. Eſt inſuper aduertendum: ut quū tres minimas plenas conſpexeris ſi ante eas uel poſt quarta fuerit minima huiuſmodi plena quæ per ſincopam ipſis tribus connumeranda ſit: tunc tres ipſæ erunt ſeminimæ & quarta ipſa ſeminima plena ipſis applicabitur in diuiſione: quod præſens demonſtrat concentus.

¶ Sunt & qui ſeſqualteram proportionē in notulis diſponunt exprimendā ſigno perfectæ prolationis. ſ. puncto interpoſito. ſigno temporis hoc modo O O nullā inter prolationē & proportionem differentiam ſentientes: quod potiſſime cōſideratio rationis cōfutare non diſtulit. nāq; tres minimas duabus æquiſacit ꝓportio ſeſqualtera: perfecta autem prolatio tres ipſas minimas rectas unicuiq; cōfert: ſemibreui duabus non comenſurandas. hoc quidem non ſecus contingit quā in breui notula temporis perfecti quæ tris in ſemibreues reſoluitur non tamē coæquandas duabus ſemibreuibus in breui notula temporis imperfecti compræ̃ſis: quod quidem ſane aduertens diſpoſuit Gulielmus Duſay in. Et in terra pax: & in Patrem: & Vnam ſanctā catholicā miſſæ ſancti Antonii: ubi perfectam ſeu maiorem prolationē & tempus imperfectū ſignauit: tres enim rectas minimas unicuiq; cōtulit ſemibreui duabus nequaquā æqueductas. Idem quoq; rationabiliter poſuit Philippon de bourges ī quodam. Et in terra pax diſponens ſigno perfectæ ꝓlationis tres rectas & integras minimas unicuiq; ſemibreui: duabus minimis imperfectæ ſeu minoris prolationis inæquales. Tinctoris item: Aliiq; complures. Id propriis cantilenis recte declarant. Neq; aſſentio complurimorū corruptelæ qui quū ſolo ternarii numeri charactere ſeſqualteram deſcribūt in notulis tempus imꝑfectum (quod abſurdum eſt) ꝓ perfecto. atq; pro maiore prolatiōe minorē poſuere: alterationem & perfectionē in notulis cōſiderantes quo facile conſpicitur ex diminutione proportionis deductū eſſe in notulis augmentū: ut hoc notatur exemplo.

Duſay

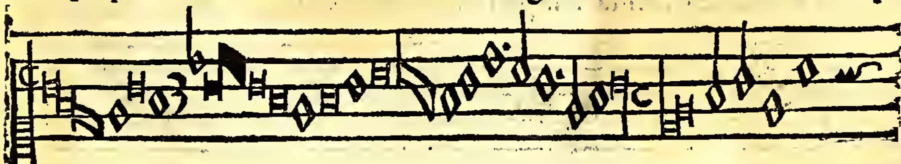
Dufay et

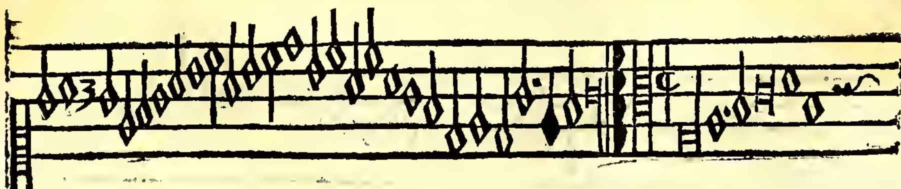
Philippon
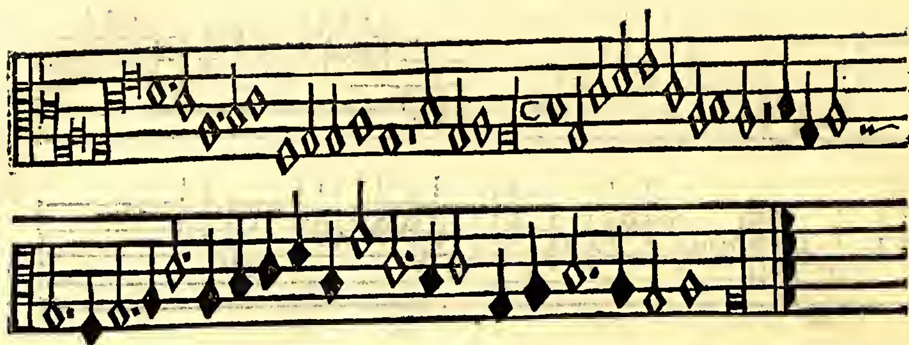
Philippon de Bourges

Deux auteurs francais

Tinctoris

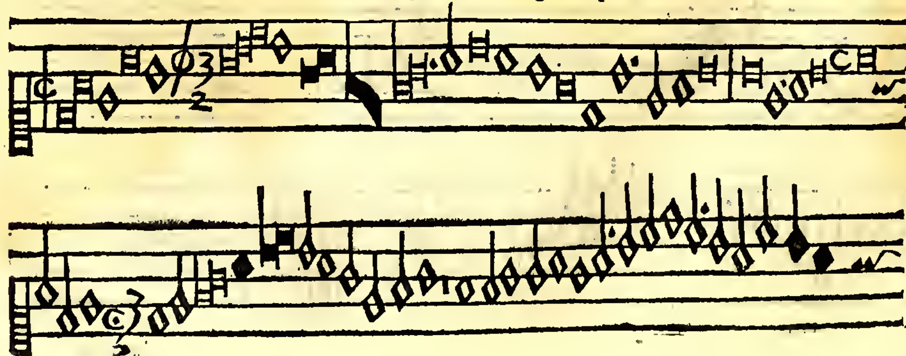

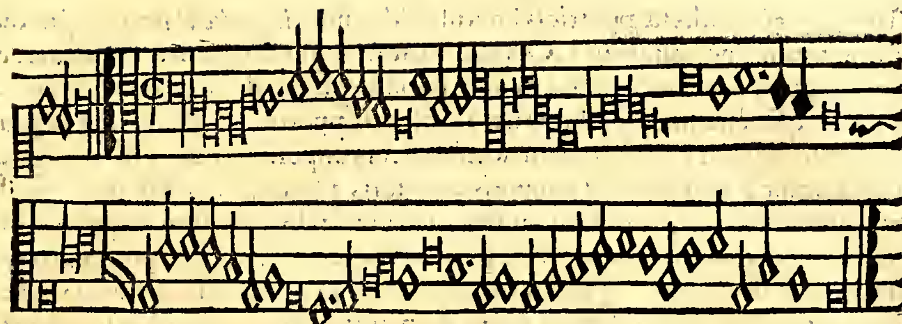

Breuis enim perfecta & ſemibreuis alterata in ſolo tempore perfecto diſponitur: cuius proprium ſignum eſt circulus. Semibreuem uero perfectam ac minimã alterabilem ſola maior ſiue perfecta prolatio confert: huius proprium ſignum eſt punctus in ſigno temporis affixus. In tempore autem imperfecto quod ſemicirculus declarat: breuis notula duas tantum ſemibreues ſemper poſſidet: ſiue recta: ſiue quauis proportione diminuta: niſi punctũ augmentationis ſuſceperit: ſed neq; in eo ſemibreuis unquã alterationis ſuſcipit incrementũ. Atq; iccirco eodem ſenſu neq; ſemibreuis in minori prolatione perfectionem acquiret neq; minima poterit alterari. Sunt & qui pauſas in ſeſqualtera proportione non minuunt ut ipſa expoſtulat proportio: exiſtimantes imperfectionem quandam ex ipſa proportione deduci: quorum pace dixerim aliter conſiderandum eſſe proportionum diminutiones: quibus & notulæ ſubiacent & pauſæ: aliter notularum ĩperfectiones quæ connumeratione utplurimum tertiæ partis abſtractæ noſcuntur: ut in figurarum tractatu latius duximus: tunc enim pauſæ non ſolent imperfici. Hoc quoq; de ſeſqualtera proportione ac cæteris notandum uidetur: & quum notulæ proportionatæ perfectæ quantitati inſiſtunt: puta breues & ſemibreues proportionatæ in tempore perfecto atq; ſemibreues & minimæ in prolatione perfecta: poſſunt notulæ ipſæ ſecundum perfectæ ſuæ quantitatis accidentiam uariari: nam & breuis uacua ante breuem erit perfecta tris in ſemibreuis reſolubilis: duabus tamen iuxta proportionis diſpoſitionem coæquatas: & ſecunda ſemibreuis inter duas breues alterabitur: rurſus ſemibreuis uacua in prolatione perfecta ante ſibi ſimilem tres minimas duabus conductas continebit: & ſecunda duarũ minimaꝝ inter duas ſemibreues diſpoſitarum alterabitur. Atq; pauſas breuium & ſemibreuium ſecũdum hanc conſiderationem conſtat eſſe perfectas: quod præſens declarat concentus.

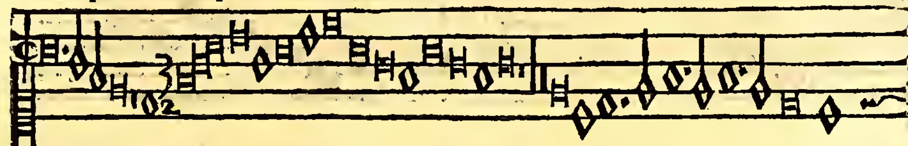
CANTVS

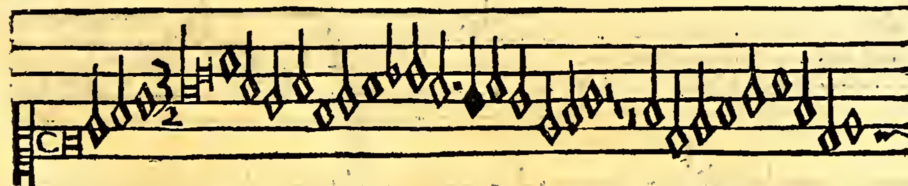

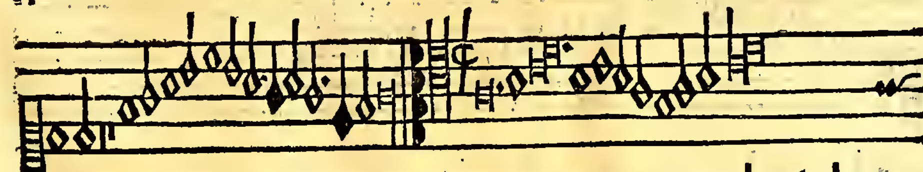
TENOR

¶ Si autem proportio sesqualtera disposita fuerit in notulis imperfectæ quātitati subiectis omnes tunc notulæ & pausæ semper erunt imperfectæ: ut si in tēpore imperfecto ascribatur ipsa sesqualtera tres breues duabus æquifaciens tunc unaquæq; illarum trium semper de tertia propriæ quātitatis adimitur parte: atq; similiter triū breuium pausæ pro duabus proportionabiliter in æquiualentia computantur: ita ut singula quæq; pausa breuis diminuat de tertia propriæ quātitatis parte. Eritq; idem sentiēdum de tribus semibreuibus minoris prolationis & earum pausis semper.n.in.sesqualtera proportione eas de tertia sui parte cōstat esse adimendas: ut præsenti exponitur concentu.

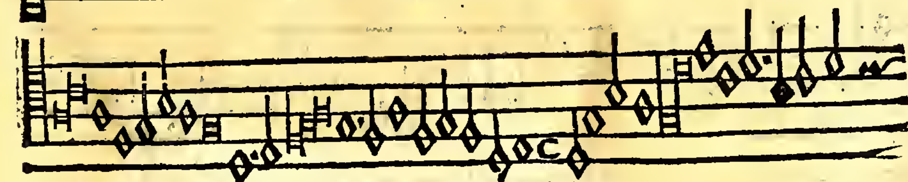

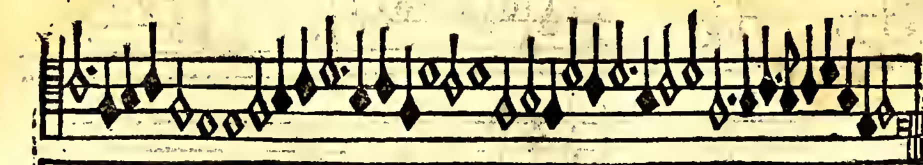
CANTVS

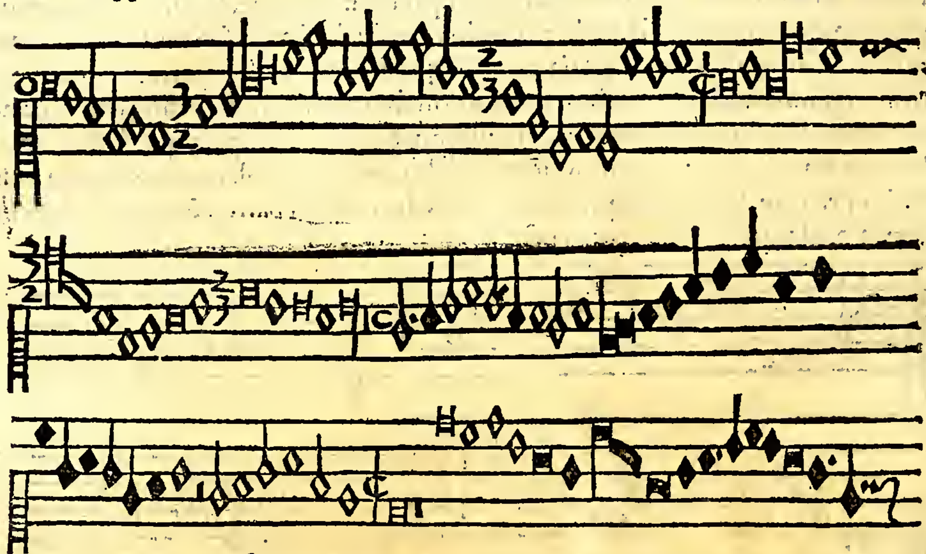
TENOR

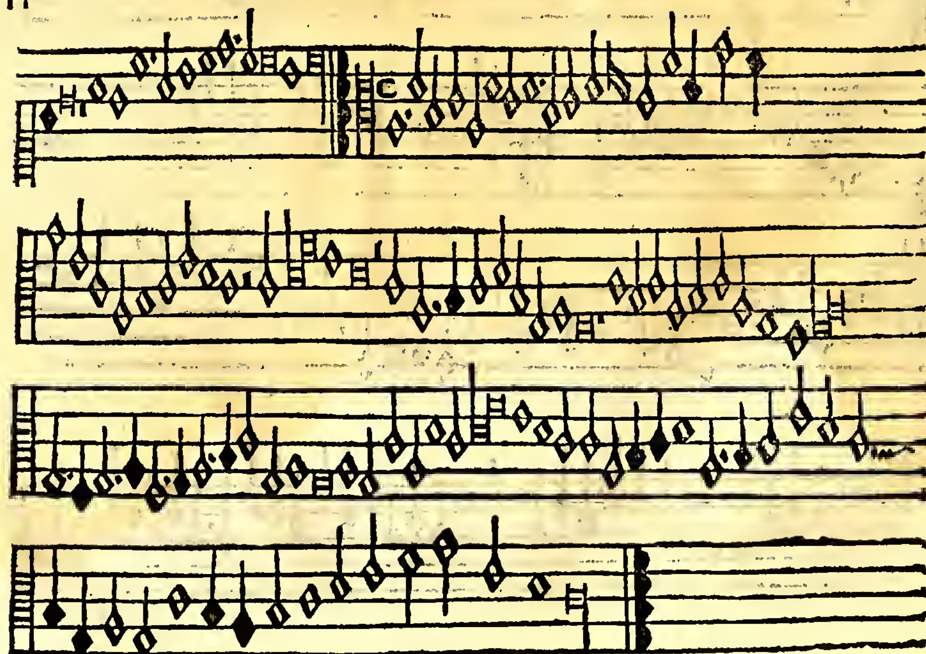

¶ Inanis.n.eēt ſeſq̄lteræ ꝓportiōis i notulis diſpoſitio: ſi pauſæ & notulæ ipæ cōſi
mili diminutiōe nō cōſiderarēť. Oīs naq; maioris iæq̄litatis ꝓportio i cātilenis de
ſcripta ſingulas notulas & pauſas ſecūdū ꝓpriā atq; naturalē eius potentiā pari ac
cōpetēte æq̄liter adimit pte Mioris uero iæq̄litatis ꝓportio notulas pariter & pau
¶ Multi itē ſignant ſeſq̄lterā ipſam notulis plenis diſpoſitā q̄ hæ (ſas adauget.
mioliā uocant & ipſo iperfecti temporis & maioris ꝓlationis ſigno ſic uerſo Ɔ qđ
mea ſententia erroneū exiſtimo. Conſtat igiť ex his q̄ deducta ſunt ſeſqualterā in
notulis proportionē: ipſarū notularū plenitudine cōſiderari: quam potius dixero
diminutionē ſeſqualteræ ꝓportioni æquipolentē: ea enim deſtruiť: quū notulæ
illico uacuæ ſubſequunť. Rurſus ꝓpriis numerorū characteribus quā ſubſeſqua
tera ſibi oppoſita immediate ſuccedēs deſtruere ꝑnoſcitur: ut hoc ꝓbať harmēto.

CANTVS
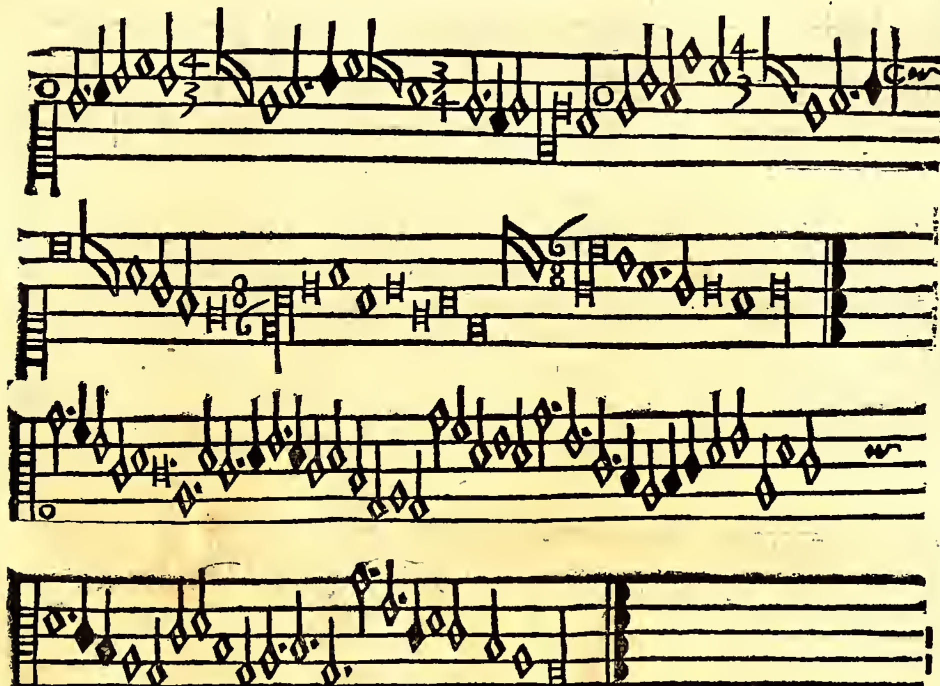

TENOR

ℭDe proportione ſeſquitertia.

ℭSeſquitertia proportio fit quum maior ſequẽtium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet ipſum ſemel:& inſuper tertiã ipſius minoris partem equiualens ei in potentia & menſura:ut.iiii.ad.iii. viii.ad.vi.&.xii.ad.viiii.Hæc enim proportio quattuor notulas æquifacit tribus ſibi conſimilibus nomine & quantitate:ita ut ſingulæquæq; ipſarum quattuor diminuant̃ de quarta propriæ quantitatis parte.Figuratur autem in cantibus hoc modo 4 8 12.Et deſtruit̃ a ſubſeſquitertia ſibi oppoſita ipſam ſtatim ſubſequẽte quod 3 6 9 hoc concentu percipitur.

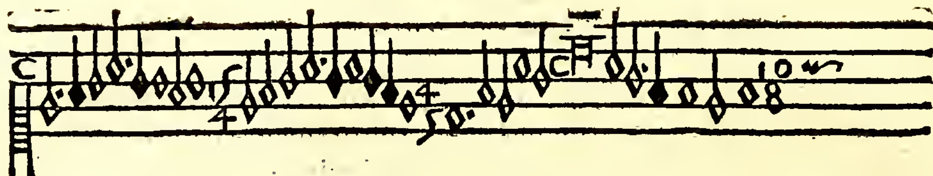

ℭNonnulli ſeſquitertiam ipſam in notulis ſigno temporis ĩperfecti ſiniſtrorſum ſic uerſo Ↄ intelligi uoluerunt quos acerrime impugnat Proſdocimus patauinus in expoſitiõe breuis extractus Ioannis de muris.Quilibet in arte pratica: & Tinctoris in ſuo proportionum tractatu.
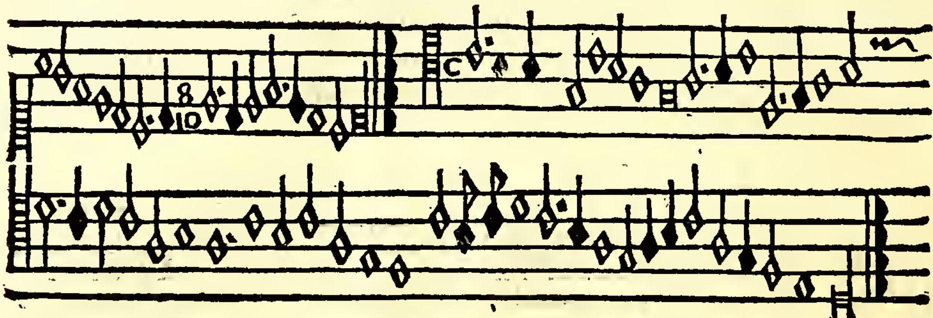
ℭDe Proportione ſeſquiquarta.

ℭSeſquiquarta proportio dicitur quum maior ſequẽtium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus compræhendit ipſum in ſe ſemel & inſuper ipſius minoris quartam partem:æquiualens ei in quantitate & temporis menſura: ut.v.ad.iiii.&.x.ad.viii.&.xv.ad.xii.In hac enim proportione quinq; notulæ æqualent quattuor ſibi cõſimilibus ita ut unaquæq; ipſarum quinq; diminuatur de quinta parte ſuæ quantitatis:deſcribitur autem in cantilenis hoc modo 5 10 15 Atque deſtruitur a ſubſeſquarta ipſi ſtatim ſuccedente ut hoc probatur 4 8 12 concentu.

CANTVS

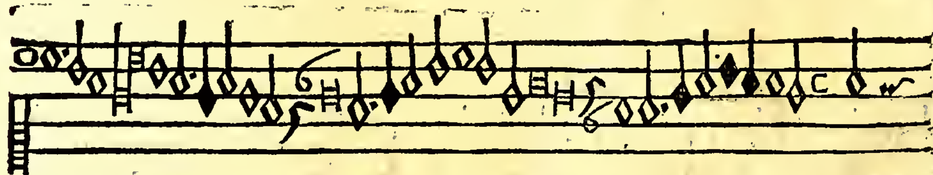
TENOR

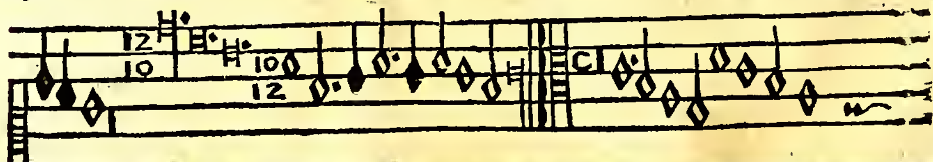
ℭ De Proportione ſeſquiquinta.

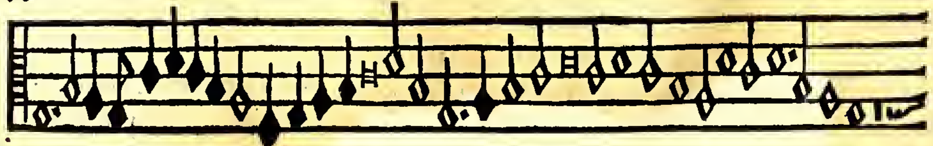
ℭ Seſquiquinta proportio fit quum maior ſequentiũ notularum numerus ad minorem præcedentiun ductus continet ipſum ſemel & inſuper ipſius minoris quintam partem æquiualens ei in potentia & menſura: ut. vi. ad. v. &. xii. ad. x. &. xviii. ad. xv. Hæc enim proportio ſex notulas quinq; ſibi conſimilibus coæquat: ita ut ſingulæ quæq; ipſarum ſex diminuantur de ſexta parte ſui quantitatiui ualoris. Figuratur enim in cantibus hoc modo 6 12 18 Et ſuccedente illico ſubſeſquiquinta ſibi oppoſita euaneſcit quod preſens 5 10 15 declarat concentus.

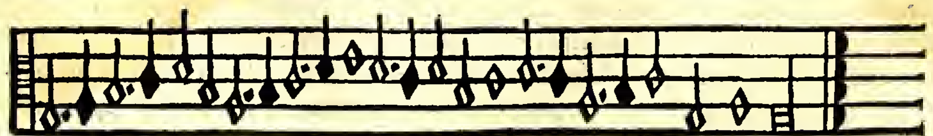
CANTVS

TENOR

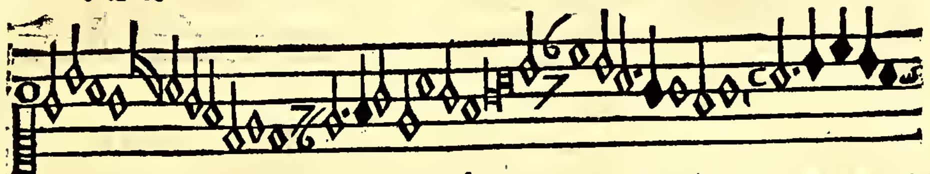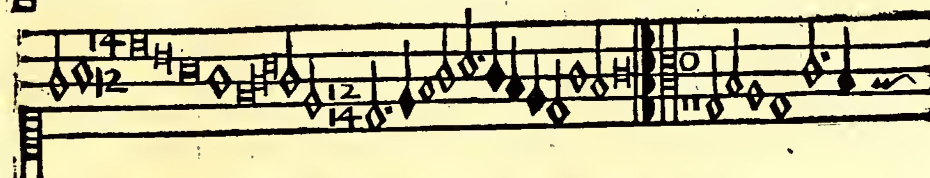

ℭDe proportione sesquisexta.

ℭSesquisexta ꝓportio fit quũ maior sequẽtium notularũ numerus minori præcedentium cõparatus compræhẽdit ipsũ semel & insuper sextã eius partẽ atq; æquatur ipsi i temporis mensura. ut. vii. ad. vi. &. xiiii. ad. xii. &. xxi. ad. xviii. Septẽ enim notulæ æquiualẽt sex sibi cõsimilibus in hac ꝓportione: ita ꝙ unaquæq; ipsarũ septem minuit̃ de septima propriæ quãtitatis parte. In cãtilenis quidẽ describit̃ hoc modo 7 14 12 Et destruit̃ a subsesq̃sexta sibi opposita ut hic cõstat.

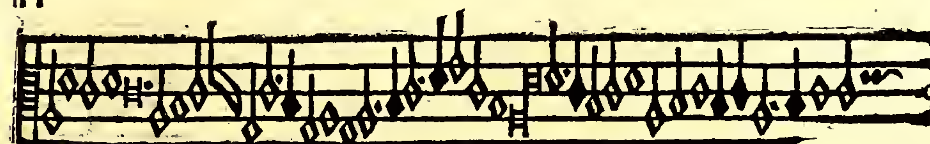
6 12 18

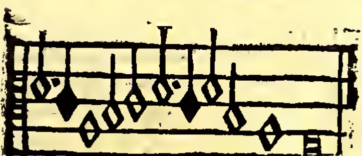

CANTVS

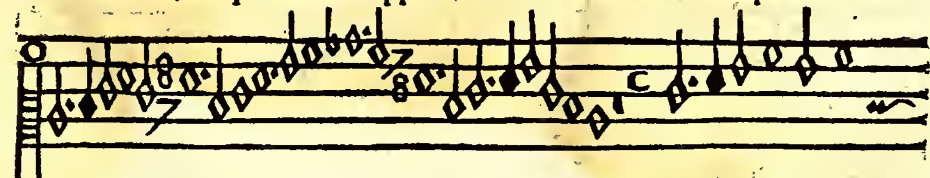
TENOR

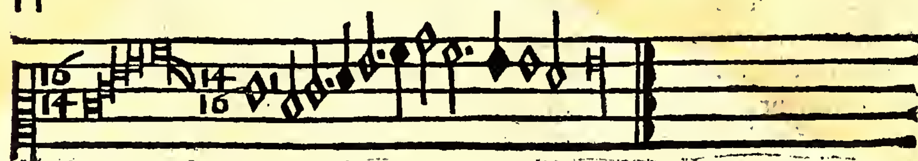

ℭDe proportione sesquiseptima.
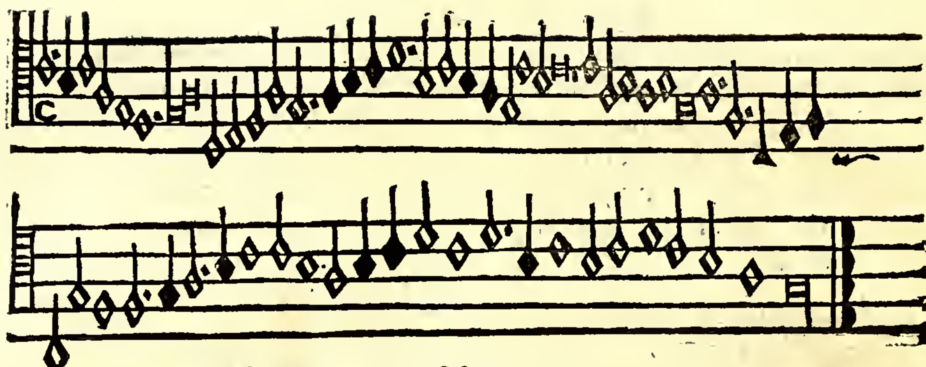
ℭSesquiseptima proportio fit quum maior sequentiũ notularũ numerus minori præcedentiũ comparatus cõtinet eum semel & insuper eius septimam partẽ æquiualens ipsi in potentia: ut. viii. ad. vii. &. xvi. ad. xiiii. &. xxiiii. ad. xxi. In hac ꝓportione octo notulæ æquiualẽt & cõmensurãtur septẽ sibi cõsimilibus: ita ut unaquæq; ipsarũ octo minuatur de octaua sui ualoris parte. Figuratur autem in cantibus hoc modo 8 16 24 Q d' si subsequiseptima fuerit eã illico subsecuta euanescet & destruetur 7 14 12 quoniã eius opposita est: ut hoc notatur exemplo.

CANTVS

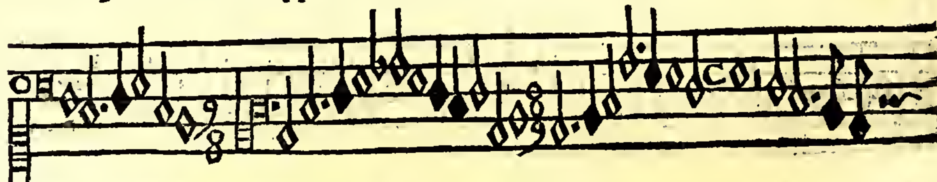
TENOR

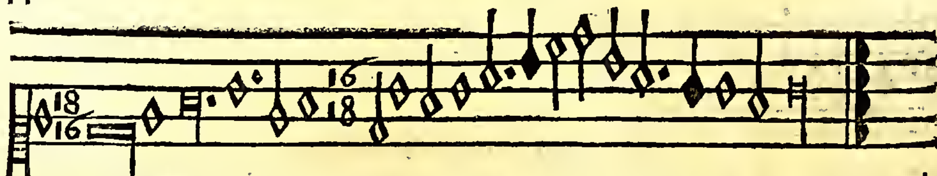

De proportione sesquioctaua.

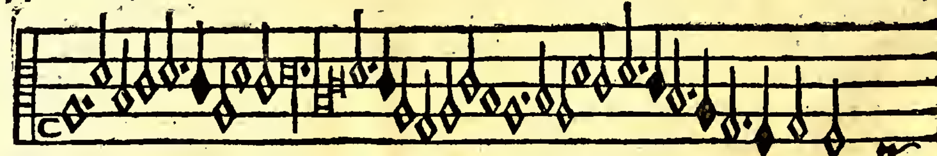
Sesquioctaua ꝓportio fit quũ maior sequentiũ notularꝝ numerus ad minorẽ ꝑcedentiũ ductus æqualet ipsi: cõpræhẽdens eũ semel & isuper octauã eius partẽ: ut.viiii.ad.viii.&.xviii.ad.xvi.&.xxvii.ad.xxiiii. Hæc enim ꝓportio nouẽ notulas octo sibi cõsimilib⁹ æquifacit ita ut singulæ quæq; ipsarũ nouẽ diminuant̃ de nona parte ꝓpriæ quãtitatis. Describitur in cãtilenis hoc modo 9 18 27 Et destruit̃ a subsesquioctaua sibi opposita ut hoc monstratur cõcentu. 8 16 24
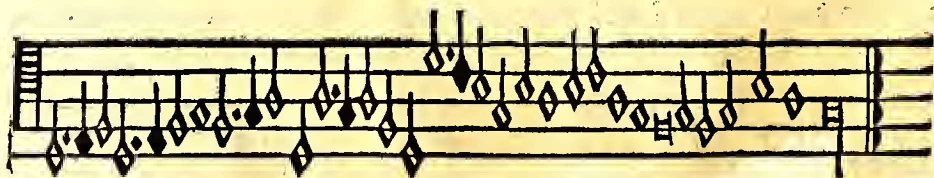
CANTUS

TENOR

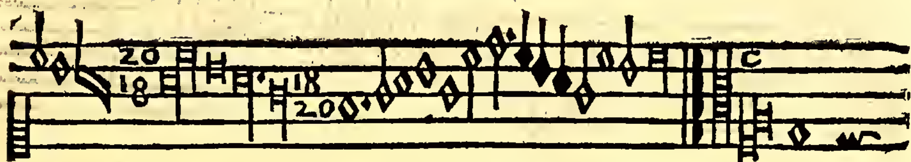

De proportione sesquinona.

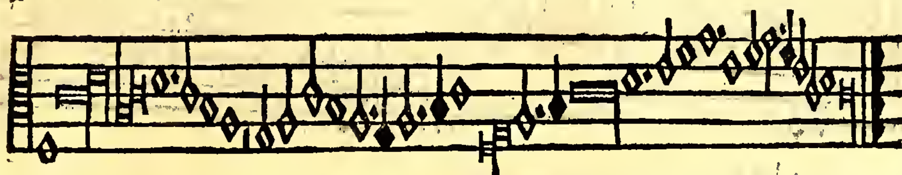
Sesquinona proportio fit quũ maior sequentiũ notularꝝ numerus ad minorẽ præcedentiũ relatus æque ducitur ipsi quẽ semel & insuper nonã ipsius partẽ cõtinet: ut.x.ad.viiii.&.xx.ad.xviii.&.xxx.ad.xxvii. In hac.n.proportione decem notulæ æquiualent nouẽ sibi cõsimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum decẽ diminuatur de una suiipsius decima parte. Et figuratur in cãtibus hoc modo 10 20 Destruitur insuper a subsesquinona sibi opposita: ut præsens probat 9 18 cõcẽtus.

CANTVS

TENOR

Reliquas autem huius superparticularis generis species facile diligens cantor consimili processu poterit considerare.

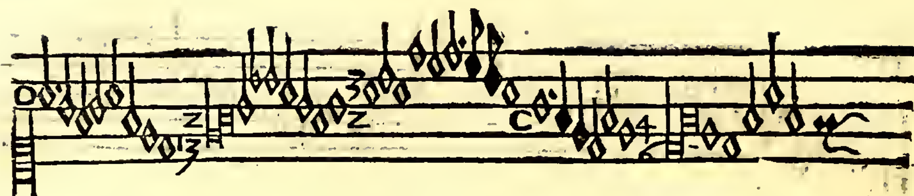
De genere subsuperparticulari & eius speciebus; Caput sextum.

SVbsuperparticulare genus est quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus æquiualet ipsi in quãtitate & potentia compræhẽsus in eo semel cum una eius aliquota parte: ut .ii. ad .iii. & .iii. ad .iiii. & .iiii. ad .v. & deinceps. Sũt .n. eius species infinitiuæ. Prima est Subsesqualtera. Secunda subsesquitertia. Tertia subsesquiquarta. Quarta subsesquiquinta & deiceps: de quibus singillatim est dicendum.

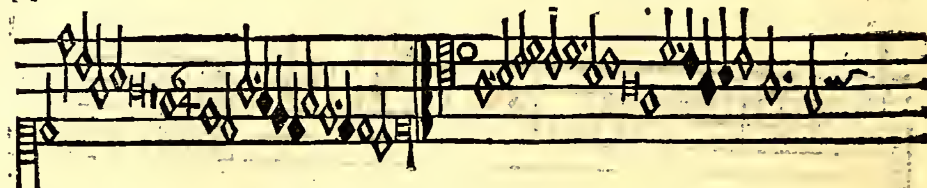
De proportione subsesqualtera.
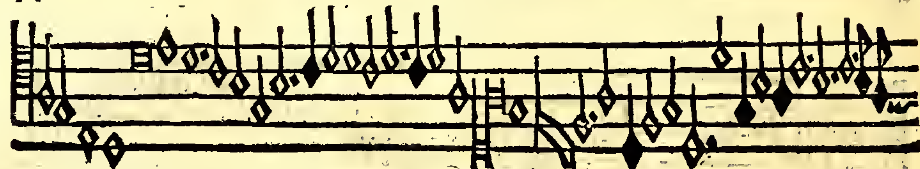
Subsesqualtera proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhenditur in eo semel tantum & insuper ipsius minoris pars dimidia: & æquiualet ipsi maiori in potentia & temporis mensura: ut .ii. ad .iii. & .iiii. ad .vi. & .vi. ad .viiii. & deinceps: in hac proportione duæ notulæ æquiualent & commensurantur tribus sibi consimilibus. ita ut unaquæq; ipsarum duarum augeatur de dimidia propriæ quantitatis parte. Figuratur enim in cantilenis hoc modo 2 4 6 Et destruitur a sesqualtera sibi opposita eam illico subseqũte: ut hoc 3 6 9 concentu percipitur.

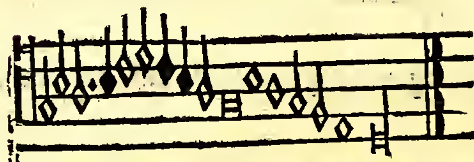
CANTVS

TENOR

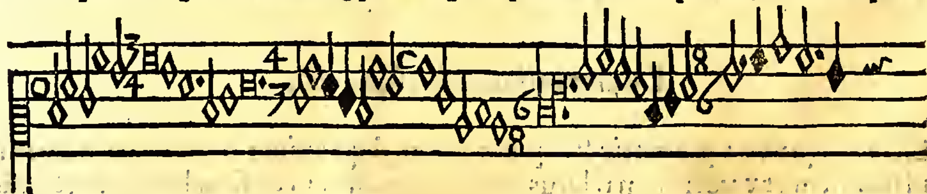

De proportione ſubſeſquitertia.

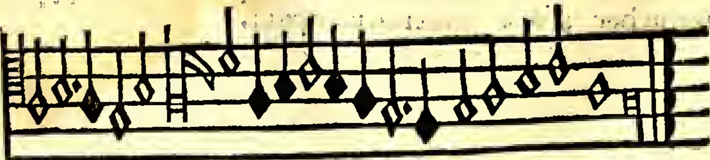
Subſeſqtertia ꝓportio fit quũ maior ſequẽtiũ notularũ numerus ad maiorẽ pcedentiũ relatus ſeruatur in eo ſemel cũ tertia ipſius minoris parte: & æqualet ipſi maiori in temporis mẽſura: ut. iii. ad. iiii. &. vi. ad. viii. &. viiii. ad. xii. & deiceps. In hac proportione tres notulæ æquiualẽt & cõmenſurant̃ q̃ttuor ſibi & nomine & quãtitate cõſimilibus. ita ut ſingulæ quæq; ipſarũ triũ tertiæ partis propriæ quantitatis ſuſcipiat augmentũ. Figuratur uero in cãtilenis hoc modo 3 6 9 Et deſtruit̃ a ſubſequẽte ſeſquitertia ſibi oppoſita: quod præſenti concipitur 4 8 12 exemplo.

CANTVS

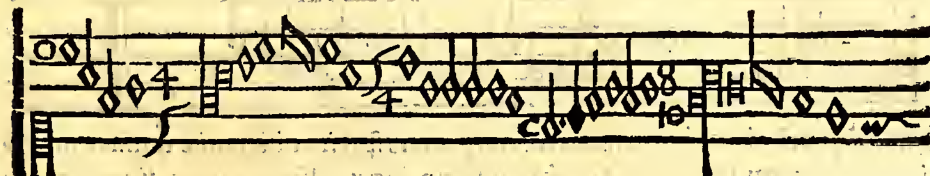
TENOR

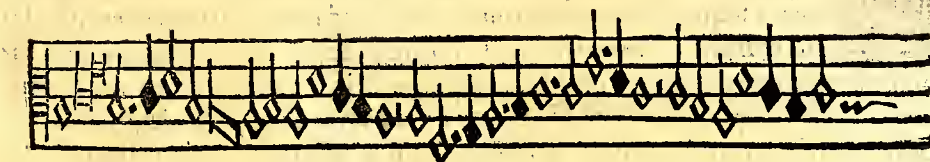

De proportione subsesquiquarta.

Subsesquiquarta proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus comprehenditur in ipso semel & isuper quarta ipsius minoris pars & æquiualet ipsi minori in quantitate & mensura: ut.iiii. ad.v.&.viii.ad.x.&.xii.ad.xv.Hæc enim proportio quattuor notulas quinq; sibi consimilibus æquat:ita ut unaquæq; ipsarum quattuor augeatur de quarta proprii ualoris parte.Et describitur in notulis hoc modo 4 8 12 Destruitur autem & euanescit quum ipsam imediate fuerit subsequuta 5 10 15 sesquiquarta qd' præsens exprimit concentus.

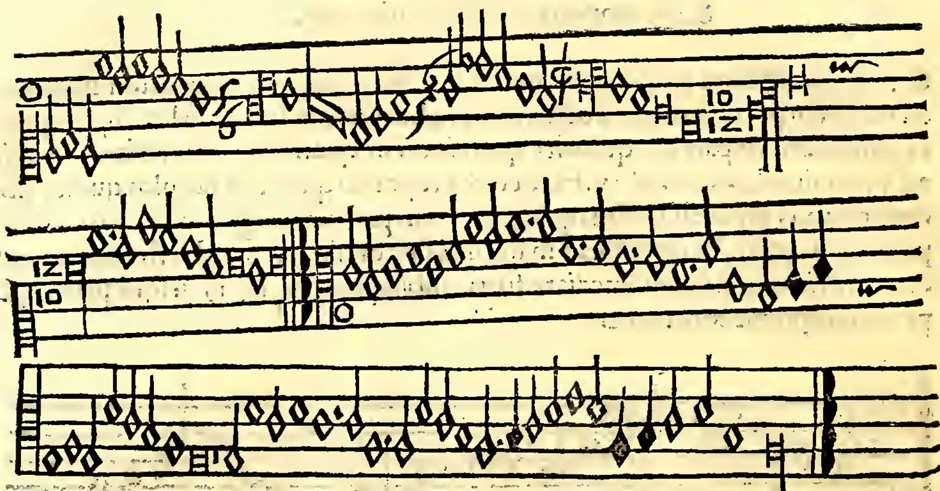

De proportione subsesquiquinta.

Subsesquiquinta proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in ipso semel & isuper ipsius minoris quinta pars:& æquiualet ipsi maiori:ut.v.ad.vi.&.x.ad.xii. &.xv.ad.xviii. & deinceps.Hæc enim proportio quinq; notulas sex sibi & nomine & qũtitate cõsimilibus coæquat:ita ut unaquæq; ipsarum quinq; quintæ sui ualoris partis suscipiat incrementum.Figuratur autem in notulis hoc modo 5 10 15 Atq; destruitur a sesquiquinta sibi opposita: quod præsens exponit 6 12 18 concẽtus.

Reliquas huius ſubſuperparticularis generis ſpecies diligentiæ muſicorum relinquimus perquirendas. Quieſcas interim iocundiſſimæ cantor ſi in alicuius proportionis diſpoſitione perfectum reperieris notularum numerum. Plerumqꝫ .n. quē nō diſponimus in ſemibreuibus cōſiderabis in minimis. Rurſus ꝓportionū quæ ſola præcedentium deſtructiōne ſignantur in notulis numeroſitatē quādoqꝫ cauſa breuitatis imperfectam conſpicies ac temporalem notularum in tenoribus computationem uel ſuperfluam eiuſdem rei gratia uel diminutam.

De Genere ſuperpartienti & eius ſpeciebus. Cap. VII.

SVperpartiens genus quod tertium eſt maioris inæqualitatis fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentiū relatus continet ipſum in ſe ſemel tantum & īſuper unam ipſius minoris aliquantam partem ductam ex pluribus aliquotis: & ipſæ maior minori coæquatur in potētia & temporis menſura. Quod quū illa pars minoris aliquāta quæ & amborum terminorum exceſſus & differētia eſt duas dicti minoris monſtrauerit partes: erit proportio ſuperbipartiens. ſortit̃ & illud magis ſpecificū nomē ut ſi ipſæ duæ minoris partes aliquotæ: fuerint partes tertiæ: dicet̃ proportio ſupbipartiens tertias: ut. v. ad. iii. Si autem fuerint quintæ partes dicetur proportio ſuperbipartiens quinta: ut. vii. ad. v. Quod ſi ſeptimæ partes fuerint dicetur ſuperbipartiēs ſeptima: ut. viiii. ad. vii. Quum autē pars illa aliquāta minoris qua maior ipſum uincit minorem tres eius minoris aliquotas monſtrauerit: erit proportio ſupertripartiens: magis autem ſpecifice nominatur: ut ſi illæ tres aliquotæ minoris partes fuerint ipſius partes quartæ dicetur proportio ſupertripartiens quartas: ut. vii. ad. iiii. Si uero fuerint partes quintæ dicetur ſupertripartiens quintas: ut. viii. ad. v. Si ſeptimæ partes fuerint erit ſupertripartiens ſeptimas: ut. x. ad. vii. Quod cum illa terminorum differentia quæ minoris pars dicitur aliquanta quattuor aliquotas ipſius minoris partes continuerit: dicetur proportio ſuperquatripartiens. Eſt tamen ei aliud magis ſpecificum nomen: ut quum. ſ. unaquæqꝫ illarum quattuor aliquotarum partium fuerit ipſius minoris pars quinta dicetur proportio ſupquatripartienſquintas: ut. viiii. ad. v. Si autē illæ q̄ttuor partes fuerint ipſius minoris partes ſeptenæ dicetur proportio ſuperq̄tripartienſeptimas: ut. xi. ad. vii. &. xxii.

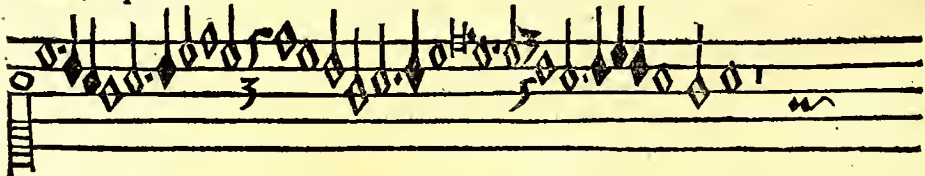
ad.xiiii. Atq; in reliquis consimilis est considerationis modus. In hoc ĩsuper sup-partienti genere hoc naturaliter euenit q̄ proportio a pari numero partiẽtem acquirens denominationem: partitas imparis numeri scilicet minoris partes conueniet. ut si fuerit superbipartiens tertias hoc modo. v. ad. iii. namq; partiens numerus scilicet amborum excessus: binarius est par: hinc superbipartiẽs: partitas uero sunt duæ ipsæ tertiæ ternarii imparis partes: inde superbipartiẽs tertias nominatᷣ. Partiens uero numerus impar: partitas numeri paris partes consequitur: ut. vii. ad. iiii. supertripartiens quartas: nā partiens est ternarius ĩpar: iccirco supertripartiens dicitᷣ partitæ uero partes quaternarii paris: ex quo supertripartiens q̄rtas uocatur. Plerumq; itẽ & partiens numerus impar partitas imparis numeri partes insequitur: ut. x. ad. vii. supertripartiẽs septimas. Quod si partiens numerus & partitæ partes secundum paris numeri denominatiōem cōsiderentur: non insuperpartientem: sed in epimoriam conuenient habitudinẽ: ut. vi. ad. iiii. non enim dicitur superbipartiens quartas: sed sesqualtera: &. viii. ad. viiii. non superbipartiens sextas: sed sesquitertia. Quū igitur excessus seu differentia terminorū cuius uis proportionis fuerit. minoris termini. pars aliquota (ac si plures quoq; ipsius minoris aliquotas cōtineat partes) proportio ipsa non in superpartienti: sed in supparticulari genere cōsideranda est: ut. viiii. ad. vi. non enim dicitᷣ supertripartiens sextas: sed sesqualtera: cum maior minorẽ semel insuperq; ipsius minoris dimidiā q̄ & tribus sextis eius partibus ducta est: contineat partẽ. Huius āt superpartientis generis ĩfinitæ sunt species. Prima enim est superbipartiens. Secūda supertripartiens. Tertia superq̄tripartiẽs. Quarta supquincupartiens. Quinta supersexcupartiẽs. sicq; est ad ĩfinita processus. In naturalibus āt numeris primæ ipsæ tāquā radices hoc ordine considerantur. Prima. n. ex terminis producitur q̄bus solus terminus interiacet: ut. v. ad. iii. est. n. horū medius q̄ternarius. &. vii. ad. v. quoꝝ medius ẽ senarius. Terminos. n. in hac cōsideratione numeros uocamus. Secūda duos ĩtermittit numeros. ut. 7. ad. 4. sunt. n. ĩtermissi numeri quinarius & senarius. Quod si ex. 8. ad. 5. cōsurgat intermittuntᷣ senarius & septenarius. Tertia species tres numeros propriis terminis intermittit. ut. 9. ad. 5. quoꝝ medii sunt senarius: septenarius: & octonarius. Et. xi. ad. 7. horum medii sunt octonarius: nouenarius: & denarius. Quarta inter extremos eius terminos quattuor claudit numeros: ut. xi. ad. 6. quoꝝ medii sunt septenarius: octonarius: nouenarius: & denarius: &. 12. ad. 7. horū. n. medii sunt octonarius: nouenarius: denarius: & undenarius: atq; ita quota fuerit huiusmodi species in ordine tot erunt inter eius terminos ĩteriecti numeri: ut si prima fuerit species: unus erit inter eius terminos interiecti numerus. si secunda duo numeri ipsis terminis ĩtercludẽtur. si tertia tres. si quarta q̄ttuor. si quinta quinq; ac deinceps. Vt prima supbipartiens unū claudat inter terminos numerū. Secunda supertripartiens duos monstras numeros inter terminos contineri. Tertia superq̄tripartiens tres numeros ꝓpriis ĩtercipit terminis. Quarta supquincupartiens: cuius termini quattuor intercipiunt numeros huiusmodi & reliquæ in simpliciori & naturali numeroꝝ dispositiōe ꝓcedūt. Dicūtᷣ āt hæ species subalternæ: nāq; in uim generꝝ transeunt: hinc & a nōnullis ponuntur ut genera: cum superbipartiẽtiū alia sit superbipartienstertias: ut. v. ad. iii. alia superbipartiensquintas: ut. vii. ad. v. alia superbipartiẽseptimas: ut. ix. ad. vii. & deĩceps: quas q̄dẽ spe-

cialissimas species dyalecti uocant. Supertripartientium similiter. Alia supertripartiensquartas: ut. vii. ad. iiii. Alia supertripartiensquintas: ut. viii. ad. v. Alia supertripartiens septimas: ut. x. ad. vii. Item superquatripartientium alia superquatripartiens quintas: ut. ix. ad. v. Alia superquatripartiens septimas: ut. xi. ad. vii. Alia superquatripartiensnonas: ut. xiii. ad. ix. Superquincupartientium item alia superquincupartiens sextas: ut. xi. ad. vi. Alia superquincupartiens septimas: ut. xii. ad. vii. Alia superquincupartiensoctauas: ut. xiii. ad. viii. atq; eodem modo species huiusmodi superpatientes in genera conuertuntur alias atq; quodam modo infinitas species producendo. Est enim genus multarum aggregatio specierũ unam eandemq; naturam diuersimode participantium. Species uero dicit' quantitas specialis & qualitas generis. sed de his series sic describatur.

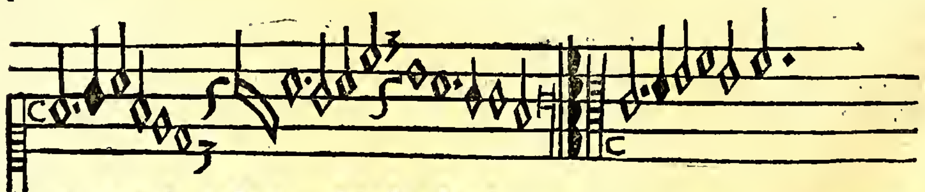
ℂDe proportione superbipartientetertias.

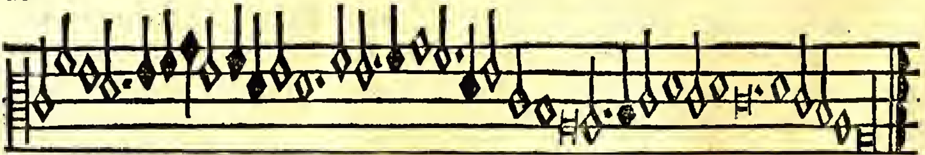
ℂSupbipartienstertias proportio fit quũ maior sequentiũ notulaꝝ numerus ad minorẽ relatus continet eũ semel & insuper unã aliquantã ipsius minoris partem ex duabus tertiis partibus factã & æquiualet ipsi minori: ut. v. ad. iii. &. x. ad. vi. & xv. ad. ix. In hac enim proportione quinq; notulæ æquiualent & cõmensurantur tribus sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum quinq; de duabus quintis partibus propriæ quantitatis diminuatur. Figuratur autem in cantilenis hoc modo 5 10 15 / 3 6 9 Et destruitur a subsuperbipartientetertias sibi opposita quod præsente probatur concentu.

CANTVS

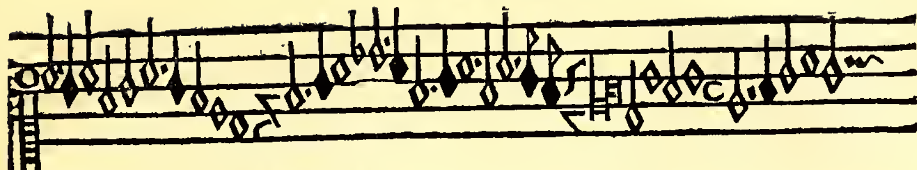
TENOR
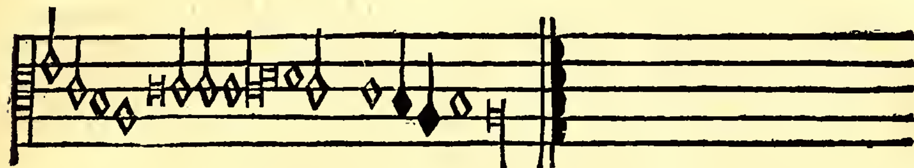

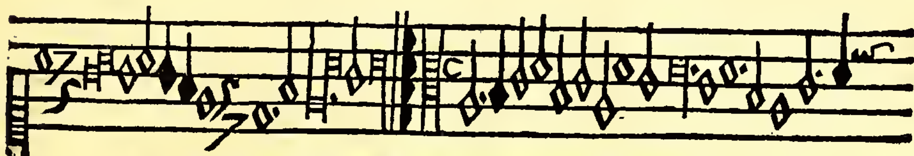

ℂDe Proportione superbipartientequintas.

ℂSuperbipartiensquintas proportio fit quum maior sequentium notularũ numerus ad minorem præcedentium ductus æquiualet ei compræhendens ipsum semel & isuper duas ipsius minoris quintas partes: ut. vii. ad. v. &. xiiii. ad. x. &. xxi. ad. xxv. In hac proportione septem notulæ æquantur quinq; sibi & noie & quantitate cõsimilibus: ita ut singulaquæq; ipsarũ septem diminuatur de duabus septenis partibus propriæ potentiæ. Describitur. n. in notulis hoc modo. vii. xiiii. xxi. Atq; destruitur a subsuperbipartientequintas proportione quæ ei 5 10 15 opposita est. ut hoc concentu facile consideratur.

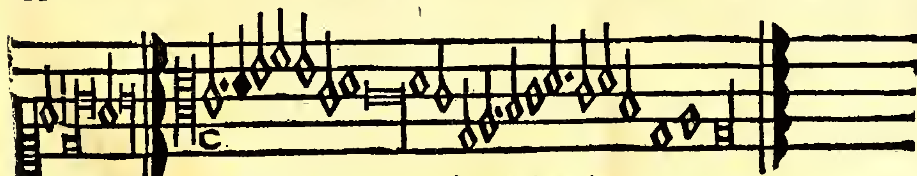

¶De proportione superbipartienteseptimas.

¶Superbipartiens septimas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus æquiualet ipsi continens eum semel & insuper duas eius septimas partes: ut.viiii.ad.vii.&.xviii.ad.xiiii.&.xxvii. ad xxi. Hæc enim proportio æquat nouem notulas septem sibi cõsimilibus ita ut singulæquæq; ipsarum nouem diminuantur de duabus nonis partibus proprii ualoris. Figuratur quidem in cantibus hoc modo 9 18 27 Atq; destruitur a subsupbipartienteseptimas sibi opposita: ut hoc. 7 14 21 percipitur concentu.

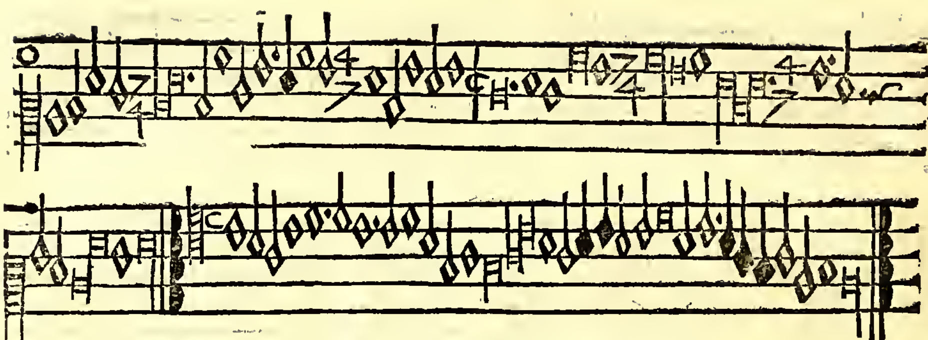

¶De proportione supertripartientequartas.

¶Supertripartiensquartas proportio fit quum maior sequẽtium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus compræhendit eum in se semel & insuper tres quartas ipsius minoris partes: & æquiualet ipsi in potentia: ut.vii.ad.iiii. &.xiiii.ad.viii.&.xxi.ad.xii. In hac proportione septem notulæ æquiualent & cõmensurantur quattuor sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum septem diminuatur de tribus septenis partibus suæ quantitatis. Et figuratur in cantilenis hoc modo 7 14 21 Destruitur autem a subsupertripartientequartas sibi opposita: ut hic 4 8 12 patet.

CANTVS

TENOR
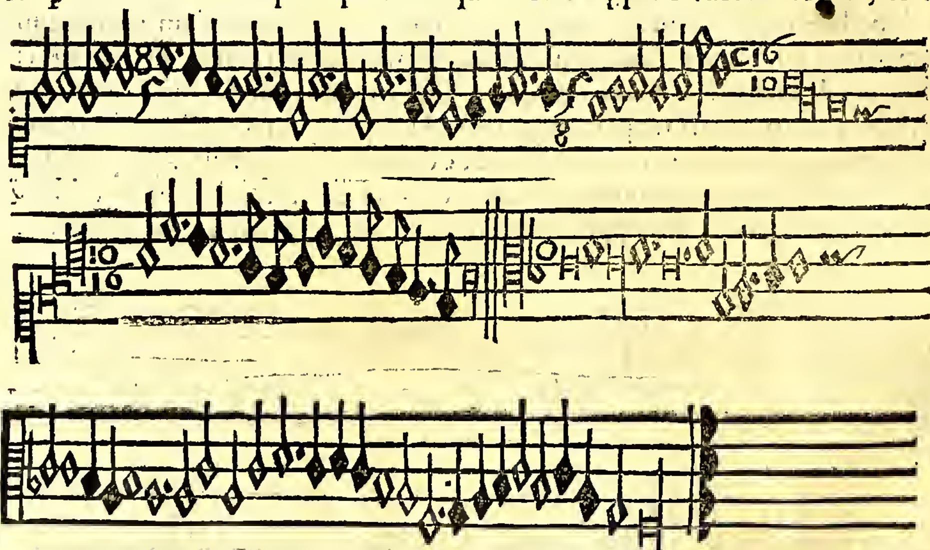

De proportione ſupertripartientequintas.

Suptripartienſqntas ꝓportio fit quũ maior ſequẽtiũ notularum numerus cõparatus minori ꝑcedẽtiũ cõtinet eũ ſemel & iſup tres qntas ipſius minoris partes æqualẽs ei in potẽtia: ut. viii. ad. v. &. xvi. ad. x. &. xxiiii. ad. xv. In hac ꝓportiõe octo notulæ cõmẽſurant̃ qnq; ſibi cõſimilibus: ita ut ſingulaq̃q; ipſarum octo diminuat̃ de tribus octo uis ꝑtibus ꝓpriæ quãtitatis. Figurat̃. n. in cãtibus hoc mõ 8 16 24
Atq; deſtruitur a ſubſupertripartientequintas ſibi oppoſita: ut hic cõſtat. 5 10 15

CANTVS
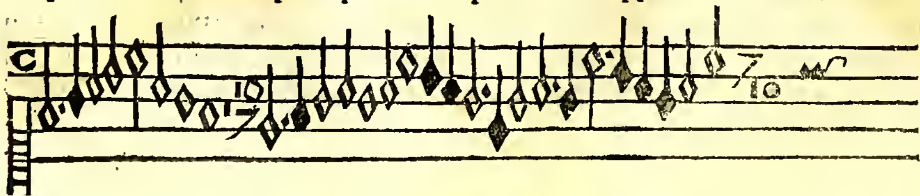
TENOR
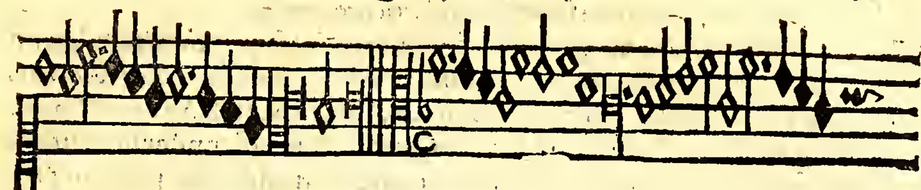

De proportione ſupertripartienteſeptimas.

Suptripartiens ſeptimas ꝓportio fit quũ maior ſequẽtiũ notularum numerus ad minorẽ ꝑcedẽtiũ relatus cõtinet eũ ſemel & iſup tres ipſius minoris ſeptimas ptes & æqualet ipſi minori: ut. x. ad. vii. &. xx. ad. xiiii. &. xxx. ad. xxi. Hæc nãq; ꝓportio decẽ notulas æq̃t ſeptẽ ſibi cõſimilibus i tẽporis mẽſura: ita ut unaq̃q; ipſarũ decẽ minuat̃ de tribus denis ꝑtibus ſui ualoris. Deſcribit̃ ãt i notulis hoc mõ 10 20 30
Inſuper deſtruit̃ a ſubſupertripartienteſeptimas ſibi oppoſita: ut hic. 7 14 21

CANTVS
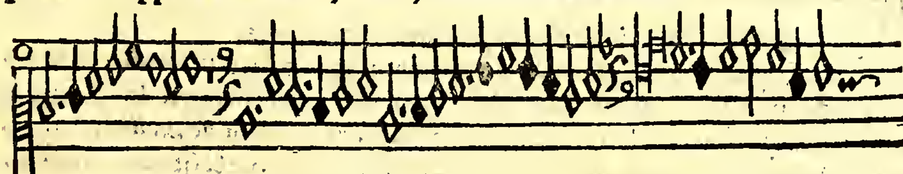

TENOR

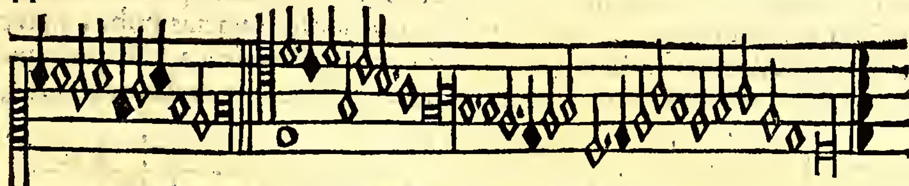

¶De proportione superquatripartientequintas.

¶Supquatripartiensquintas ꝓportio fit quũ maior sequẽtiũ notularũ numerus ad minorẽ p̃cedẽtiũ ductus cõpræhẽdit cũ semel & isup q̃ttuor qntas ipsius minoris ptes: & æqualet ipsi minori: ut. viiii. ad. v. &. xviii. ad. x. &. xxvii. ad. xv. Hæc. n. ꝓportio nouẽ notulas qnq; sibi cõsimilibus cõmẽsurat: ita ut unaquæq; ipsarum nouem diminuatur de quattuor nonis partibus propriæ quãtitatis. Figuratur autem in cantibus hoc modo 9 18 27 Et destruitur a subsuperquatripartientequitas sibi opposita: ut hoc 5 10 15 monstratur concentu.

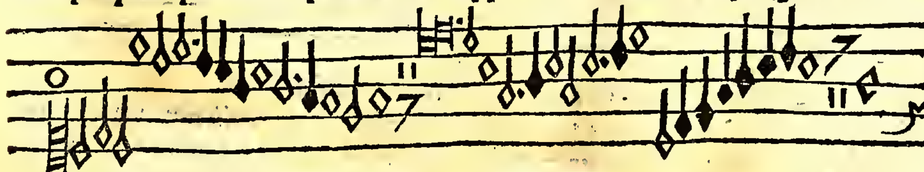
CANTVS

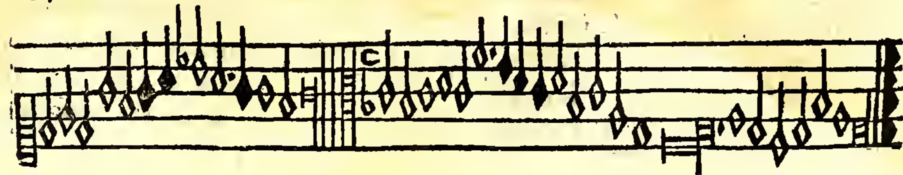
TENOR

¶De proportione superquatripartienteseptimas.

¶Supquatripartiẽsseptias ꝓportio fit quũ maior sequẽtiũ notulaꝝ numerus ad minorẽ p̃cedẽtiũ relatus cõp̃hẽdit eũ semel & isup q̃ttuor septias ipsius minoris partes: ut. xi. ad. vii. &. xxii. ad. xiiii. &. xxxiii. ad. xxi. In hac ꝓportiõe undecĩ notulæ æqualẽt septẽ sibi cõsimilibus: ita ut una q̃q; ipaꝝ undecĩ dimiuat̃ de q̃ttuor undẽis ptibus ꝓpru ualoris. Figurat̃. n. ĩ cãtibus hoc mõ 11 22 33 Destruitur item a subsuperquatripartienteseptimas sibi opposita 7 14 21 ut pñs ꝓbat cõcẽtus.

CANTVS
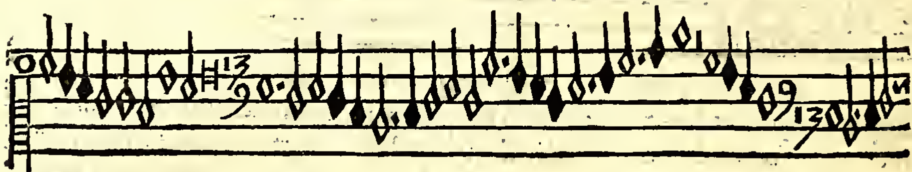

TENOR

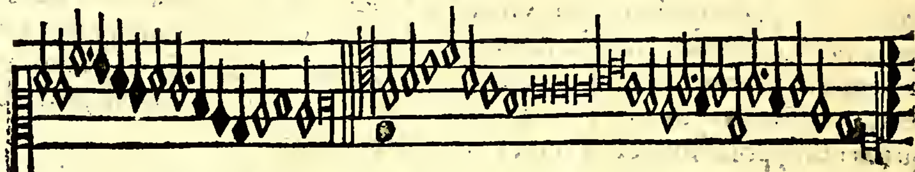
ℭDe proportione superquatripartientenonas.

ℭSuperquatripartiensnonas proportio fit quum maior sequentium notularũ numerus cõparatus minori præcedentiũ cõtinet eum semel & insuper quattuor eius nonas partes & coæquatur ei: ut. xiii. ad. viiii. &. xxvi. ad. xviii. &. xxxix. ad. xxvii. Hæc enim ꝓportio tredecim notulas cõmensurat nouem sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum tredecim diminuatur de quattuor tertiisdecimis partibus proprii quãtitatiui ualoris. Figuratur. n. in notulis hoc modo 13 26 39 Destruitur uero a subsuperquatripartientenonas sibi opposita ut 9 18 27 hic.

CANTVS
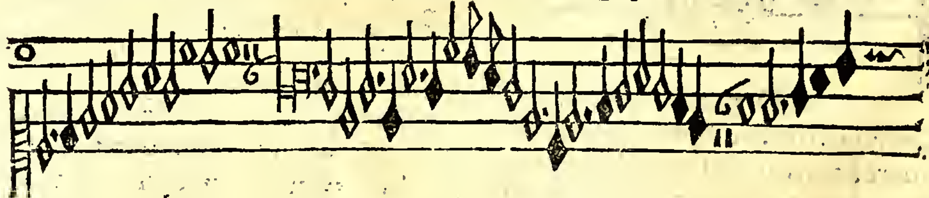

TENOR

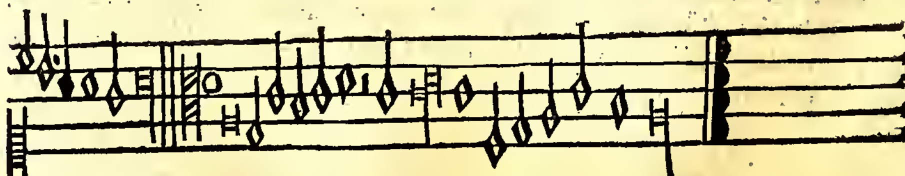
ℭDe proportione superquincupartientesextas.

ℭSupquincuptiẽtesextas ꝓportio fit quũ maior sequẽtiũ notularũ nũerus ad minorẽ ꝑcedẽtiũ ductus cõtinet eũ semel: & ĩsup unã eius aliquãtã ptẽ factã ex qnq; sextis ptibus ipsius minoris: ut. xi. ad. vi. &. xxii. ad. xii. &. xxxiii. ad. xviii. In hac ꝓportiõe undecĩ notulæ æqualẽt & cõmẽsurant sex sibi & noĩe & q̃titate consimilibus: ita ut singulaquæq; ipsarũ undecim diminuat de qnq; undenis ptibus ꝓpriæ q̃titatis. Describit. n. i cãtibus hoc mõ 11 22 33 Itẽ destruitur a subsuperquincuptiẽtesextas ꝓportione sibi opposita 9 18 27 qd̃ præsens declarat cõcentus.

CANTVS
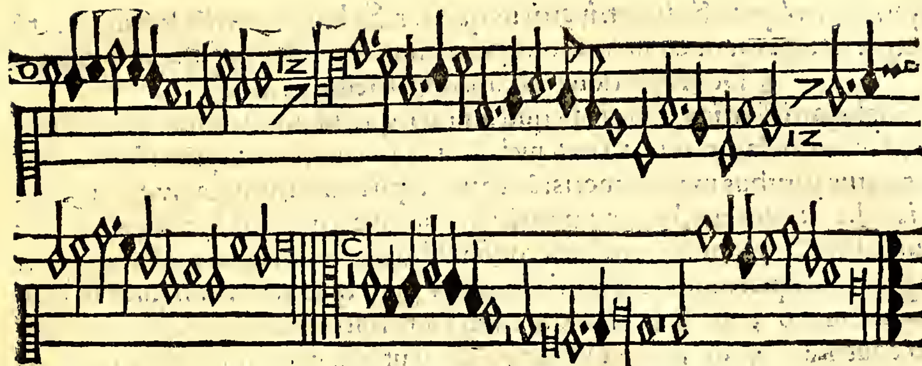

TENOR

ℭDe proportione superquincupartienteseptimas.

ℭSupquincupartiẽteseptimas ꝓportio fit quũ maior sequentiũ notularũ nũerus ad minorẽ ꝑcedẽtiũ relatus cõtinet eũ semel & ĩsup q̃nq; septĩas ipsius minoris ptes: ut. xii. ad. vii. &. xxiiii. ad. xiiii. &. xxxvi. ad. xxi. Hæc ꝓportio duodecim notulas æqfacit septẽ sibi cõsimilibus: ita ut unaquæq; ipsarũ duodecim diminuat de q̃nq; duodẽis ptib⁹ ꝓpriæ q̃titatis. Et describit i cãtib⁹ hoc mõ 12 24 36 Destruitur autem a subsuperquincupartienteseptimas sibi opposita 7 14 21 ut hic cõstat.

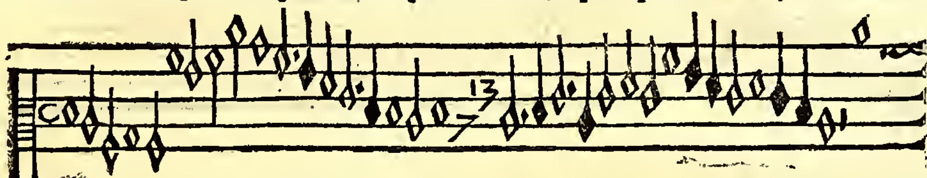

CANTVS

TENOR

De proportione ſuperſexcupartienteſeptimas.

Superſexcupartienteſeptimas proportio fit quum maior ſequentium notulaꝝ numerus ad minorem præcedentium relatus compræhendit eum ſemel. & inſup ſex eius ſeptenas partes: ut.xiii.ad.vii.&.xxvi.ad.xiiii.&.xxxix.ad.xxi. In hac proportione tredecim notulæ æquiualent & commenſurantur ſeptem ſibi conſimilibus: ita ut unaquæq; ipſarũ tredecim diminuãtur de ſex tertiiſdecimis partibus ſuæ potentiæ & quantitatis. Figuratur in cantibus hoc modo 13 26 39 Atq; deſtruitur a ſubſuperſexcupartienteſeptimas: ut hoc percipitur 7 14 21 concẽtu.

CANTVS

TENOR

Cæteras quoq; huius ſuperpartientis generis ſubalternas & ſpecialiſſima ſpecies diligentiæ cantorum relinquimus conquirendas.

De genere ſubſuperpartienti & eius ſpeciebus. Cap. VIII.

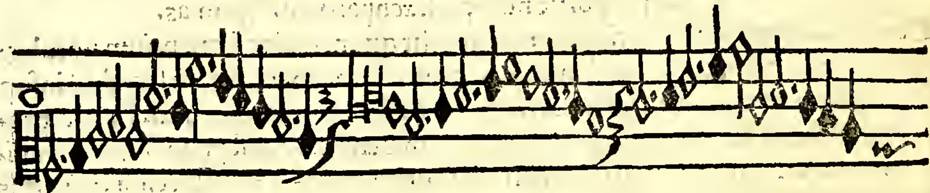
Subſuppartiẽs genus qđ tertiũ ẽ minoris īæq̃litatis oppoſitũ qđẽ ſuppartiẽti fit quũ minor ſequẽtiũ notulaꝝ numerus ad maiorẽ p̃cedentiũ relatus comp̃hẽdit in eo ſemel & īſup una eius aliquãta pars facta ex pluribus aliquotis & minor ipſæ maiori æqualet in potẽtia. Sũt.n. huius generis ſpecies ſub alternæ. Subſupbipartiẽs: ſubſuptripartiẽs. Subſup quatripartiens. Subſupquincupartiens & deinceps. Specialiſſimæ autẽ eius ſpecies ſunt Subſuperbipartienſtertias. Subſuperbipartienſquintas. Subſupbipartiens ſeptimas. Idẽ ſub

ſuptripartienſq̃rtas. Subſuptripartiens quintas. Subſuptripartiēs ſeptimas. Atq; reliquæ ſecūdū eandē conſideratione procedunt de quibus ſingillatim ē dicēdū.

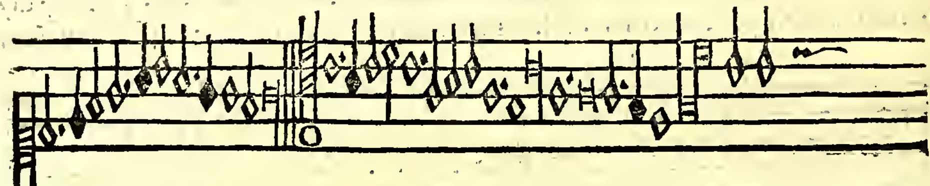
ℭDe proportione ſubſuperbipartiente tertias.

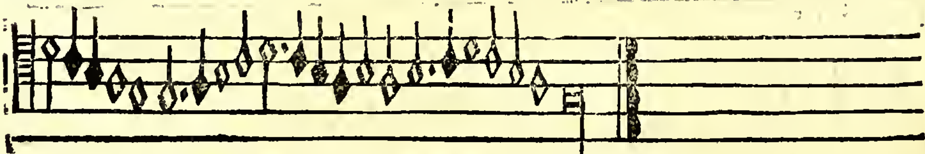
ℭSupbipartiēſ tertias ꝓportio fit quū minor ſequētiū notulaꝝ numerus ad maiorē ꝑcedētiū relatus cōtinet̃ i eo ſemel & iſup una eius pars aliquāta: facta ex duabus tertiis partibus ipſius minoris: & æqualet ipſi maiori: ut. iii. ad. v. &. vi. ad. x. &. ix. ad. xv. & deiceps. In hac ꝓportiōe tres notulæ æqualent & cōmenſurantur quinq; ſibi & nomine & quantitate conſimilibus: ita ut unaquæq; ipſarum trium augmētū ſuſcipiat de duabus tertiis partibus ꝓprie quātitatis. Et figurat̃ in cātibus hoc modo 3 6 9 Deſtruitur enim a ſuperbipartienteſeptimas eam illico ſubſequente 5 10 15 quæ ſibi oppoſita eſt ut hoc concentu aperte ꝑcipitur.

CANTVS

TENOR

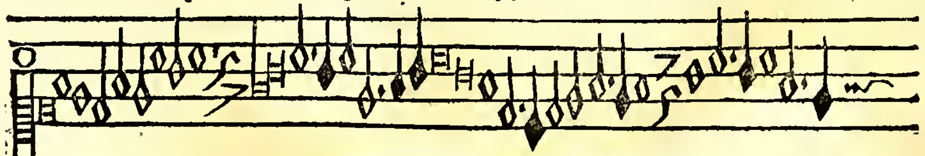

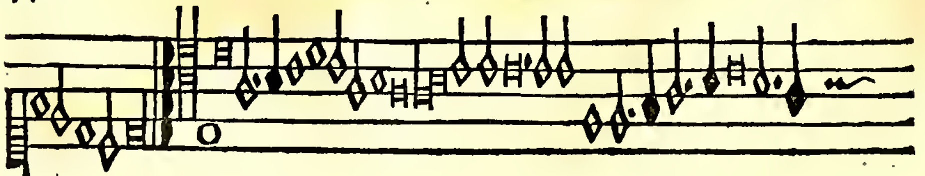
ℭDe proportione ſubſuperbipartientequintas.

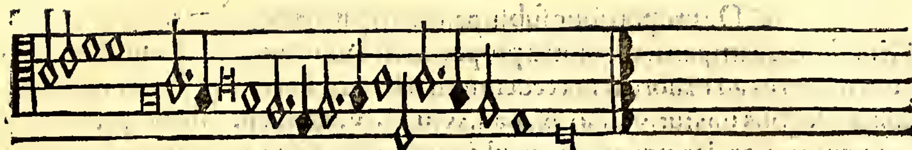
ℭSubſupbipartiētēſ q̃ntas ꝓportio fit quū minor ſequētiū notulaꝝ numerus ad maiorē ꝑcedētiū relatus cōtinet̃ i ipſo ſemel & iſup duæ ipſius minoris q̃nte ꝑtes: ut. v. ad. vii. &. x. ad. xiiii. &. xv. ad. xxi. & deiceps. In hac ꝓportiōe q̃nq; notulæ æqualēt & cōmēſurāt̃ ſeptē ſibi cōſimilibus: ita ut ſingulaq̃q; ipaꝝ q̃nq; duaꝝ q̃naꝝ partiū ꝓpriæ q̃titatis ſuſcipiat icremētū. Figurat̃ āt i cātibus hoc modo 5 10 15 Et deſtruit̃ a ſupbipartientequintas ſibi oppoſita ut hic ꝓbat cōcētus. 7 14 21

CANTVS

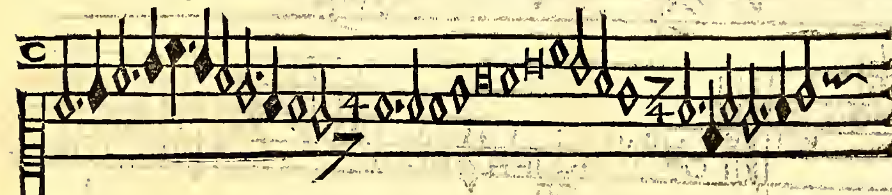
TENOR

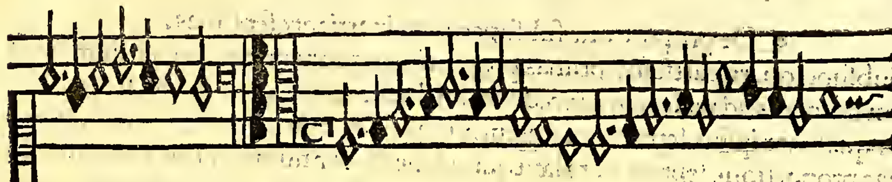

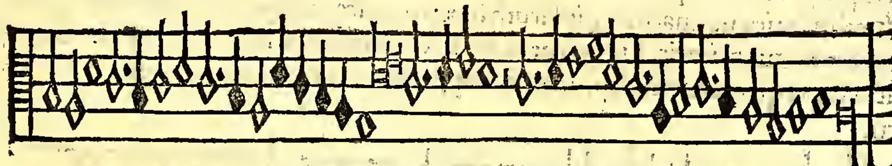

ℭDe proportione subsupertripartientequartas.

ℭSubsupertripartiensquartas ꝓportio fit quū minor sequentiū notularū numerus ad maiorē præcedentium relatus cōpræhendit in ipso semel & insuper tres q̄rtæ ipsius minoris partes: ut. iiii. ad. vii. &. viii. ad. xiiii. &. xii. ad. xxi. Hæc ꝓportio quattuor notulas septē sibi consimilibus æquat ita ut unaquæq; ipsarū quattuor augeat̄ de tribus q̄rtis partib⁹ sui ualoris. Figurat̄ enim notulis hoc mō 4 8 12
Et destruit̄ a suptripartiētēq̄rtas sibi opposita ut hoc monstrat̄ cōcentu. 7 14 21

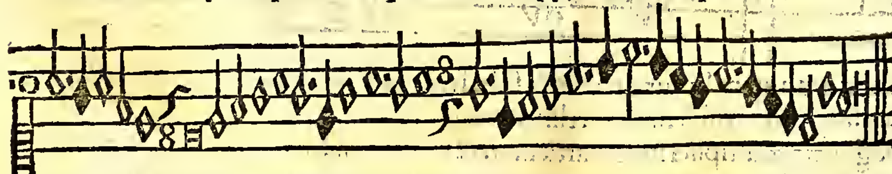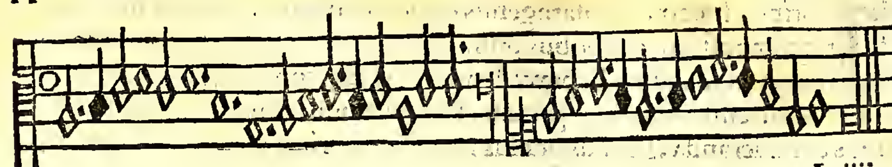

ℭDe proportione subsupertripartientequintas.

ℭSubsuptripartiensq̄ntas proportio fit quū minor sequentiū notula℞ numerus ad maiorē p̄cedentiū notula℞ ductus continet̄ in eo semel & insup tres eius q̄ntæ partes: ut. v. ad. viii. &. x. ad. xvi. &. xv. ad. xxiiii. In hac ꝓportione q̄nq; notulæ æqualēt & cōmēsurant̄ octo sibi cōsimilibus: ita ut singula q̄q; ipsarū de tribus q̄ntis partib⁹ ꝓpriæ q̄titatis suscipiat icremētū. Describit̄. n. i notulis hoc mō 5 10 15
Et destruitur a supertripartientequintas sibi opposita ut hic patet. 8 16 24

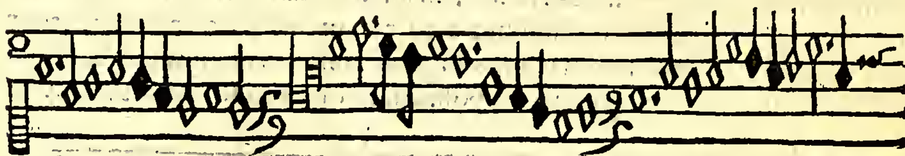

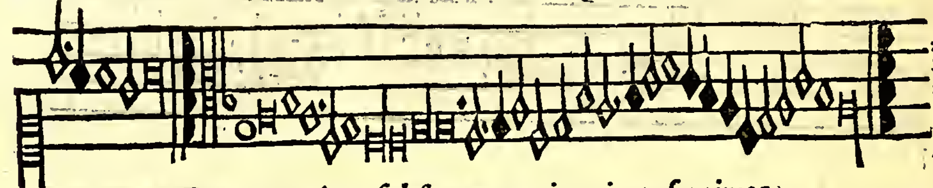
De proportione subsuperquatripartientequintas.

Subsuperquatripartiensquintas proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus residet in ipso cum quattuor quintis partibus suis: ut. v. ad. ix. &. x. ad. xviii. &. xv. ad. xxvii. & deinceps. Hæc proportio quinq; notulas æquat nouem sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum quinq; augeatur de quattuor quintis partibus propriæ quantitatis. Figuratur autem in cātibus hoc modo 5 10 15 Atq; destruitur a superquatripartientequintas sibi opposita: ut hoc 9 18 27 patet exemplo.

CANTUS

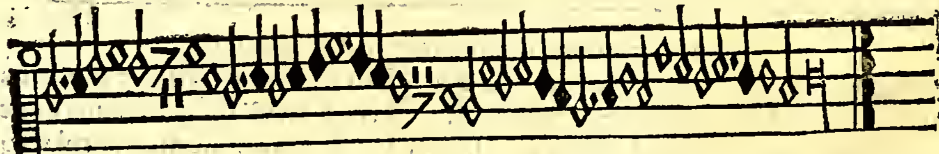
TENOR

De proportione subsuperquatripartientesseptimas.

Subsuperquatripartienssseptimas proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus continetur in ipso semel & insuper quattuor ipsius septenæ partes: ut. vii. ad. xi. &. xiiii. ad. xxii. &. xxi. ad. xxxiii. In hac proportione septem notulæ æquiualent & connumerantur undecim sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum septem crescat de quattuor septenis partibus propriæ quantitatis. Figuratur enim in cantibus hoc modo 7 14 21 Et destruit᷑ a superq̄tripartienteseptimas sibi opposita: ut hoc ꝓbatur 11 22 33 concentu.

CANTUS

TENOR

Reliquas autem huius generis & subalternas & specialissimas species diligentiæ musicorum considerandas relinquimus.

De genere multiplici superparticulari & eius speciebus. Cap. IX.

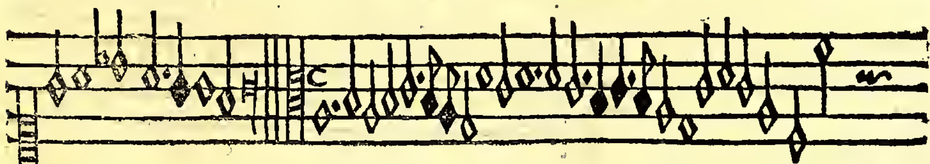
Multiplex superparticulare genus quod quartum est maioris inæqualitatis compositum ex duobus primis fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus compræhēdit cum pluries & insuper unam eius aliquotam partem. Huius enim infinitæ sunt spēs diuersis gradibus considerandæ. Primus gradus procedit ex prima multiplici singulis su-

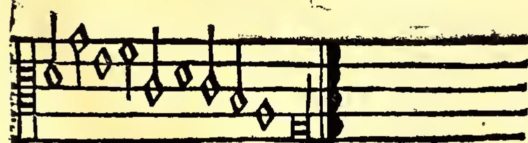
perparticularibus secundum naturalem earum dispositiōem præmixta ut Duplasesqualtera.v.ad.ii.Duplasesquitertia.vii.ad.iii.Duplasesquiquarta.viiii.ad.iiii. Duplasesquiquinta.ii.ad.v.&.deinceps.Secundus gradus concipitur ex secunda multiplici omnium superparticularium naturaliter dispositarum susceptibili.ut Triplasesqualtera.vii.ad.ii. Triplasesquitertia.x.ad.iii. Triplasesquiquarta.xiii.ad.iiii.Triplasesquiquinta.xvi.ad.v.& deiceps. Tertius gradus omnes superparticularis generis habitudines tertiæ multiplici coniungit: ut Quadruplasesqualtera.viiii.ad.ii.Quadruplasesquitertia.xiii.ad.iii.Quadruplasesquiquarta.xvii.ad.iiii.Quadruplasesquiquinta.xxi.ad.v.& deinceps.In quarto gradu singulæ superparticulares quartæ multiplici adhærēt ut Quintuplasesqualtera.ii.ad.ii. Quintuplasesquitertia.xvi.ad.iii. Quintuplasesquiquarta.xxi.ad.iiii. Quintuplasesquiquinta.xxvi.ad.v.& deinceps. Atq; ita isiniti sunt huius generis gradus. Graduumq; species infinitæ.

De proportione duplasesqualtera.

Duplasesqualtera proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet eum bis & insuper dimidiam ipsius partem æquiualens ei in potentia & temporis mensura: ut.v.ad.ii.&.x.ad.iiii.&.xv.ad.vi.& deinceps.In hac proportione quinq; notulæ æquiualent & commensurantur duabus sibi consimilibus nomine & quantitate: ita ut una quæq; notula ipsarum quinq; diminuatur de tribus quintis partibus propriæ quantitatis. Describitur enim in cantibus hoc modo 5 10 15 Et destruitur a subduplasesqualtera sibi opposita: ut hoc concentu 2 4 6 percipitur.

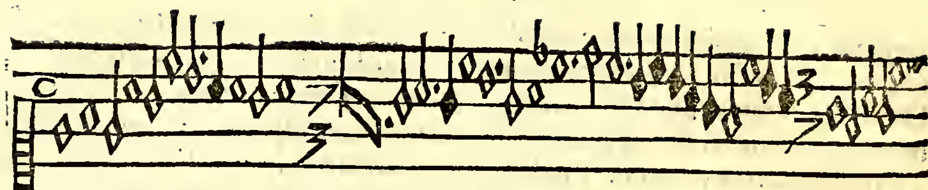

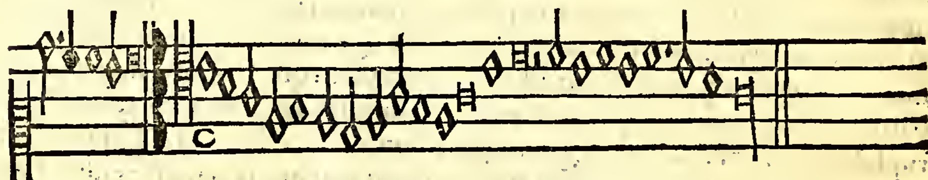
De proportione duplasesquitertia.

Duplasesquitertia proportio fit quum maior præcedentium notularum numerus minori præcedentium comparatus continet eum bis & insuper tertiam ipsius partē æquiualēs ei in potentia: ut.vii.ad.iii.&.xiiii.ad.vi.&.xxi.ad.ix.& deiceps. Hæc enim proportio septem notulas tribus sibi consimilibus coæquat: ita ut singulaquæq; ipsarum septē diminuatur de quattuor septenis partibus sui ualoris. Figuratur enim in cātibus hoc modo 7 14 21 Et destruitur a subduplasesquitertia sibi opposita: ut hoc percipitur 3 6 9 concentu.

CANTVS

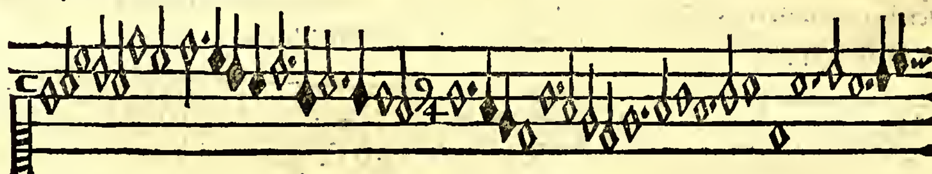
TENOR

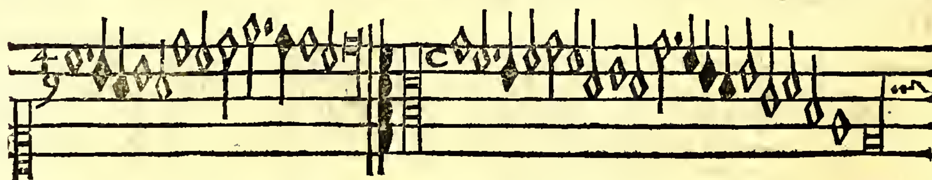
De proportione duplaſeſquiquarta.

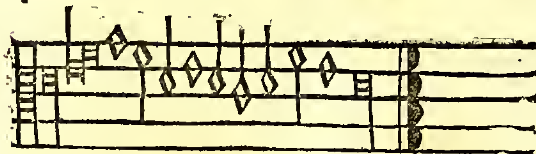
Duplaſeſquiquarta proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum bis & inſuper quartam eius partem: ut.ix.ad.iiii.&.xviii.ad.viii.&.xxvii.ad.xii.& deiceps. In hac proportione nouem notulæ æquiualent & commenſurantur quattuor ſibi conſimilibus in quantitate & temporis menſura: ita ut unaquæq; ipſarum nouem diminuatur de quinq; nonis partibus propriæ quantitatis. Figuratur enim in cantibus hoc modo 9 18 27 Et deſtruitur a ſubduplaſeſquiquarta ſibi oppoſita: ut hoc conſtat 4 8 12 concentu.

CANTVS

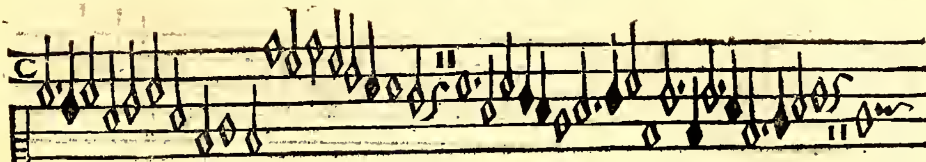
TENOR

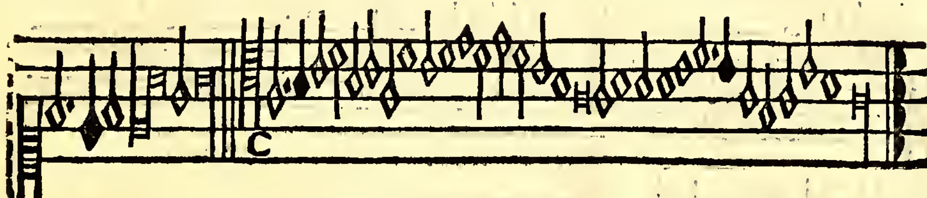

De proportione duplaſeſquiquinta.

Duplaſeſquiquinta proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit eum bis & eius inſuper quintam partem: ut.xi.ad.v.&.xxii.ad.x.&.xxxiii.ad.xv. Hæc enim ꝓportio undecim notulas quinq; ſibi conſimilibus coæquat in potentia & temporis menſura: ita ut unaquæq; ipſarum undecim minuatur de ſex undenis partibus propriæ quantitatis. Deſcribitur in cantilenis hoc modo 11 22 33 Et deſtruitur a ſubduplaſeſquiquinta ſibi oppoſita ut hic patet. 5 10 15

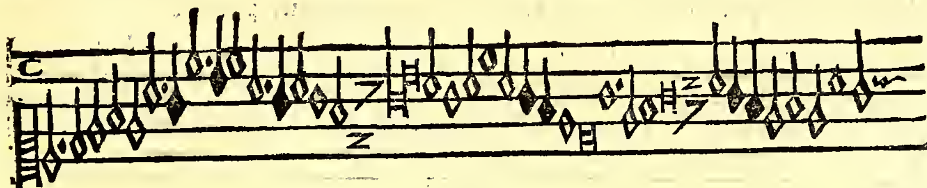
CANTVS

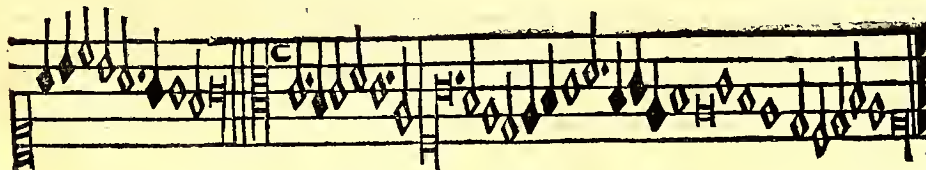
TENOR

De ptoportione triplaſeſquitertia.

Triplaſeſqualtera ptoportio fit quum maiot ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum ter & iſuper dimidiam eius partem:ut.vii.ad.ii.&.xiiii.ad.iiii.&.xxi.ad.vi.& deinceps.In hac ptoportione ſeptem notulæ æquiualent & commenſurantur duabus ſibi cõſimilibus:ita ut unaquæq; ipſarum ſeptem diminuatur de quinq; ſeptenis partibus ſuæ quãtitatis. Figuratur autem in notulis hoc modo 7 14 21 Deſtruitur inſuper a ſubtriplaſeſqualtera ſibi oppoſita ut hic patet. 2 4 6

CANTVS

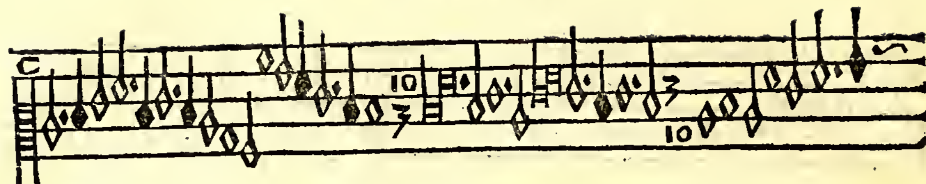

TENOR
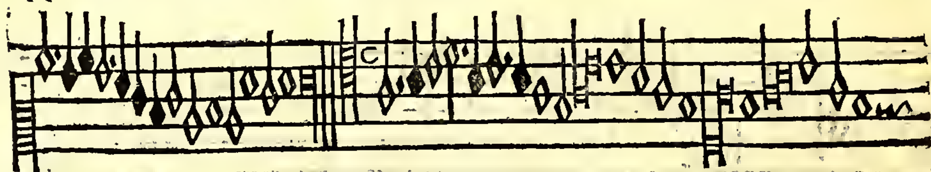
De proportione triplaſeſquitertia.

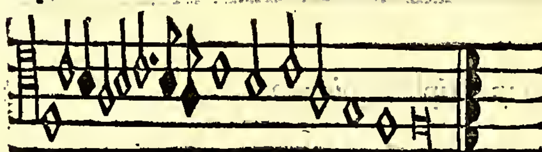
Triplaſeſquitertia proportio fit quum minor ſequẽtium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet ipſum ter & eius inſupet tertiam partem:ut.x.ad.iii.&.xx.ad.vi &.xxx.ad.ix.Hæc enim proportio decem notulas tribus ſibi conſimilibus æquat & commẽſurat:ita ut ſingulæquæq; ipſarum decem de ſeptem.decenis partibus ſui ualoris detrimentum patiantur.Deſcribitur in cãtilenis hoc modo 10 20 30 Atq; deſtruitur a ſubtriplaſeſquitertia ſibi oppoſita eam illico ſucce 3 6 9 dente ut præſens monſtrat concentus.

CANTVS

TENOR

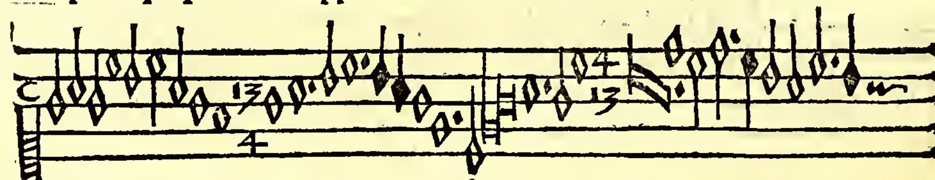

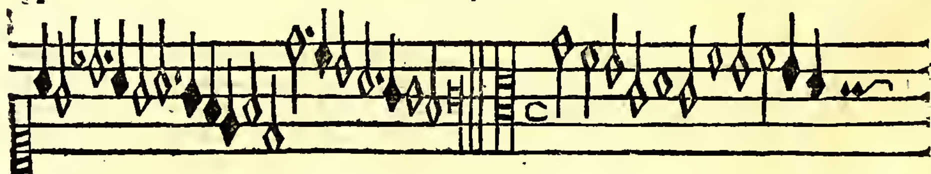
¶ De proportione triplasesquiquarta.
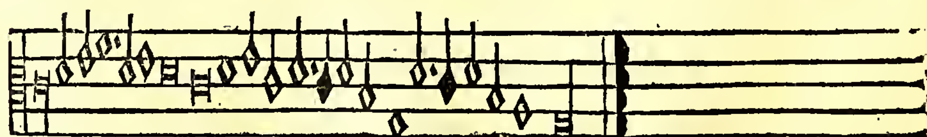
¶ Triplasesquiquarta proportio fit quum maior sequentium notularũ numerus ad minorem præcedentium relatus compræhendit cum ter & eius insuper quartam partem: ut. xiii. ad. iiii. &. xxvi. ad. viii. &. xxxix. ad. xii. & deinceps. In hac proportione tredecim notulæ æquiualent & cõmensurantur quattuor sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum tredecim diminuatur de nouem terdenis partibus propriæ quantitatis. Figuratur. n. in cantibus hoc modo 13 26 39 Et destruit͛ a subtriplasesquiquarta sibi opposita ut hoc cõstat concẽtu. 4 8 12

CANTVS

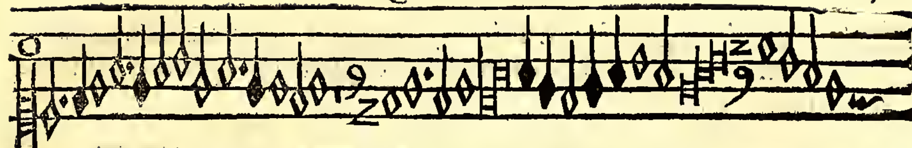
TENOR

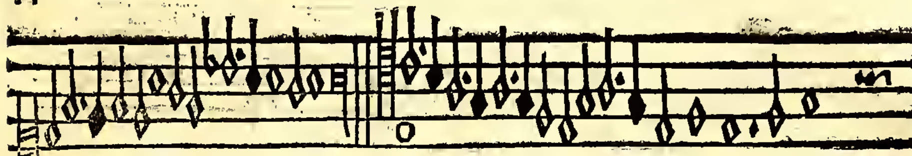

¶ De proportione quadruplasesqualtera.

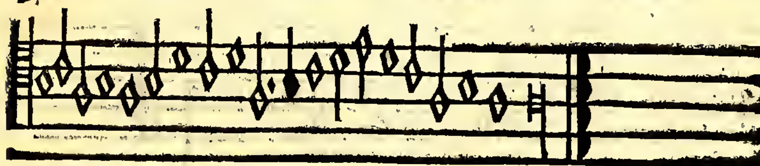
¶ Quadruplasesqualtera proportio fit quũ maior sequentiũ notularũ numerus ad minorem præcedentiũ ductus cõtinet eum quater & isuper dimidiã eius partẽ: ut. viiii. ad. ii. &. xviii. ad. iiii. &. xxvii. ad. vi. Hæc enim ꝓportio nouẽ notulas coæquat duabus sibi cõsimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum nouem diminuatur de septẽ nonis partibus sui ualoris. Describitur autem in cantilenis hoc modo 9 18 27 Atq; destruitur a subquadrupla sibi opposita ut hic. 2 4 6

CANTVS

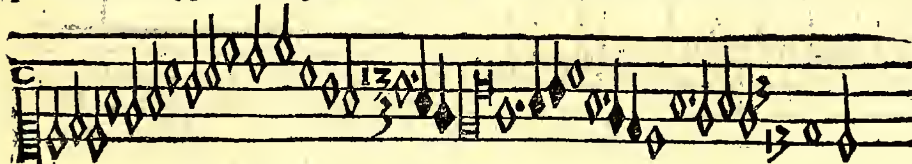

TENOR

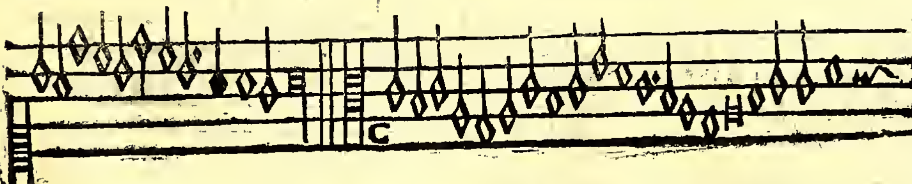

¶De proportione quadruplaſeſquitertia.

¶Quadruplaſeſquitertia proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus continet ipſum quater & eius inſuper tertiam partem: ut.xiii.ad.iii.&.xxvi.ad.vi.&.xxxix.ad.ix.& deinceps. In hac proportione tredecim notulæ æquiualēt & connumerant tribus ſibi cōſimilibus: ita ut unaquæq; ipſaꝝ tridecim diminuat de decē tertiiſdecimis partibus ſui ualoris Deſcribitur.n.in cantibus hoc mō. 13 26 39 Et deſtruitur a ſubquadruplaſeſquitertia ſibi oppoſita: ut præſente. 3 6 9 concentu monſtratur.

CANTVS

TENOR

¶De proportione quadruplaſeſquiquarta:

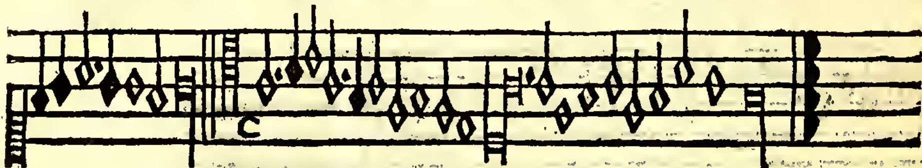
¶Quadruplaſeſquiquarta proportio fit quum maior ſequētium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit ipſum quater & iſuper quartam ipſius partem: ut.xvii.ad.iiii.&.xxxiiii.ad.viii.&.li.ad.xii.& deinceps: Hæc enim proportio decem ac ſeptem notulas æquifacit quattuor ſibi conſimilibus: ita ut ſingulæquæq; ipſarum decem & ſeptem diminuatur de tredecim deci-

misseptimis partibus propriæ quantitatis. Figuratur in cantilenis hoc modo. 17 34 51 Destruitur item a subquadruplasesquiquarta sibi opposita: ut hic con 4 8 12 stat.

CANTVS

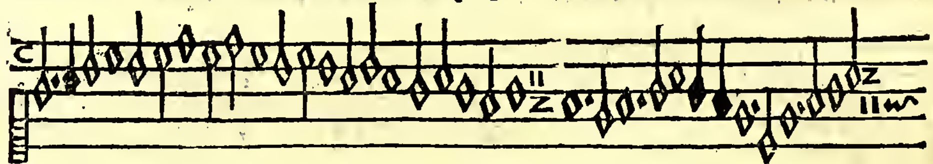
TENOR

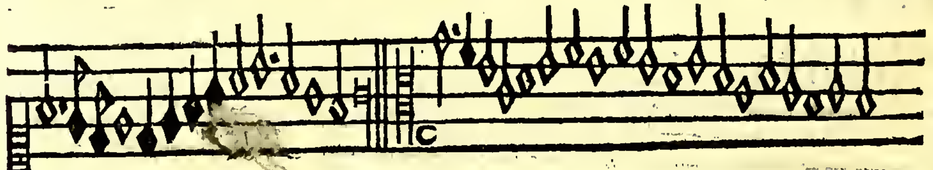
De Proportione quintuplasesqualtera.
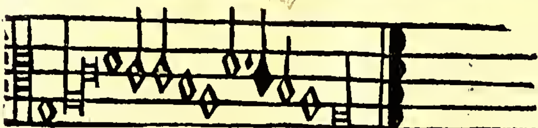
Quintuplasesqualtera proportio fit quũ maior sequentium notularũ numerus ad minorem præcedentiũ relatus continet eũ quinquies & eius insuper dimidiam partẽ: ut. xi. ad. ii. &. xxii. ad. iiii. &. xxiii. ad. vi. & deinceps. In hac porportione undecim notulæ æquiualent & cõmensurantur duabus sibi consimilibus. ita ut unaquæq; ipsarũ undecim diminuatur de nouem undenis partibus ꝓpriæ quãtitatis. Figurat᷑ enim in notulis hoc modo 11 22 33 Et destruitur a subquintupla sesqualtera sibi opposita ut hoc ꝑcipit᷑ 2 4 6 concentu.

CANTVS

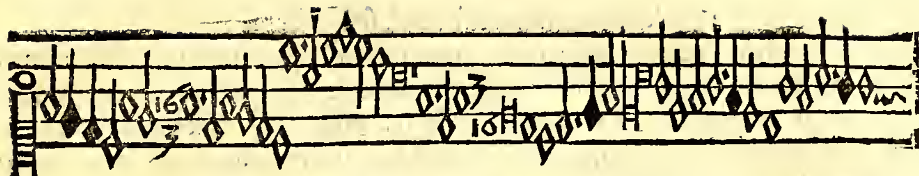
TENOR

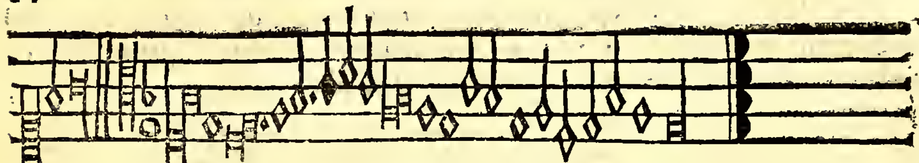

De proportione quintuplasesquitertia.

Quintuplasesquitertia proportio fit quũ maior sequentiũ notularũ numerus ad minorem præcedentiũ ductus cõpræhendit eũ qnquies & insuper tertiã ipsius minoris partẽ: ut. xvi. ad. iii. &. xxxii. ad. vi. &. xlviii. ad. ix. & deinceps. Hæc ꝓportio sexdecim notulas æquat tribus sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarũ sexdecim diminuatur de tredecim sexdenis partibus sui ualoris. Describitur aũt in cantilenis hoc modo 16 32 43 Et destruit᷑ a subquintuplasesquitertia q̃d præsens probat cõcentus. 3 6 9

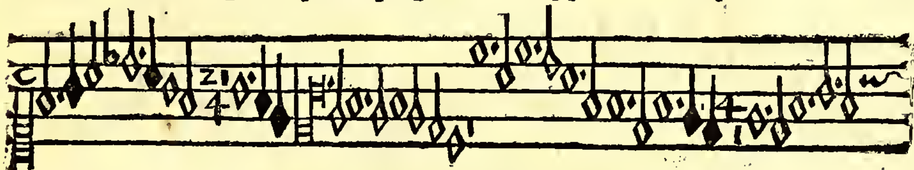
CANTVS
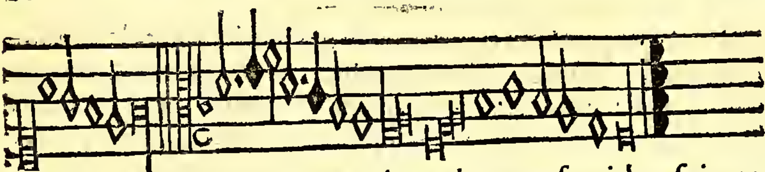

TENOR

¶ De proportione quintuplasesquiquarta.

¶ Quintuplasesquiquarta proportio fit quum maior sequẽtium notularũ numerus ad minorem præcedentium ductus: continet eum quinquies & eius insuper q̄rta parte: ut.xxi.ad.iiii.&.xlii.ad.viii.&.lxiii.ad.xii.& deinceps. In hac ꝓportione uiginti & una notulæ æquiualent cõmensurant quattuor sibi cõsimilibus: ita ut unaquæq; ipsarũ unius & uiginti diminuat de decem septem uigesimisprimis partibus propriæ quantitatis: Describitur enim in notulis hoc modo 21 42 63
Et destruitur a subquintuplasesquiquarta sibi opposita ut hic patet. 4 8 12

CANTVS

TENOR

¶ Reliquos autem huius generis gradus cum speciebus suis consimili processu diligentiæ musicorum considerandos relinquimus.

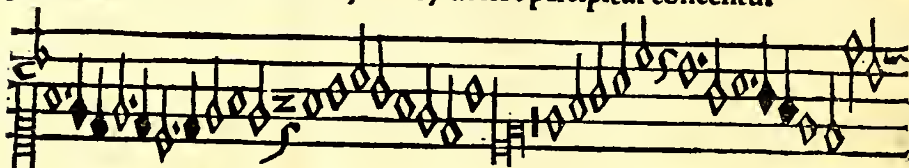
¶ De genere submultiplici supparticulari & eius speciebus. Cap. X.

Submultiplex superparticulare genus quod quantum est minoris inæqualitatis oppositum multiplici superparticulari fit quum minor sequẽtium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus compræhenditur in ipso pluries cum una eius aliquota parte: æquiualens ipsi maiori. Huius enim infinitæ sunt species diuersis pariter gradibus consistentes. Primus gradus per subduplam singulis superparticularibus commixtam consideratur. Cuius prima species est Subduplasesqualtera: secunda Subduplasesquitertia: tertia Subduplasesquiquarta: quarta Subduplasesquiquinta & deinceps. Secundus gradus singulas superparticulares subtriplæ copulat hoc ordine. Subtriplasesqualtera. Subtriplasesquitertia. Subtriplasesquiquarta. Subtriplasesquiquinta: & deiceps. Tertius gradus singulas superparticulares tertiæ cõmiscet sub multiplici scilicet Subquadruplæ: ut Subquadruplasesqualtera: Subquadruplasesquitertia. Subq̄druplasesquiquarta: Subquadruplasesquiquinta & deinceps. Ac reliquos quidẽ gradus consequenti processu facile quisq; considerare potest.
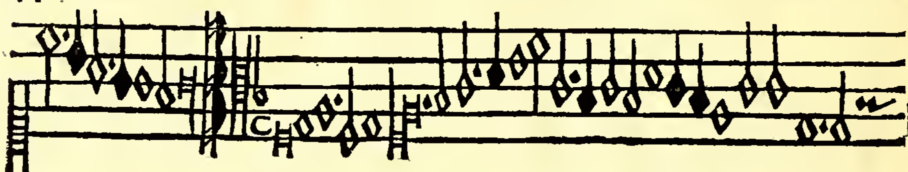
¶De proportione ſubduplaſeſqualtera.

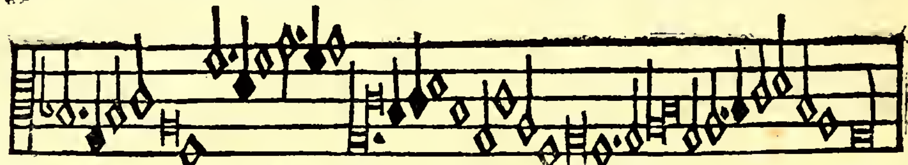
¶Subduplaſeſqualtera proportio fit quum minor ſequentium notularũ numerus ad maiorem præcedentium relatus continetur in eo bis & iſuper pars eius dimidia:ut.ii.ad.v.&.iiii.ad.x.&.vi.ad.xv.In hac proportiõe duæ notulæ æquiualent & commenſurantur quinq; ſibi conſimilibus:ita ut unaquæq; ipſarum duaꝝ de tribus dimidiis partibus propriæ quantitatis ſuſcipiat augmentum. Figuratur enim in cantibus hoc modo 2 4 6 Atq; deſtruitur a dupla ſeſqualtera ſibi oppoſita eam illico ſuccedente 5 10 15 ut hoc percipitur concentu.

CANTVS

TENOR

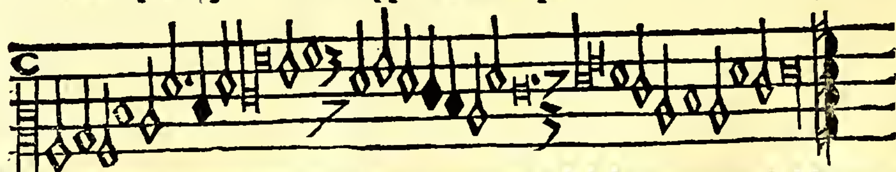

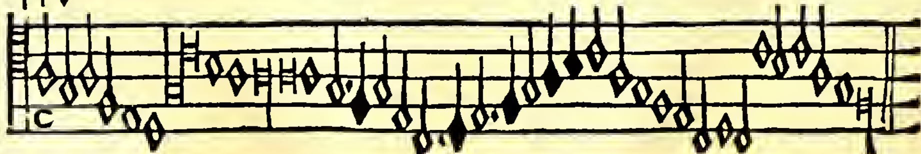
¶De proportione ſubduplaſeſquitertia.

¶Subduplaſeſquitertia proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus compræhenditur in ipſo bis & eius inſuper pars tertia æquiualens ei in potentia & temporis menſura:ut.iii.ad.vii.&.vi.ad.xiiii.&.ix.ad.xxi.& deinceps.Hæc enim ꝓportio tres notulas ſeptẽ ſibi cõſimilibus coæquat ita ut unaquæq; ipſarum trium augeat̃ de quattuor tertiis partibus propriæ quantitatis.Figuratur enim in cantibus hoc modo 3 6 9 Et deſtruitur a duplaſeſquitertia ſibi oppoſita ut hic patet. 7 14 21

CANTVS

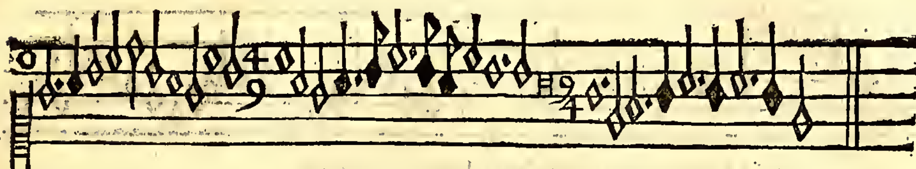
TENOR

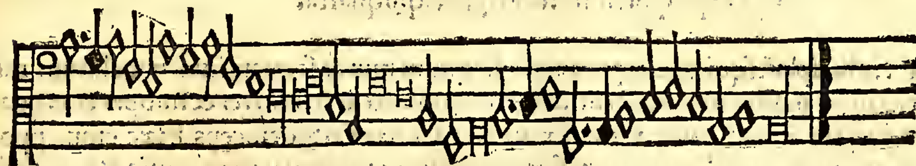

¶De proportione ſubduplaſeſquiquarta.

¶Subduplaſeſquiquarta proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus cõſpicitur in eo bis & inſupet eius quarta pars:ut.iiii.ad.ix.&.viii.ad.xviii.&.xii.ad.xxvii.& deinceps.In hac proportiõe

quattuor notulæ æquiualent & commensurantur nouem sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum quattuor de quinq; quartis partibus proprii ualoris crescat. Figuratur in cantilenis hoc modo 4 8 12 Destruitur autem a duplasesquiquarta sibi opposita ut hic concentus. 9 18 27

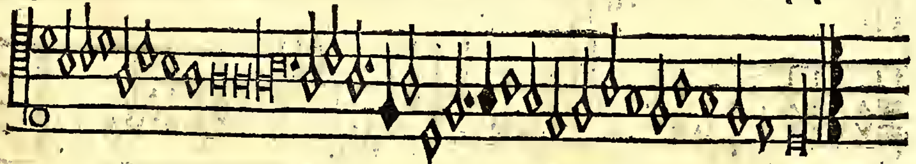

De proportione subtriplasesqualtera.

Subtriplasesqualtera proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus continetur in ipso ter & eius insuper pars dimidia: ut. ii. ad. vii. &. iiii. ad. xiiii. &. vi. ad. xxi. & deinceps. Hæc. n. proportio duas notulas septem sibi consimilibus in potentia coæquat: ita ut unaquæq; ipsarũ duarum augeatur quinq; dimidiis partibus propriæ quantitatis. Describitur autẽ in cantilenis hoc modo 2 4 6 Atq; destruitur a triplasesqualtera sibi opposita ut præsens probat 7 14 21 concentus.
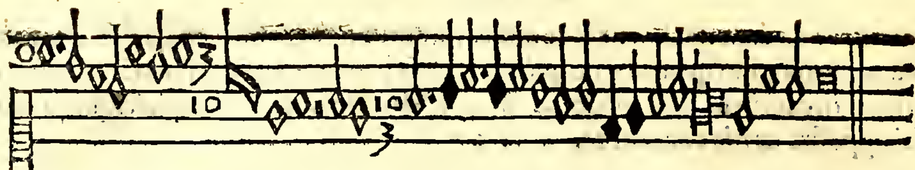

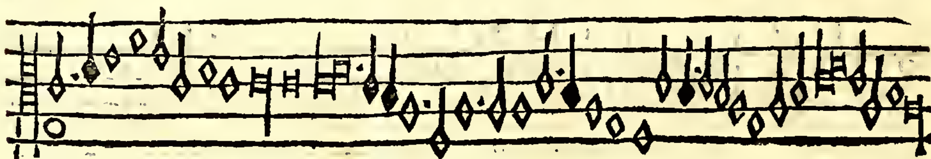
De proportione subtriplasesquitertia.

Subtriplasesquitertia proportio fit quum minor sequẽtium notularum numerus ad maiorem præcedentiũ relatus continetur in ipso ter cum tertia insuper eius parte: ut. iii. ad. x. &. vi. ad. xx. &. ix. ad. xxx. & deinceps. In hac proportiõe tres notulæ æquiualent & commensurantur decem sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum trium augeatur de septem tertiis partibus propriæ quantitatis. Describitur enim in cantibus hoc modo 3 6 9 Et destruitur a triplasesquitertia sibi opposita ut subiecto percipitur 10 20 30 concentu.

CANTVS

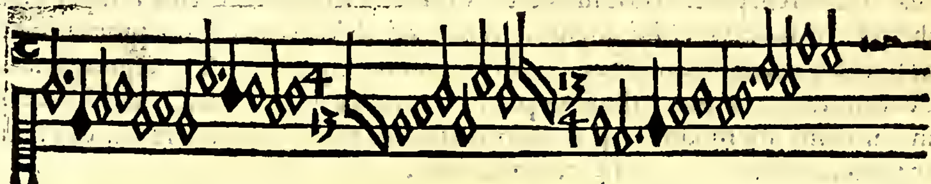
TENOR

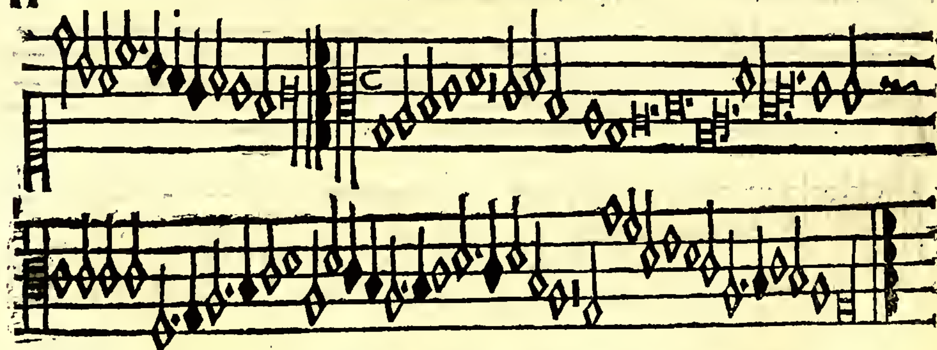
¶ De proportione subtriplasesquiquarta.

¶ Subtriplasesquiquarta proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentiũ ductus continetur in ipso ter & insuper eius quarta pars: ut. iiii. ad. xiii. &. viii. ad. xxvi. &. xii. ad. xxxix. & deinceps. Hæc enim ꝓportio quattuor notulas tredecim sibi consimilibus coæquat in potentia & temporis mensura. ita ut unaquæq; ipsarum quattuor de nouem quartis partibus propriæ potentiæ acquirat augmẽtum. Figuratur in notulis hoc modo 4 8 12 Et destruitur a triplasesquiquarta sibi opposita ut præsens declarat 13 26 39 concẽtus.

CANTVS

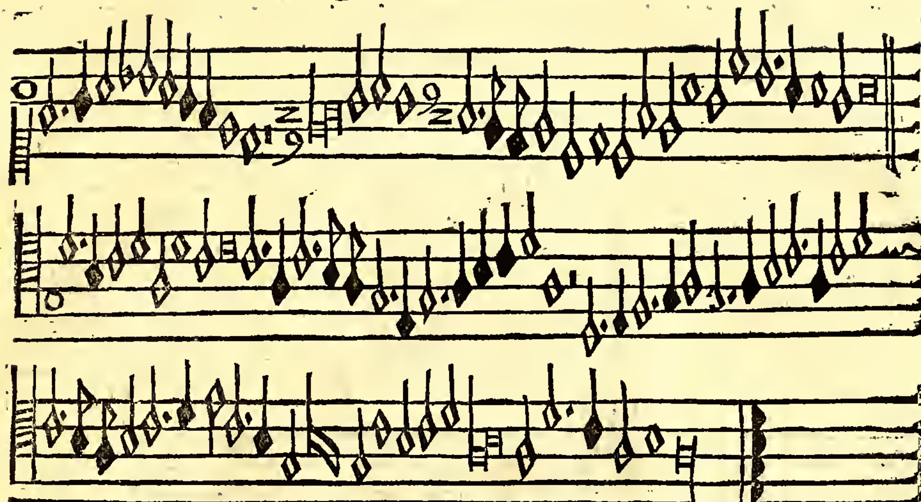

TENOR

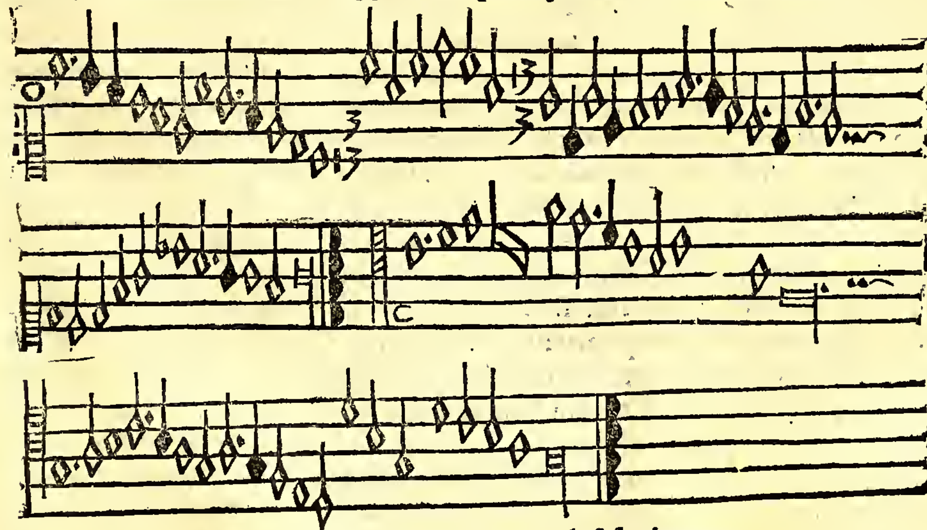
¶ De proportione subquadruplasesqualtera.

¶ Subquadruplasesqualtera proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium ductus compræhẽdit in ipso quater cum dimidia eius insuper parte: ut. ii. ad. ix. &. iiii. ad. xviii. &. vi. ad. xxvii. & deinceps. In hac proportione duæ notulæ æquiualent & commensurantur nouem sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum duarum augeatur de septem dimidiis partibus propriæ quantitatis. Figuratur in notulis hoc modo 2 4 6 Atq; destruitur a quadruplasesqualtera sibi opposita ut hic patet. 9 18 27

℃De proportione ſubquadrupla ſeſquitertia.

℃Subquadrupla ſeſquitertia proportio fit quum minor ſequentium notularum numerus ad maiorem præcedentiū relatus compræhenditur in ipſo quater cū tertia eius parte: ut.iii.ad.xiii.&.vi.ad.xxvi.&.ix.ad.xxxix.& deinceps. Hæc.n.proportio tres notulas tredecim ſibi conſimilibus æquifacit in potentia & temporis menſura: ita ut unaquæq; ipſarum trium decem terdenis partibus propriæ quantitatis ſuſcipiat augmentum. Figuratur.n.in cantilenis hoc modo 3 6 9 Et deſtruitur a q̄druplaſeſquitertia ſibi oppoſita ut p̄ſens probat cōcentu. 13 26 39

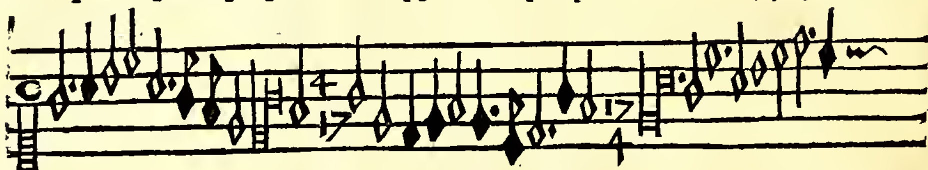

℃De proportione ſubquadruplaſeſquiquarta.
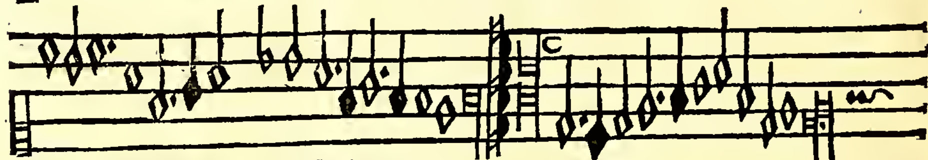
℃Subquadruplaſeſquiquarta ꝓportio fit quū minor ſequentiū notularꝫ numerus ad maiorē præcedentiū relatus cōpræhendit̄ in ipſo quater cum quarta iſuper eius parte: ut.iiii.ad.xvii.&.viii.ad.xxxiiii.&.xii.ad.li.& deinceps. In hac proportione quattuor notulæ æquiualent & commenſurantur decem ac ſeptem ſibi cōſimilibus: ita ut ſingulaquæq; ipſarꝫ quattuor augeatur de quatuordecim quartis

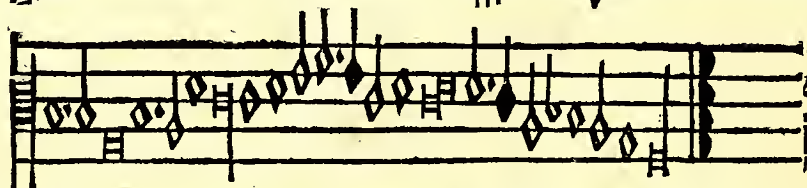
partibus ꝓpriæ quãtitatis. Figurat̃ autẽ in cãtibus hoc mõ 4 8 12 Et deſtrui tur a quadruplaſeſquiquarta ſibi oppoſita ut p̃ns pobat con 17 34 51 centus.

CANTVS

TENOR

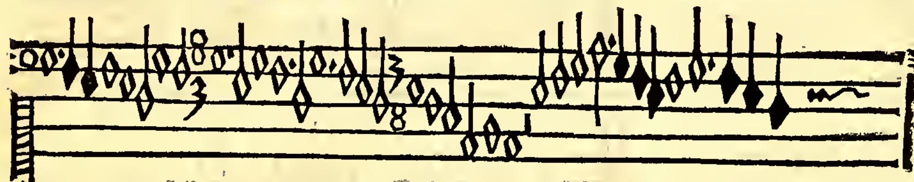
De genere multipliciſuperpartiente & eius ſpeciebus. Cap. XI.

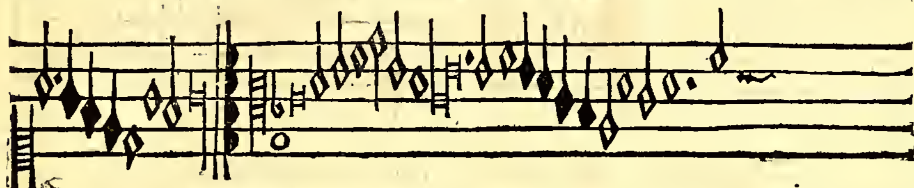
Vltiplexſuperpartiens genus quintum maioris inæqualitatis eſt quum maior ſequentiũ notularũ numerus ad minorem præcedẽtiũ relatus cõtinet ipſum pluries: cũ una eius aliquanta parte plures aliquotas cõducẽte. Infiniti. n. ſunt huius generis gradus ſingulis multiplicibus q̃ſcũq; ſuppartientes cõplectẽtibus ꝓcedẽtes. Primus enim gradus fit ex prima multiplici ſingulis ſuperpartiẽtibus cõnexa. ut Duplaſuperbipartiẽs. Duplaſupertripartiens. Duplaſuperquatripartiens & deinceps. Hæ enim ſubalternæ ſpecies dicunt̃: nãq; in uim generis unaquæq; cõuertitur cũ duplaꝝ ſuperbipartiẽtiũ. Alia duplaſuperbipartienſtertias: ut. viii. ad. iii. Alia dupla ſuperbipartienſquintas: ut. xii. ad. v. Alia duplaſuperbipartiẽſſeptimas: ut. xvi. ad. vii. Alia duplaſuperbipartienſnonas. ut. xx. ad. ix. & deinceps. Verũ huiuſmodi ſpecialiſſimas ſpecies uocãt. Cæteris uero gradibus cõſimilibus cõſiderationis adhibet̃ modus. Secundus gradus ſingulas ſuppartientes ſecũdæ multiplici cõiungit. Cuius ſubalternus & ſpecialiſſimus ordo ẽ Triplaſupbipartienſtertias: ut. xi. ad. iii. Triplaſuperbipartiẽſquintas: ut. xvii. ad. v. Triplaſuperbipartienſſeptimas: ut. xxiii. ad. vii. & deiceps. Tertius gradus tertiam multiplicẽ ſingulis ſuperpartientibus apponit: cuius ordo ẽ. Quadruplaſupbipartienſtertias: ut. xiiii. ad. iii. Quadruplaſupbipartienſquintas: ut. xxii. ad. v. Quadruplaſuperbipartienſſeptimas: ut. xxx. ad. vii. In quarto gradu ſingulæ ſupbipartientes quarte applaudũt multiplici hoc ordine. Quintuplaſuperbipartienſtertias: ut. xvii. ad. iii. Quintuplaſupbipartiẽſquintas: ut. xxvii. ad. v. Quintuplaſupbipartienſſeptimas: ut. xxxvii. ad. vii. Cõſiderat̃ plerunq; huiuſmodi proceſſus per ſubalternarum ſuperpartientium ſingulis multiplicibus applicationẽ: ut Duplaſuperbipartiens Duplaſupertripartiens Duplaſuperquatripartiens: atq; in reliquis diuerſimoda congruit conſideratio. de quibus ſingillatim eſt dicendum.

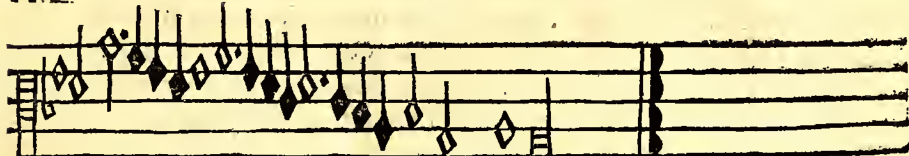
De proportione duplaſuperbipartientetertias.

Duplaſuperbipartienſtertias proportio fit quum maior ſequentium notularũ

numerus ad minorem præcedentiū ductus compræhēdit eum bis & insuper unā eius aliquantā partē factam ex duabus tertiis partibus ipsius minoris: ut.viii.ad. iii.&.xvi.ad.vi.&.xxiiii.&.ad.ix.deinceps. In hac ꝑportiōe octo notulæ æquiualent & commensurantur tribus sibi cōsimilibus: ita ut unaquæq; ipsarū octo diminuat de quinq; octauis partibus propriæ quantitatis. Figuratur enim in cantibus hoc modo 8 16 24. Et destruitur a subduplasuperbipartientetertias sibi opposita: ut hic 3 6 9 monstrat concentus.
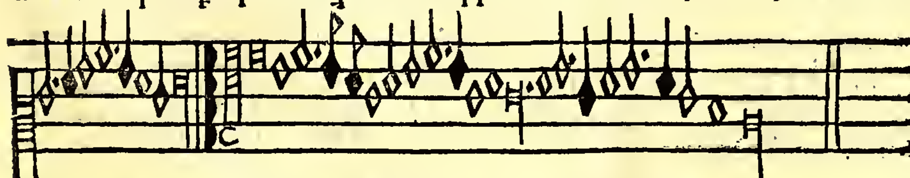

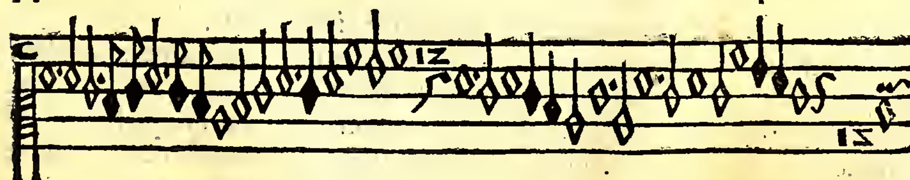

¶De proportione duplasuperbipartientequintas.

¶Duplasuperbipartientesquintas proportio fit quū maior sequentium notularū numerus ad minorem præcedentiū ductus cōtinet ipsum bis & insuper duas eius quintas partes: ut.xii.ad.v.&.xxiiii.ad.x.&.xxxvi.ad.xv.& deinceps. Hæc proportio duodecim notulas æquifacit in potentia & temporis mēsura quinq; sibi cōsimilibus: ita ut singulaquæq; ipsarū duodecim de septē duodenis partibus ꝓpriæ q̄ntitatis detrimentū patiat̃. Figurat̃ in cātilenis hoc modo 12 24 36 Et destruitur a subduplasupbipartiētēqntas sibi opposita: ut hoc cō 5 10 15 stat cōcētu.

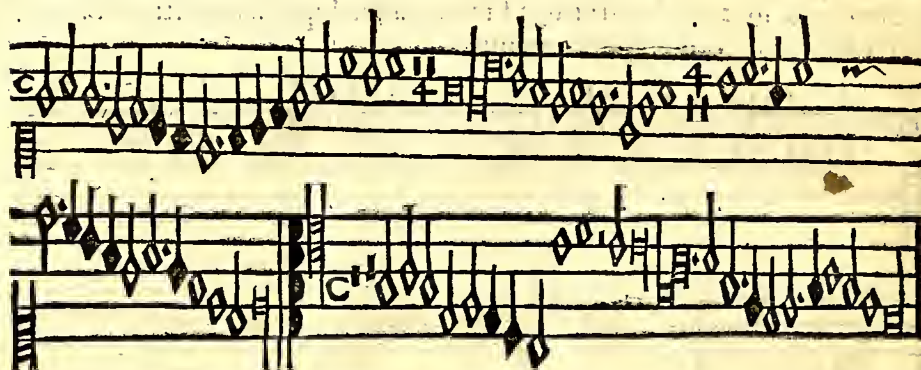
¶De proportione duplasupertripartientequartas.

¶Duplasupertripartiēsquartas proportio fit quū maior sequentiū notularū numerus ad minorē præcedentium relatus compræhēdit eum bis & tres īsuper eius quartas partes: ut.ii.ad.iiii.&.xxii.ad.viii.&.xxxiii.ad.xii.& deinceps In hac pro

portione undecim notulæ æquiualent & commensurantur quattuor sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum undecim diminuatur de septem undenis partibus proprii ualoris. Describitur enim in cantibus hoc modo 11 22 36 Destruitur insuper a subduplasupertripartientequartas sibi opposita 4 8 12 : ut præsens declarat concentus.

CANTUS

TENOR

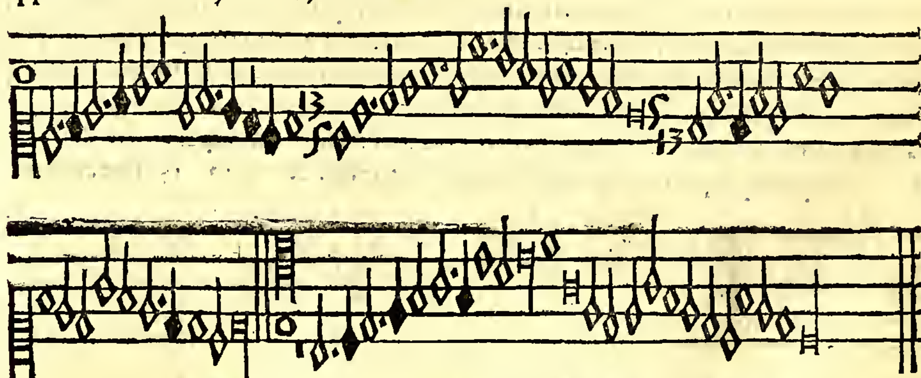

¶ De proportione duplasupertripartientequintas.

¶ Duplasupertripartiensquintas ꝓportio fit quum maior sequentiū notularū numerus ad minorem præcedentium relatus cōtinet eum bis & tris eius quintas partes: ut. xiii. ad. v. &. xxvi. ad. x. &. xxxix. ad. xv. & deiceps. Hæc enim proportio tredecim notulas coæquat quinq;. sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum tredecim diminuatur de octo terdenis partibus propriæ quantitatis. Describitur in cātibus hoc modo 13 26 39 Et destruitur a subduplasupertripartiētequintas sibi opposita: ut hic 5 10 15 constat.

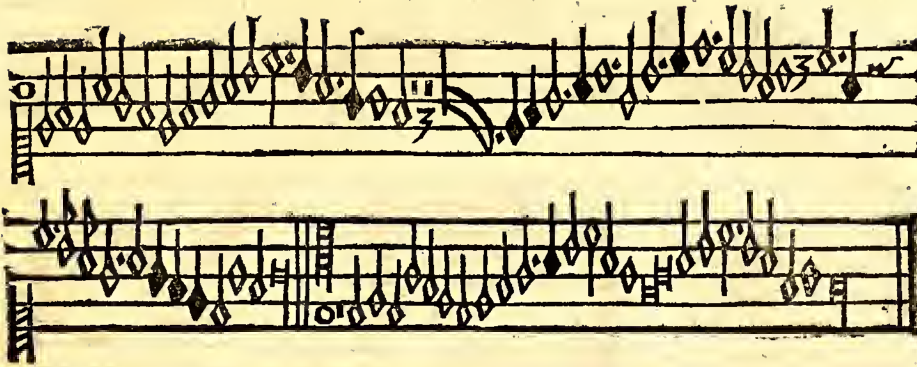
CANTUS

TENOR

¶ De proportione triplasuperbipartientetertias.

¶ Triplasuperbipartienstertias proportio fit quum maior sequentium notularū numerus ad minorē præcedentium ductus compræhēdit eum ter & insuper duas eius tertias partes: ut. xi. ad. iii. &. xxii. ad. vi. &. xxxiii. ad. ix. & deinceps. In hac proportione undecim notulæ æquiualent & commensurātur tribus sibi cōsimilibus: ita ut singulaquæq; ipsarum undecim diminuatur de octo undenis partibus propriæ quantitatis. Describitur enim in notulis hoc modo 11 22 33 Et destruitur a subtriplasuperbipartientetertias sibi opposita: ut hoc 3 6 9 cōcentu disponitur.
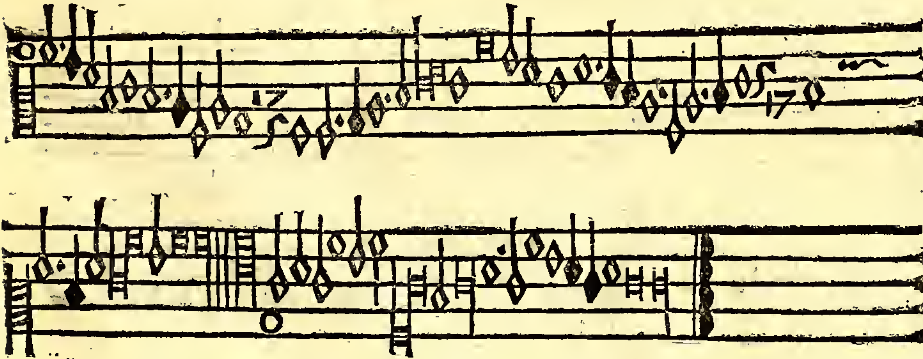

CANTVS

TENOR

De proportione triplasuperbipartientequintas.

Triplasuperbipartiensquintas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium relatus continet eum ter: & insuper duas ipsius quintas partes: ut. xvii. ad. v. &. xxxiiii. ad. x. &. li. ad. xv. & deiceps. In hac proportione decem ac septem notulæ æquiualent & commensurãtur quinq; sibi consimilibus: ita ut singulæquæq; ipsarum decemseptem diminuantur de duodecim septemdenis partibus sui ualoris. Describitur in notulis hoc modo 17 34 51 Et destruitur a subtriplasuperbipartientequintas sibi opposita: ut 5 10 15 præsens probat concentus.

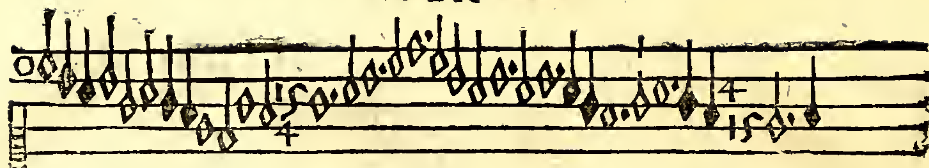
CANTVS

TENOR
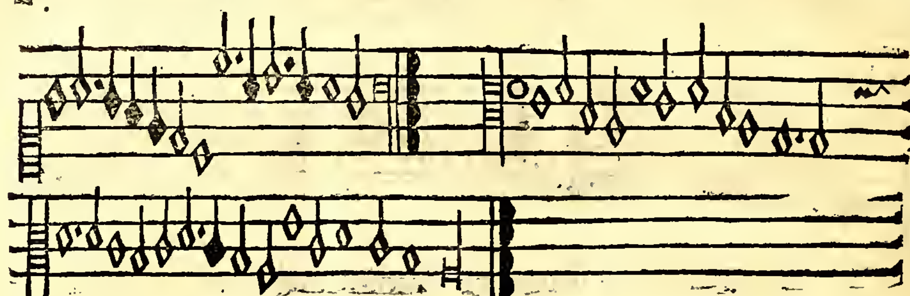
De proportione triplasupertripartientequartas.

Triplasupertripartiensquartas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus comprætendit eum ter & tris eius quartas partes: ut. xv. ad. iiii. &. xxx. ad. viii. &. xlv. ad. xii. Hæc proportio quindecim notulas æquat quattuor sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum quindecim diminuatur de undecim quindenis propriæ quantitatis. Figuratur in cantilenis hoc modo 15 30 45 Atq; destruitur a subtriplasuperpartiẽtequartas sibi opposita ut hic 4 8 12 constat.

CANTVS

TENOR

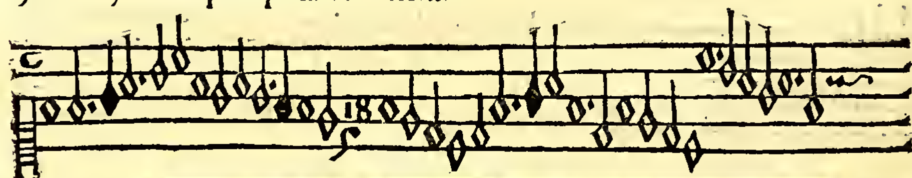
ℭDe proportione triplaſupertripartientequintas.

ℭTriplaſupertripartienſquintas proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus continet ipſum ter & inſuper tres eius quintas partes: ut.xviii.ad.v.&.xxxvi.ad.x.&.liiii.ad.xv.& deinceps. In hac proportione decem & octo notulæ æquiualent & commenſurantur quinq; ſibi conſimilibus: ita ut unaquæq; ipſarum decem & octo diminuatur de tredecim octodenis partibus propriæ quantitatis. Deſcribitur enim in cantibus hoc modo

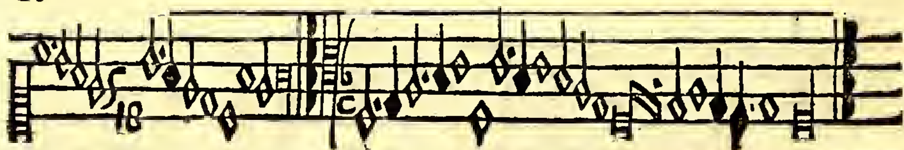
18 36 54 / 5 10 15

Atq; deſtruitur a ſubtriplaſupertripartientequintas ſibi oppoſita: hoc percipitur concentu.

CANTVS

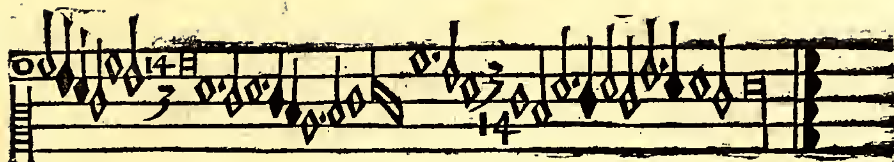

TENOR

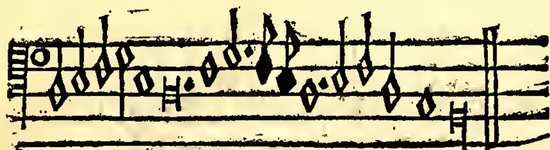

ℭDe proportione quadruplaſuperbipartientetertias.

ℭQuadruplaſuperbipartienſtertias proportio fit quum maior ſequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit eum quater & duas inſuper ipſius tertias partes: ut.xiiii.ad.iii.&.xxviii.ad.vi.&.xlii.ad.ix.& deinceps. Hæc enim proportio quatuordecim notulas coæquat tribus ſibi conſimilibus in potentia & temporis menſura: ita ut ſingulaquæq; ipſarum quatuordecim diminuatur de undecim quartiſdecimis partibus ſui ualoris. Figuratur autem in cantilenis hoc modo 14 28 42 Et deſtruitur a ſubquadruplaſuperbipartientetertias ſibi oppoſita 3 6 9 ut præſens probant concentus.

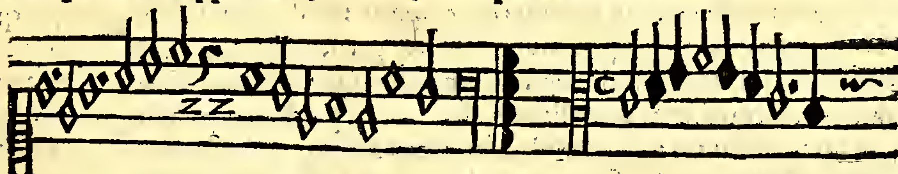
CANTVS

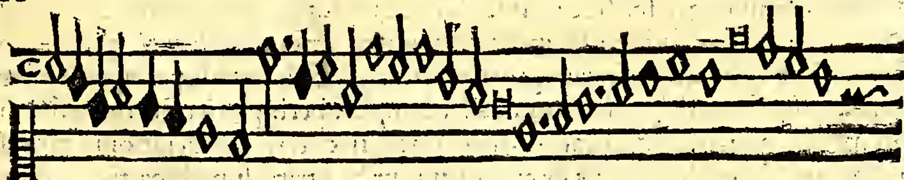
TENOR

¶De proportione quadruplasuperbipartientequintas.

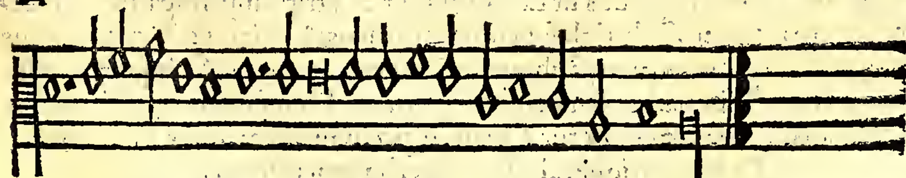
¶Quadruplasuperbipartiensquintas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus cōtinet ipsum quater cum duabus eius quintis partibus ut.xxii.ad.v.&.xliiii.ad.x.&.lxvi.ad.xv.In hac proportione uiginti & duæ notulæ æquiualent & commensurantur quinq; sibi consimilibus in potentia & temporis mensura:ita ut unaquæq; ipsarum uigintiduarū diminuatur de decemseptem uigesimis secundis partibus proprii ualoris.Figuratur in notulis hoc modo 22 44 66 Et destruitur a subquadruplasuperbipartiētequitas sibi opposita 5 10 15 hoc probatur concentu.

CANTVS

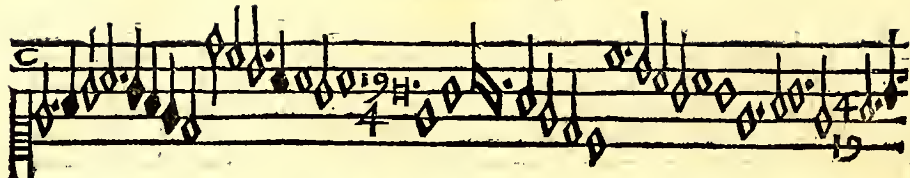
TENOR
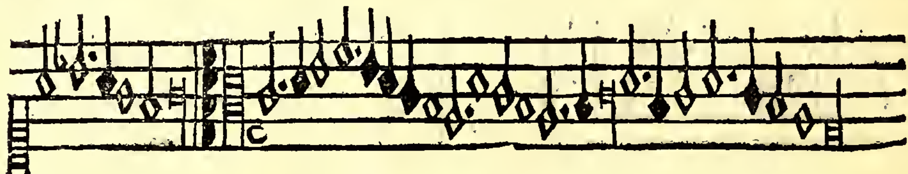

¶De proportione quadruplasupertripartientequartas.

¶Quadruplasupertripartiensquartas proportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem præcedentium ductus compræhendit eum quater & insuper tres ipsius quartas partes:ut.xix.ad.iiii.&.xxxviii.ad.viii.&. lvii.ad xii.& deinceps.Hæc enim proportio decem ac nouem notulas connumerat & cōmensurat quattuor sibi consimilibus:ita ut unaquæq; ipsarum decemnouem diminuatur de quindecim decimisnonis partibus propriæ quantitatis. Describitur enim in cantilenis hoc modo 19 38 57 Et destruitur a subquadruplasupertripartientequartas sibi opposita 4 8 12 quod præsens monstrat concentus.

CANTVS

TENOR

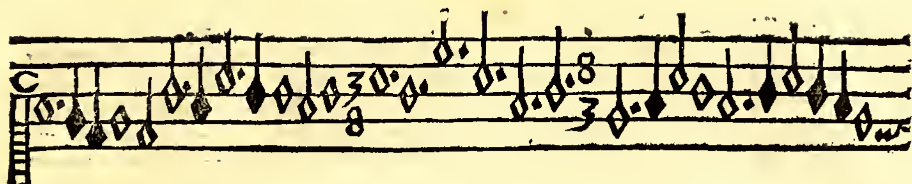
¶ Reliquas autem subalternas & specialissimas huius generis species diligens ex seipso perscrutator pari consideratione perquiret.

¶ De genere submultiplicisuperpartiente eiusq; speciebus. Cap. XII.
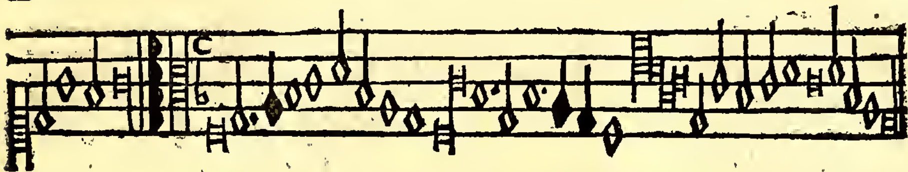
Submultiplexsuperpartiens genus quod quintum est minoris inæqualitatis oppositum multiplicisuperpartienti est quum minor sequẽtium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus comprahenditur in ipso semel cum aliquanta ipsius parte plures aliquotas complectente: æquivaletq; minor ipse maiori in potentia & temporis mensura: ita ut singulæquæq; notulæ minoris de tot propriæ numerositatis particulis suscipiant augmentum quot fuerint notulæ ipsorum numerorum differentiam disponentes: ut & in cæteris minoris inæqualitatis generibus evenire contingit. Infinitos item gradus huius generis distribuit singularis submultiplicitas superpartientes complectens habitudines. Primus gradus fit ex subdupla. ut. Subduplasuperbipartiens. Subduplasupertripartiens. Subduplasuperquatripartiens. Huiusmodi autẽ species subalternæ sunt quod quæq; in vim generis trãseat. ut. Subduplasuperbipartienstertias. Subduplasuperbipartiensquintas. Subduplasuperbipartienssептimas. hæ autem species specialissimæ vocantur. Idem quoq; in cæteris cõsiderationis processus apparet. Secundus gradus fit ex subtripla ut Subtriplasuperbipartiens. Subtriplasupertripartiens. Subtriplasuperquatripartiens: & deinceps. Tertius gradus a subquadrupla concipitur ut Subquadruplasuperbipartiens. Subquadruplasupertripartiens. Subquadruplasuperquatripartiens. Huiusmodi autẽ subalternis specialissimæ species supponuntur. Quarum ꝓcessum disponamus hoc ordine.

¶ De proportione subduplasuperbipartienstertias.

¶ Subduplasuperbipartienstertias proportio fit quum minor sequentium notularum numerus ad maiorem præcedentium relatus comprahenditur in eo bis cũ duabus ĩsuper tertiis partibus suis: ut. iii. ad. viii. &. vi. ad. xvi. &. ix. ad. xxiiii. & deinceps. In hac proportione tres notulæ æquivalent & commensurantur octo sibi consimilibus: ita ut unaquæq; ipsarum trium augeatur de quinq; tertiis partibus ꝓpriæ q̃titatis. Describit enim in cãtibus hoc modo 3 6 9 Et destruitur a duplasuperbipartientetertias sibi opposita ut hic 8 16 24 monstrãt concentus.

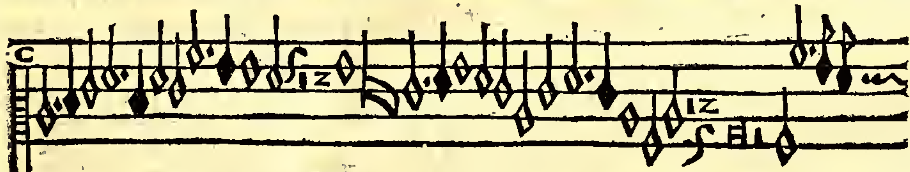
CANTVS
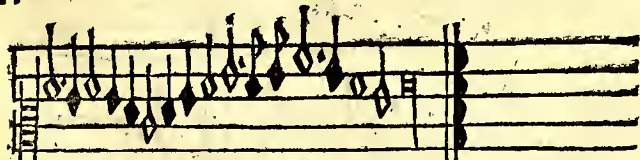

TENOR

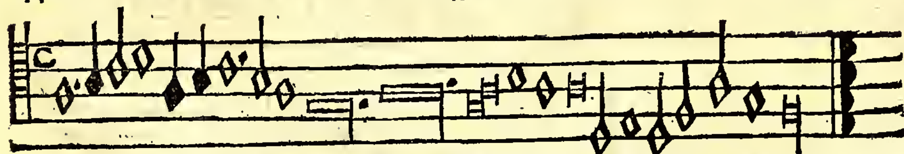
De proportione subduplasuperbipartientequintas.

Subduplasuperbipartiensquintas proportio fit quũ minor sequentiũ notularum numerus ad minorẽ præcedentium ductus continet᷑ bis in ipso & duæ eius quintæ partes: ut. v. ad. xii. &. x. ad. xxiiii. &. xv. ad. xxxvi. Hæc enim ꝓportio quinꝗ notulas coæquat in potentia & temporis mensura duodecim sibi consimilibus: ita ut singulaquæꝗ ipsarum quinꝗ de septem quintis partibus propriæ quantitatis acquirant augmentum. Figuratur aũt in notulis hoc modo 5 10 15 Atꝗ destruitur a duplasuperbipartiẽtequintas sibi opposita ut hic pa 12 24 36 tet.

CANTVS
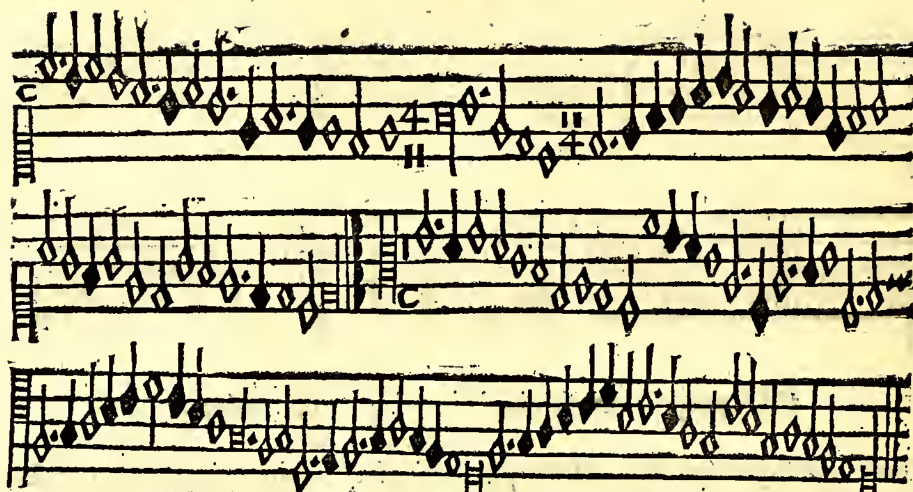

TENOR

De proportione subduplasupertripartientequartas.

Subduplasupertripartiensquartas proportio fit quum minor sequentiũ notularum numerus ad maiorem præcedentiũ ductus continetur in ipso bis & tres insup eius q̃rtæ partes: ut. iiii. ad. xi. &. viii. ad. xxii. &. xii. ad. xxxiii. & deinceps. In hac proportione quattuor notulæ æquiualent & cõmensurantur undecim sibi consimilibus: ita ut unaquæꝗ ipsaꝝ quattuor augeat᷑ de septẽ quartis partibus ꝓpriæ quãtitatis. Describit᷑ in cantilenis hoc modo 4 8 12 Et destruitur a duplasupertripartientequartas sibi opposita ut hoc 11 22 33 concentu percipitur.

CANTUS

TENOR

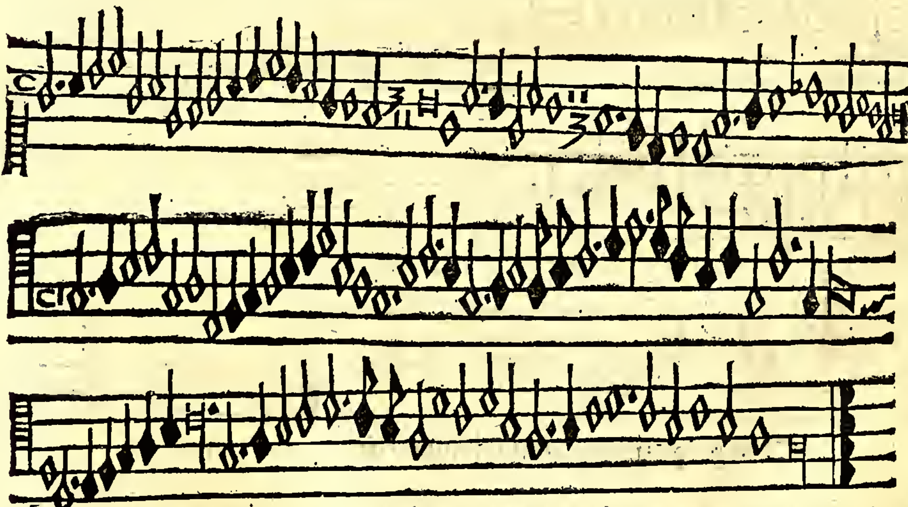

℄De proportione ſubtriplaſuperbipartientetertias.

℄Subtripl aſuperbipartiẽtertias ꝓportio fit quũ minor ſequentiũ notulaꝝ numerus ad maiorẽ p̃cedentiũ relatus cõpræhendit ter in ipſo cũ duabuſtertiis partibus ſuis ut.iii.ad.xi.&.vi.ad.xxii.&.ix.ad.xxxiii.& deinceps. Hæc ꝓportio tres notulas æq̃facit undecim ſibi cõſimilibus:ita ut ſingula quæq; ipſaꝝ triũ de octo tertiis ptib⁹ ſui ualoris ſuſcipiat augmẽtũ.Deſcribit.n.ĩ notulis hoc mõ. 3 6 9
Atq; deſtruit a triplaſupertripartiẽtetertias ſibi oppoſita:ut hic conſtat. 11 22 33
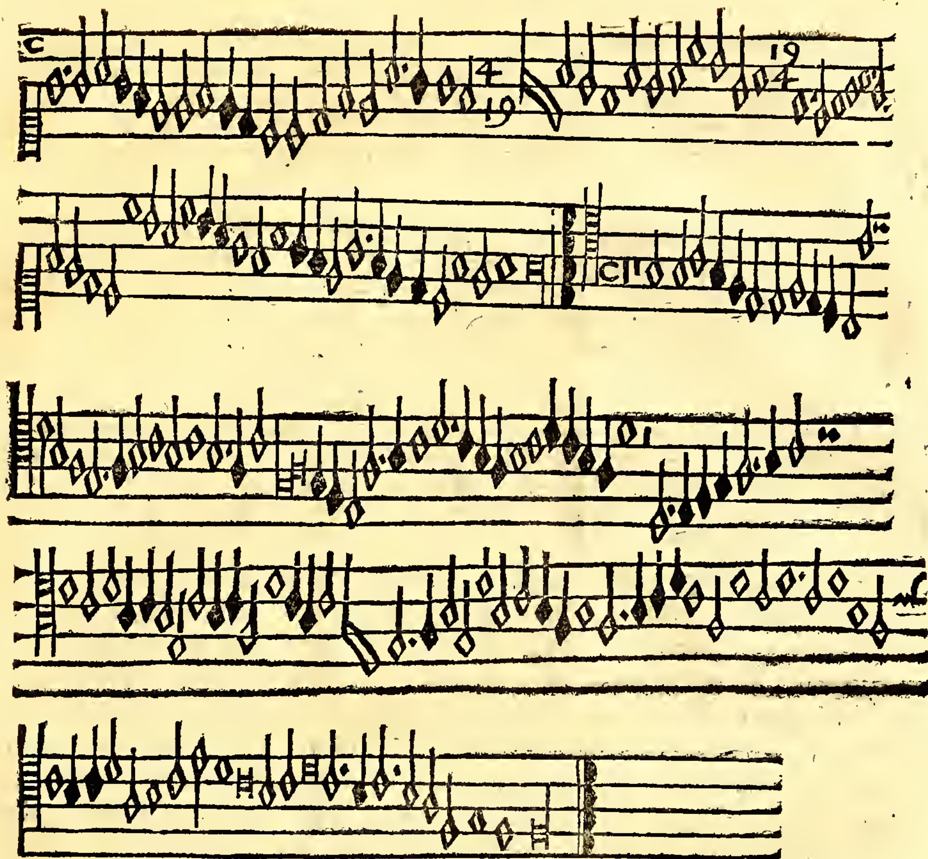
CANTUS

TENOR

℄De proportione ſubquadruplaſupertripartientequartas.

℄Subquadruplaſuptripartiẽſquartas ꝓportio fit quũ minor ſequentium notularum numerus ad maiorem p̃cedentiũ ductus cõtinet ĩ ipſo q̃ter cũ tribus q̃rtis partibus ſuis:ut.iiii.ad.xix.&.viii.ad.xxxviii.&.xii.ad.lvii.& deinceps. In hac ꝓportiõe q̃ttuor notulæ æqualent & cõmẽſurant decẽ ac nouẽ ſibi conſimilibus: ita ut unaquæq; ipſaꝝ quattuor augeat de q̃ndecim q̃rtis partibus ꝓpriæ quãtitatis. Deſcribit in cantilenis hoc mõ 4 8 12 Et deſtruitur a quadruplaſupertripartientequartas ſibi oppoſita:ut 19 38 57 hoc percipitur concentu.

CANTVS

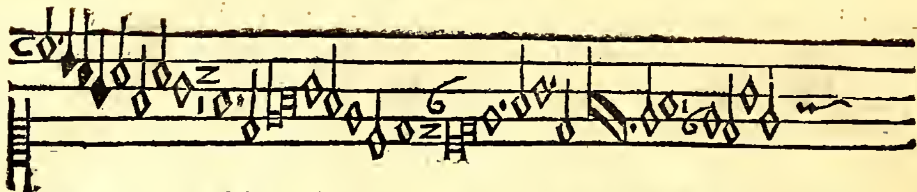
TENOR

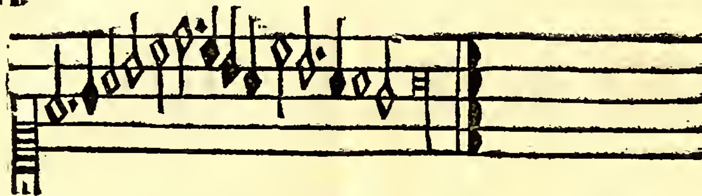
Reliquas autem huius generis habitudines muſicorum diligẽtiæ cõmittimus perſcrutandas.

De coniunctione plurium diſſimilium proportionũ. Cap. XIII.

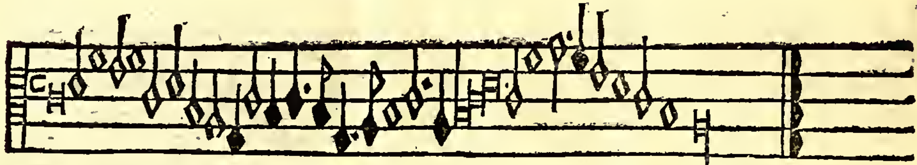
DIuerſæ proportiones ſeſe inuicem conſequentes uarias ſubſequentiũ notularum ad præcedentes ſana conſideratione ducunt habitudines. Nãq; ſi (exempli cauſa) tripla ꝓportio in notulis īmediate duplam fuerit ſubſecuta: ſexcupla illico proportio ex numeroſitate notularum ipſius triplæ deſcriptæ ad priorem notularum numerum qui ſcilicet ante duplam ipſam diſpoſitus fuerat: reſultabit: quod his numeris ſane percipitur. i. ii. vi. Binarius enim ad unitatem duplus ē. Senarius ad binarium triplus. Rurſus ſenarius ad unitatem ſexcuplam facit proportionem: quã ſubſexcupla ſibi oppoſita ſtatim ſubſequens deſtruere comprobatur eius rei cauſa eſt deducta extremorum æqualitas his terminis circumſcripta. i. ii. vi. i. Id quoq; in connumeratione & pronunciatione notularum præſentis concentus notiſſime percipitur.

CANTVS

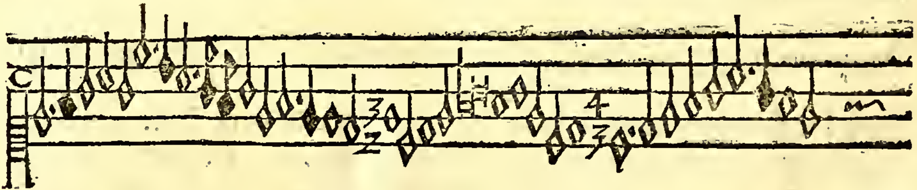

TENOR

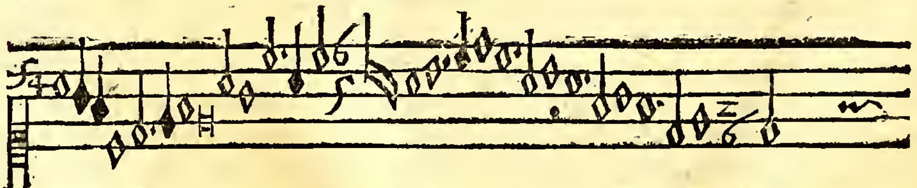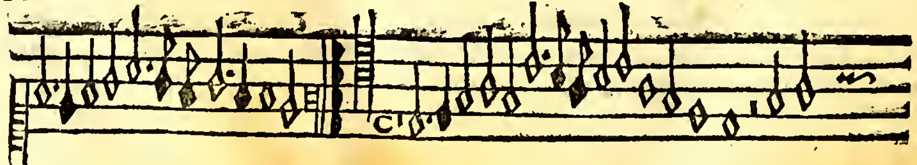

¶ Vnaquæq; igit̃ ꝓportio ad p̃cedẽtiũ ꝓportionẽ cõſiderata : notulas ſp̃ cõfert p̃cedẽtiũ notularꝝ numeroſitati:ita ut primæ ꝓportiõis cõſideratiõi tanq̃ fũdamẽto relatiõis corrñdere noſcãt̃:qđ ultimo tertii. Theoricæ Arythmetica diſponẽte mõſtrauimus. Verꝝ duæ primæ ſupparticularis gñis ſpẽs ſeſqualtera & ſeſqtertia ſeſe iuicẽ i cãtilena cõſequẽtes notulas poſteriores in dupla ad priores cõferũt cõſideratiõe: qđ horꝝ pcipit̃ diſpoſitiõe numerorꝝ.ii.iii.iiii. his ſupducta ſeſqquarta ſequẽtes notulas añrioribus cõmẽſurat ſcdm duplã ſeſqualterã: ut his conſtat numeris.ii.iii.iiii.v. Supaddita iſup ſeſqqnta triplã ad primũ notularũ numerũ pficiet ꝓportionẽ: ut hac diſpoſitiõe mõſtrat̃.ii.iii.iiii.v.vi. Senarius nãq; ad binariũ triplã iplet habitudinẽ. Subſequẽte ãt ſubtripla ꝓportiõe oẽs deſtruẽt̃ diſpoſitæ ꝓportiones: nãq; extremorũ ſuccedit æqualitas: ut ꝓbat hæc diſpoſitio.ii.iii.iiii.v.vi.ii. Atq; i notulis eadẽ fit cõſideratiõe proceſſus. ut hoc patet concentu.
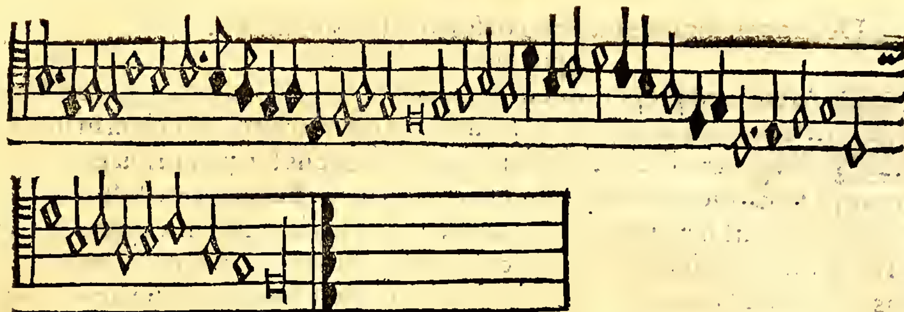
CANTVS

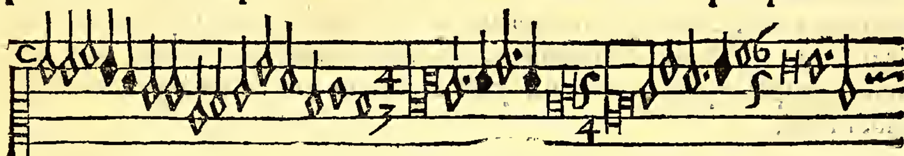
TENOR

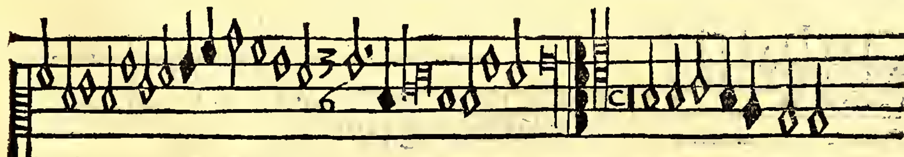

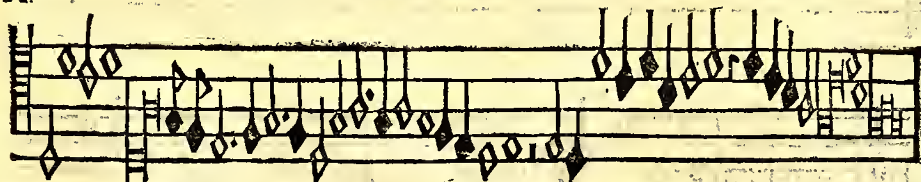

Constat insuper duas continuas atq; immediatas superparticularis generis species præter sesqualteram & sesquitertiam: quæ primæ sunt & maiores cæteris epimoriis duplam proportionem implere non posse. Nam cum maioribus disponantur numeris q̃ duæ ipsæ primæ minorem ducant proportionem necessum est: ut si sesquitertiam & sesquiquartam disposuero his numeris. 3.4.5. extremi iuicem termini duplam proportionem perficere nō possunt: uerum superducta sesquiquinta extremitas inuicem dupla sese habitudine custodient hoc modo. 3.4.5.6. Senarius enim ad quinarium sesquiquintam: ad ternarium uero duplam ducit collationem quam illico succedens subdupla sibi opposita destruit: deducta extremorum æqualitate: ut his constat numeris. 3.4.5.9.3. ternarius enim ad senarium subduplam perficit proportionem: priorem uero ternarium ipsa conspicit æqualitate: posteriores notulas priorum conferens numerositati; ut hoc percipitur cōcentu.
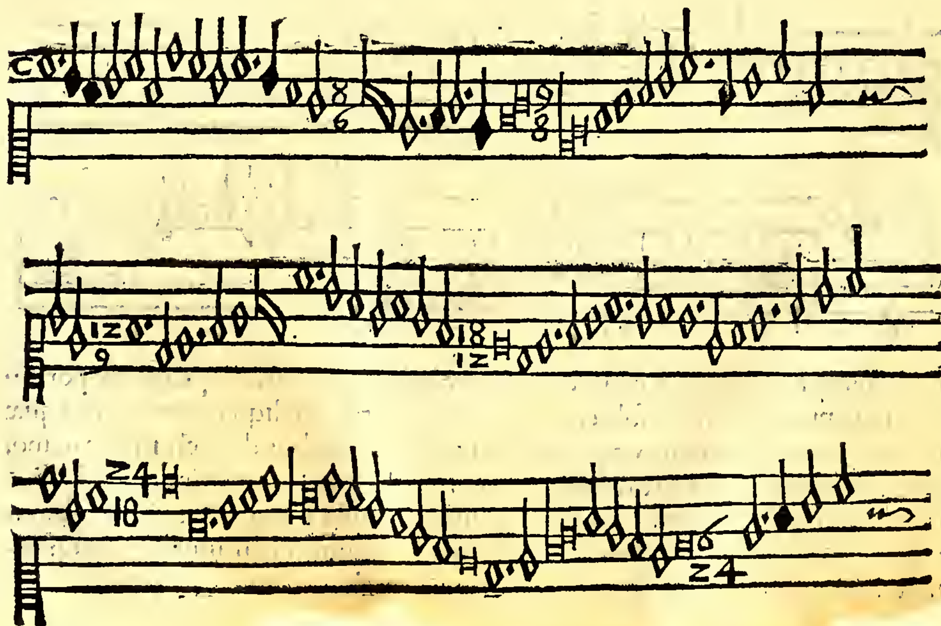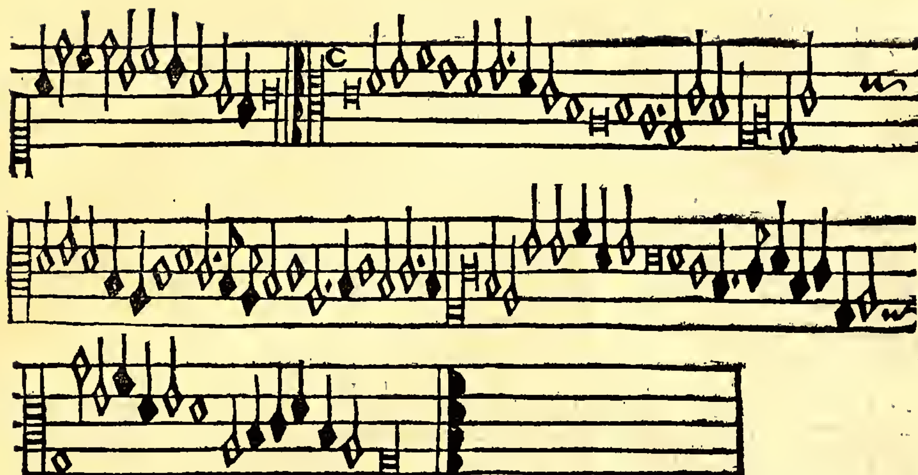

Id quoq; in huiusmodi consideratione contingit: q extincta quauis proportione a sua opposita eā illico subsequente extinguuntur & reliquæ præcedentes quæ eius membra sunt: quod ex præcedentibus dispositionibus deductum est: namq; subdupla ipsa non modo duplam extremorum destruxit proportionem: sed & sesquitertiam: sesquiquartam atq; sesquiquintam (duplæ ipsius mēbra) fecit obmutescere. Variis quoq; moribus sese inuicem subsequuntur continuæ cuiuscūq; generis habitudines: quod cantus ex seipso musicus facile considerare potest.

De Proportionibus musicas consonantias nutrientibus. Caput quartumdecimum.

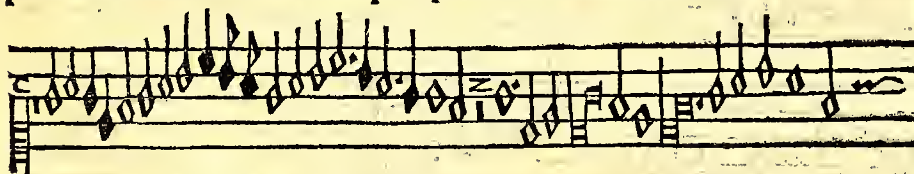
Arum uero proportionum quæ propria dimensióe musicas ꝓbāt cōsonātias processum atq; naturam duximus exponendam. Sūt enim in multiplici genere: Dupla: Tripla: Quadrupla: qbus Diapason: Diapason diapēte atq; Disdiapason conducuntur in supparticulari: Sesqualtera: Sesquitertia: & Sesquioctaua: Diapenten: Diatessaron: ac tonum demonstrantes: quas quidē & si in theoricis de eis uerba latius feci: hic tamen libet in ordine notularum strictius explicare. Quocirca quum dispositæ sesquitertiæ sesquioctauam superduxeris: extremi inuicem termini sesqualtera sese habitudine conseruabunt: ut his constat numeris. 6. 8. 9. Octonarius namq; ad senarium sesquitertiam facit: nouenarius uero ad octonarium sesquioctauam: rursus nouenarius ad senarium sesqualteram ducit proportionem: cui superposita sesquitertia extremos terminos dupla obseruatione locabit: ut his monstratur numeris. 6. 8. 9. 12. Duodenarius enim ad nouenarium sesquitertiam probat: ad senarium uero duplam. Superducta īsuper sesqualtera: tripla illico resultabit extremorum consideratio: quod hac dispositione probatur. 6. 8. 9. 12. 18. Numerus namq; 18. ad. 12. sesqualteram efficit: ad. 6. uero triplam. Quod quum triplæ huiusmodi sesquitertiam apposueris quadruplam perficies extremorum: ut hic. 6. 8. 9. 12. 18. 24. nam numerus. 24. ad numerum. 18. sesquitertiam mōstrat: ad senerium uero quadruplam. Verum quum huiusmodi quadruplæ subiuncta fuerit sub quadrupla sibi opposita: mox q̄drupla ipsa eiusq; membra euanescent: cum ad priorem numerositatem subsequentes notulæ conducātur: quod extremorum terminorum probat æqualitas: ut his patet numerus. 6. 8. 9. 12. 18. 24. 6. Numerus enim. 6. ad. 24. subquadruplam efficit ad priorem uero senarium ipsa æqualitate refertur quod & præsens concentus disposuit in notulis hoc modo.
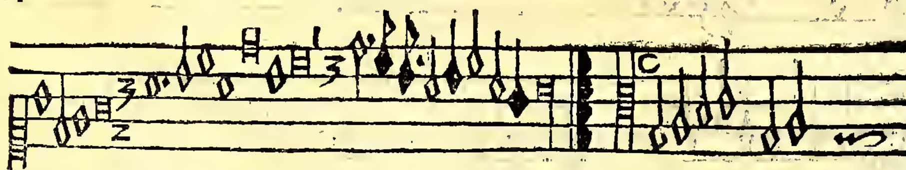

De productione multiplicium proportionem ex multiplicibus & superparticularibus. Cap. XV.

Postremo multiplicium specierum ordinem ex multiplicitate & supparticularitate produci considerandum est. Prima enim multiplicis generis species scilicet dupla: & prima supparticularis scilicet sesqualtera simul iunctæ: secundam multiplicem ducũt in extremis scilicet triplam ut his cõstat numeris.1.2.3. superducta autem subtripla: destruitur propter æqualem extremorũ considerationem: ut hic.1.2.3.1. Atq; in notularum quantitatibus secundum temporis mensuram idem consistit quod præsens declarat concentus.

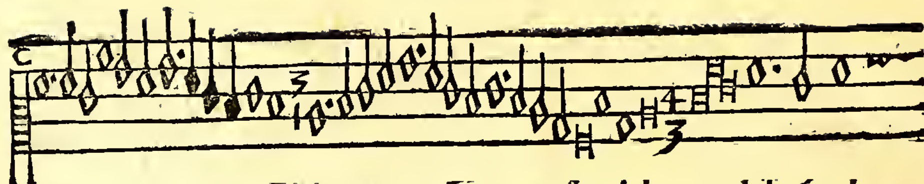

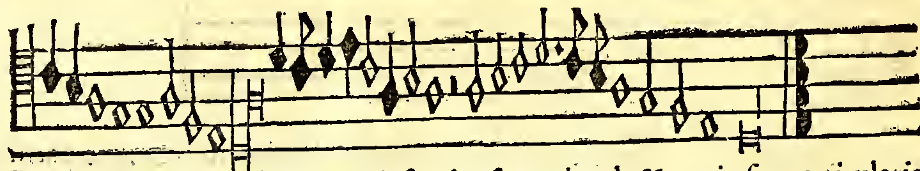
Secunda uero multiplicis generis species uidelicet tripla: & secunda superparticularis scilicet sesquitertia per cõsequentiam: tertiam multiplicis speciem ducunt: scilicet quadruplam: ut hic constat numerus.1.3.4. Atq; in notulis dispositæ: subsequentes notulas anterioribus quadrupla consideratione conducunt quã subq̃drupla illico sibi opposita extinguit: ut præsens probat concentus.

CANTVS

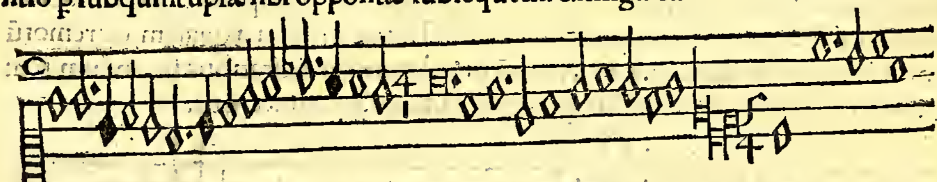
TENOR

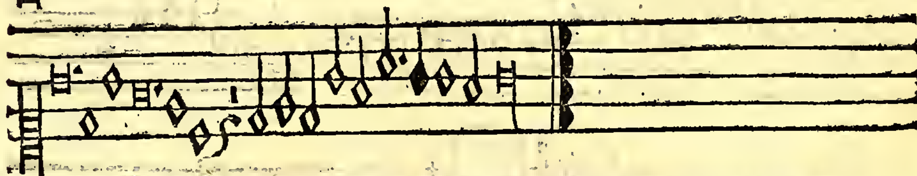

❡Tertia autem multiplicis generis ſpecies.ſ. quadrupla & tertia ſupparticularis .ſ.ſeſquiquarta cõiunctæ:quartam cõcreant multiplicẽ uidelicet quintuplã quod horum probat terminorum diſpoſitio.i.iiii.v. Idem quoq; in cantilenis perficiũt nam notulæ ſubſequẽtes quintupla habitudine anterioribus referũt:cuius diſpoſitio ꝑ ſubquintuplæ ſibi oppoſitæ ſubſequẽtiã extinguitur ut hoc cõſtat cõcẽtu.

CANTVS

TENOR

❡Conſimilis quoq; deducendaꝝ multipliciũ proportionum ex multiplicibus & ſuperparticularibus procedit conſidetatio. Namq; quarta multiplicis ſpẽs & quarta ſupparticularis quintã multiplicẽ ducũt:ut his ꝓbatur numeris.i.v.vi. Quinta uero multiplicis generis ſpecies & quinta ſuperparticularis ſextã cõficiunt multiplicem quod his conſtat numeris.i. vi.vii. Sexta aũt multiplicis generis ſpecies & ſexta ſuperparticularis ſeptimã probant multiplicẽ his numeris.i.vii.viii. Atq; reliquæ eodẽ mõ ſecũdũ naturalẽ numeroꝝ ꝓgreſſionẽ cõſideratᷣ. Hẽs nunc cãdidiſſime lector noſtras Muſicæ exercitatiõis commentationes non minore forſan a me ingenio & induſtria elaboratas q̃ tacito abs te exoptatas deſiderio quippe quæ quum in legendis noſtris. Theopicæ libris eris defatigatus:quaſi quædam æpulæ

acidulæ ſtomachum tuum recreent & refoueant: nec carere culpa poſſe opinabar ſi cum muſicam artem edocuerim: & eius ueluti penetralia ſecretiora aperuerim: hanc quoq; partem quæ Pratica uocatur & in ipſo Muſicæ actu conſiſtit & perficitur tacere ſuſtinuiſſem. Quod ſi in tanto opere quis depræhenſus fuerit error: non indignentur propterea docti homines: cum mea ſcripta mathematicorum atq; muſicorum cuiq; peritiſſimo perpendenda relinquã & caſtiganda. Verum quum uerbis aut parum latinis aut nimis recentibus quiſpiã offendetur: uelim materiæ in qua uerſamur id tribuat: nec ignoret complures ſcriptores ſi exacte res curare uoluerint ſæpenumero antiquo uerborum uſui & grãmaticorum conſuetudini indicere bellum oportuiſſe. Iſta præfari non inſtitueram: quia hæc doctis & prudentibus a me ſcribuntur qui (nec deprecanti) ueniam darent: ſed imperitorũ uulgus animaduerti qui ſcientiæ umbram induti: noſtras meditationes prioribus labris deſtugantes ea ſtatim maledictis petunt & proſcindũt: quæ penſiculate inde & ſine liuore lectitata condignis ac fructiferis forte laudibus proſequentur.

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

A B C D E F G H I K Oẽs ſunt quaterni præter K qui eſt quinternus.

Quinterni. 8. & car. 1.

Muſicæ Franchini Laudenſis: cantoris ſolemniſſimi pratica quattuor libris compræhẽſa explicit. Impreſſa nouiſſime Venetiis: multiſq; erroribus expurgata per Auguſtinum de Zannis de Porteſio bibliopolam accuratiſſimum. Anno dominicæ incarnationis. M.D.XII. Die. XXVIII. Iulii.

Collated: A7 + B8–I8 + K10 incldg. mss. notes, Wdcts., &c. Title [A1] lacking

avi

